

Dien dueghd verhueght,
Genuecht en. vrueghd
Is ſtaagh zyn lot:

Zyn rust ſtaat vast
In lust of last
Door hulp van God.

P. van Gunst f.

In 't midden vande Zee, en ſchrylings op een vis,
Daar 't naaſte ſchip te vyand, gheen Lyfberging is,
Gherust en heel vernoeght vrolyk te zinghen mueghen.
Die moet, vast van ghemoed, in God, in dueghd verhueghen.

Ph. Tideman delin. J. Mulder sculp.

H. L. SPIEGHELS

HERTSPIEGHEL

EN ANDERE

ZEDE-SCHRIFTEN

Meest noyt voor dezen gedrukt.

TOT AMSTERDAM,
By HENDRIK WETSTEIN 1694.

AAN

D'EDELEN GROOT-AGHTBAREN

HEERE,

DEN HEERE

JOANNES HUDDE,

REGEREND-BURGEMEESTER,

EN RAADT,

ALS MEDE BEWINTHEBBER

VAN D'OOST-INDISE

MAATSCHAPPYE

TOT AMSTERDAM,

ETC. ETC.

KENNER, BEMINNER,

EN VOORT-ZETTER

VAN GOEDE KONSTEN EN

WETENSCHAPPEN,

VOOR AL

VAN DE WIS-EN-STEL-KUNDE;

WORD

DIT ZEDE-WERK

VAN DEN HEERE SPIEGHEL,

MET ALLE

EERBIEDIGHEID

OPGEDRAGEN

DOOR

SIJN ED. GROOT-AGHTB^TS.

ONDERDAANIGHSTEN ENDE

GEHOORZAAMSTEN

DIENAAR

HENDRIK WETSTEIN.

BE-

BERICHT

Aan den Bescheiden

LEZER.

ZIe hier weder op nieuws tot uwen dienst in druk gebracht de *Hertspiegel*, van den vermaarden HENDRIK LAURENSZ. SPIEGEL. Onze meening is geenzins hier in 't brede van de waardye dezes Boeks, welke door onze gantsche Vaderland genoeg bekent is, te spreken. Alleen zullen wy vertoonen, waar mede wy deze nieuwe druk, om dezelve u aangenaamer ende smakelijker te maken, hebben verbetert, en volkomener gemaakt dan de voorgaande. Ieder een weet, dat de duysterheid van dit Schrift veelen heeft afgeschrikt om het zelve te lezen. Die gene, die door des zelfs waardye tot het lezen aangelokt zijn, vinden echter haar zelve dikwils belemmert door de duysterheid, die hun op veele plaatzen ontmoet. Deze hebben wy getracht eenigzins weg te nemen. De oorzaken van de duysterheit zijn veelerhande. Eerst eenige oude duytsche woorden, die nu al in ongebruik zijn, en ook eenige waarschijnelijk van den Schrijver zelf uytgevonden, om zijne meeninge krachtig uit te drukken. Ten anderen, dat hy zomtijts met een woord of twee aanroert

eenige oude geſchiedenis ; ofte eenig oudt ſchrijver ofte vermaard man niet en noemt met zijn naam , maar met eenige beſchrijvinge aanwijſt ; 't welk dan van een lezer in de outheid onervaren niet wel kan verſtaan werden. Deze twee oorzaken zijn niet wel weg te nemen , als met eenige aantekeningen aan de kant ; die wy vertrouwen dat van een ander als van ons netter en beter zullen kunnen gemaakt werden. Doch benevens deze is wel de voornaamſte oorzaak van de duiſterheit , de ſtijl des Schrijvers, welke niet alleen is beknopt , met weynig woorden veel zin vervattende, maar ook hoog-draverde ; waar by komt , dat hy , om zijne meeninge in verſen en op rijm uit te drukken , dikwils de order der woorden heeft moeten veranderen , ende alzoo zijne ſtijl , van zelf eenigzins duiſter , noch duyſterer maken. Voegt hier by , een groote meenigte van quade diſtinctien , die men in de voorgaande drukken ziet ; waar door het dikwils gebeurt , dat een zin vertoont werd als ge-eindigt , die noch niet half voltrokken is ; en wederom de zin die alrede voltrokken is ende ge-eindigt , zonder eenig onderſcheid met de volgende als in een zin vaſt-geknoopt werd : dat op veele plaatzen den zin , anderzins klaarder en lichter om te verſtaan , geweldig duyſter maakt. Deze twee oorzaken van duyſterheid hebben wy getracht na ons vermogen te verminderen. De laatſte wel, door het verbeteren der diſtinctien , en den druk van fouten te zuy-

vereń ,

veren, daar door wy vertrouwen op zeer veele plaatzen groot licht toegebragt te hebben. Om hier in minſt te miſſen, hebben wy de twee oude drukken by *Aert Dirkſz. Kool*, d'eene in zeſtienen, van 't jaar CIↃ IↃC XIV. de andere in achten, van 't jaar CIↃ IↃC XV. naukeurig tegen malkanderen vergeleken, en altijt gevolgt 't gene in ieder druk het beſte was. Doch ook veele diſtinctien verbetert, die in beyde drukken qualijk waren gezet. Om de duyſterheit zijner ſtijl eenigzins te verlichten, hebben wy eenige ſchriftjes, niet op rijm geſtelt, en in welke dezelve ſtoffe die in zijne *Hertſpiegel* met een duiſterer ſtijl gevonden werd, in klaarder ſtijl werd verhandelt, hier achter gevoegt; als namentlijk een Tafel van de *Wellevens kunſt*, een *Brief aan den Profeſſor Peter Pauw*, en een ſchriftje *van Natuurlijke Geneichtheit*, en een ander *van Socrates en Ariſtotels verſchil*: opdat eerſt uyt deze ſchriftjes zijne meening gevat zijnde, des te beter dan zijne *Hertſpiegel*, die het zelve verhandelt, verſtaan moge werden. Hier in hebben wy gevolgt oude handtſchriften, ende ons aan de manier van ſpelling, aan Spiegel eygen, naaukeurig gebonden. Van de brief aan den Profeſſor Pauw hebben wy zijn eygen handtſchrift, en daarom die van letter tot letter zorgvuldig gevolgt. Van de andere ſchriftjes hebben wy mede oude handtſchriften, daar in ook eenige letteren komen vry groote gelijkheit met den brief aan Pauw hebbende;

doch

doch evenwel, dewijle deze kleijner zijn van ſchrift, ende ook eenige letters van de letters van Spiegel verſchillen, zoo en kunnen wy niet geloven, dat het de eigen hand van Spiegel is. Of mogelijk iemand in deze ſchriften eenig woord ontmoette, dat hem aanſtotelijk zoude kunnen ſchijnen, die gelieve te denken, dat wy het handtſchrift des Schrijvers hebben moeten volgen, en niet vermochten iets daar in veranderen of uytlaten. Verder om de *Hertſpiegel* te verlichten, hebben wy hier ingevoegt een print van het *hol van Plato*, van Spiegel zelf voor henen uitgegeven; als ook een van *Cebes Tafereel.* Ende om alles wat op de *Hertſpiegel* ſlaat, zoo veel mogelijk, volmaakt te geven, hebben wy achter de zelve gevoegt eenige gedichten van Spiegel, ende zijne *Hieroglifica*, ofte *Verderf-traps Beeld-ſchrift*: ende achter aan geſtelt zijne *Byſpraax Almanak*, om daar mede deze gantſche ſtoffe te beſluyten. Eyndelijk om niet van 't gene dat ons van Spiegel, ernſtige en ſtichtelijke ſtoffe verhandelende, voorgekomen is achter te houden, hebben wy eenige gedichten van verſcheyde ſtoffe, van welke zommige voor henen over veele jaren zijn gedrukt geweeſt, en andere nu eerſt in 't licht gegeven werden, tot een ſlot van het gantſche werk achter aan gevoegt. Wy hebben alles zoo volkomen gegeven, als het ſtond in de copie die ons ter hand gekomen is. Gebruik dezen onzen arbeid t'uwen nutte. Vaarwel.

JO-

JOHANNES ISACIUS PONTANUS
In zijne Beſchrijvinge van Amſterdam.
2. Boek. cap. XXVIII. pag. 285.

Aar is ook voor twee jaaren herwaarts overleden Hendrik Laurentſz. Spieghel, *een aanzienelik ende achtbaar man, borgher ende ingheboren dezer* Stadt: *dewelcke neffens zijnen handel ende traffycken, als weſende van grote middel n, nochtans de vrye konſten ende de gheleertheyt altijt heeft ghe-eert en na ghetracht. Waar door hy ook by* Juſtus Lipſius *ende* Joſephus Scaliger, *in grooter waarde ende eſtime (daar by komende zijn eyghene ende ſinguliere wetenſchap ende ervarentheyt) geacht ende oock ghehouden is: gelijk ook dat in't byzonder uitwijzen ende te kennen gheven de brieven ende miſſiven van* Lipſius *aan hem dikwils, zo van Leyden, als van Loven, overghezonden: van dewelcke eenighe uitghegeven zijn, ende veele noch ook onder zijn brieven ende papieren beruſten: waar van ik zelve tuyghen kan, als den welken hy, in zijn leven, eenighe der ſelver in vryheyd ende vriendſchap te leſen ende ook op begeeren, gecopieert gegheven heeft. Deſghelijcken den voortreffelijcken ende Edelen Heere* Janus Douza, *by zijn leven Heere van Noortwijck, ende* Jan van Houten, *eertijts Secretaris van Leyden, hebben ſeer groote alliancie*

ende

ende vrientſchap met Henrick *ſtadich gehou-
den: ende beſonder* Janus Douza *heeft dat te
kennen ghegeven met zijn voorrede gheſtelt voor
de Hollandtſche Rhÿm Chronÿcke by* Henrick
in't licht ghegheven in 't jaar 1591. *Voorts
wat zijne ſchriften ſelfs belanght, kan uyt de-
ſelve, weſende in't Nederduytſch geſchreven,
geſpeurt werden, dat hy, beneffens zijn vriendt*
Coornhert, *groote vlijt aangewent heeft, om
onſe Nederlantſche tale van uytheemſche woor-
den te ontladen, ende die met haar eyghene ve-
ren te vercieren: waar over by hem ook behal-
ven* Grammatica *ende* Rhetorica *uytgegeven
ende geſtelt is een Nederduyts* Dialectica, *de-
welcke hy met het woort van* Reden-cavelinghe
heeft willen uytſpreken: gelijk hy ook de Gram-
matica *noemt* Letter-konſt, *ende* Rhetorica
Reden-rijk-konſt.

BLAD-

BLADWYZER

der Schriften dezes Boecks.

Dichten van verſcheide ſtoffe.

VER-

VERVATTINGH

Van de boecken van H. L. Spieghels

HERTSPIEGHEL.

I. II. III. Boecken begrijpen den Wegh. IV. en V. beschrijven Zelf-kund. VI. en VII. Zedevorms beleyd. VIII. d'Huys-zorgh. IX. Land-bestier. En dienvolghens bevat

HERT-

HERT-SPIEGHELS
EERSTE BOECK.

Liedsghewijse na den vois:
Ik heb de tijd ghesien, waer is die nu gevaren?

Kallyoop.

Hevalt mijn toeleg u, 't sal, Heer, mijn geest ontfoncken.
Sóó 't kind of kinds-kind sticht, z'ist wel verdient geschoncken.
Behaagh ik, lezer, dy, gebruykt my tót u heyl.
Merkt yemand lasschel-woords óf herder vaarssen feyl,
'T zy hem ten bake nut volmaakters iet te dichten:
Die óók onwis bewijs anwijst, zal vriendlik stichten:
Recht als Apelles, stel ik zintoetzen ten tóón.
Hi breidt, dien t'spótten lust, zich, mi niet, spótters lóón.
K'misjon diens quel-zonds plaagh geensins een korte vrueghde,
Die óórzaak liever ghaaf dat elk in dueghd verhueghde.
Daar dient Hertspiegel toe: mi selven meest te nut.
K'zoek heil natuerlik: doch schriftmatigh. zo ik dut,
Vry waarheyds-kenner straft. zoekt ander aes, verachter.
K'en ding gheen eer, dit weet: dus treft mi óók gheen lachter.
Ik wensch, ik wensch alleen, een rein eenhertich mensch:
Die siet tgheen dat ik sie, die wenscht tgeen dat ik wensch.
Maer seldzaam, overzeldzaam, vind ik sulcken mensche.
Vergeefs ik vrientschap, jonst, of sin-ghelijkheid wensche.
Verachting, lachter, hóón, verwacht ik, anders niet.
Wat is Boëthius, wat's Socrates gheschiet,
Demokrijt, Heraklijt, en ander waarheids helden?
Zegt hadden die gehóór, of vreesden sy het schelden?
Ziet iemand mijn faalgrijping, onmacht, waalbaerheid;
Die ziet niet dan ik zelf wel sach en heb ghezeyd.

Tis menſchelijk te dolen. Hoe? zal ik verſchóning
In zullix eiſchen? óf verwachten lof-belóning?
Tzy verr'. Wat is al ſwerrelds lóf? my is genoegh
Des waerheid-zoeking eyghen ziel-ghenóts gevoegh.
Dat heeft ſchrijfluſt ghelókt, geaaſt, my kracht gegeven:
Mits óók erbarming over 't misverſtandigh ſneven.
De burgertwiſt en krijgh, die 't Neerland overtrekt,
Die 't vollik ſlecht en recht, tot lóch en dróch verwekt,
Ghoedrondſe dueghds en vrueghds ghezellicheids verdie-
Ons me na luſt en ruſt des ziel gronderings ſtieren. (ren,
Dies vriendſchaps hengel-aes verſtrekt alzo mijn pen.
Wie weet waar in een hoek zit, dien ik niet en ken,
O'f hier, óf elders, prins óf boer, óf leek, óf klerke?
Tis my alleens: heeft hy maar oghen om te merken,
Als ſinte Frans, Heer wie zijt ghy, en wie ben ik?
Is hy weetgherigh en los-hertigh, die een blik
Des waarheids hogher acht, als alle ſchoolgheleerdheid,
O'f gheld, óf eer, óf macht: Die kerketwiſts verkeertheid,
Erfleer, en erref-zond, ontworſtelt en ontzweeft:
Die liever mette vijgh, olijf, óf wijnſtok leeft,
Als metten dórenboſch, ontruſt, in ſtaat verheven
Te woelen, datmen naulix denkt om vry te leven.
Wiſt ik een zullik een, ik zócht hem wijd en breit:
Een, die met Triſmegiſt ken waarheids zeldzaamheid:
Met Myſon lacht te meer om dat hy lacht alleene:
Een, die met Heraklijt (zelf welvernoecht) moet weenen:
En met Demokrijt doch belacht de zotterny:
Met Socrates voor ſpót, verdriet, en quets is vry:
Met Solon waakt, dat hy zijn heil niet zelf verjaghe.
Prins, zó u Solons wóórd, óf zijn bedrijf behaghen,
Is Numae, Epaminondas, óf Licurgus doen,
Timoleon oprecht, d'utijkſe Cato koen,
Of Conſtantinus wit, t'gheen daar ghy na ghaat haken,
Zo mocht ghy wel mijn toeleg niet ghehelik laken.
In d'huydendaaghſchen oegſt van boeken ijl óf ghail,
Zoekt mijn aal-duytſche pen kort en goed waarheids heil.
T'maat-voeghlik vaers-gedicht (na taal-geleerdheids wenſchen

Van ons verworden eews misdragen ſtorting-menſchen)
Meeſt lief kóóſt, boert, óf byt: van uylen valken maakt:
Haar cier-ſpraak zulk na kunſt looft, dien haar herte laakt:
Den aterlingſſchen dwergh, een kind blind en ontzinnig,
Licht-dwingbaar, dichtens' op een gódheid onverwinnig.
T'ondankbaar ploeghe-ſpoor in't vruchteloze zand,
Rooft hen tyd, arbeid, kóſt, ja zielheil voor de hand.
Anſchout voordanſſers tróts, buurtaligh, zulcker benden;
Na lang pluymſtrijcks gheprach, haar leven beedlers en-
Vierdubbeld ſlaven ſtaegh: zó vande blinde min, (den:
Van Princen vrek óf lóós, van eer, van ſnóód gewin.
Wat's haar gepronkte min? een zelf-geſmeede boeyen.
Wat hoeftmen om een mond vol bróód een vórſt té moeyen?
Geen armoe,geldzucht,drukt genoeghſaem ñodruft vóed,
Die licht verkrijghbaar is. men ſlóóft om overvloed.
Hun kunſtigh ſpinneweb om ydel-eers verlakken (ken:
Ontweeght hen, laas, en die na kunſt kunſtgherigh ſnak-
O deerlik jammer-zang, daar hóógh-gheleerdheids gaaf
Dient, zich en even menſch, te maken tót een ſlaaf!
Is dit de ſein nu? zegt: en zouwmen niet vermoghen
Goed dicht te ſmeen, óf 't moet ghegrond zijn op een lö-
Stinkt u Theognis nu? me d'Aſſchgraſe poëet? (ghen?
Ver zy met my van honk zulk ongegrond beſcheet.
K'veracht u dwaze ſchemp. wil gheenſins dóch verachten
Die beeldſpraak vruchtbaarlijk en kunſtelijk bybrachten:
Die 't onverſtandigh vólk (dat kluchten meeſt begeert)
In ſchyn van boert en ſpel vaſt hebben dueghd geleert:
Die s'vollix fabel-ſucht ter leer onthouding trekken:
Die waarheids kern, met dóp en bolſter,konen dekken:
Op dat de waan-wyz' niet, tot zijn en leeraars ſchand,
De waarheid naakt vertre, in yvers onverſtand:
En dat die fabelſpraak des ſpinrox wikt andachtigh,
Door ghaw opmerking wert't verborgen licht deelachtich.
Zó kooktmen ſpys voor man en kint bey in een pót.
De vroed' op by-zin merkt, na klucht-min ghaapt de zot.
Hóógh-lóflik zijn my waarlik zulke wys-ghezinde.
Maar doorheid iſt, de kunſt gheheel daar an te binden:

Een kluchtigh Rijmer raapt licht-boertwijs loghen-zin :
Ghegronde waarheid heiligh heeft wat meerder in.
K'ben gheen poëet, ik ken't : zouw óók gheen willen we-
Zó die niet zonder loghentaal magh zijn ghepreſen. (zen,
  Ons Toeleg, waarheids kund, óók zedevórmings duegd
In't zielgronderen is : wat ziel ſtuert óf verhueght.
Dat ons dit onderzoek een heil-trap magh verſtrekken.
T'is buyten-kans,kant and'ren óók tót dueghd verwekken.
Op dees voet, ik doorwroet ons grond wóórd-ryke taal,
En my uytheemſe pronk : kort valt myn dicht en ſchraal :
Licht werd' ik Ketter dies, by Rimers en Poëeten.
Kan dóch gheen duitſche ſant na griex mirakel heten.
Dies Juppyn-dochters kunſt vreemdwoordig niet ver-
  wacht.
Gheen Demogorgons króóſt, nóch Herebus gheſlacht,
Nereus noch Doris Nimf, nóch boſch-gód, my behaghen,
Naiaden óf Napeen, die ons lui nóit en zaghen.
D'onduitſe Hamadrijen wy zelf met voorſicht vlien :
Zouw ons wantaligh ſpóók hand-reiking konen bien ?
Den Phoox en myter-bergh, diens dubbel toppen dringen
Door wolcken hemelwaart,mijn ſchinkels niet beginghen.
Ons lippen hebben noit den hoefſlach-brun ghenaakt,
Die 't vollik, 't botte volk, volmaakte dichters maakt.
Diens kunſt-goddinnen wijs en zijn my niet zo gunſtigh,
Noch óók Latones zoon, dat ick recht-cierlik-gunſtigh
Elk na wel-dichtens eiſch alhier vernoeghen zouw.
Stoutmoedigh ben ik, nechtigh, ſchimp getrooſt, en trou.
Moet juyſt een duyts Poëet nu nodich zijn ervaren
In Griex-Latijn ? daar d'eerſte en beſte herders waren.
Pernaſſus is te wijd, hier is gheen Helikon,
Maar duynen, boſch, en beek, een lucht, een ſelfde zon.
Dies nutter dit lands beek, veld, ſtroom, en bóómgoddin-
Met machtelooze liefd wy hartelik beminnen. (nen
Doch wil ik nu noch ſtróóm, bergh,of boſch, of fonteyn,
Noch eenich veld-goddin, liefkózen : maer allein
D'onnoemelike God, die alder dingen vader
En hoeder is, alwys en goed, om wyſheyds ader.
  O licht, o brun des heils, alſcheppende natuer,

Hert-

Hertkenner, zielen-arſt, ſtort ghy te dezer uur
Of ſtraal, of kracht, of gheeſt : jont my wyſdoem en zeghe :
Dat ick tot waare deughd my, en mijn krooſt, beweghe.
Ach heylzaam zielenzon, o leyſtar, tóónt u macht,
En zuyvert myn gemoed, verdrijft de aertſche nacht;
Dat ſchuldig onverſtand, of waen, my doe geen ſchennis :
Jond my een ſcherp begrip, ghoed oordel, ware kennis,
Dat erfleer niet, noch erfzond, my drijft uyt het ſpoor :
Uw inſpraack zy mijn ſtier, iont my daar gauw gehoor :
Der dingen onderſcheid door uw uyt my te leeren :
Te ſchiften goed en quaed: Valt dit, wat magh my deeren ?
Door grondigh onderſcheid de menſch zyn ſnóódheyd
Dit inzien leidt hem vóórt tot Godes kund in't end. (kent:
Maer lacy zow een menſch, met duiſter ſtikziend' oghen,
O'ók grondigh onderſcheid der dingen merken mogen ?
Waer dit, zou d'ouwe eew (die 't al naſpuerd' en wiſt)
Door ſtridigh miſverſtand, zijn vol onnutte twiſt ?
Waar quam het gróót ghetal der heillozer ſchyngoden ?
T'menſch-móórdigh offerplicht ? veel gódlózer ghebo-
Zow Sofroniskus zoon (dien elk de wijſte heet) (den ?
Ik weet alleen, dat zeggen, dat ik niet en weet,
Waar waarheid alghemeen ? en iſſer niet waarachtigh,
Hoe wiſt hy dat ? dit hiel my twyfligh, ſtil, andáchtigh.
Ghelyk een ſchijn-ſtar ſnel zinkt inde nare nacht,
Viel doe verbeeldings-beeld in 't ſtók-ſtil ghauw gedacht,
Met onlichaamlik licht : dat al de plaats verlichte,
Die eerſt hel-duiſter was : verſterkt óók 't ziel-gheſichte,
Dat ik ghedaanten zach onwezigh gróót ghetal :
Een liveloze ſtem die deed my dit verhal.
Zó d'oude 'twaan-beſluyt der jongen licht beſeffen,
Moet Goods al wyze óógh ons kennis overtreffen :
God is de waarheid ſelf, dien tijd noch maat bepaalt.
Wy zijn een ſchijn : al uur ons kund, ja weſen, waalt.
Ons weten ſtukwerk is, vol ongheſtadicheden.
Wy ſluyten huyden aars vaak dan wy ghiſtren deden.
Meeſt als de menſch hóógh vlieght (en miſt u hulp o heer)
Hy ſnuevelt onbewaart, met Ikarus ter neer. (den,
Die weet-zuchts vlerken maar ſtaegh oeffent byder aer-

Dien helpt u trouwe hulp, wil-vaerdigh vóórt, met vaer-
den.
Goods wysheid roept op ſtraet, zy biet elk een de hand.
Wie maar zyn ghangen gha ſlaat, raakt an recht verſtand:
En 't ondervinden leert ons op ons weghen achten.
Die voor-vals óórzaak ghaw en na 't ghevólgh wil trach-
Die merkt, dat ellik dier, ja plant, ſó is gheſint, (ten,
Dattet zyn zellefs quets al vliet, en heil bemint.
Daar toe is nóch de menſch weetgherigh van naturen:
Dit doet hem zaligh nut, wil hy't ten beſten ſturen.
Door 't weten wertmen wijs. ſteekt eens u hant in 't vier,
Dit leert u zó, dat ghy in ghenerley manier
Daar na gezint mooght zyn (door ſmertigh voor-gevoe-
Met wil hand in de brand te ſteken, om te koelen: (len)
Maar Achtelóósheid ſnóód (die na den ouwen trant
In ellik woont) heeft ſchuld dat ghi u dikmaals brand.
Dóch valt'er iet in't vier 't welk is de pijne waerdigh,
Men kieſt de kleine ſmert, de hand wert dan flux vaerdigh.
Zó me, die zonde-ſmert eens merklik heeft gheproeft,
Dat alle dueghd verhueght, dat al ondueghd bedroeft,
Dat hómoet, ghiericheid, nyd, ghulſicheid, ghequel ,, is,
De ſtaert-ſleep elker zond des ſonders aerdſe hel ,, is:
Dat Tem-luſts yder trap en wijz' O'ótmoedicheid
Den heilgheer vrueghde baart: zal dien's dueghds goedich-
Niet lókken tót zyn heil? en 't pynlik zond-ghequelle, (heit
(Zó hy zyn doen ſlaat gha) doen blyven uyt de helle?
Of ſchóón der dueghden heil óók vólght lijfs ongenueght,
Het ſcheelt op reenwix ſchaal te veel by herte vrueghd.
Thangt al an rechte proef der dingen puur waardye.
Schyn-ghoed door óórdeel ſnel brengt ons alleen in lijen.
Meeſt kentmen dueghd van verr, de welluſt in der daad:
Diens heil ghenóts mis-bruik, voert van de middel-ſtraat.
Waar elk de luſt bekent in welluſts maat gheleghen,
Hy kreegh meer luſt genót in temluſts meerder pleghen.
Wie op zijn doen bedacht let, en der dinghen aard,
Die voelt dat maat geeft baat, dat al onmaat beſwaart.
Tblykt dan, weetghericheid, heiligheert, en keur na ken-
Behoeden dieze lieft, voor alle ſneuvel-ſchennis. (nis,

Ras

Ras valt u jet wat voor, na d'oorſaak ſpuert van dien,
Als wardy gram of droef: zo moet'er jet gheſchien
Dat u mishaaght en quelt: let of ghy ſelf zijt ſchuldigh.
Iſt zó; t'zy u een leer: maar wart niet onverduldigh.
Iſt niet u ſchuld: t'quetſt niet. verlies dy vaar of moer,
Gheld, eer, of ſtaat, of wijf, of kind, of vriend, of broer?
Denckt, God, natuurs belóóp, en t'volgh-gheſchik der dingen,
Die 't ghaf die nam 't: wilt ghy die na u wille dwinghen?
G'en meught: ghy weet ook niet oft heil of onheil zy:
God weet en jont ons 't beſt: laat hem 't beſtieren vry.
Liefd ellik ding na waard: God, dueghd, en t'ewigh leven
Met ſtaeghe liefd: maer tijdlik, 't gheen u zal begeven;
Zo voeldy gheen verlies. want hier niets niet ghebuert,
Dat ons met recht bedroeft, verdriet baart, of verſtuert.
Koondy (dat doch zijn moet) zelf willigh leeren ſterven?
Licht zuldy 't zonder vrees hier hebben al, en derven.
Verſtuerd u jemands ſpót, of dreigen onverſaaghd?
Tis oorſaak gheen: maar ghy; om dat u dit mishaaghd.
Want hebdy zelf verſchuld: 'tis recht dat zy u ſchelden.
Des niet: laat hen (niet ghy) hun boosheid ſelf ontgelden.
Wildy? 't quetſt u niet meer als 't blaffen van een hond:
Een woord en is gheen pijl. maar ſchrikt u dóód of wond?
Een ſteenval, lucht of beeſt, vermoghen zulx in deſen:
Die mijt, en mijt verdriet voor wond of ſtervens vreſe.
Natuur, of s'werrelds-vooghd, die 't eens heeft goed (geacht
Dat zullix hebben zou al zulke quetſens macht,
Heeft óók vernuftigh, me heilgherigh, ons gheſchapen.
Dies ſtuernis niet, bedaart verſtand, als tegen-wapen,
Beſt ongheval verhoed. eerſt vocht heel zonder nót
Met dieren wreed in lijfgevaar, uyt wreekluſt zot,
Elk: na door na-verſtand men, zonder haar te ſchennen,
Heeft mak tot ons gemak ten deel die leeren wennen:
De reſt ſtrekt ſpijs en kleed: zo trekt de vrome menſch
Uyt aller menſchen doen al ziel-genot na wenſch.
De laſter monden bits, hem ſchemp-gheduldigh maken;
Der zotter znevel-val, ſtrekt ſtaegh alom een bake:
Zijn dueghd ſteeds zellefs heil, med' elker jonſt verdient:

Hi ſchuwt,of maakt dies meeſt den quaden hond te vriend·
Hi merkt,dat móórders wreed, en dieffe geldzucht liſtigh,
Vaak geld kleinachters maakt: huyszorgers me voorſich-
Zulk nechtigh onderzoek, en waarneming met vlijt (tigh.
Der dinghen oorzaak by verzochtheid ende tijd,
Die gheven rechte kund, en waare ruſt na wenſchen.
Dit deden óit met vlijt recht wijsgheſinde menſchen.
Die nemen alle dingh niet na hun blote ſchijn;
Maar na 't geen dat die louter inder waarheid ſijn.
Groot heilghevaar zy zien int rokelóós toeſtemmen:
Hertstóchten ſchichtighs leerd dit wakkerlijk betemmen:
En baard ſtaagh afterdocht, op voorval, daad, of luſt:
Datmen niet ſchielijk ſluyt, maer datmen weet, of ruſt.
Wie niet doet dan hy goed weet, moet van 't quaad-doen ruſten.
Wat jemand quetſlijk kend, dat magh hem geenſins luſten.
Kund heilghevaars dan voed Andachticheid heilbaar:
En ghauw andachticheid teelt kennis van 't ghevaar.
Wat iſſer nutters dan als wakker ſtaegh anmerken (ken?
Op ſchyngoeds luſt, op hertstócht,reenwik,woord en wer-
Dit heet, ziet, waakt, en bid: dit's d'eerſte trap ter dueghd:
De hier bedreven ſtier-man mijt veel ongheneught.
In ze-bezeilens hacht, uyt weeld, na ryker landen, (den.
Tracht elk te kennen ghaw, kaap, klippen, gronden,zan-
Op hemel-bakens hoogh neemptmen daar ſcherplik acht:
Landmerk, compas,noch roer,zyn nimmer uyt 't gedacht,
Wie heeft zulk' andacht, ſegt,op ſchipbruek zijner zielen?
Daar ons de zond-plaegh doch al ſtaegh byt inde hielen.
Zeer weinigh menſchen, laas! bevoelen hun onruſt. (luſt.
De qua-ghewoont maakt eelt: Wenſt vórmt van onluſt,
Ontwaakt, bedaart en wikt: onandacht doet u ſneven:
En niemand als ghy zelf en kan uw andacht gheven.
God lokt door zond-ghequel, van zond af, en tot dueghd.
Ons heilgheert, wantſe ſchóón is,ruſt gheeft en verhueght.
Qua wenſt, en achteloos,zó hebben elk beſeten,
Dat hy ſchier ſchijnt gheaart zich ſelven te vergheten.
Te meer behoeftmen ſtaegh, zo teghen-wenſt, als vlijt
In aendachts oeffening, denkwekking, plaats en tijd.

Hier

Hier zijn,haar-kóórd,en kleed,denk-cedels,tal-ghebeden,
Verscheiden kerk-ghebruik, behulp om an te leden.
Al diese daer toe bruikt, ghebruiktse recht na waard:
Ter god-vrucht zijnse nut. haar stuen sel-bruik beswaart:
Maar ware vrese Goods is zeker meest, en heiligh.
Die zuympt zich niet, behoet'et hert, en hout'et veiligh.
Deés lieft. wildy, ghy kuent. hoe dat ? ziet, bid, en waakt.
Dit's al dat ghy vermueght: al dat God eischt: die maakt
Dan machtigh, als ghy pooght te werken groter zaken:
U heil dat kompt van hem: onheil, uit niet ontwaken:
Dus let gauw op u doen: dat heil u niet ontvliegh.
Op voorvals schijn-goed óóght, dat dat u niet bedriegh.
De lust-verbeelding wikt: dat s' u niet vals becoore.
Uw herts-tocht hout in tóóm, dat s' u gheen rust verstoore.
Let op beraads besluyt: dat stier de wil en daad.
Na dit bestier so is de mensch of ghoed of quaad.
U woord en tong besnoert: spreekt niet voor wel beraden.
Hoed dat u werken u, noch ook u naasten, schaden.
Doch na de molen meest van dijn ghedachten taalt.
Zulk zaad als ghy die geeft, zó ist meel al datm'er maalt.
Want u beraads besluyt, wil, toeleg, woorden, werken,
Die volgen, uyt ghedachts onleeghbaer molen-vlerken.
Verbeelt'er lekker-beet in, of vrou Venus zaad;
Na af, of toestem, wert ghy kuysch, ghail, nuchter, vraat.
Zo ghy der voglen vlucht gheen boven 't hooft koont kee-
Maar dats'er nestlen niet,dit koondy lichtlik weren. (ren?
Zo is vaak buyten u 't invallende ghedacht:
Maar wortelings belet, dat staet heel in u macht.
Verbeeldings inval, mooghdy toestaan of verjaghen,
Na redenerings raad: ist wel? ist u behaghen?
Ghy teelt verbeelding-beelds: maar zouw 't vermindren
Men in-vals voorslagh drijft, tót an was,of ter rust: (lust?
En smyten't vander hand: of wilt u niet begheven?
Neemt yet aars voor: t'gedacht wert door gedacht verdre-
Gheen twe beelds t'effens vats': en storty vollerhand (ven.
Iet ghoeds: zy vint gheen wil, om ydelheyt ter hand
Te nemen. Zit ghy leegh? denkt ghy gheen ghoede zaken?
Een duyvels schilder-ezél zal u leegheid maken.

T'gedacht eiſcht ſtóf. na't een, oft aar, dat ghi haar geeft,
Verbeelding werkt: en brengt u voor wat daar aankleeft.
Bedenkings oeffening maakt luye dieven liſtigh: (ſtig.
Grond-kundig den peilloot: den pleitgier ſchallick-twi-
Die óók zó, vreze Goods, dóód, helſchrik, hemel-wenſch,
Al ſtaegh verbeelt, hy wert een heel bedachtzaam menſch.
Maar is't gedacht verwend na ydelheid te rennen?
Men moet'et mettertijd, en tegen-wenſt, ontwennen.
Andacht ſtier u ghedacht: verbeeld ſtaegh u opzet:
Op God, op hel, op heil denkt: maakt u zelf een wet
(Om weldaad meer te doen, en faalgreep bet te ſchouwen)
Op zeker uren daags denk-rekening te houwen.
Dees oeffening vermeer u Godsvrucht aan end aan,
Wat zond of zotheid heb ik dezen dagh beſtaan?
Waer heb ik naaſtens nut, zelfs heil, of Scheppers eere,
Verzuymt, of trouw gewrocht? en had ik niet noch meere
En beter moghen doen? 'k heb ſonder weerwil, ſmert
Ghedóógt. dats wel: maar hadd'et met een dankbaar hert
Tot God geſchied, 't waar meer. met ſtraffe waarheid moe-
Ik boosheid heb beriſpt: villicht had ghi dien goedig (dig
Met reden onderrecht. ghy had u min verſtuerd,
Hem meer gheſticht: 't zy u een leer alſt weer gebeurd.
Verplichty u dees wet, gheen ógheſlaap te doghen,
Ghy' en hebt eerſt al u doen zó op de ſchaal ghewoghen,
Ten minſten driemaal daags: in't korte ghy bevind,
Dat ſlalóósheid vervoerd, en hoemens' overwind:
Door Godsvrucht, door andacht, en wakker tegenwennis:
Me door ghoed óórdeel van der dinghen heil of ſchennis.
Het oordeel ſtierd de wil, daar dueghd of zond uyt ſpruyt.
Dit oordeel vonnis veld in u beraads beſluyt,
Des ziels verſtandel kracht: dit's redens redenering:
Die recht ſich na de rechte óf dinghen bril-waardering,
Na ghi die quetſlik acht, of nut, by weet, of waen.
Wie ſluyt, of oordeel-veld, bet dan hy can verſtaen?
Maar wie ſlijpt zijn vernuft op waerheids toetſteen nijver?
Elk volghd ghemeen verſtands en wieghleers blinde yver
Meeſt: want voor reens begrip hi voorleers hulp behoefd
Tot ziel-ſpijs, die 't gemoed of zalight, óf bedroefd:

Ghelijk het voebaar of vergiftigh zók den lijve:
In beyden is gevaar, treftmen pok-vuyle wijven
Ter min: dit ghift u zucht en bloed alzo ontſteld,
Dat lichaams pijnlikheid u voort gedurigh queld.
Treft ghy een booſe am off voeſter-voogden zondigh?
Haar quaad-zok, voorgang, leer, verghift u heilzucht gron-
dig.
Zijns' ook godvruchtich wijs: u ziel krijght zulken vouw,
Die u ghenieten doet meer heil, en minder rouw.
Wat lucht een nieuwe teſt eerſt inneemt, zalze houwen
Lang: zómen t'rijsken vroeg buighd, zal't ghemeenlik ou-
Zulk erfdueghd, ofte zond, ghevalligh uyt u macht (wen.
Zijn, tot dat u ghemoeds verſtandelijke kracht
Vermoghen krijght, om lijff en ziele-ſmert te wikken:
Dan iſt u buerd, bedacht op tegen-raad te mikken.
Neemt of ghy hongrigh in een duyſter aerdhól ſtond,
Vol vreemde ſpijs en dranck, zo ghiftigh als ghezond,
Daar faald gheſicht, en kuer, ook artſen om te raden;
De nóód port blindeling ter taſt u te verzaden,
Ghy ſlokt, en ghelptet in ghekleinſt niet noch ghezift,
O ón proef of kuer, oft rein, onrein zy, ſpijs, of ghift.
Maar ſo by Zon-gheſtraal (het zy door ſpleet of ſchueren)
Half zat iet ſcheemrigh lichts u namaals mocht gebueren;
U zinnen zin-ghauw zout ghy ſtellen vry te werk:
Op ſmaak, rook, en ghedaant, na kund wel nemen merk.
En of daar middel waar tot ſchaduw nachts verjaghen,
O ók om kruidkenners, kox, óf artſen raad te vraghen;
Wat ghelt 't of yemand vlyt, of kunſt, of kóſten ſpaart,
Voor lijf ziekt, of voor dood-ghevaar te zijn bewaart:
Ook om trouw hulp en raad, of tegen-ghift, te weten:
Zo hy iet doodlix eerſt onkundigh had ghegheten:
Dat uyt te braken, of te breken quetſens macht?
Zó even ghatet met u ziels verſtandel cracht,
S'ghemoeds inwendigh óógh, dat inde domme kindheid
Geſicht noch kennis heeft: maar krijght al vroegh geſint-
En zucht tot weten: ſlokt dan hongrigh (zonder kuer (heid
Van waar, waarſchijnlik, vals) al watmen hem ſtelt vuer.
Plant d'am haar zuyghlingh in luſttocht tot moye kleeren?
Zal

Zal 't kint natuurlik niet pronk als iet ſchoons begeeren?
Leert zy 't óók toren-wraak, op ſteen, of kat, of hond?
Voedt dit niet krachtigh wreek, en torenluſts erf-ſond?
Slaat acht, hoe kleen het ſchijnt, 't zijn grond en groter za-
Die heler landen volk, of woeſt, óf zedich maken. (ken,
Landswijs, huiswennis, am (voor redens recht gebruyk)
Dus leyden by gheval, in heil óf onheils fuyk:
Door weetzucht blind, veraaſt, an onwaardeerde kennis.
Zó haaſt doch reenbegrip der dinghen nut, of ſchennis,
Maar iet waarderen kan: z'iſt tijd ſelf toe te ſien:
Om wakker met beraad, te zoeken of te vlien,
T'geen zielheil waarlik geeft, en 't geen ons doet bedroeven:
Te wikken hoe wy zijn gheneyght, wat wy behoeven,
Tot zaligh onderwijs in onſer zielen grond:
Indien wy ghaeren ziel als lijf hielden ghezond:
Wat in 't bevinden heil-begeert verzadight waarlik: (lik.
Wat heilſaam ſchijnt, maar valt in daad-ghebruik beſwaar-
K'en prijs hier geensſins doch dat iemant meeſtren wil,
Vroegh, hoogh of zware zaak, of kerkelik gheſchil.
De kloekſte, welgheleerde, oude en verzochte,
Vint daar gevaar genoegh: jong, doet'et onbedóchte.
Maar naſpuert, wat u ziel maakt vryer meer, en ghoed.
Na s'heillands leer ſoekt eerſt, óótmoed, en zachte-moed.
Geen hondertjarigh kind blijft: maar ſchikt al u luſte
Na zielheil: ſulke leer alleen baart vrueghd en ruſte.
Liefdy uyt voorganghs leer, eerſt lekkerheid en pracht?
Zó na, dat vraatluſt ziek, en hoovaardy veracht
Maakt? u ziel redeneert, in't onderzoex bekennen?
Blijkt daar niet voorgangs feil? iſt dat niet tijd t'ontwennen?
En 't vorigh miſverſtand gehelijk te vertreen,
Door beter reen beſluyt? verdoemen óók met een
Dees land-leer; als het God al even zeer zal loonen
In't hemelrijk, zo eet ik liever bout als bonen? (man,
Geen ſpijs, maar hongher geeft u ſmaak. 't kleed maakt de
Onvaſt gaat: me 't ghevolgh, die 't heeft die trekket an.
Zulk een misgreeps ghevoel, met recht u twyffelachtigh
Maakt, an aar landghewoont, en zou u doen aendachtigh
Na ſpueren elx beduyt, ghevolgh, grond, heil, onheil:

En

En voeldy in u zelf, an redenering feil,
Te trachten na behulp by wyzer luy, óf bóeken,
Van reenbeleed, van raad. zoekt waermen hulp magh zoe-
Om woeker-oordeel-winſt van u ontfanghen pond. (ken,
Aaſt het natuurlik licht in dyner zielen grond
Met ónderſoeck-ſmout. wikt (dit dient u meeſt ten goeden)
Wat ghy weet, wat ghy waant, wat noch maer is vermoe-
Hoedanigh, óók waar heen, en wat de kennis is: (den,
Haar kracht, verdeling, eind, hoe onwis, hoe ghewis.
Wie zo Zokratizeert, dien zal bezinning ſpoedigh
Van waan-al-wetende, doen worden recht ootmoedigh.
Kennis, is een begrip (des ziels verſtandel kracht)
Voorvals ghedaant komt uyt de zinnen, door 't ghedacht,
Of uyt verbeelding-beeld. de ſchoonheid van een menſche
Verbeeld u door 't gezicht: u overleg u wenſchen
Vergróót des ander-daaghs vaak 't eerſt ghevatte beeld,
Zo wonderbaarlijk, dattet hondert-fout verſcheelt.
Die ſchoonheids anwas van u lief, niet door de zinnen
Komt, maar verbeeldings beelden telen dolle minne.
Verbeeldingh, in't verſtand beeldt en ghedaanten bracht,
Al eermen weet of waant, als huiſvoogd in 't gedacht.
T'ghedacht heeft krachten drie: begrip, verbeelden, hue-
Begrip, ghedaanten al, die u vijf ſinnen mueghen (gen:
Voor vallen, haaſt ontfangt door zenuw-pijpkens teer:
En in verbeelding zent dit die gedaanten weer. (den;
Dees óórdelt, onderſcheidt, verlijkt, verbeeld meer beel-
Hueghingh onthoud, wat d'eerſt ontfinghen, wikten, teel-
Der zinnen proef is enkel, en dies zeker meeſt. (den.
Weeſt, in verbeeld-beelds waagh, en vonnis, meeſt be-
vreeſt.
Die wikking, ſchept uyt welbekende zaken waarheid,
Of waan uyt waarheids ſchijn, óón ondervindings klaar-
heid.
De reenberading bruykt die waaghſchaal in't verſtand.
Daar oordeltmen, na weet of waan iet brengt ter hand.
Waant ghy dat wetenſchap (na ſtraatwoords) maakt ho-
vaardigh?
En ziet een wetend' man? dan ſluyt u reenwik vaardig
Dat

Dat die homoedigh is. vindy doch namaals feil?
Dat niemand wetende bejaaght ghequel voor heil?
Dat hovaards ſtaertſleep quelt? bezinning zal verklaren,
d'Onwetenheid, niet wetenſchap, moet hómoed baren.
En merkt, dat reenwik faald' uyt vorigh miſverſtand:
Ook dat ſich miſverſtand op ſchijn van waarheid plant.
Waarſchijnlikheid die faalt, door reenwix onvermogen,
Vermetel vonnis, wert door voorleer of bedrogen.
Wieghleers bedrogh, bevrijt van ſchuld' (zóót is gheſeyd)
Vermeetlik, onverſtand ſluyt, of uyt haaſticheid.
Meeſt, ylen uylen maakt. ſchijn-nut vervoert ſnel oordel:
Zo ſtruyckeld' Eef. haaſt miſt, in kuer van quets of voordel.
Geen haaſt is immer ſpoed. berouw volgt daad voor raad.
Verſint eer ghy beghint. 't naklaghen komt te laat.
Haaſt maakt den menſch verbaaſt: Dat hindert reen-beleden
In ſchielik ongheval, in overval van ſteden,
In brand, in waternóód, daarmen geen toeleg wikt,
Meert haaſt óók ramp. bedaart verſtand beſt alles ſchikt.
Vermetel haaſt beſluyt maakt, door onandacht, ſchuldigh.
Ons ſchort maer ſchruem-beraad, en achtzaamheîd eenvuldig.
Haaſt is gheen ſpoed. te recht men haaſticheid hier heet
De gramſchap: deſe tócht, al eermen wikt of weet,
Beſluyt, breekt uyt, ja doet haaſt, 't geen wy haaſt beklagen.
Heil gramſchap ſoekt: maar of ghy reen hebt, oft verdragen
Ook nutter waar, daar werd in haaſt niet op gheacht:
Of ja? zo is meer quaad te toornen met voordacht:
Ghemerkt, de ſchepſels al in rechter vryheid wandren,
Maakt miſverſtand, onrecht dy rechter over andren.
Ons onverſtand, in haaſt, mis en vermetel ſluyt.
On, in de grond wat aars, als miſverſtand beduyt.
Zo doolt de zot, en kind, uyt onverſtand onſchuldigh.
By miſverſtand, woont ſchuld, en zonde menichfuldigh.
Niet voelen, onverſtand is, dat de vrekheid queld:
Maar miſverſtand, zoekt rijkdom door anwas van gheld.
Gheen kennis, heeft des onverſtands verſtandeloosheid:
Qua kennis, miſverſtand uyt kund-verzuim: dits boosheid;
Verzuym van woeker winſt met dijn ontfangen pond.

Ons

Ons heiland dit verzuim ſtraft als een onheils grond.
Dit heil-verzuim maakt ſchuldig an verſtands ontbering.
Vermetelheid doch teeld de valſche redenering.
Daar waſt het miſverſtand : dat levert ſtof dan uyt,
Zo lang men daar op ſtuent, datmen al onvaſt ſluyt.
Zydy in miſverſtand dat ghy zijt erenwaardigh ?
Dit grond-beſluyt u maakt, trots, toornigh,en hovaardigh.
Sluyt ghy vermetel, dat, ook onrecht ghoed maakt rijk ?
Dit miſverſtand, dat ſchaft reenwikking valſche blijk.
Want reenberading ſluyt uyt toegeſtemde kennis.
Na die wis of onwis is, baardſe heil, of ſchennis.
Dus weeght u kennis ghauw, proeft, óf s'ook is ghezond,
Waar heen, hoedanigh, dat is, waars'op is gegrond.
Wikt ellik grond beſluyt ghauw: ſpuert óft óók alwaar is.
Ik acht, ghy vind, dat meeſt u kindſchap wankelbaar is.
Dat wy als blind óón kund van al der verwen ſcheel,
Of papeghais-ghewijs, na voorſpraak, ſpreken veel.
De Ghoedheid, waarheid, wi, ook zalicheid en dueghd,
Gheloof,Hoop,Liefde,Trouw, Reinherticheid en vruegd
Al noemen wel: voorwaar 't zijn namen die beteeknen
Jet groots, jet treffelix. maar laat ons eens na-reeknen
Of wijz' ook kennen daatlik, ende by wat blijk.
Zomen u veel van wijn, brood, ghoude berghen rijk,
Toekalde, zou die praat u hongher iet vernoeghen ?
Of zóze vollerhand vaſt ſchilder-ſpijs toe-droeghen ?
U kunſt-ghier óógh raapt luſt : maer boetſe honger-nood ?
Zó ſpeeld ons weetzucht laas met beelde kennis ſnood.
Weeght in u hert ten proef, 't woord voor verhaalt, andachtig.
Wats Goedheid?kendyz' ook?waart gy die oit deelachtig?
Heeft oit ghoedwording-tocht u recht an't hert gheraakt ?
Hebdy oit in't bezoek haar heilgenot gheſmaakt ? (delen :
Ghoods-goedheids beelt, zal 't licht, zo quaad' als goede
Die 't laſtert en vernield, zal 't heel-kruyd lijkwel helen.
Tſchijnt Ghoedheids aard. is die, zegt, vooghd in u gemoed ?
Liefdy u vyand ? lóónt ghy alle quaad met ghoed ?
Dees blijk, zo ghyze kond, u grondkennis gheven.

„Gheen menſchen weten waarheid meer, als zy beleven.
De Ghoedheid ſchijnt zo ſchoon, en heilrijk, inder daad,
Zi magh haar kenners trouw niet payen metter praat.
Hun heilbegeert, en liefd tot ſchóón, zouw t'haarwaarts rennen:
Zo niet, 't is blijk, dat zy die gheenſins waarlik kennen,
Onghoed, ongodlijk zijn, rampzaligh, heillóós, zot.
Die hier een viand heeft, heeft niet een vriend by God.
Weeght d'ander me. wat dunkt u, koondy die wat beter?
Of is meeſt zonder grond elk-een een waan-vermeter?
Bevindy dit? iſt waar dat blijk u veeltijd miſt?
Zo twyfelt meeſtentijd, op dat gh'uw min vergiſt.
Wel twyflen, oorſaak is van ghoede redenering.
Het twyflen, kennis-proef is, van grond-kunds ontbering.
Dit ziet de wyze meeſt: d'onwyze twyfelt minſt.
Die niet weet, twyfelt niet: z'iſt weten twijffel-winſt.
Niet onbekends beſtaat, noch ſluyt, ghy mooght niet miſ-
Weeſt in u reenberaad (wilt ghy u niet verghiſſen) (ſen.
Heel lang-zaam, zyëlóós, bedacht; de zaak wel kund,
Dat vorigh miſverſtands party u niet ontmunt:
Dat ghy niet achteloos ſluyt, óf door haaſt bedroghen,
Noch by onkund. en voeld ghy reenkunds onvermogen?
Het baar' u oordeel-ſchruem. ruſt tot ghy zeker weet.
Het porr' te ſporen na behulp van reenbeleed.
Dat's redenkavlings ampt, die ſtiert beradings waghe.
Wie die veracht, met wil ſoekt blindheid, doling, plaghen.
Looft, liefd, leerd, volgt gy die; loopt dan de werreld duer:
Naſpuert omzichtigh, ſchift, wikt, al wat u comt vuer,
In zinbegrip, verbeelding, reen verſtand, of neighing,
Hoe elke voorval voordraaght heil, of onheils dreighingh:
Hier dien' 't reenkavlen toe. maar mijt ſluytvlechtings liſt.
Die ſchoolſe revelkal, dóód waarheid, voeſtert twiſt.
Maer houw Kallioop, iſt nu niet ſchier tijd te zwighen,
Dat ook die na u komt te ſpreken, buert magh krijghen?
De ſpreekduer ſtaet in keer, de vaart is op ghebijt,
Trekt uw ſchuyt nu op 't land, tot op een ander tijd.
Ment ons niet af. myn luſt ter ruſt nu rechte voort „ is.
De eerſte dagh-reis duer magh alſmen uyt de poort „ is.

HERT-

HERT-SPIEGHELS

TWEEDE BOECK.

Taleye.

E kouwe nare nacht met duyſterheid omhanghen,
En Sterren, weken al des uchtens rode wanghen.
Ons aarden kreis ghenaakt het wenſchelijk ghezicht
Der ſtralen groeyzaam-heet des Hemels groote licht:
Dat liet d'onvruchtbaar Ram, om inden ſtier te ſtieren,
En 't Noorde-gordel weer met lover-ſchauw te cieren.
De Veld-goddinnen wuft zich paren an de rey:
Hen koekoekt Zomers-bo de zoete koele Mey.
Taal-leye leid ons uyt, langs d'Amſterlandſe ſtrómen,
t'Anſchouwen 't nieuwe kleed, van 't natte veld en bomen:
Diens vrolik-bleke-lof, drong plotſelijken uyt
(Met ſwanger knoppen bol) der takken dorre huyd:
En 't gras, dat onder t'ijs in d'herreſt was gheweken,
Begon zijn ſpichtich hoofd door 't water op te ſteken:
Het veld, dat korts noch ſcheen een water rijke meer,
De ruighe kanten toond', en kreegh zijn verwe weer:
Daar lang de ſpertel-vis na luſt had ghaan vermayen,
Daar zoumen alle daagh melkrijke beeſten wayen:
Dien walght het doffe hoy, en tochten zeer na 't veld
Dat beter voedt: tot vett en grazich zuivel ſmelt.
O gróte wonderbaar verandering der dingen!
Hoe leeft dit al door een, hoe ſterftet onderlinge!
De aerd teeld, voedt, en neemt weer watmen taſt en ziet.
Merkt: iet werd niet uyt niet, tot niet komt niet het iet.
Ben ik een Matelief, en ſta ik in den graze:
Dan ſlokt de koe my op; zo word ik haar tot aze:
Na klaver-voebaar mis: valt die in 't groene gras,
Haaſt werd' ik weer een bloem, zo ik te voren was.

Duer buert-verandering 't zelfſtandigh ghoed wil zeeghnen.
Al 't water loopt in Ze, om weer van daar te reeghnen.
Het Moerlicht herwerts nu den middel-hoep genaakt:
Dat hier een blye Lent, en Zuidwerts Herreft maakt.
Zijn zuſter kleint en rond, by buert, haar ſcherpe ghieren.
T'gheval-ſchik hemel heir, by vaſt beleed vertieren.
T'onweeghbaar land, eerſt lof brengt voort, dan bloem, dan vrucht:
't Hout ſtreek al wat zich roert, by aerd, vier, water, lucht.
Wat zin of ziel begrijpt, 't volght al natuurs beleden.
Maar laas d'onachtzaam menſch misbruikt zijn ele reden,
Die hi alleen, of meer, heeft als het ander ve:
Daar toe de nutte ſpraak, en wakker handen me:
Die alle bey den menſch (te recht ghebruikt) verheffen,
Ver boven ſchepſels, die hem elders overtreffen.
Want eermen 'tſpreken vond, (zo ſtom of vreemde doen)
Moſt yder an 't gelaat des anders zin vermoen:
Met knikken, winken, zucht, of hand-bewys, of teken,
Deed' elk zijn meening kond (zo noch veel vryers ſpreken:)
't Gheluid wrocht me: de nood, die kunſten vind bequaam,
In 't leſt door oeffeningh ghaf alle dingh zijn naam.
Zo vint behoefte noch (van 't ongewone, ſpraken:
Zo zietmen potters ſnó een eighentale maken.
In veellerleye wys het ſpreken ons gherijft. (ſchrijft.
Dit wert noch zeer vermeert, daarmen de woorden
De nieuw-ghevonden werld meeſt zonders letters leven.
Tis noch gheen duyzent jaar dat wy luy niet en ſchreven.
O kunſt-voebare vond, vernuftelijk bedacht,
Die eerſt de woeſte ſtem in ſchikking hebt gebracht,
Die na (met letterlaſch) hebt duydlik konnen ſchildren,
Wat ſmenſchen tong al klapt, hoe zeer die magh verwildren:
Het zy wat taal hy ſpreekt, hoe hi ook buight zijn blad,
Het werd in merkers vijf en achtien al vervat. (derven?
Denkt, moeſtmen nu 't gebruyck van ſchrift en ſpreken
Onghalijk ongherijf, ſchijnt, zouden wy verwerven:
Elk zouw des anders zin heel zelden recht verſtaan:

Met

Met ſchoolgeleerdheid waar't, ja kunſt meeſt al, ghedaan.
De letter-dood alleen zou ghants den ſtand verkeren.
Men moſt noch alle kunſt, van mond tot monde leren.
Tot ſpraak en ſchrijvens dienſt (iſt ramp of iſt geluk?)
Voor dees eeuw, is (Godwouts) bedacht de letterdruk.
O Haarlems kloeke gheeſt, u lof zal ewigh flonkren,
Al heeft de roem van Ments u faam heel doen verdonkren:
Ghi hebt houtſtaefkens, eerſt in houtplaats feil, gepaſt:
En na, met ſnoerkens die (als ſchrift) by een ghetaſt.
Maar knechts ontrow won d'eer. doch iſt waar niet min waarheid,
Al derftſe roemgherucht van wijt-verbrede klaarheid.
Maar boven ſpraak en ſchrift, wat heeft des menſchen hand,
Al werkbaar werk verziert, tot roem van zijn verſtand?
Ghemak, en ſlaaffe pracht, brengt ons het weven inne.
Of heeftmen dit gheleerd, óók 't ſpinnen, vande ſpinne?
Het huiſſelijk ghebouw, ſcheen wenſchelijk bedocht.
Doch heeft de zwaluw dit (min dertel) oit bewrocht.
De Byen wiiſelijk haar koning-rijk beſtieren.
Voorzichtigh en bezorght is 't burgher recht der Mieren.
Dees kleine dierkens ghaw, voortreffen ons, 't is ſchand,
In kunſt: te meer, gemerkt 't behulp van tong en hand.
Nueſwijs noch zal de menſch (door eighen liefds beroe-
Vernuftigh zich alleen, hen onvernuftigh noemen. (men)
Zeght hebt ghy meer vernuft? en dient dat tot gequel, (fel?
Door pracht, door vrekheid, luſt ghezoek, en wreedheid
Die doch meeſt leven al bequaam na Goods beſtueren:
Tot zelf, en anders quets, wy teghen ons nature.
T is waar de kat de muis, de wolf het ſchaap najaagt,
De ſnoek eet ander viſch, de ſpin den vliegh belaagt,
De hond den haas, de leuw en lyberts gheitkens kluyven:
De ſparwer en de wuw verſlind onnozel duyven:
Ter nood na hun natuur bejagen zy haar aas.
Wy zoeken voedzel me. maar zijn zy ook zo dwaas
Als menſchen woeſt, dats' om onnodruft te bejaghen
In hertſeer en gevecht hen zelf en andren plaghen?
God gheeft hen klauw en bek, vin, horens en gebit:

Maar zijn de wreeſt, ook zelf zo krijg-ziek en verhit
Dat arends teghen arends, leuw op lewen loeren? (ren?
Als menſchen weerlóós die met leengheweer krijgh voe-
Elk kieſt of bouwt, zó blijkt, tot lijfghebergh zijn neſt,
Dat hi voor overval na macht beſchermt en veſt.
Natuurlik zoeken zy al koſt om af te leven. (ven,
Doch dwinghd hen ſterker dier, 't zwak moetet overghe-
Ongaaren: zou dies ook d'oor-ſprongh natuurlik recht
Zijn onder menſchen me van hun verwoed ghevecht?
Eerſt klein, een teghen een, na groot door ſtaat begheren,
Doortralijd vygheblad van onſchuld en blameren
Des alghoede natuurs, valſch-oorzaak van dit quaad:
Aldus: natuurlik tracht elk dattet hem welgaat:
't Zóckt al zijn eighen heil, 't zy ſchoon tot anders hinder:
't Zorght al alleen voor zich:en 't goed hóórd den verwin-
Dit ſnode miſverſtand verſnode d'eerſte tijd. (der.
Dit brocht beangſte zorgh uit boſch-leven (bevrijd
Van landzeed, die nu plaaght door onnodrufts behoeven)
Een naerſtigh huysheer wierd dies buyt der luyer boeven,
Der welker overmoed, trots, onnatuerlik-ſtout,
Maakt zilvrigh, koprigh, yzer-hart, het ſmijdigh ghoud.
Doch wies der vromer deughd ſtrak met des tijds verſlim-
men:
Vant Herkles doe den wegh niet hemelwerts te klimmen?
Der zwakker werden ſchutters-helden ſtark en ghoed:
Tot dat Orpheus kunſt 't vólk by eenkomen doet.
Door 't burgerlik beſtier eindt het onmenſchlik vechten.
Natuurlik ellix heil, vind reen ghemeene rechten.
Dus ſterft dit waan-beſluyt als dolings miſt verdwijnd.
Dees eighen-welvaarts liefd, die in 't beginſel ſchijnt
Een oorzaak in natuur, van ondueghd en onvrede;
Naſpuerdijt, 't is den wegh ghebaand tot dueghd te leden.
Booſdaden ſtrijden alhier teghen in 't ghemeen:
Oprechte vroomheid ſtemd hier ghants me over een.
Onchriſten Chriſten-menſch onbuiglik door ſchrifture,
Komt leerd dat dueghd ook nut uyt wet is der naturen:
Al waarder God, noch hel, noch hemels-ewe-vrueghd,
Dat dy dijn eyghen-heil pord trachten na de dueghd.

Niet

Niet wy alleen,'t volghd al natuur wets dueghd vol trou-
Al watter is zoekt heil,'t zal quel-verderf al ſchouwen.(we:
De bóóm, haar murgh met hout, met baſt en ſchors bezet,
En waſt ſteil, zo iet hooghs, haar zonneſchijn belet.
Het lucht-ve, als de tijd wil heten of verkouwen, (wen.
Zoekt na verſchil ghevoegh dan warm' dan koell' landou-
Het vier zoekt ruſt om hóógh, ſchóón in een klip beknelt.
En 't klay zinkt na de grond, alſt al in 't water ſmelt.
De viſch ghewond, tracht an de zeelt te medecynen. (nen·
De muis-hond, quijnt haar maagh, weet kattekruyd te vy-
Wat is, dat volghd zijn aard: wat leeft, mijt al wat queld.
De menſch verkeerd, alleen zijn hert na onheil held.
Theel-zaligh, vrederijk, natuurlik, zorgh-leegh leven
Men heeft om onnodruftſe zucht en pracht begheven.
Al wat natuur hier ſchept verzorghtſe van behoeft:
Iſt niet verkeerd dat zich jemand hierom bedroeft?
Het zorghen breekt geen ſtro, 't gheeft niet om af te leven;
Maar wakker naerſticheid en arbeyd moet dat gheven.
Zo vlieght ook onbetruert de voghel om zijn koſt,
Met luſt in 't werk, daar toe is hi met doen ghedoſt.
En arbeid is den menſch,recht als den voghel 't vlieghen,
Ook tot lijfs welvaart nut: dies jookt jong inder wiegen
Het kind beweeght te zijn. dies achtment groote baat
Voor zwanger vrouw, en vrucht, dat zy te met wat gaat.
't Beweghen ſterkt den menſch: en wilmen 't zich onthou-
wen,
't Lijf ſwakt, het leef baarheet lijf voedigh zal verkouwen.
Al 't Ve óók aaſt en ſtarkt dóór arbeid zijn natuur:
En hebben koſt ter nood. 't behoeven koſt niet duur.
Maar overvloed teeld zorgh. hier dolen alle menſchen,
Dat zy, al ſchort hen niet, noch meer te hebben wenſchen.
Wy zijn elkanders laſt: ja quel-duyvels onvroed,
Maar meeſt ons eighen zelfs: dat elk na overvloed
Dus jaaght: genoechden wy an nódruffs ſlecht behoeven?
Elk had ghenoech: gheen menſch zou van gebrek bedroe-
Tot lichaems onderhoud natuur eiſcht koſt en kleed. (ven.
Dit ſchaftſe dat de menſch vind alle jaar ghereed.
Voor hondert jaar behoefts, zietmen ons huyden zuchten

Vergeefs: want natuur geeft maar jaarlix leefbaar vruchten.
Bevrijd voor ongheval, peft, vurm, krijg, vloed of brand,
Tot s'levens heel behoef: al is men Heer van 't land,
Kan ghener menfchen zorg hem eenmaal vaft verwiffen:
Ook me, wat d'een te veel inflokt, moet d'ander miffen.
T'pijnlik miftrouwen Goods en d'angft vlo voor gebrek,
In zorge woeden doen, ja vechten, menfchen ghek.
Is dit niet ghekheid, dat wy ghoe luft der naturen,
Door ikheids eighen wil tot ons verderven fturen?
Natuur-luft heeft een eind: de waanluft nimmermeer.
Al hóóptmen fchóón veel fchats, noch flooftmen even zeer.
Stelt Plato elk gheen taxt, die niemand mach vermeeren?
En Chrift verbied de zorgh. dit wil natuur ons leeren:
Die gheeft meer alffe eifcht. waar elk hier me te vreen,
Al 't volk waar rijk. flaat gha, of u van 't al ghemeen
Iet meer als nodruft komt. Ja ghi moet droeflik dolen,
Zo meer ghi eighent iet: 't werd andren ook ontftolen.
Doch werd u nimmer iet meer eighen, als 't gebruik.
't Ghoed blijft ghemeen, al ift al fchoon in vrekkers fuik.
Heilzamer rijkdom was der vrije ghulden jaren:
Der Chrift-navolghers al, der eerfte kluyzenaren.
Anziet het pluymghediert, de lelijkens op 't veld,
Natuur verzorgtet al. of zijn wy min geteld?
Zy heeft ons meer beghaaft inwendigh en uytwendigh.
Wy maken zelf ons zelf door mifverftand ellendigh.
Geen fchat maakt iemant rijk. God heeft het wel ghevoegt:
Ghy zijt, al zydy naakt, rijk, zo u wel ghenoeght.
Ghaat heen ten boffche waart, den ekel fpijs laat ftrekken,
Drinkt water toe, laat riet, of ftro, of rijs u dekken,
Tot kleed neemt beefte wol. of is der kleeren dracht
Maar qua ghewoont? flaat gha, dat ghi licht buyten klacht
Bloot went u teerfte leen, de maaghkróp, óren, óghen:
Souw niet al 't lichaam doen, wild' iemand daar na pogen?
Zo wie na nodruft flecht behoeft en zorghe ftelt,
Is rijk: van ongheval en ziekten min gequelt.
De teringh, water, bort, gicht, fteen, en ander qualen,
Door zorgh en overvloed de menfchen meeft behalen.
Elk

Elk is haaſt rijk. anmerkt, Diogenes, Sint Jan:
Die waren rijker bey als ellix tijds tieran.
De reedſte rijkdoms wegh (óón zorgh en zot bedroeven)
Is in ons macht: door 't teren luttel te behoeven.
Al willens martelaars zijn wy van overvloed.
Zeer luttel, of gheen menſch, merkt wat voor heilbaar
Ghereed in klein behoef van nodruft is verborghen: (goed
Vry van ghekijf, ghevecht, van moorders angſt, van zor-
Laas overvloed door valſche noeming rijkdom heet, (gen.
En lekker, diere ſpijs. uyt brood men ſuyker eet,
Als hongher ghaeve ſmaak door arbeyd zoet doet rijzen:
Terwijl de luyert walghd van koſtel-lekker ſpijzen.
An 't klein ghenoeghde eerſt de zaligh ewe ſlecht.
Na zietmen baard terſtond het mijn en dijn ghevecht.
Doch 't heeft ook onderſcheid. elk dier behoeven noodlik
Hier mijn en dijn. het veel toe-eighnen is maar doodlik.
Zo wel gherekte zorgh voor ons, als kind, of wijf:
Die 't vaak tot ſchade dient, en 't quetſt ons ziel en lijf:
't Zijn veeltijds doornen fel. Zal ook de vader draven
Voor 't kind? die na voor 't zijn? zo zijn wi ewigh ſlaven;
En niemand trekt genot. maar zulk is wijs en vroed,
Dien nodruft rijkt: en die zijn kindren zo opvoed,
Leeft in 't gemeen, wil niet vrek om zijn deelken wroeten,
De ſnijer ſchut zijn koud, de ſchoeſter kleed zijn voeten,
De bakker en de brouwer koken brood en bier,
De huyſman zuyvel ſchat, de veenvos boet zijn vier,
Dit vreemd land levert rog, en 't ander parſt zijn wijnen.
't Was in de gulden euw niet zo gereed te vijnen.
Hy werkt óók in 't ghemeen, en vind zo bet gherief
In dees tijd, als in die. wat dunkt u, waar 't u lief
Dat ghy u brouwer zelf, u bakker, wever, ſnijer,
U ſmit, u timmerman, moſt zijn? ghy zijt veel vrijer.
Nood-wiſſel-ambachts oorzaak zijn van gróót gemak:
En 't gelt hun makelaar, al heeftmer op die hak,
Tis in zich zelven nut. 't lieght al an ons mishandling.
Het komt u al te ghoed zydy oprecht van wandling.
Maakt zellef lauwer ſpruyt, de tijd die ghi beleeft
Dats' u (wildy ghi mueght) een gulden werreld gheeft:

De tijd is al al-eens. geen beter wilt verzieren.
Iſſ' u quaad, dat doen u verkeerde ſno manieren.
Ghi vind an huiſghebouw, an kleders, drank en ſpijs,
In dees tijd als in die, meer voordel, zydy wijs.
Zouwdy voor tarwen-brood, rauw ekelen begheren ?
Slaapt ghy beter in ſtro, als op ghedrooghde veren ?
Woondy in 't dampigh duyſter hol met meerder luſt,
Dan dat ghi warm en droogh in 't woonhuys voechlik ruſt?
Ghenoeght maar an de tijd en voorval uwer jaren.
Leeft dankbaar teghen Godt in al u weder varen,
Zo leefdy wenſchelijk: 't zy ook wat u gheſchiet.
Denkt my komt hier niet toe, 't is ghift, wat ik geniet.
Volgh der naturen wet, zo queld u geenen morgen.
En arbeid zonder zorgh, dan zal u God bezorgen.
Dijn handen rept. natuur gheeft ruym wes men behoeft.
Daar ſtreeft ghi me, zo 't hert door vrekheid is bedroeft.
Als ook,komt kommer kans door traghe leegheid plaghen,
Werkt,wint,ſpaard, in u juechd,voor winneloze daghen.
Maar heel t'onrecht beheerſcht de gierigheid den menſch.
Doch ſteeld dees door den bank meeſt elk eens zielheils
Som ander quellen haar met ydel eer hovaardigh: (wenſch.
Zulk acht hem ſelven eel, zijn even menſch onaardigh.
Daar wy elkander doch van oorſprongh zijn ghelijk.
Wat is de hoogſte menſch ? wind, aſch, drek, vuylnis, ſlijk.
Van aard zijn wy al een, de heer, de ſlaaf, de vrije.
Dus drijft natuur den menſch gheenzins tot hovaardije.
Natuur port al tot heil, en afſchrikt van ghequel.
Nu is homoeds onmacht der pralers aerdſe hel:
Dit wederſtreeft gheheel der menſchen heilluſt teghen :
Al ſchijnt hy, ten verderf, tot eighen-liefd gheneghen :
Die zoekt eenvuldigh heil : maar waan en miſverſtand,
Misbruyken ghoede luſt tot quelbegeertens brand,
Door achteloos verzuim in 't noodigh overweghen
Onheils, in hógemoeds miſgrijpen blind gheleghen.
Wat zoekt u eighen liefd ? nut, vordel, heil, geluk.
Wat gheeft hovaardicheid ? ſcha, onvernoeghtheid, druk.
Wes draeghdy hooghemoed ? op ſchoonheid ? ſnelheid ?
By lely, voghel, ſtier, is u bóógh ring te achten. (krachten?

En 't is noch al gheleent, en niet u eighen ghoed.
Of gheeft ghewonnen haaf dijn ikheid hoghemoed ?
Wat is in rijkdom dyn, daar du op trotſt met reden ?
In 't koſtel baggen-ſchat, kleed, hoven, huyzen, ſteden ?
Der ſtenen ſchone glans, der perlen maxel rond,
Des werkmans kunſtigh werk, de verw, wol, zijde vont,
Uytheemſchen bloem en kruyds hoogachtbaar welghe-daanheid,
Verſcheiden welfſelfs groen, boomvlechtings angenaam-heid,
Ghezaaghde ſprokkel ſteen, toets, porphier, ghit, albaſt,
De hoghe tóren-zaals, met ſchilder kunſt ghetaſt,
Zegt iſſer iet daar op du dy met recht mooghſt roemen ?
Iſt ſchóne niet de kunſt des werkers ? ſtenen, bloemen,
Ghewas, of dierkens vlies, dat dy geenſins betreft ?
Maar waans-laat-dunk iſt die dyn trotſe moed verheft.
Aerdbevingh, óórlog, brand, vloed, peſt, ja ſchijnvrunds dagge,
Ontſchaakt licht, ſchoonheid, ſtarkheid, ſnelheid, hof, kleet, bagge,
Al zy-dy koningh-rijk, of eel, of ſtark, of ſchoon.
Dees ijl goed-dunkenheid behaalt onmacht tot loon,
Het avontuur tot vrou. wat maakt dy dan hómoedigh ?
De ghaven des fortuins, zo wankelbaar rampſpoedigh ?
Of trotſt ghi zinrijk op u wakker ghauw vernuft ?
Dyn trots, tuyght diens gebrek : of 't is by dy verſuft.
Wie iet verſtandigh, merkt niet hier in onvermoghen ?
Wie heeft zich kloek geacht oit die niet is bedroghen ?
Dus blijft hovaardigheid, ijl, ongegrond, onnut,
Gheen heilbegheertens wit, maar waanluſts valſche ſtut.
Diens ſchijnheils onverzadicheid baart heilloos wroegen.
Wat praal-zot zaaghdy oit an eer-ontfangh genoegen ?
Natuurlik ſpoort de menſch na vreughdelijke ruſt.
Maar is door miſverſtand hóócheid dijns hertſen luſt ?
Staat ghy na grote faam, na landen te beſtueren ?
Het rooft u ruſt, ghi moet die vreemde luſt bezueren.
Tot ſtaat noch eerzucht dan is niemands aard bereid.
Des ſchijnheils valſche waan ons onbedócht verleit.

De Faam, en hoghe ampten ſchijnen heil te gheven,
Den zotten ruekeloos die z'onbedocht ankleven.
De waan lókt heilbegheert door ſchijnghoed in ghetruer:
Zy zien op eer-gherucht en ſtaten maar van vuer.
Na vindmen onruſt, angſt, verdriet daar in gheleghen,
Bedaart men zich. hoe can natuur daar toe beweghen?
Of ook tot nydicheid? of haat? maar achteloos
Werd elck door miſverſtand en ikheid zellef bóós.
Wats nijd? een herteleed in ſpoed van ander menſchen.
Mach iemands heil-begeert natuurlick hertſeer wenſchen?
Wats haat? verdelgens luſt van recht of ſchijnbaar quaad.
Zegt, tot natuurlik quaad voel ik natuurlik haat:
T'is recht: die haat is ghoed: uytbeeld nu waare quaadheid,
Goedheid onberings ſchuld, door zuymnis of verſmaat-
Haat die vry daarze is: doch in u zelven meeſt. (heid:
Zelf werden ghoed bezorght meer, als voor andren, weeſt.
De ghoedheid ellix heil, en quaadheid is heillóósheyd.
De wijz' erbarmend' haat dies ander menſchen boosheyd:
Om die ziel-ziekt uyt haar te dryven hi zijn beſt
Doet, als een heilzaam arſt uyt lichaam koorts óf peſt:
Die bruikt, na zaak en ſtond, of zoet of bitter dranken,
Met juekt óf ſmert, door luſt of pijn, na eiſch der kranken:
Hi vlijmt, hi ſnijt, hi zaaght, wel leden af uyt nood.
Zo doet ook d'overheid daar boos-daads anwenſt ſnood
Onhelijk, tot verderf van landen ſtrekt en ſteden:
Ghelijk een vierigh lid doet rotten ander leden.
Als ziektens, quaadheids haat, natuurlik ſtrekt tot heil,
Van dieze heeſt. doolt hier u wit? zo blijkt u feil.
Zo ſnó ondankbaarheid, op dien u dank is ſchuldigh
U hert tot haat beweeght? en werd niet onverduldigh:
Spuert na deſſellefs grond, zoekt wat tot haat becoort:
T'is daar ghi ghoedheid wenſcht en hoopt, ghi quaad be-
ſpoort.
Ghy waande, hoopt' en wenſcht, hem dankbaar u te wezen:
En dankbaarheids heildueghd die zou zijn ziel genezen.
Zo wenſcht' u haats begin hem zielheil inden grond.
Het eind ook zullix zy: d'ondankbaar ziel ghezond
Te maken doet u beſt: en wilt door haat niet krenken:

Bruikt

Bruikt alle middel die ghi hier toe koont bedenken,
Met zachtheid alderliefſt: want elk is zo ghezint,
Dat toeghift reklik, meer als ſtrakke ſtraf heid wint. (ken:
Maar zo gheen zachte dueghd tot dueghdmin kan verwek-
Laat daar rechtvaardicheids en ſtarkheids plaiſter ſtrek-
Doch wijſſelijk beſtuurt na heil-luſt u begin: (ken;
Dat nevel miſverſtands u niet drijf van de pin:
Laat die u haat, van't quaad op't ſchepſel ghoed niet ſturen:
Of ghi misbruikt de ghoe haat tegens diens nature:
Tot u en anders quets. zo byt de hont den ſteen
Uyt waan, tot zellefs ſcha: vergeefs en tegen reen
Doet hertstochts onvernuft diens eygen tanden breken,
Wiens heilgheer óógh is, op den quetzer zich te wreken.
Zo ook u haats beghin: 't ghoed ſchepſel meent die niet,
Maar quaadheid: die als ziekt zijn ziel houd in verdriet.
Zo voelt ghi u gheneight u naaſten te erbarmen,
Ziet ghi verdrukken vrouwen, kind, zot, kranken, armen,
Door menſchen, beeſten, ziekt, of waternood, of brand:
Die help-luſt werk' hier ook, om naaſtens miſverſtand
En ziel ziekt (die ghy haat, uyt jonſt tot hem) te helen.
Dus blijkt wat ghoed' en quade haat natuurlik ſchelen.
Nu an de tóórnicheids verwilghde razery.
Die ſchielik, eermen 't waant, ſteelt redens heerſchappy.
Zo dat wy als verrokt, verwoed, eenrins, onralijk,
Een ander als ons zelfs op 't allerhoogſt zijn ſchalijk.
Zó thuis bouw-valligh zich, me 't geen breekt, daar 't op
Vergeet ons heil en plicht: 't verhitte bloet dat walt, (valt.
'tHert klopt verbaaſt, 't gheſicht dat brand, de leden trillen,
Ons luſt ghekijff', ghevecht, ja móórd uyt dronken wille.
De gramſchap waſt by wijl: hoewel zy meeſt uytbreekt
In 't ghalziek hete bloed, dat lichtelijk ontſteekt:
Dies ook in jonghe luy, in 't brein verhitticht dronken:
Zo boskruid eer als nat of dróógh ſtró zal ontfonken.
Snel 't pulver, dróógh ſtró re, maar 't natte langher hand:
Doch zonder vlam of vonk noch 't een nóch 't ander brand.
Ghelijk, vernuftigh, dom, blood, ſtout, truerziek, blymoe-
digh,
Meer d'een als d'ander is koelzinnigh, of heet bloedigh.

Maar

Maar geen licht-terchlik-menſch, verbelght of ſtuert zich
Ten zy hy weet of waan, dat onrecht iet geſchiet. (iet,
Is gramſchap dan een luſt om onghelijk te wreken?
Hoe maghſe immermeer in zulkken menſch uytbreken
(Dat waan van anders doen zijn relikheid vertut)
Die weet, al watter ſchiet dat ſtiert God elk te nut?
Daer toe, dat hi is vooghd noch rechter over andren,
Maar dat de ſchepſels al in rechte vryheid wandren.
Staat elk der zelver iet me onder ander macht?
Een wijſmans heil-luſt dies voorzichtelik zich wacht.
Als ſlang of bitſigh ve, wijkt hy der bozer zeden.
Te toornen over die vint hy noch recht noch reden.
Maar om t'erbarmen wel (want boosheid ſmertigh quelt)
Vint hi (naſpuert hy 't) dat zijn hart natuurlik held.
De kracht heet-bloedigh is noch quaad, noch onnatuurlik:
Heerſch miſverſtand dat bouwt u rechter ſtoel balſtuurlik:
De moed is ghoed: zy reikt grootmoedicheid de hand,
Zijt ghi wijs: werktſe quaad? dat doet u quaad verſtand:
Dit gheeft de toren kracht ook eighen heil te deren:
Natuurlik mach geen menſch aars zellefs quets begeren,
Noch hier, noch ghulzigh door des vraatluſts overlaſt.
Natuur eiſcht voedſel ſlecht: de waanluſt lekker braſt.
Natuur niet, miſverſtand leed af, die 't wel beſporen.
Door anwenſt maakmens' al, daar wert geen vraat ghebo-
Alſt voedſel is verteert, men dorſt en honger boet (ren.
Met luſt: die is lijff nut, natuurlik, heiligh, ghoed.
Maar zo ghi zat maakt luſt, door lekker ſpijs verbeelden;
Die luſt natuur verkracht, en maakt u ſlaaf der weelden.
De luſt natuurlik eiſcht maar voedſel ſonder kuer.
De waanluſt tegen meugh maar lekkerny ſtelt vuer.
Verbeelde luſt voorkomt goe luſt tot u beſwaren.
Des volgh-luſts aardſe hel maakt duivels martelaren,
Natuur en-teghen niet natuurluſt iet begheert.
Wie dorſt of hongert eer het voormaal is verteert? (den?
Wiens heilbegheerte eiſcht voor heil 't geen maar can ſcha-
Zijn maagh tot hóóft en buikzeer ghulzich t'overladen?
Maar 't onwys land-gebruik of vraat-luſt aengewent,
Vaak meer tot lijfs-gequel, als nodruft, inwerts zent.

In

In koortſen, quining, bort, ſteen, gicht, en ſwaerder ue-
vlen,
Doet teghens heilbegheert, volgh-luſt haar dienaars ſnue-
In gailheid, als in ſmets, ſpuert elk den ſelven trant. (vlen.
Wat draaghter willigh veel met onluſt Venus brand?
Aard-teel-luſt zoekt een gha, om na-gheſlacht te winnen:
Die, en hen erven, port natuur hen te beminnen:
Zo menſch als 't ander ve: die tocht, en 't eind is ghoed:
Na ſpuert hoe ghaile luſt die bey verkeren doet: (ogen:
Heeft eind, noch wet, noch maat, noch zellefs heil voor
Vint door onmaticheid en volgh-luſt zich bedroghen.
Veracht, miſtróóſtigh, ziek, en krachteloos, hi ſpuert
Dat teel-luſts maat gheeft heil, en ghailluſts onmaat truert.
Dus quelt u alle zond: en is de menſch gheneghen
Zijn quets te vlien? hoe kan natuur daar toe beweghen?
Het zoekt van aard al heil: de wegh daar toe is dueghd:
Slaat maar u weghen acht, die gheeft u ruſt en vrueghd.
Merkt of niet heilluſt lokt tot dees hoofd-dueghden plech-
Of zy niet port te zijn wijs, matigh, ſtark, gherechtig? (tig:
Weetgerigh zijn wy al: dit's 't pond daar Chriſt van zeit:
Dat u (acht ghi u zelf) recht tot de wijsheid leit.
Onmaat haar volghers plaaght in ellik ding onruſtigh:
Zo moet dan maticheid zijn wenſchelijk en luſtigh.
Verwaande hómoed, quelt den menſch daar an verzot:
En door klein-moedicheid vloekt hi hem zelf en God.
Het middel van dees twe is ſtarrikheid van moede:
Die dient ter menſcher heil, in voorſpoed of onſpoede:
In ſpoed, verhoedtze ramp, ſno dertelheids bejach.
In rampſpoed, weertſe druk, angſt, moedeloos beclach.
Gherechtigheid ſchijnt iet dit eigen heil-zoek tegen:
Maar is elk eighen-heils bezorghing meeſt gheleghen
An welvaart alghemeen? en heeft die gront noch ſtuur,
Dan door rechtvaardicheid? zo iſt geen quel-natuur.
Ja zijn wy al gheneight 't bekende ſchóón te minnen?
En blijkt gherechticheid recht ſchoon dien dieze kinnen?
Zo zijn wy al van aard te lieven die verplicht:
Elk immers na den eiſch en maat van zijn ghezicht. (dig.
't Blijkt dan, dat dueghd verheught, dat zonde quelt ellen-
Men

Men doolt in miſverſtand door achteloosheid ſchendig.
Die, die eilaes alleen, ſtiert in verdervens gracht.
Die quaadheids wortel eiſcht hier na bet na getracht.
Maar zang-vruegh ghy beſwijkt: zo iſt ook tijd te ruſten.
Ten duegh niet watmen dicht, ten zy men dicht met luſte.

HERT-SPIEGHELS

Derde Boeck.

Melpomen.

Elpomen t'is u buert te mennen waarheids jachte:
Melt u geheimenis, ſlijpt, en ſtiert ghy 't gedachte
Te peilen onheils grond. Zweeft met ons (hemelhoogh
An 't end-kreis top-punt ſtail, in s'werrelds mantel-boogh,
Den mellik-wegh hen op: doch mijt het zeer verhóghen:
In merk-uurs ring ons plant, om daar vlak te beoghen
(Zo t'oogh-ſtrael dat vermach) der menſchelkens gewoel:
Die (als in Lentsmaants teelt in 't moerigh paddenpoel
Wanſchapen kiekens half der Zeeuwſcher nachtegalen
Kryolen overhoop) vaſt woeden, zwoegen, dwalen.
Naſpuering-Maaghdelijn wes zuimdy zaak en ſtond?
Doch iſt geens rijzens tijd, zinkt met ons inden grond
Des werrels aerden boom, om grondigh na te ſpueren
Heeromnes doen: hoe 't komt dat zy onzaligh trueren,
Den doch natuurlik heil (dats vreed' en vrueghde) luſt.
Met dit ghepeins beghort na d'hoghe Veluws kuſt
(Recht als den dagh-kriek toond' haar ghoud-rood-marmer vlechten,
Het gras met uchtend-douw bezwaart begon te rechten,
Zó 't vlammig rad des Zons diep uyter ze op ſteegh,
En door diens helder licht elk dingh zijn verwe kreegh)
Hol-bollands uytkant ſchier ik Ghoeywerts was doorwandert

By

By Hilfers beken zoom: ziet flux het weer verandert,
Een dikke nevel-nacht het luis-ſtilboſch betrekt:
Die 't al-licht-ghevigh licht met zwaare damp bedekt.
Ik zach noch hoorde iet, ik voelde niet met allen,
Ook rook en ſmaak-vermaak was heel in my vervallen:
Opmerkingh hield my ſtaan, omzichtigh onvervaart.
Maar als na d'eerſte ſchrik myn moed heel was bedaart,
Wracht nare eenzaamheid ſteekblind eerbiedigh ſchroo-
men:
Reenwikkende, dat dit vergheefs niet was ghekomen,
Dat blind gheval niet heerſcht, of ſwerrelds ſchepper viert:
Maar dat, die 't Al in Al is, alle dingh beſtiert,
Tot ellix heil: heb ik met boeghzaam hert en leden,
Aldus dien Albeſchik en Oppervooghd ghebeden.
O Al-vervullend' Een, die alles Schepper zijt,
Zelf ſtandigh wezen, zonder ſtof, of form, of tijd,
Of iet dat ons begrip bedenken kan of vaten,
Al ſchoon, almachtigh, wys, en goedich boven maten,
Die 't al ten goeden ſchikt, en elk het beſte jont,
Die alles oorzaak zijt, gheen oorzaak doch van zond:
Iſt u wil, iſt my nut, u inſpraak niet verſtomme:
Verbeelding, inval, gheeſt, of engel, zeg' waaromme
My dees hel-duyſterheid dus ſchielik overvalt.
Zinwakker, ſtok ſtil, doch geſtrekt in een gheſtalt,
Quam my een helle ſtem al lizelijk ter ooren.
Gheblindhokt, dwaalbaar ewigh blijven zy, die ſporen
Vermetel achteloos in laat-dunks ſchaduw-licht,
Zo uyt als hoogh te zien, met perl of ſchil-gezicht.
Uyt, om haar medeknecht doen danzen zo zy pijpen:
Hóógh, om met klein begrip groot ewicheid begripen:
Te weten, 't ſterflik hoe 't d'onſterflikheid ghenaakt:
Te ſluyten, dat van niet gheen iet oit is ghemaakt.
Daar zy, hoe iet uyt iet aars ſpruyt, voor haren oghen
(Van ſlijm, zaad, dier en boom) doch niet begripen mo-
Het alderwonder-baarſt, als zijt maar zijn ghewent, (ghen.
Hoe ongrondeerlik 't zy, men acht'et voor bekent.
T'min vreemd, maar onghewoon, dat noemtmen won-
derteekenen:

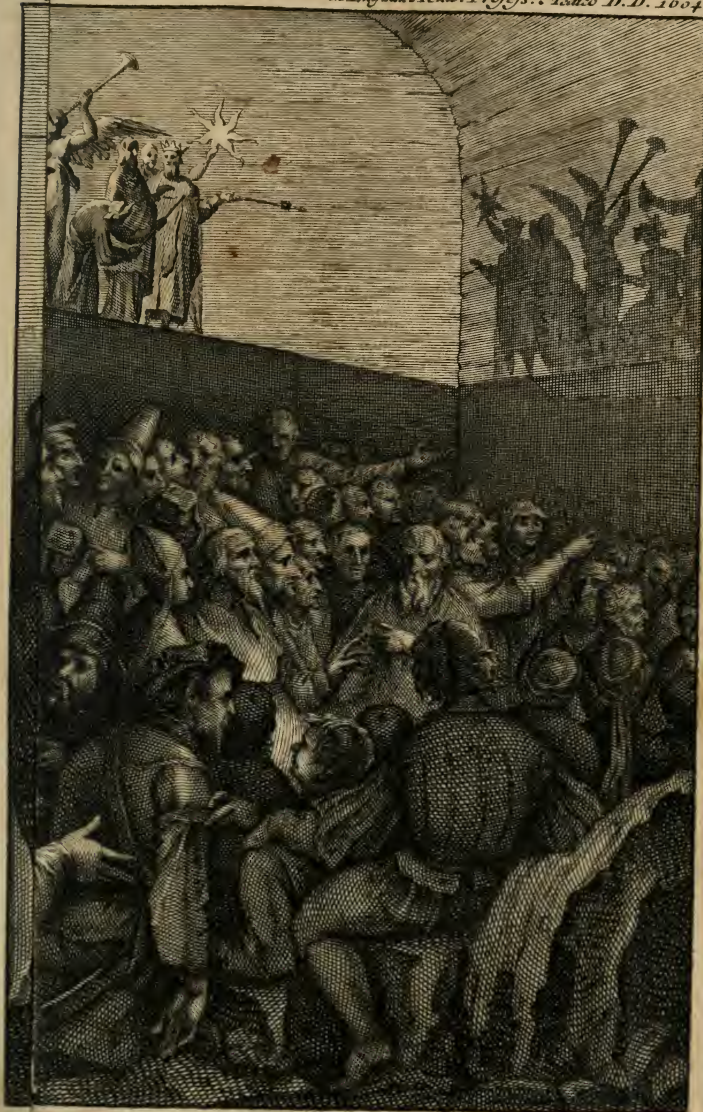
Zy

Zy konen hemelgang thien hemels hóógh na reeknen.
Door wat ſter vreed of ſtrijd hier eindight of begint,
Weet, die in ſlechter ding is neſch en molligh blind.
Zegt: iemand kan een kracht begrijpen zijner zinnen?
Dit vruchtloos uyt-zien wijſt u weet zucht billik binnen,
Te zoeken hemel-heil in dijner zielen grond:
Daar aard-weetghericheid met woeker loont terſtond:
Als uytwerts weet-zucht baart maar endlik bitter ſchennis.
Hebdy nu ware luſt na dure waarheids kennis?
Zo u heilghericheid en weetzucht niet vaſt ſlaapt,
Betovert en verrokt, door erref-zond betraapt?
Merkt waar heilloosheids grond, en heil in is ghelegen.
Dit is ghezeyt. ik voel der bomen bóóm beweghen,
En voor mijn voeten berſt een holle aarden ſpleet:
Afbruekigh-eng den ingangh: onder vlak en breet.
Van maxel was dit hol eens menſchen hert gheleken,
Vol volx in ſcheemrigh licht, diens woord'rijk twiſtig ſpre-
Als een ghemommeldons my eerſt in d'oren ſcheen: (ken
Dies ſchoorvoets deized' ik, nieuwſgherigh na beneen:
In 't twiſthol ſchadurijk, vol trotſich waan-vermeten,
Zagh ik ontalbaar menſchen ruggelings ghezeten,
Na 't flonker-fakkel-licht, dat Zon en Maan verbrant:
Elk ſtaar-ooght nechtigh op een voorgeſtelde wand:
Daar buerts-wijs ſchaduw-beelds vaſt allerley vertieren:
Die liefd elk zonderling na luſt of erf-manieren.
d'Een loert verſuft op ghouw en zilver ſchijfkens rond:
D'aar ghuwt, na ſchaduw-taart en vla met open mond:
Zulk lonkt, na valſche króón en ſchepters maxel heerlik:
Die loer-ooght, op de ſchauw des naakten Venus gheerlik:
Dees faam-ziek ſteelwijs gluurt, na d'opper lauwer krans:
An 't traghe ezels beeld, hanght d'aar zijn zinnen ghans:
Der pawen ſtaert-gepraal, zulk ander mint hovaardig:
En menigh liefd verzot een ghulzig zwijn onaardigh:
Dees wolven bloedigh prijſt: die, lewen, beren fel.
Elk ſchept beangſte vreughd, in ſchauwbeelds apenſpel:
Opt pluymrijk veder-bos, op paarden, honden, bloemen,
Onwaardigh ſchaduw-ghoed, ondoenlik al te noemen.
Byzonder zonderlingh ziet ellik nyver op:

En

U M.

H. I. Spiegel figurari & sculpi curavit, ac Doctiss. Ornatiss. D. Pet. Paaw in Lugdun. Acad. Profess. Medico D.D. 1604.

Lux venit in mundum, & dilexerunt homines magis tenebras quam lucem. Joan. 3: 19.

ANTRUM PLATONICUM.

H. L. Spiegel figurari & sculpi curavit, ac Doctiss.º Ornatiss.q D. Pet. Paaw in Lugdun. Acad. Profess. Medico D.D. 1604.

En prijſt, met anders ſmaad, hoogh zijn ghekoren pop:
Tot kijf ja vechtens toe: maar wil hen iemand ſtraffen,
Als honden kreghel-bits, zy meeſt al teghens blaffen.
Zeer zelden iemand daar op ziel-bezinningh acht.
Of buertet ſomwyl? flux werd die leerghier ghebracht
Te rug, verby een muur die hy de rug toekeerde:
Daar beelden (welker ſchaw hy eerſt voor al begeerde)
Ghedraghen werden, die hy dan voor ſchauwſpel prijſt.
Doch twiſt en onruſt me by beelde-minners rijſt
Verwaant halsſtarrigh: want elk liefd daar even nechtigh
De beeld-kun, als hy voormaals hing an ſchawmin plechtigh.
O'ók by dees kleine hoop, heeft heil-leer klein gehoor.
Het is zó 't was: elk waant ook dat hy 't beſt heeft voor.
En zelden, immer zelden, dees van beeld-liefd ſcheiden,
Om uyt (door hertholsengte) zich te laten leiden,
Van lamplichts ſchaduw-beelds, van 't donker valſch gezicht,
Tot warer dinghen tóón, in 't Godlik zonnen-licht:
Derwaerts ik zagh en rees. daar wel-bedaarde menſchen
Ghenoten ſtille vrueghd na al haar herten wenſchen.
k'Aanrand' een dik-lip grof, wanſchapen, hooch-gebult.
Na groet en weder-groet: hebdy kund, tijd, ghedult,
Berecht my (zeid ik) wat dees hol-twiſt is te zeggen:
Dees beeld en ſchaduwliefd. hy ging 't aldus uytleggen.
T'hol is een yders hert: het lamp-licht, ydel waan
Die ellik eerſt ontmoet: blijft hy daar ſtip op ſtaan,
Hem plaaght onruſtigh leed, door ydel liefs behaghen.
Moet niet na droom vangſts waan, aerd-heilluſt honger plagen?
De ſchauw-beelds die ghi hen aenſchouwen ziet met luſt,
Iſt ſchijngoed valſch dat d'achtelozen al ontruſt:
Als rijkdom, hoogeſtaat, faam, welluſt, weetzucht prachtig,
En zulke ylheyd meer: daar menſchen onandachtigh
Recht als hun hoogſte goed, partidigh hart en zin
Opſtellen: dit maakt twiſt. wie enigh luſt-gewin
Verkrijgt, verblijd een tijdt: dewijl doch wankelbaarlik

Hun blijven is, zo valt verlies of vrees bezwaarlik
Dien, die of zoekt, of liefd zulk waan ghoed onbedocht.
Maar of fortuins onſta daar iemand noyt bezocht,
Die vind niet lijkewel in valſch-ghoed waar genoegen:
Hun prikkelt onderwijl zijn ziel heil honghers wroeghen.
God, waarheid, ware deughd, is onzer zielen ſpijs.
Vergheefs el zoeken menſchen rokeloos onwijs
In ſchauw-luſt haar ghenoegt. kan ſchijn 't gemoed ver-
Ghedurigh? en of zy tot beelde kennis raken; (maken
Leit die niet tot de daad, z'iſt maar een valſche ſtut:
Beeldkennis dadeloos, als ſchaaw-kun, blijft onnut.
Waarſchijnlik vande deughd veel treflik konen ſpreken,
Ja lokken ander aan, door haar boetvaardigh preken:
Maar zo ghy al haar doen en leven wel bezeft,
De daad zeit, klappingh-kunſt haar zellefs hert niet treft.
Ghi Spiegel, ſpiegelt u, u heil zoekt in 't bewerken.
Door vreemde zorgh, zich zelf verzuimen waankuns
klerken.
Koopt nijver waarheids kund, die over al is vail:
En brengt die inder daad: daar vindy daadlik heil.
Ter daad moet waarheids kennis nóódlik hullip gheven:
't Beleven maar doet dode kennis in ons leven.
T'is anders niet dan droom, verbeelding, ydel waan.
Maar liever (zeid ik) zegt wat gaat dit vollik aan,
Dat s'in dit duyſter twiſthol dus onruſtigh wonen, (nen?
Daar hen gheen middel ſchort na wenſch hier uyt te ko-
Recht zo een ghangher ghauw het ſlibber-ſnuevel pat
Treet hy aendachtelijk, al is het ſtail en glad,
Afbruekigh, ſmal, en krom, daar reizighers noch boeren
Hulp doen, op bergh of klip, door grondeloze moeren,
Vaak, vailighlijk doortreet, voor ſtruykelen bevrijt,
Die diepe dellen ſchuin en loſſe kluyten mijt:
Maar treet hi dolkes toe, vermijt hy plas noch huevel,
Let hy niet op zijn wegh, wis wedervaart hem ſnuevel.
Zo zijn wy al ghelijk op 's levens wegh gezet,
Om recht te mogen ghaan, of ſtruykelen te met, (dig.
Door onkun of verzuim: 't voorſt doetmen wel onſchul-
Zo doolt eerſt zonder zond het jonge kind eenvuldigh:

Het

Het weet niet, twijfelt niet, derft toeleg en beraad,
Ook wroeghen en berouw, gevolgh van uevel-daad.
Maar krijght'et mooghlikheid om goed en quaad te weten?
Verzuimt dan wijsheids winst? wil iemand ook vergeten
Tot raadsman kund en reen? zo wart hy straffens waart,
Die eerst was buyten schuld. bet weten, wroeging baart.
Zo heeft de zond altoos ghequel en straf tot knapen.
Ghaef, maar veranderlik, heeft God den mensch geschapen;
Hi stelt ons allegaar de dood en t'leven vuer: (pen;
En laat het relijk dier een vrye wille kuer.
Wie ghauw dan op zijn doen let, vint dat achteloosheid
Grond-oorzaak is alleen van onheil, schuld, en boosheid.
Dit is, een haastigh blind toestemmen onbedacht,
Of ruekeloos verzuim, van 't geen in onse macht
Meer kund, of moghlikheid is van noch meerder kennis.
Wie van ons voelt met smert niet daaghlix zonde-schen-
nis?
Dat volgh-lust, nijd, hovaerd, en gramschap baart gequel?
Dat ghiericheid of staat-zucht strekt een aerdse hel?
Noch grijpt'er ellik an, doch niemand mach bejagen;
Met voordacht, willigh 't geen hi quellik weet te plaghen.
Alleen 't onachtzaam blind toestemmen maakt ons böós.
En ghauw andacht vernielt 't verzuimen ruekelóós.
Ghelijk des vaak-ghequetst óud smits voordacht op letten,
Zich vailichlijk behoedt voor 's viers bekende hetten.
Maar doch zo onverhoeds zijn ruekelooze hand
't Heet element ghenaakt, hem treft onlieve brand.
Een die vaak ghaat de kenbaar naaste wegh ter kerken,
Die dwaalt niet onderweegh, ten zy door 't niet opmer-
Zó du ghenoodzaakt bist, een holtwegh onbekend (ken;
Doolbaar ghebaant, te ghaan, maar datter wel omtrent
Of volk of middel is, het wis-ghaan te bevraghen,
Verzuimstu dat en doolst, bistu ook te beklaghen?
Dit schuldigh onverstand en achteloosheid quaad,
Hoe 't valt, al oorzaak blijft dattet hier qualik ghaat:
Dat ons tot groot ghequel, waan ende schijnghoed hin-
dren. (kindren.
Qua voorghang starkt ook t'quaad, in 't opvoen onzer

Landswijs baart errefzond, en wennis wort natuur.
Verderflik oud-gebruyk maakt heilzaam dueghde duur.
Merkt, of hier qua ghewoont zy oorzaak veler zonden.
Eer d'oven-koken-kunſt en 't brouwen was gevonden,
Eer wenſt an honigh-me, of wijn-ſmaak zich vertaſt,
Wat dronkert ofte vraat heeft ſich alſdoe verbraſt
An ekel, ooft, of brun? me, daarze 't geld niet delen,
Wie pórt tót lóch en dróch? tot moorden, roven, ſtelen?
't Waan-koſtelijk bezit van popgepronks cieraat,
Lokt dat den zotten niet, tot praal-laſts overdaad?
Tot hate-nijd? tot twiſt? tot zorghrijk herts-bedroeven?
U waan is nimmer zat. 't veel hebben leert behoeven.
Zulk eighen zinlikheid ſtort u (natuurs eiſch niet)
Zulk ikkers miſverſtand. dat brengt ons in verdriet.
De bloem waſt onbetruert in open veld en wayen, (mayen
Het pluymghediert toont vrueghd, de beeſtkens hen ver-
Na luſt in 't groene woud, ook 't water-ve in 't Meer:
De meer-beghaafde menſch alleen truert even zeer
Altijd. dient hem tot laſt zijn meer-vernuftigh oordeel?
't Waar teghens de natuur: die jont tot ellix voordeel
Haar heil-baar ghaven al. ons hel-ghequel en druk,
Is gheenſins inden aard. qua wenſt baart ongheluk.
De ghulden eerſte eew, die wy nu dwaaſlik wenſchen,
Wes prijſtmen die zo zeer? zegt waren 't meer als men-
ſchen? (geklag.
Quaad voorbeeld, noch gevolgh, noch wenſt, bracht haar
Een zot die maakter veel. Merkt wat land-wijs vermag.
Men drinkt, by land-gebruyk, door volghzaame goedrond-
Hier vrienden heil vergeefs, tot eigen ongezondheit. (heit,
Ja hate-dronkaers vaak, in ſchijn van goede cier,
Zich dringen drank in 't lijf, door toedrinkens manier.
D'onnutte koſtbaar ſteen, d'erfleer van 't gouds waardije,
Duur-dek-kleeds onghemak, prachts yle hovaardije,
Op land-gebruik ghegrond, veroorzaken die niet
Der menſchen zot ghewoel, en hertzerigh verdriet?
Dees onwaarde waardy elk hert breyt kluyſter-hechten
Van 't woeligh Avontuur: 't doet kijven, plaiten, vechten.
En alſmen 't naakt beooght, zó en iſſer gheen verſcheel
Of

Of u kaal watmer dekt, of pluyster-rijk fluweel.
Onnódrufs dwaze bóóm, draagt kostbaar bitter vruchten.
Het dient tot onheil al, daar wy om angstigh zuchten.
Is d'opper-waanheils króón, den Koning-vorst iet waard,
Die hem met rijzens hoop óf dalens angst bezwaart?
De vrek armhertigh trekt die voordeel van zijn schatten?
De praler van zijn kleerrijkschap, erf-rijk der matten?
Merkt of de lekker beet, zo walgh maagh smaakt en voedt,
Als werkluy honger-rijk de slechte kost wel doet?
En om de lekker brok, om spaarbek, staten, prachten,
Leeft elk meest in ghetruer, door snó lanswijs hoogh-ach-
Merkt hoe door landgebruyk een yeder zich begeeft, (ten.
Tot onnodrufts bejach: dat nauulix of hi leeft,
Veel min waar toe, niet een van duyzenden zal weten.
Heeft anwenst niet de schuld, dat ziel-ziekt wort vergeten
Al waar zulx niet van nood, terwijl men twist verwoed,
Wat 't onbegrijplik goed, is, wil, vermagh en doet?
Belet u eigen anwenst, anwensts kracht te wikken? (ken.
Ziet, wat die voormaals kond', en elders, vreemds beschik-
Zulk willigh koos de dood, door Romens land-manier.
Na Abrams voorbeeld, menigh smeet zijn kind in 't vier.
Hoe mocht ghi vaarlik hert dees gruwel-wrok gedoghen?
Hier blijkt, dat anwenst overtreft natuurs vermoghen.
An straffe slave-straf, streng heerschen 't Spaans kint leert:
d'Italer wraak op 't hóóghst door voester-leer begeert:
Avoezen leerd de Duyts: na wester werlds manieren
Is 't volk hier dueghdenrijk, en daar als wilde dieren.
Zom leefden godloos, laas! noch meer als wy verweent:
Zom hadden d'oude eeuw, natuur-wis, ongespeent:
Elk was daar, zonder naam of storykund', een Christen,
Onnozel, heiligh, vailigh, voor ons baat-ziek twisten.
Zy toonden, nameloos, 't Christ-leven inder daad.
Wy leven godloos, maar zijn Kersten metter praat.
De naam ons, hen de daad was: ons veel groofste zonden
Heeftmen daar niet ghebruikt, ja niet benaamt gevonden.
Wie heet of vrek of dief, daar 't goed blijft onverdeelt.
Behoefte, nood, gebruik eerst naam en woorden teelt.
Dunkt u dit vreemd? en gaat ghy dan van hier na Roemen,

Zult ſchendaad onderweegh veel zwaarlik konen noemen.
In nazaats dueghd of zond, na 't voordoen, anwenſt ſtift.
Ghelijk die Prins door wenſt wiert ſchootvry voor vergift:
Zo wenden Braakmans zich ('t ſchijnt boven ons nature)
Strak in een ſtant te ſtaan, vaak vierentwintigh uren,
Op ghul zand, ſplitter naakt, te ſtaar-óghen de zon.
Zo vond zulk huiſ-ghemak ghenoeghzaam in een ton.
De dóper rijkdom vond, alzo, in 't gheld begheven,
Doen hy in 's kemels huid, by ſprinkhaans, rijk kon leven:
Blóótshóófd eet watren-brood, een py kleedt hem bequaam,
Woont in een hut, daar hy in leggen kan noch ſtaan.
O menſch acht dies noch God, nature ook niet ſchuldigh.
't Is wonder wat ghy mooght door yvers vlijt geduldigh,
Gebruykt ty die te nut. Ziet Job in druk verhueght.
Wat wenſt in 't quaad vermagh, vermaghs' ook inde dueghd.
En niet alleen voor een. 't goed voorbeeld helpt veel menſchen.
Na-neven leven deed' zo Rechabs voet na wenſchen.
Maar na landſwijs ſteekt elk nu hand noch vingher an,
En zeit doet dus, doet zo: het zelf doen is de man.
Dus, ſchuldigh onverſtand, onandacht, quade wennis,
Grondoorzaak blijken heel van aller menſchen ſchennis.
Onſchuldigh doolt het kind, de zot, en 't klein verſtand:
Zy voelen onluſt min, ook gheen hert-wroeghens brand:
Of immers buyten ſchuld: maar iſſer merk en machte
Tot waarheids kund? en wert die dan verzuimt, verachtet?
Alzulk verſtands verzuim baart bitter zond-gequel:
Men leefter onvernoeght, men heefter wroeghens hel,
Onheil, beangſte ſchuld. Zy moeten Heil verliezen,
Die 't ydel waanghoed, voor de ware goedheid kiezen.
Dus waart voor al hoogh-nut, dat elk voor oghen hild'
Staegh 's levens hooghſte ghoed. die anders doolt in 't wild,
Of kieſt iet inde plaats: daar toe dan voort moet ſtrekken
Zijn doen. dit's nu meeſt Gheld: wie zal dien niet begekken,
Die hier om niet en waaght zijn leven, of verlieſt
Zijn ruſt, en al zijn tijd? die hier voor wijsheid kieſt?
By veel, iſt weelde-luſt, vrouweren, ſluymen, duymen:

Dit doet ghezondheid, eer, ja zalicheid verzuimen.
Maar by de wereld-wyze, iſt eer en hoghe ſtaat.
Die hierom ruſt en luſt (hem wenſchelijck) verlaat,
Staegh afterdochtigh leeft, en nimmermeer recht vailigh.
By Schriftgeleerden maar, iſt maar te ſchijnen heiligh.
Daar 't doch veel lichter valt recht dueghdelijck te zijn.
De dueghd geeft vrueghd te loon: onluſt en laſt, de ſchijn:
Hy vainſt, en quelt zijn hart met angſt, en 't lijf met pijne,
(En dat al tegen muegh) aars als hy is te ſchijnen.
Zulk hooghſte ghoeden noemt de ſchrift en relikheid
Afgodery: want waar de menſch zijn hart an leit
Daar iſſet ſtaagh: dit mint hy ook uyt al zijn krachten.
Verzuimt en miſt hierom, wat hy aars hoogh zouw achten.
Anziet, nu ellik waant, zijn hooghſte ghoed zijn geld,
Het vollik rokeloos daarom in waaghſchaal ſtelt
Hun lijf: daar doch het gheld maar dient om af te leven.
Hun zalicheyd, en ruſt, ia luſt en gheld begheven
Zy, die hier hanghen 't hert an eer of hooghe ſtaat.
Maer ziet een dronken ſlet, een ghulzigh lekker vraat,
Een hoeren-aas, hoe zy om 't kitteligh ghevoelen
Verwaarlozen hun heil: Ja om zijn moed te koelen,
Alleen wraack-ghiericheid den menſch alſo verhert,
Dat hy kieſt om zijn viand een veel meerder ſmert.
Dees lieven 't valſche ghoed met ghanſcher hert en zinnen,
Iſt dan onmoeghelik d'alghoede God te minnen?
Wel teghen God het quaad, en 't ghoed met Gode niet?
Daer toe hy hulpe doet, het welk hy herd ghebiet?
Dat ſchijnt heel buyten reen. iſt doenlik voor ons lieden,
Hoe zietmen 't dan zo zeldzaam of ghants niet geſchieden?
Wat niet of ſelden ſchiet, is dat niet in ons macht?
Wie heeft met rechte ernſt ghebruykt oit al zijn kracht?
Iſt moeghelijk een vrouw, een kind, een vrund, een ko-
Uyt ionſt te lieven met, ia zonder hoop-beloning, (ningh
Ver boven ghoed, of eer, of lijf, of zielenheil?
Doet dit een onderdaan, lijf-vrund, of minnaar ghail?
Of zot? z'iſt moghelijk: ia 't valt om doen veel lichter,
Dat mannen manlik wijs, den grooten werreld ſtichter
Recht lieven, die haar ſchept, en hóóp-lik weldaad doet,

Die zy te zijn ghevoelen wijs, almachtich, ghoed,
En boven alles schóón. ia niemand magh ontkinnen,
Wie God recht kend en smaakt, hy moet hem noodlik
minnen.
Want 't schoon te lieven zijn wy al van aard verplicht:
En hy 's alleen recht schoon. 't schort dan an ons ghezicht,
(Zo meermaal is ghezeit) an heilbaar waarheids kennis.
Die derftmen door veroud' half angheaarde wennis.
Natuur niet, maar ghewoont (een twede vrouw-natuur)
Drijft elk: verheert natuur, en maakt ons 't leven zuur.
Byzonder maar vrouw sla-loos drijft ons als ketijven,
Dat wy in onverstand en qua ghewoont verstijven.
Wert dan andachtig, kent, ontwent, schaaw-lusts on-
Hier toe koopt nutbaar kennis die al om is vail. (heil.
Hoe duur? ter schenk, om niet: na 't ware Heilands zeg-
ghen, (t'anleggen.
Ziet, waakt, bit, zoekt, ghy vint: poogt maar u pond
Al om, altijd, by elk, is waarheids winst ghereed:
Zy roept u toe op straat: u weet-lust maar besteed.
Orpheus dier-ghespel, en 's barrevoeters preken,
Is my noch klucht noch dróóm: ik hoor vaak dieren spre-
Met grote nut en lust, door naakt en kort bewijs: (ken
Doordringend meer als 't roem-rijk mond-geklap waan-
wijs.
Het schob en pluymghediert, ja 't velt-gewas der aerden
Anspraak ik hoor, bewaar, en houw in gróter waerden.
Waant ghy met Midas oor? o neen, ghi vangter niet:
Tis 't óór diens opening ons Heilland u ghebiet.
Tis óór, daar me de ziel 't geluid ontfangt door d'oren.
Het werld beschouwing-boek, leert my dus dier-spraak
horen. (spijst
Ziet gh' een mosch zijn onmondigh jongskens buertswijs
En 't vlugge flux verbijt: weet dats' u onderwijst
Gherechte kinder-zorgh: tot hen, in 't buertswijs gheven:
Tot zich, in 't weighren straf, als zy zelf konen leven.
T'is recht. Natuur die port 't onmachtigh kind te voen,
Tot dattet kost verdient: maar port u die te woen
Als slaaf, uw luye neefs meer als behoeft te werven?

Op datse sloven me, of door u schat bederven?
Ziet, wakker ghinder breyt een rapse schalke spin
Haar spijzigh net, daar valt het rookloos vlieghsken in.
En deze mierkens rijk haar winter koren zonnen.
De bedel-vliegh die sterft, van hongher overwonnen.
Zegt, spreken dit gediert niet daadlik zonder stem,
Elk arbei om behoeft, en yeder hoede hem'?
Schout, dees beslobde visscher met zijn zeghen zeghe
Schier heeft, had d'oude baers zich niet snel uyt den weghe
In grond gheboort, en zo het slepend' lood ontslipt,
Of had de loze snoek de dobbers niet ontwipt. (zichtigh.
Die 't merkt, dien spreekt dit, weest daadvaardigh en voor-
Ziet dees pauw veder-rijk, ziet ghene zwanen wightig,
Zich nauw met arbeid zwaar opheffen van der aard,
Den leewrik dun geveert, steil vlieghen hemelwaard,
En singhen Scheppers lof. blijkt hier niet, na uw oordel,
Groot-hof-bezittings last, en kleinbehoevens voordel?
Ooght op dit brakjen me, dat honghrigh knaegde 't been,
Door schrik hij 't draghen laat doch groter blaffert heen,
Heel truerloos. kiezen leert dit klein voor groot ghequelle,
En dat ons kiesbaar ghoeds verlies niet zeer ontstelle.
Dicht voor u voeten neer, trouw aerdrijx preken hóórt:
Brengt daar 't begraven zaad niet zaad veelvoudigh voort?
En straft ons van 't ontfangen ponds verzuimde renten
Die wasbaar korrelplant, ook me voor mis en enten,
Met vrucht betaalt ghenoten weldaads woeker ruym;
Tot hoon der hoogh beghaafder menschen dank-verzuim?
Ten oordeel teghens ons, dees kyzelsteens oprijzen:
Die met groen mosfluweel haar schepper eer bewijzen.
Dees haan, de dierbaar steen weghschrabt, en koren bikt:
Dit preekt, dat zotte waan u oordeel heeft verstrikt:
Hi kiest nodruftigh voetzel voor d'onnutte bagge.
Zwijght, praalzot, tegens u voert wijzer haan de vlagge.
Of lust u boghen? Zeght, wat 's u leen-pronx onmaat,
By dees verachte rijps ghesprenkelde cieraat?
Ziet dese byen honigh zoeken en vergharen.
Merkt, hoe zy afterdochtigh winter-kost bewaren.
Dees spreken wijslik strak den jonghen menschen an,

Voor winneloosheid ſparen, en voor d'oude man. (ven,
Anſchout, Natuur-dueghs aard, in nieu-kruid-lievers ho-
D'inlandſe rook-rijk bloem en kruid, veracht, verſchoven,
Bewijzen doch haar dueghd, ook dien die haar veracht,
En tonen onverſtuert haar ghoede ſcheppers kracht.
Die elk in allen val, met weldaad komt bejeeghnen:
Die laet op goed' en quade, zonnenſchijn en reeghnen.
Zijn ghoedheid blijkt in al dat hy geſchapen heeft. (geeft
Maar laas d'ondankbaar menſch (doch meeſt begaaft) be-
Zijn heil: dat 's goedheid: die hem zalighmaken zouwde:
En leeft verkeert, met wil in weer-wil, al na 't oude:
Door miſverſtand verrokt, quelt hem ſchijngoeds onluſt:
Noch roemt hy zijn vernuft, ſnapt veel van heil en ruſt.
Ziet ghi bet? zoekt ghy vrueghd, door waarheids heil te
winnen?
't Nutſt waar an zellefs kun van voorvoets te beghinnen.
Merkt, wie, en waar ghi zijt, en wat u hoogſte goed
Magh wezen: daar toe ſtrekt gheheel al wat ghi doet.
Menſch is een relijk dier, van twee ondeelbaar delen
Ghemengt: als lijf en ziel: die onderling verſchelen.
In 't lijf op zinnen acht, teellid, hert, brein en hand:
Op ziel-neighing, op moed', op hertſtocht, op verſtand.
't Vernuft heeftet beſtier. het lichaam laat zich leden:
Hertſtochten terghlik-wuft, meeſt horten teghen reden:
Als gramſchap, min en haat, vrees, droefheid, hoop en
vruegd:
An 't goed beſtier van dees, ſtaat 's menſchen eerſte dueghd.
Gheneight, tot wetenſchap, en heil, te weren ſchennis,
Te lieven t'ſchóón, en meeſt het ſchóónſt (dats God) na
Ook kinder voeſtering, afweer van onghelijk, (kennis;
Erbarm en dankens tocht, is rechte neighinghs blijk.
De menſch wort in dit dal al ſtadigh omghedreven,
(D'een min doch d'ander meer) rampzaligh al zijn leven.
Zwaar arbeid, ziekte, koude, oudheid, hongher-nood,
Bedrogh, nijd, haat, geweld, krijgh, vangenis, de dood,
Verlies van wijf en kind, ghoed, ouders, vrienden, maghen,
(Meeſt onvermijdelijk) met wil of onwil draghen
Men moet. op zulke voorwaard zijn wy, in dit foreeſt,

Daar

Daar ramp valt velerley: doch dwaze krijgen 't meeſt.
Al kan 't natuur gheſchik niet weren ghy noch ikke,
Wy konen doen en toeleg, licht al, daar na ſchikken,
Dat ongheval min tref of quets, door ghauw andacht.
Ja meer, ramp-quetſeloosheid ſtaat heel in u macht:
Door willigh draghens wil, van 't nood'lik wedervaren.
Gheen weer-wil onruſt kan in zulken wijſ-ghier baren,
Die niet lieft boven waard: dien't ſchijn goed niet bekoort.
Wie ghauw in al zijn doen zijn meeſte heil naſpoort,
Die truert om gheen gheval. Doet ramp in droefheid ſne-
Zo weet dat ghi dat zelf hebt zulke macht ghegeven. (ven?
Vraaghdy wat in dees tijd zy ſmenſchen hooghſte ghoed?
Ghoedwordingh: neighings bluſſchingh van lijf en ghe-
moed.
Het lijf behoeft hier toe, ghoe lucht, huis, dexel, ſpijzing:
De ziel, ervarentheid, en kund, en onderwyzingh.
Ghewis terwijl de ziel en 't lichaam hier zijn een,
Moet ſmenſchen hóógſte ghoed die beiden zijn ghemeen.
Maar kanmen elker nut niet evenwel verlijken? (wijken.
Het ſwaarſt weeght meeſt, de knecht die moet de meeſter
Merkt: beterdy 't gemoed door temmen van u vleiſch?
Doet arbeid, waakt, of vaſt, of zo iet na den eiſch:
Maar zwaktet u verſtand? of kan 't de ziel niet vromen?
't Schijnt zotheid dat u lijf zijn welvaart wert benomen.
Zal d'ezel overwegh, daar moet zijn opgepaſt,
U draghen, of hy ſtort ter neder met zijn laſt.
Maar meer ontzinnicheid iſt, d'ezel zo te meſten,
Dat voor den drijver niet of weynigh blijft ten beſten.
Bezorgh-verdelingh zoekt, die minſt elk-ander let.
En heeft natuur 't beſtuur heel in de ziel ghezet?
Zo dient die eerſt verzorght, om alles wel te ſturen:
Die acht elk minſt: dies zietmen 't hen ook meeſt bezuren.
Nadenkt en weeght dit ghauw, in dyner zielen grond,
Door waarheids kennis: maakt voor al dijn ziel ghezond:
Uyt alle voorval leert hier toe wijsleringh trekken,
Maakt dat een anders miſgreep dy een baak verſtrekke,
En niet verley of quets: dit doet Andachticheid.
't Schort an 't beſtaan. Adieu, 't is haaſt ghenoegh ghezeyt.

HERT-SPIEGHELS

Vierde Boek.

Kleio.

Es viſch-dijx ſteiler ólmen blader-rijke armen,
(Zo't moerlicht, rind-vleeſch zat, den twelingh dreeght te warmen)
De ruyk-blad-rijke nuet, en't bondel-miſpel
Bekoelden Bloeimaants hitt' in 't Muze toren hof: (lof,
Tot dat hun brede ſchaaw, te melkens avond-malen,
Den ghantſchen boomgaard roofden daghlichts lichte ſtra-
Na naſpuers hete tocht, mijn leer-gheer hert om ruſt (len.
Doe jóókt', óók óógh en nues ter bloem en lover luſt.
Elx Vyoletten óógh-ſchóón verwe-ſcheel-gheſlachten,
Door lucht en ſchouw-ſucht, 't hert veel herte vruegd toebrachten.
Lavenders droef-blaaw bloem, d'eel loof-ſmal Roſmarein,
Ruekzwaar Bazilikom, wild Balſem, Mariolein,
't Bleek roderóósken ruek-lief, ſtaegh-groen Lauwerieren,
Me 't waarde ruyk-zoet lof, en Roos der Eglentieren,
Fyool ruex zoete lucht, Tyloos, Mey-bloemkens eel,
Damaſtbloem, Anjers, pluymkens, Lely wit en gheel,
Door ruek-loos onkruyd, hier niet waren wegh geſchoven:
Zo niew-ghier koſtbaar pronkt in praal-kruid-lievers hoven, (ſchóón ?
Wes walgt gemeenheid ons? maakt vreemdheid goed of
Wat haalt by ruekrijk Lely hun ſtink keizers-kroon?
Dees kooptmen graag om 't geen zijn heer een jaar kan voeden: (den.
Die, krijghtmen licht te gheef: zo doet verwaantheit woe-
Wy achten 't ding na waard. geen inlands nutbaar ſpruyt
Verzetten wy, om turx onnutte bloem of kruid.
Met dit gepeis al diep was 's werrelds óógh gheweken,
Des aerdrijx zwarte ſchaaw die ſpand' haar bruyne deken,
Be-

Beſprengt met flonker-vonken, om ons aerden-kreis:
En 't horen-licht zijn paerd en waghen ſchikt op reis.
Ter ruſt ſteegh ik om hoogh in 't tempelken der Muizen.
Van daar, ſcheen in 't Zuidooſt de Diemer Ze te bruyzen:
Ik hoorde zoet gheruyſch, dat in een hoos quam voort,
Al lyzelijk, duer d'Amſtel tot Meerhuyzens boord.
Daar uyt, zó trad op land een Jongeling onbaardigh:
Dien volgden neghen Juffers, ſchóón, kuyſch, vrolik, aar-
Een oud-freux horen herpe droegh hy in zijn hand, (digh.
Ghegordt met pijl en boogh, om 't hoofd een Louwer-rand.
De maaghden hadden ellik reedſchap zonderlinghe.
De voorſt ſcheen uyt een open letter-rol te zinghen,
Haar zuſter met een zot-ſtok hielt den zelfden toon,
Diens Speelnood volgd' een bok, zelf droegs' een gouden kroon,
De volgh-maaghd met een uurglas bezigh in 't anteeknen,
Dan een met meet ghereetſchap, heel bemoeyt met reek-
De naaſte deerne ſpeelde zoet op veel of luyt, (nen,
Maat-voeghlik haar gheſpeel blies lieflik op een fluyt,
Met Merkuurs ſtok de volgmaagd maat ſloeg, voor 't verwerren,
De leſt met boogh en paſſer, óóghd maar op de ſterren.
Recht voor Meerhuizens middel-visbeek (dicht omringt
Met ólm en yp) zich zet Apollo neer en zingt.
Al ſchijnt al 't oud-verhaal verziering, noch in 't leſte
Gauw opmerk merkt licht, dat ouw duentjens zijn de beſte.
De waarheid ewigh was voor alle tijds gheval:
Acht, die Uperijoon, of duytſlik boven al.
Het oudſt iſt eerſte naaſt, en dies meeſt vry van ſmette.
Zy heeft my als een zoon en zon, met ſtrakke wetten
Des kleine-werrelds moerlicht zulker wijs geſtelt,
Dat haar rein wezen nieuwlings niet zy naakt vermelt,
God-vruchtigh maar bewimpelt. datmen zwijns noch honden
Haar rooskens ſtroy: op peen, onrijp te zijn verſlonden.
Dies heeftmen onder bolſter, ſchors en dop bedekt,
Oyt, wat tot nutte leer en heil der menſchen ſtrekt.
In d'eerſte ghulden werreld eerd' my Boer en Koning.

An d'Arrik-berg-zaam berghen was ons eerſte woning.
Daar duurde lang mijn leer in eren hoogh vermaart,
By trouw naaktwyze Braakmans wyzelijk bewaart.
Die toonden heimlikheid gheen onverzochte klerken.
Door temluſt oeffningh leerden z'eerſt de dueghd bewer-
ken.
Strak zonder roeren lid, door moeheid koud' of brand,
Een etmaal moeder-naakt te ſtaan in 't ghulle zand.
De witte Kaukazus en faams klap-ſnelle wieken
Prometheus brachten ghins uyt 't innerſte van Grieken.
Sems na-neefs langhewijl daar aan d'Eufraatſe kuſt,
Die ſpuerden ernſtelijk na waarheids heil met luſt.
Hen porde d'helder lucht, en ſter-rijk-berghen hoghe,
Met ringen, huyzen, beelden, ſchild'ren s'hemels boghe.
Na t'erfland trok een na-zaat, na voort ande Nyl.
Faam, oogh en veder-rijk, drong ons doe inder yl,
Aſyens rug en beken ſomwijl te begheven,
Om by de land-bevruchtend op-wel-vloed te leven.
Daar wierd ik hóógh-geeert. Flux klapper zieke faam
Ghaf my, na mijn verſcheiden leer, meer als een naam.
Oorhuis der kunſten al, en Voey-bus der verſtanden,
Wiert ik vernaampt ook in d'Achaiſe landen.
Van daar quam menigh wys-ghier over ze om veer,
Zijn aard-leergherigheid verzaan met waarheids leer.
Zulk na-ſpuers errenſt, ons doe vóórt anlokt te trekken
Na Hebrus ghulden ſtroom, en Tempes groene plekken.
De boſch, ſteen, dieren-leider zong daar menigh lied:
Verzuim maar waarheids hoofd-wets bracht hem in't ver-
Wy lieten by d'Egiptſe buur-olimp te woonen, (driet.
Om op de Griexe bet verzelſchapt ons te tonen:
De blinde dichter-Prins, hoogh eerd' ons daar met vlijt,
De prieſters Helikons me. voort in korter tijd
Zo koeverde 't getal der lieve-kunſts verſtanden, (den,
Dat bergh, noch boſch, noch beek, in heel Pelaſghers lan-
Bleef onvermaart. dit veld-gheſchrey wend onſen ghangh
Om 't werld-vooghd Tybur-volk me delen ons ghezang.
Ghy kaar Lukreetſe ſpruyt, doorzocht natuurs bedieden.
De Andeſſche Homeer, des Venuziners lieden,

De

De Min-beschrijver, eerden ons opt hooghste wel.
Twe slaven hoogh in eeren brachten tboerdigh spel.
De Spaanse Truer-spel-rijmheer, dicht zinrijke zangen;
En ghy Rooms-raadsheer in Pavijs bevangh ghevanghen.
Na met des werelds schepter zagh ons Maas en Rijn.
Daar Otfrid zongh eerst moedigh Duyts voor snood Latijn,
Maar zonder hulp of Faam. voort bleven wy vergheten.
De woestheid langhe tijd heeft land en taal bezeten.
Tot dat de Lauwer-Minner koen op d'Arn brak uyt:
In woeste basterd-taal bracht dees een zoet gheluyt.
Dien volghden veel, ook in buur-lantsche-basterd'spraken.
Op Sein, Simoon, en Loir, wy vaak nu woningh maken.
Maar in dit bolle-Hollands water-rijke kust,
Verkeren, ja te wonen, is ons hertsen lust.
Om d'ouwe Rijnbargh wy dik ellik land verlaten. (mate.
Diens vrienden-choor daar hout en wint 's dichts rechte
De Blenk verd-blikkigh hier een Kaukasus verstrekt.
Sdueghds held, die weet of rust, ons veeltijds derwerts trekt.
Dees Elze-voedend' Amstels vlakke, brakke, strómen,
Een Spaerts' Eurotas lijken dicht van lauwerbomen.
De velden grazich an diens slang-trek-hobbel dijk,
Mijn vaak bewaid' Amphrisus oever, beemde-rijk.
Elk heil-gheer-rijmer koen, te wil, ons hier magh vinden.
Want wy an beek, of bergh, of landschap, ons niet binden,
Noch an gheen landen-taal: elk sla de zijne gha.
God, óók des hemels boogh, zijn alom even-na.
Ghi heft ten hemel-hóógh, der Griek en Romers werken;
Het waren in hun taal niet meer als duytse-klerken.
Hun onzorghvuldigheid, kunstmin, en staeghe vlijt
Door-wrocht dicht teelde: dies voor stervens-nood be-
vrijt. (men:
Wie dezen heer-baan volght, ter zelver plaats moet ko-
Dat tijd-ghenóóts en nazaats hen dies zullen vromen,
Maar meest zijn eighen ziel. ons leer is zulker aard,
Dat s' eerst haar leerling betert, eer zy wel leeraart.
Hoe? kan een wilde boom onghoed, ghoe vruchten ghe-
ven?
Des leiders voorbeeld quaad den volgher wel doen leven?
Om

Om ſtrijd leert elk nu aar, die zelf blijft ongheſchikt,
Door landzeed zedeloos die erfzond hen verſtrikt.
En ſchóón zy noch verdwaaſt in't heilloos ſlimgaan blij-
ven, (kijven.
Om 't gheen hun heil niet raakt, zy blindling grimmigh
Doch dits voor tijd verdrijf: maar meeſt ſtrekt hert en zin,
Van kinsbeen af, óón onderlaat, na gheld-ghewin. (ken
Hy zweegh. t'zweegh al. Na aaſſem-haal kreegh Kleio te-
Haars buerts. mit hief zy an op maat en ſpel te ſpreken.
Werkzaligh watelaar, ghy bouwt het weekgrond Y
Met menigh hondert ſchip, op hacht om koopvaardy,
Zo ſtaegh, zo ernſtelijk, na ooſt, zuid, noord, en weſten,
Alleen om ſlechte koſt en kleed, u lijf ten beſten.
Vergheet ghi ghants u ziel? lijd die gheen hongher-nood,
Door anwas des verſtands verzuim, u daaghlix brood?
Is niet u wijſ-gheer hert om nutbaars iet te weten,
Als d'yle maagh, gheneight tót voebaar drank end' eten?
Wes ſloofdy onbedocht, een-oogt, al heen om ſchat?
Aandenkens, tot de dood u dringt opt enge pat.
O Hemelvooghd, iſt dan, wout ghi my uytſtel gheven,
Ik zouw naſpueren nu hoe dat ik hóór te leven.
Mocht ik mijn jonghe jueght herhalen noch een poos,
K'en zou mijn zielheil niet verzuimen achteloos:
K'en zou met ſtaegh ghewoel niet durigh zijn beſlommert,
Noch voor lijfs klein-behoef gheſtadigh zijn bekommert.
Voorwaar ghi leeft hier niet om heel na ſnood' ghewin
Te woelen. S'levens wit heeft verr' iet beters in.
Bezint u, op u zelf maar let, u moed moet koelen.
Of pijndy als een ſloof, tot na-zaats ruſt te woelen?
Gheeft dit reen, dat ghy zelf leeft quellijk rechte voort,
Op 't onwis, dat u erfgheer leve zóó 't behoort?
Iſt billik, dat als ezel d'ele menſch zal ſlaven,
Om weligh leven doen, die willigh hem begraven?
Dat elk, hoe kloeker, kloekſt wroet als een mol in 't ſlijk,
Alheen, om die hem volght, alleen te maken rijk?
Maar waar dit ſchóón gegrond, wat weet ghy oft ſal baten
Hem eenighſins tot heil, dat ghy hem ſchat ſult laten?
Het rechte teghendeel zietmen meeſt al gheſchien.

Noch

Noch woeden als verbaaſt, tis vreemd, meeſt alle lien.
Zal ik, zegt, met de mier in tijds niet nechtigh werven,
Zo magh ik als de ſprinkhaan t'ontijd broloos ſterven.
Veel weet-als zietmen vaak verzuimen wijf en kind.
Zulk kunſtghier truert te laat, als hi de broodzak vind.
Ghi zijt ter ſlinker hand verdoolt: om die te ſchouwen
Geen rechter hótwegh voeght, maar 't middelpat te hou-
De ziel hoeft voedſel, om wel ſtieren lijf en ghoed: (wen.
Het lijf ſchort voedſel, als een woning vant ghemoed.
K'en porr' gheen ydel kunſten zorgh-loos na te ſporen:
Maar nutte kennis om te leven naat behoren.
Verzorght voor al u ziel, dat die wel zy gheleert:
U lijf, u haafs bedrijf, werd dan óók recht beheert.
Zouw anwas des verſtands doen onverſtandigh dwalen?
Zal 't onvernuft recht ſtieren daar 't vernuft zal falen?
Zal, die kloek zielheil zoekt, klein achten lijfs ghevaar?
En die zijn ziel verzuimt, zijn huis beſt nemen waar?
Wel eer liet menigh wijs-gheer zorgh-goed ſtaan en wo-
ningh
In 't boſch, om onbecommert leven als een Koningh:
In vryheid, kemel-mantels, veld-ghewas tot koſt,
Voor-treft landzede-ſlaven, lekker, rijk-ghedoſt.
Zy volghden waarheids hoofd-leer, angſt niet voor den
morgen;
Die zich, en elk te nut, vlien 't onnut huis-bezorghen.
't Zuurr' u niet blijven die 't na-apen inden dut,
Behoeftigh, heilloos, meeſt hen zelf en elk onnut.
Wat werter niet misbruykt? zalmen hierom verachten
Den Doper ant Jordaan? des Pathmoziers na trachten?
Japetiers erf verſchenk? de weenziek Epheſeer?
Die leegh, bedacht des Samiers en Askrëers leer.
Wy zijn gheen doeniets luy verſuft op 't ledigh zingen;
Maar wakker onderzoekſters, heilzaam, nutter dingen:
Al ſtaegh bemoeyt met werk. vraaght iemand ons geſlacht?
Naſpuering-dochters zijn wy, in 's menſchs gau gedacht:
Daar d'hemel-voogd ons teeld', in 's werrelds vro begin-
Tot waarheids not, na hun begrip, in ellix zinnen. (nen,
Tot ſelf, en ellix heil, ons luſt en werking ſtrekt:

Hier toe wy hebben oit elk eel verſtand verwekt.
Zulk vant de Artſeny, die 't burgherlijk-beſtieren,
Ons fabel-wijs verbeeld, in 't volgh-boſch, ſteen en dieren.
d'Askraſche ſchapen-vooghd wel huis-bezorghen leert,
Met werk en woord: was way-man zelf, en paap ge-eert.
Meilſigenes vroom-daad-beſchrijver ſtrekt dier tijden.
Magh óók een blindman leecheids opſpraak bet vermy-(den?
Ons Mantuaner arſt, ook 's Keizers raad verzelt.
De Lier-verzorgher, ſtrekt een deftigh oorloogs held.
Zulk ſtichtlik boertſpels ſtof ſchenkt, heerſchend in Afrijken.
Door vryheids ſchuts, zingt d'ander balling zedighlijke.
De zelf kunds zedeſtuur is voor al onze werk:
Zo Chriſtus u leeraart, zo Sokrates nam merk.
't Is gheenſſins onze werk dit bits ſchriftuurlik twiſten:
Noch zedeloze woord-ſtrijd óók der Sokratiſten.
Woord-rijkheid en verdray, ja threen-rijm-kunſtigh lied,
Is 't bywerk onzes doens: ons werk en iſſet niet.
Maar eighentlijk ons werk, en 't geen alleen wy prijzen,
Is zelf ghoedwordings ernſt, wys zijn voort onderwijzen.
God kennen, lieven, volghen, is ons volghers wit:
Hy ſchent ons, die heil-leert en zelver heil-loos zit.
Daar is geen zotter ding als heil en dueghd leeraren,
En zelf door ondueghds onheil blijven in beſwaren.
Wort elk vroom, blijf ik boos, wat baat my haar ghenueght?
Blijft elk boos, word ik vroom, wat ſchaat my haar on-(dueght?
't Gelt elk zelf al alleen. dient 't luſt in heil te leven,
Zie op zich zelf: dan moghen wy handreiking gheven.
Ons hulp is alghemeen. maar zelden iemand let,
Op zich, op onze heil. de erfzond dit belet.
En d'afgod eighen-wil, door ſchijngoeds valſch becoren,
Maakt, dat van duyſtigh duiſt niet een na ons wil horen.
Elk offert licht de mond: maar 't hert blijft an d'een zy.
Ghy die 't Hertſpieglen drijft, iſt errenſt, komt ons by.
'k Verſchoot: myn hert vliegt zonder uytvlucht of verſchoningh
By haar: Zy in mijn ziel, als in haar eighen woningh.

In 't

In 't linker hertſ-hol zet Apollo zich te recht:
Hy monſtert, onderzoekt, wie vry, heer, ſlaaf of knecht,
Erf heer, intoghelingh, of vreemd is, wie 't beſturen
Heeft by buert, of gheweld, of wetlik van naturen.
D'inwoonders woelden eerſt verbaaſt en heel verſchrikt,
Maar Kleio heeft terſtond elk in zijn g'lid geſchikt.
Voor aan, die d'erfvooghdy toe komt en tziel beleden:
Vernuft en moed: ook ziel en lijf-ghenegentheden:
d'Intoghelinghen doe, luſt, hertſtocht, wil, verſtand:
Doe erref-zond en anwenſt, vreemd en velerhand.
't Vernuft een perrel ſcheen, of luchtklóót kryſtallynigh;
Een teken-ringh daarom heel ſpieghel-glad doorſchijnigh;
Daar beelden menighfout ſtaegh werden heen geſtraalt,
Door ſchichten velerley, uyt d'herſnen neerghedaalt:
Der welker weerſchijns vóór 't recht of veelbochtigh en-
Ghenegentheden-werts, na tekenrings omwenden (den,
Of traagh of ſchichtigh, drayt die langzaam wel bedocht;
Zo wert vernufts beſluyt natuurlik recht gebrocht (tigh
By neigings ſlecht en blind. draayt die óók ſnel, en voch-
Door achteloosheids douw; zy werden krom en bochtigh:
De erfzond, miſverſtand, ook voor-leers qua ghewoont,
Zijn dikwils oorzaak me, dat ghy dus wert ghehoont.
Dies lieft Andachticheid voor al, en ware kennis.
Hier, hier, hier is de grond van alle ſnuevels ſchennis:
Ghenegentheden ſes die zaten dicht by een,
Als klein koppellen wit; daar 't weerſchijn al op ſcheen.
De rechte ſtralen doen haar broeden witte jongen;
Der krommer ſchaduw zwarte, woeſt en onbedwonghen.
De welke vaak zo groot ook waſſen metter vaerd,
Dat haar bevoogt, betoomt of houd hemel noch aerd.
Aardweetzucht, heilzucht, liefd tot ſchoonheid angename,
Erbarming, kinder liefd, en dank-zucht, zijn de namen,
Der moer-koppellen zes. die broen ſtaegh: zitten ſtil:
De jongen vlieghen flux: die noemtmen luſt, en wil,
Begeerlikheden me, hertſtochten, als de ſtralen
Des moedicheids die doen verwoeden of verdwalen.
De moed een waſem-vlam ſchijnt, die haar ſtralen zent,
Zo ant vernuft, als by ghenegentheden blend.

Verderflik, heilzaam me, is dezer ſtralen werking:
Ghelijk het druyf-zap dient tot lijf quets of verſterkingh.
Door moedeloosheid traagh, bey ziel en lichaam quijnt:
Door groote hevicheid ook lijf en ziel verdwijnt.
De wakker errenſt andacht, 't vrolik wel-ghenoeghen,
Des moeds bedaarde krachten, ons vernuft toe voeghen:
Ook by ghenegentheden voeghelijke ruſt.
Maar al te heet, zo werktz' alom end' om onluſt.
Het recht natuurlik, ſlecht verkiezen of begheren,
Zy door haar onmaat doet in hertstochten verkeren.
Haar hitticheid, dees jong koppellen heel verhit,
En maaktze bont van verw, die anders zijn ſne wit.
Zo doenſe 's meeſters hert dies ghaan in nauwe ſchoenen:
Dus magmens' in goed duits met recht ſchoenlappers noe-
Doch heeft de moed geen ſchuld, in ſevicheids begin.(men.
Moed zent geen ſtralen uyt, als na des menſchen zin.
Maar lokt haar 't reenberaad? zo weetſe van geen mate,
En heerſcht ſtrengh in 't vernuft daars eens is ingelaten,
Teelt anwenſts errefzond. die zulke tyranny
Anrecht, dats' het vernuft hout als in ſlaverny:
Die anders na den aard betreft het ziel-beleden.
Wat heerſcht in u? zegt menſch, wat iſſer aars als reden,
Of reenberaads beſluyt? dat recht zich na 't verſtand.
Want valter wat te doen, dit is terſtond ter hand,
Stiert u beſluyt, en heet u iet te doen of laten.
Is dat nu recht of valſch, ghegrond of uyter maten?
Z'iſt werk of nut, of 't quetſt op 's boermans domme zin,
Zo voer hy dolkes voort: zo ſchaft hy zijn ghewin:
Al vilt ſcha onder-hand: doe anderd' hy van zinne:
't Docht hem doe by zijn wijf, zo zoet als opter tinnen.
Elk werkt na zijn verſtand, en na hy kennis heeft:
Na dat die weeght, of waalt, daar na iſt dat hi leeft.
Des grooten Ariſtotels hoogh gheachte klaarheid,
Schijnt duyſter in mijn oogh, by zulke ghulle waarheid.
Maar zoud ik zellefs zin ook durven nemen an,
Al ſcheent grond vaſt, en ſtrijdt met zulken groten man?
Wel ja: volgh ik zijn raad, daar is hy mijn verweerder:
Veel Platoos anzien gheld, noch is de reden meerder.

Doch

Doch op mijn zin alleen in desen ſtuen ick niet.
Noch groter als die grootſe man, ſchijnt my 't bediet
Zijn tegenſprekers ſlecht, die kloeke kon verkloeken:
Schijn-ſchikkelik beſluyt vaak los wort door 't bezoeken.
Wie heeft met groter vlijt, en ook met meer vernuft,
Als dees ſlecht-effen man, betoont dat ellik ſuft
In zellefs kund, en meeſt diet meeſterlik uytleggen?
Haar wijsheid, wijſt zijn toets, heeft grond uyt hore-ſeg-
Of onbezochte waan, is zin-rijk by de ghis. (gen,
's Mans leven, niet zijn woord, tuyght hoe zijn weten is.
Des ſchijn-gheleerdheids prins, ſtelt ziel-beſtierens machte
In onbedwinklicheid: dat derving is van krachte.
Maar heeft hy zelf zijn kracht op 't uyterſt oit bezocht
Wat hi (deed' hy zijn beſt) in luſt bedwangh vermocht?
Heeft hi niet zijn vernuft gheheel in ander zaken
Beſteet, als om zijn reen alleen zielvooghd te maken?
En daarmen zijn vernuft te werk ſtelt, daar iſt kloek:
En is dan elders dom, door 't derven van 't verzoek.
Maar Sokrates zijn werk alleen maakt van zich zelve:
Die dagh an dagh niet doet als zielheil na te delven.
Wie heeft meer inder daad zijn luſten oit beſnoert,
Als deze dueghd-held? die ſtaat, dat hy niet verroert
Een etmaal lid ant lijf. leert niet meer in 't bezoeken
Dit onder vindingh-boek, als hore zeggers boeken,
Kunſtrijke laffe praat? hy tuyghde dat hy wiſt:
Wie ſchijnt u van dees twe dat zich meer heeft vergiſt?
't Bezoeken is het nauwſt. ſchoolwijsheid meeſt verblin-
Baart: ware kennis komt uyt daadlijk ondervinding. (ding
In zich gha ellik zelf. ſtuent op geen yle praat.
Wilt ghy een zaak verſtaan; na ſpuertſe inder daad.
Wat port den dommen boer te waghen ros en waghen?
Waſt onbedwinglikheid? of waſt zijn groot behaghen
In Juffermin? in pronk? zou hem zijn nà-verſtand
Niet efter hebben licht gheredt uyt zulke brand?
Hebt groote honger nood, en vint de vult van eten:
Vaſt om een kroon, of duyſt, zeit een: zuldy niet weten
Te kiezen 't waarſte ghoed in u zin, als ghi mooght?
Is onbedwinglikheid, of reen beraad, hier vooghd?

Elk heeft verſtant, en is heel zullix als zijn werken:
Al zeit, ja meentmen aars, men zalt in 't doen beſt merken.
Met meningh menigh dueghd lieft, maar 't voor-miſver-
Dat on-ontwortelt blijft, behoud noch d'overhand. (ſtand,
Ja in 't luſt volghen zelf heirſcht ook het reen-beraden.
An dees ſpijs zal zich d'een, an d'ander die verzaden.
Ook velerley verſtand in onbedwinglikheid
Vaak ſtrijden teghen een, en teghen relikheid.
Zal ik vernoeghen vraatluſt? ofte minluſt ſtelpen?
Of wil ik ſparen 't gheld, dat my hier toe kan helpen?
Of zal ik d'opſpraak vlien? of pok-ſmerts ongevoegh?
Of is in dit ghevecht mijn dueghd-min ſterk ghenoegh?
Elx eighen hert (de daad niet) moet dit grond-gat uyten.
Daar heerſcht in niemand niet, als eighen-zins beſluyten:
En dit beſluyt zich na 't verſtand recht, dat elk heeft
Van elke dings waardy, daar ellik heel na leeft.
Elk leeft zo hyt verſtaat. het zwaarſte moet meeſt weghen.
Een yders hooghſte ghoed blijkt uyt zijn daadlik pleghen.
Het geld begeert de werld: ook eer, en hoghe ſtaat,
De welluſt, hate-nijd, en wraak-luſts overdaad,
De trotsheid, toornicheid, ook luyheid, boerten, jokken,
Na ellix zinlikheid, hem by de oren fokken.
Des menſchen zinlikheid dat is zijn hemelrijk,
Of hóóghſte ghoed: hier van zo gheeft zijn leven blijk.
In praat ghaat elk vermom, ook voor zich zelf. het vainzen
Is me een zinlikheid, een groot-vorſt. wildy klainzen
In alles u verſtańd door nauw opmerkings zeef?
U mening die ghy recht waant, vindy meeſt al ſcheef.
Des wieghleers miſverſtand, ghewortelt in 't langh duren,
Waant elk te zijn een qua gheneichtheid der naturen.
Hy voed het miſverſtand, en vecht in grote nood
Met errenſt teghen zulken ſchauw-beeld tot zijn dood.
Koel en zachtzinnigh is d'een, d'ander is heetbloedigh
Van aard: maar daarom niet gheduldigh of grammoedigh.
Het boſkruyd, drogh, nat ſtro, verbranden raſch of traagh:
Maar 't vier brand-oorzaak is alleen. nu is de vraagh,
Wat maakt u toornigh? wat ontſtelt heetheid van bloede?
Iſt niet u miſverſtand? alleenlijk u vermoeden

Dat iemand onrecht doet? die erfzond zoz' ontwort,
Daar blijft niet dat (ook d'heetſte menſch) tot toren port.
Ons heilands heyligingh dees' erfzond komt vermoorden:
Zo wie ghelovigh volght, en vaſt blijft in zijn woorden,
Ziet, waakt, en bid al ſtaegh, dien tóónt zijn waarheid
Dat wy gheen rechters zijn van ander luyden werk. (ſterk,
Zo ſwakken ſchepſel is de menſch, dat hem mach krenken
Een qua lucht, ſteenval, beeſt of menſch: hier wilt geden-
Dat gheen van deze u dan onghelijk doet aan. (ken
Daarop verbiet u Chriſt, de boze weer te ſtaan.
Dit heet rechtvaardicheid te lieven en betrachten
Als ſchoon: dees neiging-boet, doet vre en vrueghd ver-
pachten.
Chriſt leert u lieven God (dats wijsheid, goedheid, macht)
En wie hem lieft, verkrijgt door wijsheid goedheids kracht.
Wie God niet lieft, die ſneeft onwijs, onghoed, onmach-
tigh.
Zo wie rechtveerdicheid begeeft, die ſneeft onzachtigh,
In eighen willens hel, in onruſt, in verdriet.
Hy quetſt zich, quetſt hy u: maar u en lettet niet:
Of eighen-wil en will' God en natuur weerſtreven:
Die ſchikkent al te ghoed. zo ghy in al u leven
Ten beſten alles keert; zoo wordy wijs en ghoed,
Rechtvaardigh, maghtigh, bly en vry van gramme moed.
Wil jemand des natuurs en Chriſtus wet toeſtemmen,
En 't blijkt dat hy zijn toren niet en kan betemmen,
Die lieght: hy waant te zien, maar hy is ſtéke blind.
U wegh is op ghedelft; des waarſchouwt u uw vrind:
Ghy zeght dat ghyt ghelóóft, ghaat lijkwel daar en boven
Al voort, en valt. Zal ik hier woord of werk geloven?
Of krijght ghy ook ghezicht, en ghaat op weghen glad,
Ghewaarſchouwt wildy vailigh ghaan te zien op 't pat,
Ghi ziet om hóógh en gliſt: Wie 's d'óórſaak van dit gliſ-
U achteloosheid iſt, gheen miſverſtands vergiſſen. (ſen?
Ik kent. maar wie dwinght u tot achtelozicheid?
Ghi zelf, ghi hebt de ſchuld: niet onbedwinklikheid.
Ik heb my vaak verlaſt door 't veel of haaſtigh eten:
Al neem ik 't, zegdy, voor te myen, dik vergheten

Iſt my terſtond: dit weet ik immers dat my krenkt,
Z'Iſt onbedwinklicheid die my dit onheil brengt.
Gheenſſins: 't is u verzuim: dat's óórzaak deſer ſmerten.
De zond, of na-ſmert, ghaat u niet ghenoech ter herten.
Zo brand de ſmit hem vaak die op zijn doen niet let.
By u wort temluſts dueghd niet hoogh ghenoech gezet,
Of vreze Goods. lieft die, zy zal u wel behoeden.
Des dueghs waardy by u gheen kund is, maar vermoeden.
De Gheld-god dwingt licht datmen ſpaarlik eet óf vaſt.
Goods vrees veel ſterker is, ſtaat maar haar grond zo vaſt.
Die ding-waardering werkt in al u onderwinden.
Doorzoekt u ziel-grond, ghauw, ghi zultet waar bevinden.
„ Geen onmacht, maar 't verſtand grond oorzaak is van 't
quaad.
Van 't quaat is hy ook vry, die quaad verſtand verlaat.
Den duyvel wederſtaat, en hy zal van u vlieden. (bieden.
„ Waar miſverſtand de ziel ruymt, daar krijgt God 't ge-
Gheen onbedwinglicheid of on-andacht heeft macht
Daar God en s' duegds waardy zy hóógh genoech geacht.
Elk lieft het ſchoon en heil, uyt neighingh der naturen.
Schijnt welluſt, gheld, of eer, of hoogheids land-beſturen
In u zin ſchoon en heil, door miſverſtands beleet?
Ghi hebt die noodlik lief: maar zo ghi namaals weet
Dat zy maar ſchijn-heil zijn? dat haar onmaats verderven
U ſmert en lelijk is? zo moet ook nóódlik ſterven
Die trek en liefd tot haar: daar groeyt in 't jegendeel
Liefd tot het ſchoon en heil van zede vormingh eel.
Dit na-verſtand dan heerſcht, (iſt krachtigh) als te voren
Het miſverſtand u dreef: dat niet meer magh verſtoren,
Iſt dóód: iſt ghants vernielt: 't blijkt zoot niet uyt en puylt.
Maar 't quelt u wis, zo lang het noch inwendigh ſchuylt.
Hier is de ſchort, en 't lek. elk beter waant te weten,
Hoewel noch in zijn grond ſchynheil hoogh is ghezeten.
Men weet, men looft, men lieft, duegd met de mond, maar
Van daar is u bedrijf; want ver zo is u hert. (verd
Zulk truert vaak om zijn zond, en, zo hy meent god-
vruchtigh:
Hy acht zich ſwak te zijn: neen, ghierigh of eerzuchtigh,

Is hy, of gail, of trots, door quaad verſtand, door waan.
Die beker zuyvert binnen eerſt, leert recht verſtaan.
Bezint u, u bezint, dits d'allereerſte trappe
Des heils: in onheil blyvenz' al diez' overſtappen.
Bezinningh is verlies van miſverſtands bedrogh:
Bezinningh iſſer niet, zó miſverſtand leeft noch.
Daar ziedy, Spiegel, in u Hertenſpiegel klaarlik,
Dat u niet buyten u of quetſt, of is bezwaarlik:
Dat u verſtand alleen, 't zy recht of valſch, is vooghd.
Zoekt ghi heil, liefdy't ſchoon; ziet dat ghi wakker pooght
Na recht verſtand: wort wys, ghy word ook goed en machtigh.
Bekoomdy recht verſtand? waakt dan alheen andachtigh.
Vint ghi noch lykwel ſchort, als die door brooshcid ſneeft,
Zo bidt al ſtaegh om hulp Dien diet wilvaardigh gheeft.

HERT-SPIEGHELS

VYFDE BOEK.

Terpſichore.

E herpen zeker-ſcherp heil-lering-zang is luſte,
En meeſt als onſen gheeſt (verquikt doort ſlaap ſoet ruſten)
Geen muffigh bed het beſte levens luſt ontſchaakt:
Een wakker haan, voor dagh voor douw, ons wakker maakt,
En kittel-luſt om 't groene luſthof van de werreld
Te zien met uchtend-tranen zilver ſchoon beperrelt.
Huid', huisbezorghingſtier op Rijnlands Y-ſtroom-dijk
(In d'eerſte optreks teelt der velden webbe-rijk)
Ons ghangh, in't duyn-grond-water rapſe nuery-dillen
By koppels 't melkte bleek-webs melk-zop zien uytdrillen.

Het graſ-rijk groene veld met lywat wit bedekt
Strak tegen weer en wind an d'hennikken gheſtekt:
Op half wit linnen ſchouwen buertswijs ghieter-reeghnen
Uyt ooſt en weſter ſloot zich onderling bejeeghnen,
Of bleek-heer baat-ziek mocht mijn vroeg-ghehennikte
Door yl-aards overloon, vergheten in den hoek. (doek
Nauw toezien wis verhoedt trouw dieners ſnó veraarden.
Zelf is de man. des meeſters óógh maakt gladde paarden.
Op 't leeghbaar karrers bidden Herkles zeit uyt ſpot,
Slaat hand ant rad, vrund, helpt u zelf, zo helpt u God.
Dit was vroe-uyttochts werf. wes voetlings? om te mijen
In ſchuyt ghekaekels ſtuernis, waghe-val in't rijen:
Tot lijf heil hebben me, lijf oefning, en daar by
Ziel welluſt, in des ziel-heils naſpuer eenzaam-vry.
't Gemoed ik leegh, die leeg-gangs tijd, van koopmans
handel, (del,
't Verſtand is zorgh-leegh in dees uchtend zin-luſts wan-
Het Y, en 't Spaar verby, langs Albrechts berrigh heen
Tot op den witten blenk. daar plotſelijk verſcheen
Terpſichoor aan den voet. die lokte my beneden
An d'Overveenſe beek: daar hoord ick deze reden.
Het werreldlijk beloop by yemands by ghebot
Ontwijflik wert beweeght: en tuyght daar is een God.
Ook dat die machtigh, ghoed, en wijs is, uyt zijn werken
Blijkt. van dit ſchepſel boek zijt ghi al leerbaar klerken.
Al oogh-blik, elke daad, en voorval, ſtrekt een les:
En ellik ſchepſel zelf een letter daar in es:
Die yghlik zijn ghemeen en leeghlik in 't verzinnen,
Goods wijsheid, ghoedheid, macht, doen kennen: ook
beminnen,
Omdat hy ſchóón, ja 't ſchoonſt is: en dies boven al.
De willigh-blinde, diet ontkennen, die 't geval-
ligh t'ſamen-kleven van 't ondeelbaar ſtuyf-ſtofs horten
Grond-oorzaak zeggen van dit al te zijn, die ſtorten
Haar zellefs loochening. dat nietigh' Avontuur
Dit wert zo God: doch blóót van macht en van beſtuur,
Onwijs, onghoed, zo blind als zy blind-ſchermers zelve.
Wie kan des werrelds ſtand en 's Hemel-loops omwelven
Ver-

Vermoeden oon beſtier? dees ſchikking-kunſt ghewis
Tuyght van zijn Schepper u: doch gheenſins wat hy is.
Zo is ook eighen ziels ghedaant on-ondervinlik
Voor u: maar datſer is is yder licht verzinlik.
Een letter-moer verſtrekts', of een klein-werrelds boek.
Ja 't nutſte werreld-les krijghts' uyt zelfs-onderzoek.
Door zellef-kunds verzuim ſneeft ellik in verkeertheid:
Maar zellefs kennis voert tot ware Godgheleerdheid.
De zellefs kennis leit in kund van zellefs kracht,
Wat lijf en ziel-heil gheeft, en hoemen dat na tracht.
Ziels eerſte hooftgrond-kracht, is 't lijfs en 't zieligh nei-
Zulx om te werven heil is ellik ſchepſel eighen. (ghen:
Gheneichtheid, aerd na 't laegh, het vier na d'hooghte
heeft, (leeft,
Ook macht daar toe: 't ghediert en kruid, dat ſlechtlijk
Heeft zullix me, daar toe ook neighing-tocht tot ghoed-
heid (heid.
En heil: diens derving quelt, verwerving maar heeft zoet-
Het relijk dier heeft meer (tot ſcheppers meerder prijs)
Gheneghentheid om worden maghtigh, ghoed, en wijs,
Dats Godlik: zo veel zijn natuur die is deelachtigh.
Na u verſtand, is God alleen wijs, ghoed en machtigh.
Wat hy meer is in zigh, dats boven u begrip:
In zijn graads ommetrek moet ellik blyven ſtip.
De blind weet van geen zien, 't onrelijk van geen reden:
Ghi van gheen zeilſteens kracht, of honde-rueks beleden:
Noch u vijf ſinnen kracht, of werking zelf behend.
Iſt vreemd dan dat ghy God, na zijn is, niet en kent?
Doch vint ghy in u graad volheil, wildy te deghen.
Volheil is neighing-boet: dus hoe ghy zijt gheneghen
Grondeert voor alle dingh. dats u natuurs behoeft.
Meeſt 't onnatuurlik (niet natuurzucht) u bedroeft.
De neighing ongeſchent, die in u van naturen
Is, is Gods kracht in u, om u tot hem te ſturen.
Dees leidſman recht en ſlecht, die maakt u recht gheleerd:
Zo wie met errenſt ziet, en waakt, en hulp begheert.
Macht is het wit, daar ghy na trachtet al u leven.
Macht is het pond, dat u op woeker is gheghéven.

Macht,

Macht,om te werven wijsheid,ghoedheid,meerder kracht,
Gheeft God: daar woekert me, zo krijghdy volle macht.
Wie wijs wort ende goed, die wort daar duer ook machtig:
Die onwijs en onghoed blijft, die blijft ook onkrachtigh.
Des menſchen hoogſte macht,is 's menſchen hoogſte goed:
Dats, lieft God boven al, krijgt macht,krijgt geen onſpoed.
WieGod lieft,die lieft macht,verſtandicheid en goedheid:
Daar toe gheeft hy u macht, en neighing: eerſt tot vroed-
Weet en heilghering bey: zo is de menſch ghe-aard: (heid,
Maar wetenſchap, wat heil of onheil zy verklaart.
Om heilghericheids boet, weet-gherigh ghy gheneghen
Zijt: die toch tot ghequel dijt, waarder niet en-teghen
Het ſchepſel boek, daar weet-zucht door mocht zijn ge-
U onvernoegde weet-zucht diend' aars tot onruſt. (bluſt;
Dies drong Goods goedheid hem,dit middel te beſchikken
Dat vailigh en ghereed u neighingh mocht verquicken.
Dit levens boek, den menſch diet gha ſlaat zo verlicht,
Dat hy zich zelf en heil kent, me zijn ampt en plicht
Tot God, en tot zich zelf, óók tot zijn even menſche:
En niet alleen verplicht, maar ook beweeght na wenſche,
Door neighing-tocht, om dat uyt liefd te doen met luſt:
't Geeft kundſchap na behoeft óón kribſe ſchool-onruſt.
Ghelijk ook niemand zonder letter-kund kan lezen,
Zo moet, voor waarheids kennis, noodlik by u wezen
Eerſt ſchepſel-letter-kund. Want zonder haar bediet
Wel grondigh te verſtaan, is alle kennis niet.
Dies elk, ja meeſt de meeſters, miſverſtandigh zwerven.
Leert dees voor al, wilt ghi ghegrond verſtand verwerven.
Om dees wel te verſtaan, ter nood, hoeftmen geen grond
Van ſchoolſe-kunſt-behulp, het leerd zich zelf terſtond.
In alle reenbeleed des ſchijn-gheleertheids boeken
Is zy de ſtof, daar elk in ſuft, voort zelf bezoeken.
De ſchijn-gheleerdheid ding-waarderingh reikt de hand:
't Gha-ſlaan der dinghen aard dat geeft ghegrond verſtand:
Hoeft niemand tot ghetuygh, zy zelf gheeft alle klaarheid:
Des menſchen eighen hert ghetuigh is van haar waarheid:
In ondervinding-kund haar grond-bediet beſtaat:
Wie dat verzuimt blijft blind,doolt,weet niet waar hy gaat.

Door

Door haar ſlecht effen laecheid wert dees zonderlinge
By elk verzuimt: want zy beghint an ſlechte dingen,
Die elk klein acht. maar die ant laeghſte eerſt beghint,
Klimt hóógſt. ontwaakt: bedaart u: Spiegel u bezint.
Ghi zijt al vroegh verrokt. u kindsheid valſche beelden
Zijn ingedrukt: ghi ſneeft: begheeft waanwijsheids weelde:
U kundſchap wakker weeght op reenwix waaghſchaal vry,
Wat ghy weet, wat ghy waant, dat heil of onheil zy.
Beghint van onder op, an d'aller kleinſte zaken:
Elk onluſt in 't ghedacht, laat u die zijn een bake;
Let waart heeft zijn beghin, en werwerts dattet ſtrekt;
Of neighing, of verſtand, natuur, of waan u trekt.
Een kind dat letters leert verkeert, of dat verſmalijk
't Welſpellen overſlaat, leeſt al zijn leven qualijk:
Zó iſt hier ook: naſpuertet: doet nauw onderzoek
Van voor voets op in u, in't kleine werrelds boek. (ſtadigh?
Wat denkt, wat wilt, wat vreeſt, wat hoopt, wat wenſcht ghy
Wie dwingt tot wederwils hertknagen ongenadigh?
Wat heerſchten in u ziel? iſt neighing? reen? of wil?
Wat is die? waar ontſpruytſe? hoe? wes ſwijghdy ſtil?
Kent ghi gheen eigen wil, de grond van u ghequelle?
Voelt ghy door anwenſts eelt de brand niet van haar helle?
Niet vreemd iſt. Alleman leit in dit ghaſthuis ziek:
Dies haar grond-taſter ghauw behoeft een lange piek.
Een dikke nevel-nacht van voorleers erf-gheleerheid
Dringt, ja dwingt, eel verſtanden in droom-ziekts ver-
Z'is, zeitmen, in ons ziel een redelijke kracht, (keertheid.
En die als Koningin daar heerſcht met volle macht.
Gheenſſins. Z'is als een buel, die werkt en ruſt met ſtaden;
Zy waſt, dort, wort, ontwort, na 't waalbaar reenberaden.
Wat iſſe dan? en waar ontſpruytſe? zegt? haar grond
Dat is gheneghentheid: die blind is: maar terſtond
Als reenberaad yet toeſtemt, wort daar wil gheboren:
En tienderley beraad zal tienmaal haar verſtoren:
Dus heeftſe door haar zelf ghebieden noch gewouwt:
Die ſlap of ſtreng is na 't verſtand is ſwak of ſtout.
Grondeert dit in u ziel: erf-voor-verſtands verwennen
Zet an d'een zy: leert grondigh dees hooft-letter kennen.

U

U lijf gheneichtheid breng u honger in 't gedacht,
't Welk zielgheneghentheid (tot heil) port, dat die tracht
Dit onheil te ontghaan: dits gheen wil, 't is haar moeder:
Daar zy spijs: maar 't verstand (dat God als u behoeder
En vader van de wil u ghaf) zeit 't is fenijn:
Daar wort gheen wil, al doet u honger smert en pijn.
Of komter ghoede spijs, en krijghdy wil om t'eten,
Zeit u ghedacht, 't is vastel-dagh, en u gheweten
De kerk is onderdaan; de wil ghaat flux te niet.
Zo neen: en dat u een, een duyzent kronen biet,
Of eer of staat, of zulx iet, dat ghi acht hóóghwaardigh
Na u verstand, wert ghi of waighrigh of wilvaardigh.
Hier blijkt de wil te zijn een werk-vóóghd in u hert;
Door reenberaad, uyt neighingh, zy gheboren wert.
De neighing een grond-oorzaak aller schepsels werking
Is, en zy strekt altóós tot heil en tot versterkingh.
In schepsels redenloos, daar werkts' als opper vóóghd:
In 't redelijke dier (hoewelz' ook zullix pooght)
Daar magh het reenberaad haar wel of qualijk sturen.
Gheneghentheid tot ghoed strekt: doch blint van naturen
Is zy: zy drijft den mensch (zoz' al 't gheschapen doet)
Dat hi niet anders magh als trachten na haar boet:
En meest na 't meeste goed. het zwaarste moet meest wegen.
(gen.
Hier magh wil, noch verstand, of zielkracht, strijden te-
Weet, en heilgherigh, minnen 't schóón, en 't schoonste meest,
Erbarmingh, kinderlievigh, dankbarigh van gheest,
Zijn wy al gh'lijk gheneight: dees magh niemant verwerpen,
(pen.
De snoodste schelmen niet, hoez' ook haar zinnen scher-
Is al ons neighingh ghoed? is zy alleen die roert? (voert.
Waahn komt het quaad dan heer? de valsche schijn ver-
De vrek, de dief, de moorder achten 't gheld-verkrijghen
Voor heil, voor schoon: dit doet haar lieghen, stelen, krijghen.
Natuurlik lieft de moer het kind, doch sterker misverstand,
Of waangodsdienst, mach 't haar doen werpen in de brand.

Dien

Dien welluſt, ſtaat, of eer, ſchoon ſchijnen en hóóchwaar-
digh,
Hy moets' uyt neighing lieven, en wort dies onaardigh.
Brengt ſnode wraak, en faam (het aller ylſte niet)
Niet door waanwaardicheid de grooſt in groot verdriet?
De neighing, die haar 't hooghſte ghoed in haren oghen
Te lieven port, is ghoed: door waan zijn wy bedroghen:
Dat zy een ydel niet, het onheil, 't quellik quaad,
Zich achten 't hooghſte ghoed. Ja menigh willigh laat
Zijn luſt, zijn gheld, zijn ſtaat, zijn eer, ja lijf en leven,
Om wraak om hoeremin, door miſverſtand ghedreven.
Teelt neighingh en verſtand noodwendigh wil in my?
Heb ik gheen willekuer? is mijn wil dan onvry?
Geen wil is vry: die moet verſtand en neighingh volghen:
Maar vrye willekuer (zo ghi niet zijt verbolghen,
Of door moetwil verſtokt) is by de menſch. vermoeyt,
Verhit, en dorſtigh weeſt, daar kil-koud water vloeyt:
Heilghericheid die port u dorſt-ſmert te verzaden;
Te mijen portſe ook des kouden waters ſchade:
So ſtrijden meeſtentijd de neighings teghens een:
Daar hebdy willekuer te kiezen een van tween:
Doch moet u willekuer nootwendigh zijn gheneghen
Na 't geen in u beraad op die tijd meeſt zal weghen.
Is u beraad bedachtzaam, langſaam, recht en ſlecht;
Gheneghentheden heilzaam leiden u te recht.
Maar zo onandacht u, of eigen wil beheren;
Licht zal u willekuer van heil tot onheil keren.
Is eighen-wil iet aars als wil? doet ons 't beduyt.
Natuurlik is de wil, en welghegrond, die ſpruyt
Uyt recht verſtand, en neighing, beide recht natuurlik.
Recht iſt verſtand, dat in haar rechte waarde puurlik
De dinghen acht en lieft. Maar zo u eigen-zin
Der dingen rechte waarde acht of meer of min,
Wilt ghi het ſchijnheil kieſbaar, 't kieſbaar waar heil ach-
Of eighen ſchatten, 't geen niet heel ſtaat in u machte, (ten,
Zoo teelt die eighen-zin de eighen-wil onwijs.
Natuurlik honger hebt en ſlechte voebaar ſpijs,
Ghenegentheid natuurlik port u om te eten,

Die baart dan voort een wil, gheteelt in u door 't weten
Des ſpijſes dueghd: in 't eten zo gheniet ghi luſt:
Die volght ſo waar natuurs behoefte, wert ghebluſt.
Die neighing, het verſtand, de wil, en 't luſt gevoelen,
Zijn nŏch natuurlik ghoed. na hongher-ſmerts verkoelen
Zo ghi dan eten wilt om lekkerheids ghenot;
Die wil, verſtand, en neighing ſtrijden teghen God,
Natuur-begheert, en heil. 't natuurlik honger boeten
Dat ſtarkt u lijf: an lijfheil hangt lijfluſts verſoeten.
Maar 't lichaam krenkt, zo wie luſt tŏt een eind verkieſt.
Dies hy lijf-heil-genot, ook rechtĕ luſt, verlieſt.
Natuurlik, godlijk, ghoed, is hŏnger-bluſſchings neighen;
Niet 't lekker-luſt-bejach: dat is gheheel u eighen.
Dees eighen zinlikheid, natuur-behoeftes ſil
En neighing ghants verkeert, en teelt zo eighen wil.
Wort die dan vierigh, wenkt' ſe d'heetbloedighe krachte;
Zo werts een moed-wil trots, die ſtrak met vollen machte
Gheheel den menſch beheert, zo langh die hitte duurt;
Haar Anwenſt eelt ook menigh ewelijk bezuurt.
Zulk eighenzinnicheid, en eighen wil trots-moedigh,
De menſchen meeſt beheert, en maaktſe zo verwoedigh,
Dat zy haar eighen ăard, haar heil, haar God, haar ruſt
Verzuymen: 't is in haar door miſverſtand ghebluſt.
Maar die door achterdocht kan eighen zin begheven,
En Chriſtelijk onnozel kindheid wil ankleven,
Die zal door waarheids kennis waarlik worden vry
Van eighen-zin en wil, godvolgigh, vredigh, bly.
Hy volght d'onnozel kindſe neigingh der naturen,
(Als Sokrătes) die moet hem (bit hy) tot God ſturen.
De ſchijngheleerdheid laſter' of acht my voor zot:
Zy dedent Sokrates: en Chriſtus was van God,
Van heil, van wijsheid, verr'; hy zufte in haar zinne:
Hy revelkald' als ik: hy had den duyvel inne.
Als hy de ſchijngeleerde kerrik-vooghden blind,
Beveelt eenvoudigh-ſlecht te werden als een kind.
Dees heb ik op mijn zy. 'k veracht het kribbich vlechten
Haars ſchik beſluytings-kunſt, haar reen-loŏs reen-bevechten.

Zo Ariſtotels feil, door erf-leer, hen ankleeſt,
En meer als Chriſtus waarheid aanzien by haar heeft;
Acht ghy haar aanzien klein, en al haar trotſe klerken:
Doch onderwerpt u zin de alghemeene kerke,
De waarheid ſlecht en recht. wie die alleen bemint
En treet in 't parck, 't is wel als zy u reklijk vint.
Zy zy alleen u wit (niet overwinning-luſte)
Die u weetghericheid, door neighingh-boet, gheeft ruſte?
Gh'lijk al onnozel kindſe neighingh drijft tot ghoed,
Weetghericheid voor al, die puur na wijſheid ſpoed,
Om die Gods-eighenſchap te werden meer deelachtigh:
En wijſheid, dieze krijght, dien maaktſe ghoed en mach-
Heilghericheid, die u tot heil-bejaghing dringt, (tigh:
En van verſcheiden heil het meeſt te kiezen dwingt.
Natuurlik 't grootſte heil de grootſte neighings boetingh
Is: zulke neighing-boet gheeft ook meeſt heil-verzoeting;
Liefd tottet ſchoonſte ſchoon, al ander neighing-kracht
Voortreft: maakt datmen d'ander ieghens haar kleinacht,
Ja wederſtreeft. wie wraak of min zo heeft verheven,
Dat hyze dient als 't ſchoonſte ſchoon, die wert gedreven
Dat hy verzuimt, ook, ziel en lijf-ghezondheid derft.
Ja (om dit zelf ghemaakte ſchoon) zelfwilligh ſterft.
Na waard natuurlik is doch onder alle dinghen
Gheen ſchoonder ſchoon als God: dies dringt ons zonder-
Dees ſchoonheids liefde, God te lieven boven al, (linge
Als hy maar werd ghekent: en uwe weetzucht zal
U God doen kennen, wilt ghi bidden ende waken,
Ook 't lelijk heilloos quaad doen kennen ende laken.
Barmherticheid en kinder-liefd ook niet alleen
Zo wijſen God en 't ghoed: maar maken u gemeen (ſche,
Met God. die neighing-boet, die maakt u ghoed na wen-
Zy maakt u als een God der hulphoeftighe menſchen.
Ja deze vonk alleen u krachtigh overtuyght,
Dat God in u zy: dat zich ook zo t'uwerts buyght
Het heel barmhertigh ghoed. u hert dat moet verhueghen
Doort voelen van zijn liefd: maar meer heil iſt, te muegen
Zelf heil-rijk hebben lief, als lief ghehat te zijn.
Hy weet dit, die daar duer vry wort van ik en mijn.

Waar ikheid is by heilzucht, zelf om te ghenieten,
Daar quelt heil-derving, en verlies-angſt moet verdrieten.
Maar daar vernoeghen is, is wenſchelijke ruſt.
Liefd en ghoed-dadicheid die gheven d'hooghſte luſt
Den menſch: als zy na wenſch dees neighingh in hem ſtel-
pen:
Waar toe ghenegentheid tot dank ook meeſt kan helpen,
Tot u heil, God u ſtaegh oorzaak te danken gheeft,
Dat ghi ziet, dat ghi denkt, dat ghi weet, dat ghi leeft.
Zijn licht, lucht, koſt en kleed, zijn ghaven menighvul-
digh, (digh.
Die maken dat ghi ſtaegh zijn goedheid dank zijt ſchul-
En dankbaarheid doet u noch zelf de meeſte dueghd:
Een dankbarigh ghemoed is d'allergrootſte vrueghd.
Een welghenoeghen iſt an jonſt genot, ghenegen
Tot jonſt-vergheldingh, ſtaegh met luſt, waart valt gele-
Dies is, en leidt tot heil, dees zielgheneichtheid zoet: (gen.
Is in't ontfang, en in't belonen, neighingh-boet.
Dus aller neighings boet u leiden tot vernoeghen,
Tot ruſt, tot heil, tot God: die, al 't natuurlik wroeghen
Nood-dwang, anprikkelingh des neighingh, maakt dat
In alle ſchepſels tot volmaaktheid. Menſche ghek, (ſtrek
Ziet, u ſchort niet als ſlechte neighing-boet hoogwaardigh,
Ziet, dat ghi niet dit heil ſluyt uyt u hert onaardigh,
Door achteloos verzuim, door miſverſtand verkeert.
Dit iſt, dit iſt alleen, o menſche, dat u deert.
Daar iſt dat ghi u vlijt, u pond, in mooght beſteden.
Daar toe hebdy dees neighingh: daar toe hebdy reden.
Dit is dat tot u heil leyt, ook dat u verdoemt:
En maakt u ſnoder dier, als die ghi reenloos noemt.
De hond die knaaght het been, met luſt, met groten vlijte:
Een groote blaffert wil dat nemen, of hem bijten;
Hy mijt de ſmert, begheeft dees, zoekt een ander luſt.
Maar Menelaus bruikt min reens: die in onruſt (digh:
Zich en de werreld ſtelt, door moort, door oorlogh bran-
Wats hier de ſchort? alleen dat hy is miſverſtandigh.
't Verlieſen van een hoer, is dat zo grooten zaak?
Of eiſcht de reden datmen weegh zo zwaar de wraak?

Doet

Doet Sokrates alzo ? doe hi eens was geſtoten ,
En dat zijn volgers (blind in't onghelijx vergroten)
Hem rieden dat hy zich beklaghen zou in recht :
En oft een ezel waar , zouw ik in woord-ghevecht
Ook met hem treen, zeid hy. Diogenes een jonghen
Zach drinken uyt zijn hand : dit heeft hem voort ghedron-
Zijn nap te werpen wegh : bly dat hi min behoeft. (ghen
In't iegendeel zit Alexander heel bedroeft ,
Nu al des werrelts heer : alleen door 't overweghen
Der werreld-menichts droom. dus iſſer veel gheleghen
An recht of miſverſtand van elke dings waardy.
't Rijk weighert Numa eerſt , wil liever leven vry :
Verbeden, neemt hy 't an, bevooghtet ghoedertieren.
En Sylla raakt door moord en ſchendaad ant beſtieren :
Daar na verlaat hy 't rijk, door heerſchens laſt bezwaart.
Het recht of miſverſtand maakt goed of quaad van aard.
Wat drong eerſt Numa om zich zelven te verſchonen ?
En na in dienſt te treen ? 't begin en 't eind betonen,
Dat hy des hoogheids laſt voor zich niet heilzaam acht.
Doch uyt barmherticheid anvaarde d'oppermacht.
D'een ken der dingen aard, en draaght zich dies natuurlik :
En d'ander, door onkund, ſneeft voor en na balſtuurlik :
Dus hangt al 's menſchen heil, ant ding waarderen recht.
Maar om 't verſchil in dezen was oit meeſt ghevecht :
Niet in 't gemeen alleen , maar by ſchool-wyze menſchen :
D'een hecht an luſt , in dueghd ſtelt d'ander , al zijn wen-
De darde dielt het ghoed in drieerley gheſlacht , (ſchen.
Des ziels, des lijfs, en diemen der fortuynen acht.
Zulk ziet daar is niet zekers als het komt op 't knijpen :
Een ander , dat wy zwaarlik zekers iet beghrijpen :
Gheen zeit, ik weet alleen dit, dat ik wete niet :
Dat recht is alſmen hóógh op Goods alwijsheid ziet.
T'en is gheen menſch van nood Goods wijsheid te door-
groeven :
't Schijnt billik doch dat zy zo veel als zy behoeven
Hier vinden weetzuchts boet: mits dat gheen ſchepſel derft
Hun neighingh-boet : een ſteen , een boom, een beeſt ver-
werft

Voor zijn gheneghentheid ook middel die te boeten.
Zouw dan de menſch alleen in onvernoeghtheid wroeten
Natuuriik? dat zy verr'. de grond van haar geſcheel
Komt niet door nodrufts feil, maar ikkers weten veel.
Het kind, met aeſſem-haal, met zuiken, met bewegen,
Heeft middel om te boeten daar 't toe is gheneghen.
Heeftet an lucht, an zok, of roering-tocht ghebrek?
Het derft dies macht te krijghen waſdoms groey-beſtek.
Derft ook het kruid of boom, de Zon óf waſbaar aarde;
Zo wertet nimmermeer een cierſel van de gaarde.
Daarom zo dees of die, dit of dat, komt te kort;
Dats geenſſins blijk, dat dies zijn hete aard iet ſchort.
Zijt ghi geneigt tot weet en heilzuchts-boet verzoeting?
Ontwijflijk na u aard, vint ghi ook neiging-boeting.
Wert meeſt elk door verzuim, en errefzond verrokt?
Of doolt hy die te veel erfmiſverſtand inſlokt?
Dit veſtight niet, dat niemand dies komt tot bezinning,
Tot kinds onnoſelheid, tot die ſpings overwinning.
Ik weet wel dat ik hier iet heldachtigs beſta,
Dat ik met Herkles tegens 't hoofd-rijk Hydra ſla:
Dat heele werlden nu zijn in verkeerde wennis:
Dat elk een Chriſten heet, heel zonder Chriſten kennis.
Doch zellef in zijn eeuw wie heefter doe ontwaakt?
Hy deed' mirakels veel: maar heeft hy oyt ghemaakt
De zotten wijs? of rein van herten de verkeerde?
Wie brocht hy tot bezinning oyt der Schijn-geleerde?
Zy zijn te zeer beghochelt door haar ſchoolſe praat.
Zou iemand hem verſtaan, eer hy zich zelf verſtaat?
Dus zijnz' in onzen eeuw meeſt zellef te beſpotten,
Die om de zotten wijs te maken zich verzotten.
Wie bet ziet, beter leef, godvolghigh, ſimpel, ſlecht:
Keer zich niet an zijn naaſtens feil, maar leve recht:
En laat de werreld, werren, kijven, ſchrijven, razen:
Het is zóó 't was. meeſt krijten meeſt de grootſte dwazen.
'k Weet dattet hen een droom ſchijnt dat ik u voorſtel.
Maar die uyt d'algemene eigens-willens hel
Ontwaket en ontvlucht; ziet en zeid onverbolgen,
Dat niemand Chriſten is of hy moet Chriſtus volgen:

Eerſt

Eerſt duer bezinnings zeegh, en duer ootmoedigheyd.
Die Heylland geeft tot heil zijn aard, zijn goedicheyd.
Dit valt niet zonder eerſt te worden rein van herten:
Dan zietmen God en 't goed. Zo lang u ikkers ſmerten
Of eighen-wil noch drukt, zo komtmen tot geen heil
Dat heelt: wie die ontwort, die ziet (nu wakker) 't feil
Daar 't ellik ſchort: dat zy door 't zellef wijs verkiezen
Van heil van goed in ſchijn, waar heil en goed verliezen.
De ſnuevel-boom die in elx hert verheven ſtaat,
Is wikken na haar zin, en achten goed en quaad,
Dat in zich van natuur noch ghoed noch quaad kan wezen.
Waan-kennis die belet, dat zy gheenſſins ghenezen.
Elk gha zelf in zijn hert, en zie daar waart hem faalt.
De menſch heeft heilloosheid zelf op zijn hals ghehaalt.
Maar Chriſtus vrijt van deze knechticheid der zonden.
Wie trouw in woeker-winſt met zijn pond wert ghevon-
Die ziet, en lieft waar heil, en leeft dies onbedroeft. (den,
O menſch, u wenſch is klein, kent ghy u klein behoeft:
U lijf heeft ſlechte koſt en kleed alleen van node:
U ziel wijsheid en ghoedheid, leeft van 's Hemels brode.
Wilt ghy zien wat verſtand en neighingh zy ghezond?
Wat wil, en wat begheert, dat recht zy en ghegrond?
Ziet of ſe hebben eindt, wikt of ſe zijn naturigh,
Of dat ſe zijn geteelt door eighen-zin balſturigh.
Ghy hoeft wel ſpijs en drank, ghy hoeft te zijn gedoſt;
Maar niet dit zijden kleed, niet lekker drank en koſt.
Slechts nodruft u natuur eiſcht, koſtelheid u ikker:
Natuur niet, u verkiezingh dat is u verſtikker:
Begheeft die, wederſtreeft hem, hy zal van u vlien.
Blijft ſlechte neighing-boet u wit? wis zuldy zien
Dat al des werrels wijsheid, al des ſchooltwiſts woeden
Maar ikker-warringh is: en al haar hóógſte goeden
Zelf maakt' afgodery: een ſchijn, een ſchim, een niet.
Wat is haar afgods wellust-zoekings eind? verdriet.
De hongher-bluſſching krijgt door neighingh-boet wel-
luſte; (ruſte.
Maar welluſt-zoekinghs luſt, weert luſt, plaaght met on-
Natuurlik u vernuft hier ſpuert, dat 't hooghſte ghoed

Gheen welluſt-zoekingh zy, maar ſlechte neighing-boet,
Die blijft God-volghers wit: heeft welluſt tot ghezelle:
Neempt ghyze tót een wit, zo dients' u tot gequelle.
Dees eighen afgod-making, deze ikkery,
Let u natuurlik heil·genót, maakt u onvry.
Weeght op dees evenaar al 't miſverſtandigh ſneven:
Eerſt rijkdoms afgód, die by elk is hóógh verheven.
Na u behoevens eiſch, en ſlecht vernufts beleed,
Is rechte rijkdoom niet als hebben koſt en kleed.
Zy zijn rijk, ja óók godlijck, die niets niet behoeven:
Noch rijker, die haar in gebrek niet en bedroeven.
Des lijf-luſts kieſbaar heils-verwerving, die baart vrueghd:
Maar dervingh dies gheen óórzaak is van ongenuegt.
Die wijſlijk let op zich, en 't goddelijk beſtieren,
Diet alles tót zijn heil bruykt, wijs en goedertieren,
Dien wedervaart niet quaads. de rijkſte die hier leeft,
Is hy die wel vernoegt is an 't geen dat hy heeft.
Gelijkt een geld-rijk man hier by, die ſtaegh zijn ſchatten
Met angſt en zorgh bewaart, zijn kleeren voor de matten.
Zegt my (zo ghy natuurlik vonniſt) wat genót
Trekt deze van zijn geld, van zijn gemaakte God?
De boer, na 't angſtigh lang aanbiddens niet verwerven,
Wiert rijck, doe hy zijn eigen af-gód brak an ſcherven.
Zó wie (Eſoopſcher-wijs) natuur grondering ſlecht
In alle dingen volgt, zy wijſt hem licht te recht
Der dingen rechte waard. anziet de hoge ſtaten
Die elk te hebben tracht, en zwaarlijk kan verlaten,
Al valtet dienen zwaar. geeft hen die hooge ſtaat
Voor haar lijf, voor haar ziel, óf neiging-boet of baat?
Geen vijg, olijf, óf wijnſtok mag die dienſt begeren.
D'onvruchtbaar doren ſtruyk die ſtaat na ſtaat en ere.
Maar zó ghy in u grond let op der dingen aard,
Is al des werrelds eer wel een ſpóch waters waard?
Nochtans de ſchijn-geleerd, de rijk, de hóóg verheven,
Die geven hier om 't goed, de ſtaat, ja lijf en leven.
Maar boven welluſt, geld, óf eer óf ſtaat-geſchaak,
Is by de meeſte meeſt geacht de ſnóde wraak.
Dit aller ſnóódſte dings hóógh-achtbare waardije

Tóónt dat ghemeen wegh gheen wegh is, maar over-
ſchrijen
Des alghemenen pats: zoekt dat in u ghemoed. (boet.
Vaart wel, ghi hoeft geen leer meer, volght Ziel-neiging-

HERT-SPIEGHELS

SESTE BOEK.

Erato.

Yn leven, Boek en 't Jaar, verſlingert meer
als d'helfte, (hemelwelfte
En 's werrelts óógh was ſchuil: 't veel-ogigh
En 't horenlicht, verjaeghden hond-ſters het-
ten ſleep:
De venſters hoogh en laagh al ſtonden op ter greep
(Na 't daaghlix Zonneſtralens hoy-gras-zweligh zwoelen)
Rondſom mijn zomer-huys, diens hete damp te koelen.
Ik trantel vol ghepeins, ſtaegh-eenzaem, ook verſuft,
Als mijn liev' eghaas dood, onlief, in mijn vernuft
Vaak ſchielijk valt, en drukt, al poogh ik druk t'ontvlieden
Door reen-beſluyt, en 't bidden, Heer u wil gheſchiede:
Zo blijft doch in mijn hert het vorigh miſverſtand
(Dat ſtaeghe liefd an ſterflijk lief hecht) noch geplant.
Zo wie met loſſer herten, lijf, ghoed, kind, en vrouwe,
Bezit recht als geleent, verlieſtze zonder rouwe.
Maar hechtmen 't hert daar vaſt, weet, als ghy namaals
Dat u verſtand (niet dat verlies) u herte ſchuert. (truert,
Dit ſtem ik vaſtlik toe, dit kan in my druk ſtelpen.
Als dit verſtand heeft d'overhand, het moet my helpen.
Sluypt eighen-zin weer in, zo voel ik weer gequel.
God doet maar ghoed: onz' eighen-wil bouwt onze hel.
Met dit beſluyt gedoſt, raakt' ik vernoeght in ſlape:
Doe quam na middernacht Erato my verknapen.
Als iet gheſchiet, verdrietigh niet, maar wel geleerd,
Is hy, zeid' zy, die alle ding ten beſten keert.

Te nut bruikt Sokrates zo yder mans gebreken:
Tot toren-dwangs behulp, zijn quade wijfs qua treken.
Doch zullik vliebaar onheil vlien, als ſchuwbaar quaad,
En kieſbaar heils bejach, is wel, alſt an u ſtaat.
Dit nauw-behuiſde huis, dat koeld door zons omwandring,
En wander-ruymte derft, verſchikt na mijn verandring.
Dit was ghezeit. ik zie de noorder muur om veer.
Een plek lang tſeſtigh voet, en vijftigh breet: ter neer
Zit zy, en deelt an tien en twemaal twintigh voeten
De breed, in 't noorder deel twe kamers zich ontmoeten:
In midden voeghts' een zaal van veertigh voeten lang,
Daer achter an een koken, met een zyel-ghangh:
De zuyder tien voet ſchiktſe, voor tot haar verdoene,
Het achterſt tot een eet-zaal, daarmen zach in 't groene:
En in de boven ruymt, drie zalen nevens een:
Het dak hier op, de ghevels bey van herde ſteen, (tigh:
Doch ſlecht en recht, maar duurbaar, voechelijk, en luch-
Het huys vol ſchildery, al beeld-ſchrift zin rijk-tuchtig.
Des voor-zaals noorder wand was heel end al bemaald
Met Kebes tafereel, daar op zy dit verhaald.
't Is dertien jaar gheleen, dat ghy om te gronderen
Dit Grixe ſchat, griex leert: nu kóóm ik 't u vol-leren.
  Dit boek en beeld-ſchrifts puik heeft veel verborgen zin.
't Is yghlix levens beeld. de ſchaar die ſtaat om in
Te ghaan, is ellek kind: de oude, die 't beſturen
Hier heeft, de ongheſchende neighing der naturen,
't Geval voor lief t'ontfaan, te weſen welghemoed,
Ghelaten: vaſt betrouwen God, die 't u te ghoed
Al ſchikt, de eighen-wil verdilghen, niet verkiezen,
God-volghigh, onbecommert, zoeken en verliezen,
Het kieſbaar tijdlik heil, zijn eve woords bevel
Behelſt al deze zin: 't weerſtreven is u hel,
't Verzuim u vegevier. u Heiland bezight vaken
Ook dit natuur-gods woord. die toezien, bidden, waken,
Bevinden waarheid, dueghd, natuur, God en de reen,
In d'onbedurven menſch te komen over een.
Maar laas waar vintmen die? het ſchortt' ons eerſte vader
An eighen-wil: die erfzond treft ons alleghader.

Niet

Niet een niet een en iſſer (al zijnz' al verwent)
Die ziet, of waakt, of bidt, die zich of Gode kent.
Wie volght natuurgods les? Wie gaat recht op den huevel
Tot heil? zy raken al by eighen-wil in ſnuevel:
Door valſche ſchijns bedroch, en voorghangh ſlim gebaakt
Is elk verrokt, verblind, eer hi tot kennis raakt.
Veel onrechte waardy der dingen, deze hoere
In u verſtandt verbeeldt u neighingh te vervoeren.
Natuur-gods waningh recht dies zelden heeft gehoor,
Haer dieners, ſchijnheils waningen, gaen ellik voor.
Hoe komt de valſche ſchijn an macht? en ſchijn-heils wa-
ning
Waahn komtſe heer? wikt zelf: grondeert u hert-verma-
Merkt: onandachticheid vermetel haaſtigh blind, (ning:
Geeft valſche ſchijn haar kracht: maakt dat ghy u verzint
In 't ding-waarderen ſtout. zo haaſt als u gedachten
Iet brengen in 't beraad, zo is 't u werk, te achten
Bedachtzaamlik omzichtigh op der dingen aard,
Wat die natuurlik, wats' in blote ſchijn zijn waard.
Wie oordeelt welbedacht, ook langzaam en beſcheiden,
Krijgt weet of waan oprecht. maer ſchijn zal dien verlei-
Die achteloos vermetel volght dat zy verbeeld. (den,
Dat ſchielijk ſchijn-heils toeſtaan, valſche waning teeld.
Zelfs onderzoekt u grond': ziet wat in u verſchelen
Of luſt, of wil, na waans, of na natuurs bevelen.
Natuur eiſcht dexel ſlecht, die paaytmen licht met luſt.
Schijns waan, port koſtel pronk te zoeken met onruſt.
Jóóſt blóótſhóófd zelf een hut, die kouw ſchut, bout van
biezen,
In 't duin gheraapt om niet, en vreeſt dies gheen verliezen.
Ghenoeghzaam dekt hem warm al 't jaar een ſlechte py.
Wat ſchijn-waans praal-zot leeft zo rijk, zo vry, zo bly?
Natuur-god niemand dringt tot zorchelijk behoeven.
Het ikkerigh verſtand, en erfzond, u bedroeven.
Natuur zoekt koſt en kleed na nodrufts klein behoef.
Onnodrufts zotte pracht en lekker tand maakt droef.
Natuur zeid, tot verſterkingh wilt u honger boeten. (ten.
Schijns waan zeit, volgt de luſt, tot laſt om ſmaak verzoe-

Natuurs waan rijkdom heet, daar gheen ghebrek en queld:
Schijns waan dit armoe noemt: maar om oneindlik gheld
Te woelen arbeidzaam, zal zy u ſtaegh bekoren:
Dat doch met zorgh bewaart wert, en met rouw verloren.
Maar hier duer, zeit zy, krijgtmen menighvuldigh heil,
De wellust, ſtaat, en eer, en faam is daarom veil. (den.
Dit zijn des menſchen, taſtbaar, zienbaar, hooghſte goe-
Zeit hier natuur-God neen? dat achtmen ſlecht vermoe-
Schierrijk hertſpighelt dit. dit is verdervens grond, (den.
Dat elk natuurlik wit begheeft, en volght terſtond
Eer hy reenplegen kan, zulk alghemeen ghevoelen,
Dat hem gheheel beheert, en doet gheſtadigh woelen
Na 't ſchijn-heil, zo hooghwaardigh in zijn hert geprint,
Al krijght hy afterdocht, dat hi hem niet bezint.
Op zulken voet ontfangt men der Fortuynen gaven.
Dat hen zou dienen, daar af worden zy dan ſlaven.
Het tijdlik goed tot neighing-boet maar dienen zouw.
Door u verkieſlikheid maakt ghy 't u tot een vrouw.
Wat is verkieſlikheid? ghezondheid, rijkdom, ere,
Zijn kieſbaar heil. die dees loſ-hertigh kan begheren,
En zo bezitten me, doet recht: want niemand weet
(Als God alleen) of 't uyt-eind ſtrekt tot lief, of leed,
Of 't ſchielijck waalt, of blijft. maar die met ghantſer herten
Dit (als recht heil) begheirt, en ook bezit, 't zal ſmerten,
Als hem verlies-angſt quelt, noch meer als hy 't verlieſt.
Loſhertigh, dient et u: hy dient dat, die verkieſt.
De vrak en heeftet gheld niet, 't geld heeft hem gevangen.
Zy heerſchen gheenzins zelf, die 't hert aen hoocheid han-
Hy heerſcht, die zijn verkiezingh reden onderwerpt: (gen.
Die in het land-beſtieren al zijn zinnen ſcherpt,
Om (als een aerdſe God) alleen te zijn goed-dadigh:
Rechtvaardelijk, noch ſlap in 't recht, noch onghenadigh.
Ook op zich zelven niet: dat hy zich tot een ſlaaf
Zelf maak, van deze der fortuinen dienſtbaar ghaaf.
't Heet dienen, dienen is 't, al zit ghy noch zo hoghe.
De welgheborentheid (die naaſt is an 't vermoghen)
En 's werrels eer, zijn lief, voor die lieftalligh leeft: (kleeft.
Maer maakts' u trots; 't wort leed, door dat u hert daar

De kinderzalicheid is recht des Heren zegen.
Doch zietmen 't meeste onheil meest hier in gelegen:
Door 't alghemeen misbruik, door eighen-wille kuer.
Elk wenscht die schoon en rijk: dit kiezen baart getruer.
Verkiezingh hecht zo 't hert an d'uyterlijke dinghen.
't Is gheen natuur. maar die natuurlik lust anbringen:
Als alle neighing-boet: zietmen daar op de lust;
Zo plaaght u die verkiezingh dubbelt met onrust,
Des ziels, als d'ander: ook door lijfghequel, door pijne.
Verkiesdy luye lust? u lichaam dat zal quijnen,
En armoe drukt. ten zelven eind u zinlust strekt,
Zó ghulzicheid of gheilheids lust ghezoek u trekt.
Dees waalbaar waningen, verkiezingen, zin-lusten,
Door valsche schijns bedroch, die zijn 't die u ontrusten.
Fortuin ist niet: die blind is, heeft ook gheen ghewoud
In u, ten zy ghy dwaas haar waalbaarheid betrout,
Het waalbaar kies of schijnheil, dat maar is gherijflik,
Betrout, en acht, en lieft, als of het waar byblijflik.
Dat ghy vergheet, en heel vertreet natuur-gods trou gebod.
U waan en kiezing, maakt van 't Avontuur een God.
Dees eighen zinlikheid, dees hot-wegh ten verderve,
Bracht Adam in den dood: doet noch zijn nazaats sterven.
God wijst dien 's levens boom, die eighen-wil verlaat.
Hy struykelt inden dood, die zelf weet ghoed en quaad.
Ghezond, of ziek, of rijk, of arm, of vry, of slave,
Zijn in zich ghoed noch quaad: 't zijn alleghaar Gods ga-
En dienen u te nut, koont ghy die bruyken wel. (ven,
Maakt u besluyt, die ghoed of quaat? dit maakt u hel.
Zal ik niet rijkdom, vryheid, ook gezondheid kiesen?
En zoeken, ziektes, armoeds, slavernijs verliezen?
Ja ghy, zo veel an u staat: 't een is kiesbaar heil,
En vliebaar onheil 't ander. doch het blijft kijfdeil
Voor u, oft inder daad u schaden zal of baten.
Dus kiest en vlietet vry: 't verkiezen maar wilt laten.
Het kiezen en verkiezen is een groot verscheel.
Kiest vry ghezondheid, en benaarsticht die: maar heel
U hert daar an te hanghen, als oft waarheil ware
Wis, zaligh, ende nut, dit brengt u in 't beswaren.

't Is

’t Is kieſlik, ’t kieſbaar heil: oft nut is, weetmen niet.
Het waar heil, waarlik zalight, vry van ramp-verdriet:
Dat ’s ghoedheid, wijſheid, macht. wilt die verkieſlik lie-
Gheenſins het tijdlik heil, oft dient u t’ongerieve. (ven:
Vry meſt, en ploeght, en zaeyd u land, van God de vrucht
(Ghelaten) wacht, doch zonder wenſch en zonder ducht.
Vry werkt, maar zorrigt geenſins voor den dagh van mor-
Het quetſt u, doedy aars: en breekt met al u zorghen (ghen:
Gheen ſtro. vergheefs, maer quetſlik, is de eigen-wil,
Ghegrond op eighen zin: dees levert u de bril
Des valſche ſchijns bedroch, dat ghy het dingh een waarde
Gheeft dattet niet en heeft: dit, dit doet u veraarden,
Dat ghy in ſlaverny u gheeft van ’t Avontuur:
Dit heerſcht dan als een God, verbyſtert u natuur.
Haar afghunſt maakt u heilloos, anghſtig, en miſmoedigh.
Haar ghaven maken trots, baldadigh en verwoedigh,
Door onmaats luſt-ghezoek, quiſtghoed, en vleyery,
Ook onverzadicheid: dees als met tovery
’An dijn verkiezing-ſnoer dy houden vaſt gebonden
Als ſlaaf, onſcheidelijk, an veel verſcheiden zonden.
Onmaat wijkt af van maat, buight neighingh en natuur,
In miſverſtand verrokt, door valſche ſchijns beſtuur.
Natuur-tocht eiſcht het voetſel, kiezing ’t lekker ſmaken:
Natuur natuurs behoeft, u waan ’t geldgherigh haken:
Natuur zoekt kieſbaar heil, door onmaat groeyt de wenſch.
Natuurlik haatmen ’t quaad, onmatichlik den menſch.
O menſch, verdervens grond verkeert in dees onmaat leid.
Zo haaſt als ghi haar volght, zo vindy d’onverzaadheid.
Natuurs wit heeft een eind: geen eind ſchijn waans ghe-
Zo leit dees onmaat-volgers ’t kieſen na de hel. (quel:
Als dan ghoed-dunkentheid dat miſverſtand komt ſtijven,
’tStrekt heel om heil, om vreed, om vruegd uyt u te drijven.
Luſt-zoekingh maakt ook gulzigh, gheil, kieſch, dartel-
graagh,
En quiſt-ghoed, achtelozigh, zorgh-leeg, vadzigh, traagh.
Maar gheld, en ſtaat, en eer zoekt onverzaadheid liſtigh,
En u ghoed-dunkenheid die maakt u trots, en twiſtigh,
Vol pracht, vol haat, vol nijd, vol wraak, vergramt, verhit.

De onmaat, brenght de voorſpoet zelf in 't onderſpit.
Meeſt komt onmaticheid meeſt-ellik eerſt beſtoken,
Als hem het Avontuur haar ghaven heeft ontloken.
In voorſpoet houden maat, is hen een zeldzaam ghaſt,
Die in 't natuur-pat ſlecht niet blijven even vaſt.
Veel lichter iſt, op onweghs ruymte heen te ſtrijken,
Als van 't Natuur pats effen engte niet te wijken,
Door erfzonds voorghang ſlim:'t is heel veel kleinder zaak,
Of Alexanders króón, of Ciceronſche ſpraak,
Na-trachten, als recht uyt te ſpreken en te leven,
Als Sokrates, of Frans, 't natuur-les niet begheven.
Des onmaats eerſte faalgreeps onwegh alghemeen,
Die valt in ſpys en dranx natuurs eiſch t'overtreen.
Aard, water, lucht en vier, zijn d'onvermengde delen
Daar uyt dat ghy beſtaat: die voeden u en telen.
Niet leefter zonder lucht, ook zonder warmte niet,
De allernutſte drank, u 't klare water biet,
En 't onvervalſchte aard en boomghewas beſt voeden.
Des lekker-koken-kunſts verkiezing, baart rampſpoede.
Zegt wie an brun of ekel ghulzich zich veraaſt?
Natuurs-eiſch niet, 't is lekkertand die u verdwaaſt.
Ghy zijt verweent,en meent dat hier des onmaats ſchennis
Natuurlik zy: 't zy verr': 't is louterlik qua wennis.
Zo in de ghailheid ook. Natuurs eiſch u verwekt
In echt te treen: tot goed, begin en einde ſtrekt:
't Kan ook u neighing-tocht meer als ghenoech verſaden.
Die luſt zoekt buyten echt,zoekt ſchijnheil,maar vint ſcha-
Ziet welken afgod trots meeſt elk bouwt van de min, (de.
Natuur-tochts boet-zoek ſlecht is daar af gheen begin,
Maar valſche ſchijn van liefs verbeelde waan-waardije:
Die u verbeelding groots in 't overleg, in 't vrijen.
De eighen wil die breidt zo 't net zelf in u hert,
Daar teghen u natuur ghy heilloos in verwert:
Betovert van die waan, veraardet, en bezeten,
Dats' u doet, ghoed, en eer, ja lijf en ziel vergheten.
U yvers onmaat waſt zo uytermaten groot,
Dat ghi verzuimel quiſt het uw, en komt in nood:
Ja zin, wit, en verſtand, de min kant al verquiſten.

Zo

Zo blijfdy als een ſlaaf van loghens valſche liſten.
Zulk onmaat dan begheeft natuurs eiſch en behoeft,
En ziet op luſt: welx zoeking u belaſt bedroeft.
Luſt, die een zoet ghevolligh is van 't neighing-boeten:
Leeft ghy natuurlik, luſt is neighing-boets verzoeten.
Maar als u zinlikheid het oogh ſlaat op de luſt
(Als Orpheus deed) zy wijkt. luſt-zoeking baart onluſt.
Natuurs eiſch iſt dan niet, noch luſt, die u verleiden:
U miſverſtands verkiezing, reenwik onbeſcheiden,
Zijn 't diet u doen. De ziel gheneghentheden goed
Zijn ſtaeg, zo is ook ſlechte lichaams neighing-boet,
Koud, honger en dorſt ſtelping: dees komt luſt verknapen,
In welk lijfheils ghevoel ghi u licht koont verghapen.
Als u heilghericheid ziet op zoet luſt-ghevoel,
De onluſt volght: verhit, zo vint ghy water koel;
Dorſt leſſchings heil, dat lokt: de na-ſmert zal u ſchrikken:
U wel of qualik vaart, an 't wel of qualik wikken
Hier hangt. gheraakt gy, ghail en vrouw-ziek, by een hoer?
Aard-teel-luſt prikkelt vaſt: u ſchrikt het hoere-voer,
De ſchand, de hel, de pokken, of u gheld te ſpillen:
Na een van deze meeſt weeght, daar na krijghdy wille:
Natuur zo wel tot 't een, als tot het ander port.
An haar niet, an 't verſtand of reenwik, is de ſchort.
De na-ſmert, die u leerde 't kil-koud water mijen,
Wilt ghy, kan u in ghailheids minneſpel ook vrijen.
Vint ghy de tocht zo ſtarck, dat zy u wil ontſchaakt:
Ghy zelf, niet de natuur, hebt die zó ſtark ghemaakt.
Het ſtaegh inbeelden, en vergroten der welluſten,
(Peildy uws hertſen grond) zijn oorzaak der onruſten:
't Is honger, neighing, dorſt, noch nodruft, die u let:
Verbeeldingh quelt. aard-teel-luſt vaak haar zelven redt.
De ſmetſers, dronkers ook, haar zelven zo bedroeven,
Door ſmaak-verbeelding luſt, niet door natuurs behoeven.
't Schijnt onrecht dat ghy laakt het heilzaam luſt ghenot:
Want wie heilluſt verzaat, die volght natuur en God.
Dats recht. maar dat luſt-volghing zy een heilluſt-boeting,
Is onrecht. 't is 't ghevolgh, of neighing-boets verzoeting.
't Is godlik recht en heilzaam die ſo luſt gheniet.

Maar

Maar niet dat ghy die zoekt: wants' ook dan voor u vliet.
Ghy zult meeſt luſt ghenieten, laat ghy 't luſt verkiezen:
Verkeerde zin zoekt luſt ghewin, baart luſts verliezen.
Verquiſtingh queld u me door achteloos verzuim.
Door luyheid, door ghebrek, ſteldy u ſtaat te ruym,
Door onnut tijd verlies. daar u de tijd hooghwaardigh,
Ja 't beſt is dat God gheeft, leefdy bedachtzaam aardigh.
's Ghelijcken ghatet ook met d'onverzadicheid
Van gheld, van ſtaat, van eer. u onberadicheid,
U achteloos beſluyt, ghewoont van hele landen,
Erf-zond, erfleer, erfziekt, of eighen miſverſtande
En waan-verkiezing-zin (door valſche ſchijn bekoort)
Die maken dat onheilzaam ſchijn-heil u verſtoort.
Wats ghiericheid? een onverzadigh ghelts natrachten.
Wie is haar moer, wie zal men (zegt) haar vader achten?
Heilghericheid is moer: en vader, u beſluyt
Des ghelds hooghwaardicheid. uyt deſe twe ontſpruyt
Des gheld-gods afgody. zo lang de vaar in 't leven
Blijft, zo blijft zy: groeyt, of verzwakt, oft ſterft die? even
Groeyt, zwakt, of ſterft zy me. Gheheel van zulker aard
Is al wat u verſtand door blinde neighing baart.
Verandert het verſtand, 't gheteelde dat moet ſterven.
Maar nevens dit verſtand, zo mooghdy wel verwerven
Een aar verſtand, een waan, ghevoelen of gheloof,
Dat ghiericheid is zond, en dat ghy zyt haar ſloof:
Dies ghys' ook tegenſtreeft. zo lang doch 's ghelds waardye
Hoochachtbaar blijft, blijft zy: maar logens dood, moet
Hier vindy 't lek. dit is den aal by 't hooft gevat. (vrijen.
Wat ſpruyt uyt u beſluyt? ſterft dit, zo ſterft ook dat.
Maar velerley verſtand, onrecht en recht te zamen
Wel zijn: en ſtrijden ewigh, zeghdy ewigh amen
Tot alleghaar. dit heet, hy wil, en hy wil niet. (driet
Men wil des gheldzuchts naſleep, zondplaagh, angſt, ver-
Wel quijt zijn: 't huel en heil des ghelds wil ellik houwen.
's Ghelds waarde ſterft in dy niet: dies blijft ghy in rouwe.
U weerwil dempt gheen ſmert. het ſmert niet dan te meer.
Die netel ſpruyt ſtaegh (blijftſe onontwortelt) weer.
Zo iſt met ſtaat-zucht ook. te dienen in 't beheren,

Zegt,

Zegt, isser in natuur iet dat dat mach begheren?
Ten zy de valsche schijn eerst u verstand verleyd,
Dat ghy waant, dat ghy kiest, en achtet zalicheid.
Wilt ghy dit dienen, heerlik, schoon, en waardigh achten?
Liefd tottet schoon, zal u doen gherich daar na trachten.
En niemand is zo hoogh hy' en droomt noch hoger staat.
Dies baart u staat-winst staat-zucht, ewigh onverzaat.
Zo blijft ook d'eer-begheerder ewigh even vierigh.
Maar groeyter in u grond iet dat u maakt eerghierigh?
Ba ja zeit elk (mijn twijfel schijnt haar spotterny)
Betovert ja verduyvelt door dees zotterny.
U waan, en schijn, zijn oorzaak, wilt ghy u bezinnen.
Ghy acht de eer iet schoons, dit schoon moet ghy dan minnen.
Die schóón-lieft is natuurlik. wikt nu, wat recht schóón
Is: dat is dueghd: lieft die: verwerft dan eer en lóón.
Zo lust natuurlik nasleep is van neighins boeting,
Is wel verdiende eer des weldoens een verzoeting.
Maar keert u misverstand het oogh op eer, op lust,
Als schoon of heil in zich: die waan die baart onrust.
Wat is al 's werrelds eer? een droom verzadings sneven.
All' eer-koop rouw-koop blijft: ja ook in't aalmoes-geven.
Hy koopt, maar krijghtse niet die gherigh daarom wroet.
Want niemant (zeitmen recht) heeft d'eer, als dieze doet.
Om eer, om staat, om gheld me, bruyktmen noch het vleyen,
Ja 't zotte volk men vleyt, om eer meer te verbreyen,
Met gheld, met staat, met praat, ja ook met lijf-gevaar.
En om u gheld en ghunst zo vleyt u weer een aar.
Maar meest vleyt elk zich zelf, door eighen zelfs behagen.
Dat doet hem hoghemoed tot God en menschen dragen:
Waar deur hy trots en toornich heel in onheil leeft:
Dies hem het tijdlik, ook het ewigh ghoed begheeft.
Wats zellefs vleyen? eigen waardicheids vergroten.
O mensch wat zydy waard? wat zydy? wilt ontbloten
U redelijk vernuft van valsche schijns bedroch,
Van waan, van misverstand, (want daar aan schortet doch)
Ghy zelf, ghy zijt een niet, wildy u wel bezinnen,
Dat

Dat ghy zijt, dat is God in u: dit moet ghy kinnen.
Door hem in hem ghy leeft: van zelf zydy niet waard.
Zijn ſtof, zijn gheeſt, een iet zijt ghy, volght ghy zijn aard.
Dit merkt, dit ziet, dit voelt ghy daaghlix overvloedigh:
Dit maakt u (zydy niet ontzinningh) recht ootmoedigh;
Dies zaligh en gheruſt. maar eighendunkentheid,
En zelfs behaghens vleyery, meeſt elk verleit.
O drek, licht-ſterflijk, o ghy opgeblazen blaze,
Zegt my wat maakt u trots? wat doet u dus verdwaſen?
Dat ghy u zellef waard acht 't allerminſte iet?
Die hovaard onghegrond dient u maar tot verdriet.
Zo haaſt laatdunkentheid u moet verheft hovaardigh,
Wijkt God, ghoed, wijſheid, macht: ghy wert ongoed, onaardich,
Onwijs, onmachtigh me. in zotte pronck en pracht
Zo wert het tijdlijk Avontuur-ghoed duer-ghebracht.
Duer gramſchap, wrevelheid, door hatenijd, door wreken
Wert ghy van 't ware ghoed, van zalicheid verſteken.
Zelfs vleyery alleen, die baart u hovaardy:
En homoed trotſheid baart, die, gramſchap en party.
Dus doen onmaat, verquiſting, 't onverzaat verkiezen,
En vleyery, u 't waar en tijdlijk ghoed verliezen.
Doch ſomwijl ſchijnen zy te gheven heil en luſt.
Maar alſmer wel op let, zo iſt niet dan onruſt.
Ghy ſchijnt, ja meent met errenſt van haar vrucht te eten:
Maar als ghy u bezint, van haar zydy ghegheten,
Bezeten en vermeeſtert, ja als ſlaaf verheerd,
Bey ghy lijf en ziel-ghoed in haren dienſt verteerd.
Iſt niet onmaats bedrijf, dat wy het klein behoeven
(Door koken-kunſt en pracht) begheven? en bedroeven
(In veel behoeftens laſt) ons, eer ons God bedroeft?
Ach heilich ende veiligh maakt door klein behoeft
Natuur. wat hoeft den menſch den helen dagh te ſloven,
Wil hy maar ſlecht en rechte nootdrufts raad gheloven?
't Woud eeklen gheeft na wenſch: het water en de lucht
Hebt ghy om niet (zeyt zy:) waarom iſt dat ghy zucht,
O onbedachte menſch? quelt u de quade wennis?

Onzegt haar: iſt niet heel, in 't deel ontvlucht die ſchennis.
Ziet Jooſt blóótſhóóft, die leert an lapkens eten leer,
Breekt van zijn toeſpijs eerſt de helft af, daar na meer:
Tot dat hy wel vernoeght by watrenbrood kan leven,
En dat een py alleen hem kleedt: de duynen gheven
Noch rijs en ruyght om niet, daar hy een hut af maakt.
Is dit te ſtreng? pooght dat ghy hem op 't naaſt ghenaakt.
Vry de ghemene ſluer houd. wilt maar onmaat mijen.
Zy iſt die u looft luſt te gheven, en gheeft lijen,
In lijf en ook in ziel, in bey iſſ' even quaad.
De weetzucht, als de eetzucht, quetſt u door onmaat.
Zet hoe dats' ons nu rolt en ſolt met ketterijen.
't Is weetzucht die nu Godvrucht vinnigh leert partijen:
En ſluyt u uyt den hemel hier, ook me hier na:
Dus gheefts in ziel en lijf voor ſchijn van baat maar ſcha.
In ghulzicheid de vraat, de dronkerd met inghieten,
Door luſt-ghezoek de luſt meer menen te ghenieten:
Maar verre iſt van daar. Zy derven rechte ſmaak
(Die dorſt en hongher gheeft) door 't onrijp luſt gheſchaak.
De gheile minner me, die niet zo langh wil wachten
Dat teel-luſt prikkelt, derft diens zeldzaam zoete nach-
Dees poghen luſt te zoecken, en verjaghen die. (ten.
Wacht ghy. ik koom van zelf, zoekt ghy, zeid luſt, ik vlie.
De trotſe menſch meent ook, door toorn en haats uytbre-
ken
Ghenoecht te rapen: maar hy queld zich zelf, in 't wreken,
In ſtuernis, haat, en nijd, meer als hy luſt ghevoeld.
Hy waant, hy eet: maar word ghegheten, die dus woeld.
De Quiſtghoed doch verquiſt, zijn ghoed, zijn heil, zijn
luſte
Door 't dure tijd verlies, door traacheids vadzich ruſten,
Door 't ſpillen van zijn haaf in dartelheid, in pracht:
Baart die waanluſt niet wanluſt? armoe? droeve klacht?
Maar gheld, en eer, en ſtaat, en faamzucht onverſadigh
Haar dieners beelden in dat zy in luſt gheſtadigh
Hier zijn: doch die bedaart en zich van haar ververt,
Ziet dat hy eet in droom, maar dat hy van haar wert
Ghegheten en verheert. is ghierich zijn niet ſlaven?

Is Statendienst, niet dienst? Ja Koning, Prins of Grave
Moet zorghen in zijn ampt. of zelf die, die hem dient,
Of ander Prins, die stort hem neder eer hijt mient.
Wat lust gheeft eer en faamzucht anders als in drome?
En daadlik heeftmen onlust om daar toe te komen.
Doch acht vry in 't ghenot de lust meer als 't gequel:
Zo strekt noch d'onverzaatheid lijkewel u hel.
Zo doet ook vleyery, wilmer te deegh op oghen.
Wat is het prinslijk vainzen, dat nu al de hoghe
Verkleint, en vryheid rooft? ist aars als slaverny?
Ist niet die 't wel inziet een rechte vleyery?
Een klein, en bloot hert ist, die ewich ghaat vermomme;
En winnen grooter dienst, alleen is haar waaromme.
Diogenes heet prinslijk (zittend in zijn ton)
Zijn knechts knecht Alexander wijken uyt de zon:
Dees grootste Werrelds-voogd die moet zijn krijgsluy smeken:
Noch sturf hy an verghift: zijn moeder wiert doorsteken:
Zijn wijf en kindren me. Maar die het vainzen snood
Wil afghebeelt zien? zie eens op Augustus dood
(In Tacitus) en na: de grootste, ja de Keyzer,
Elk vainst vol angst, maar hy is zelf de grootste veyzer:
Ja vleyen durfmen niet: meest moet daar zijn geveinst.
Ik meen, die dat spel daar omzichtigh overpeinst,
Kent vleyen, ende veinzens last, ook d'hoge staten
Zo grondigh, dat hy die moet vlieden ende haten.
Maar die met erfzonds droom al stadigh blijft vermast,
Ziet onmaats, quistghoeds, vleyens, onverzaadheids last
Van binnen niet: waar duer hy dezer snoder hoeren
Ghevanghen blijft, die hem al om gheblindhokt voeren;
Van d'een onrust in d'aar: dat hy die vry en bly
Van aard is, door haar droef leeft, en in slaverny.
Ja om haar neighing-boet onbluschlijk te gherijven,
Moet hy ongodlikheid en schendaad veel bedrijven,
In en uytwendigh me. tot dat hy dan in 't lest
(In eighens willens hel) raakt by de straf te nest;
By droefheid, en verdriet, beclach en moedeloosheid,
Staertjuffers, vadzen, buels van misverstand en boosheid.

Om onmaats, quiſtgoeds end' óók onverzaadheids boe't,
Komtmen tot lóch en dróch, dieſt, moord, roof, overmoed,
En alle uevel daad: die vaak haar ſtraf uytwendigh
Hier vinden, en daar toe drukt hen de ſmert behendigh
An 't hert, en ook in 't lijf. volght niet na all' onmaat
Of ziekt, of pijn, of armoe? ziet de lekker vraat,
De bier-laers, hoeren-aas: zijn 't niet of gicht, of pokken,
Of kommer, die die quiſtgoeds by de oren ſokken?
„ Des onmaats luſt ghevoel u enighſins verhueght:
„ Maar 't uyteind van die volgh-luſt loont met ongenueght.
Verdriet, geklach, bedruktheid, wanhoop zijn gebonden
(Zo vaken is gezeit) daar toe an alle zonden.
Met welk gheſpuis ghy voort u leven heel verſlijt:
'Ten zy dat by gheval bezinning u bevrijt,
Die 't vorigh miſverſtand bevooght, en gheeft gheringhe
Een beter zin, om u tot zalicheid te bringen.
Doch wert ghy onderweegh door u weetghiericheid
By Schijngeleerdheid vaak verbyſtert en milleit.
'Ziet daar voor 't twede park een ſchoone vrouw, die rein-
En cierlik is gekleet: dees noemtmen al-gemeinlik (lik
Gheleerdheid. want zy maakt de menſchen ſchoolgeleerd:
Die meeſt doch blijven lijkewel in 't hert verkeert,
Vol miſverſtand, vol zond, trots, gulzich, en putierigh,
Vol faam, ſtaat, eerghezoek, luy, toornigh, nidigh, gierigh,
Maar boven al, ghoed-dunkend en vol hovaardy,
Kleinachtenz' alle menſchen, die niet zo als zy
In Horezeggens ſchool zijn bue van boekwey koeken.
Van God, van heil, van dueghd lerenz' alleen uyt boeken
Te preken meeſterlik. in artſeny, in 't recht,
In taalkund, rekenkunſt, in ſchoolwijs reengheve cht,
In rijm, in woordgepronk, in redenrijkheid aardigh
Leit ſchijngeleerdheids duegd. dat maakt zo meeſt hovaar-
Doch door dien datze worden hier ghemeſtereert, (dig.
Ghebakerloert in kunſt, by trappen op volleert,
En zo doctoor gemaakt: zo komenze door praten
An lijf en ziele zorgh, an rijkdom en in ſtaten.
Dus iſt gheen wonder dat zich menigh hier vergheet:
Dewijl doch van natuur de menſch al ghaeren weet:

Ook

Ook dattet tijdlik loon, het welkmen overvloedigh
Hier werft,dit volk bederft,zo zijnze veel hooghmoedigh,
Trots, wrevligh, eighenzinnigh. omdat haar ghedacht
Met ſchoolſe leer vermaſt is, elk zich zelven acht
Recht-wijs en recht geleerd: en zijn door die verkeertheid
Veel onbequamer om tot ware God gheleerdheid
Te komen: door die waan dat dit gheleerdheid is.
Ziet, SPIEGEL, wat ik kal. ik dut, ik ſuf ghewis,
Dat ik u hemelval, en wonder ſpraak, doe ſpreken:
Dewijl doch dit gherijm niet is voor ſlechte leken:
En by dees ſchoolgeleerde iſſet zotterny:
Wacht dies by haar gheen ander loon als ſpotterny.
Recht zeitmen, die de waarheyd zeit mach niewers ban-
Maar zelf zult ghy dit les u hebben te bedanken, (ken.
Indient ant hert u treft, en dat ghy ſlechs de leer
Des ſchijngheleerheids bezicht, om alzo te eer
En voechlijker door hulp van redekavlings klaarheid
Te ſpoen na heilgheleerdheid, en haar dochter waarheid:
Zy komt alzo te nut. byzonder nu ter tijd,
Dat elk (door haar miſbruik) verwert in kerke ſtrijt,
In Ariſtotels broek, in duyſterheid der rechten,
In lijfghevaarlik Artſenys natuur-bevechten:
Zo reiktſe zelf de hant, tot haar faalgrijpens boet. (ghoed
De menſch doch ſlecht en recht, die haar in 't quaad noch
Gheniet, ghaat vailighſt duer: natuur-gods les eenvuldigh
Leit hem ter zalicheid, onmoeyelijk, onſchuldigh.
De kindſe ſlechte luy ghemeenlik leven beſt.
De eighenwijſheid is alleenlik onze peſt.
Gheleerde zijn verkeerde, na ons ouders zeggen.
En hoe gheleerder hoe verkeerder in't beleggen.
Maar ſchierrijk die alleen is wijs en welgheleerd,
Die hier, godvolgigh, alle ding ten beſten keert.
Daar toe geeft ſchoolgeleerdheid hulp den wel bedachten:
Die door haar kunſt en wetenſchap na wijſheid trachten.
Diens grond, is kennis van Goods wyze ghoedicheid,
En 's menſchen onmacht dwaas: die tot ootmoedicheid
(De grond van alle dueghd) u brengt.'t is maar quawennis.
Ook dwaalbaar miſverſtand, en achteloosheids ſchennis,

Die ook by ſchijngeleerde zalicheid belet.
Te meer, want hier bezinningh zelden iemand redt.
Ghelijk de beenen ſtark zijn die de weelde draghen,
Zo iſt een manlik helt, die liefds eighen behaghen,
En trotſe hovaardy, ontworſtelt of vermijt.
Wie heeft dit oit ghedaan? die kunſtghier Demokrijt
Acht wel het tijdlik klein, doch dies ook alle menſchen
Die zulx, meeſt al alleen, na jaghen, lieven, wenſchen.
Maar Sokrates recht wijs gheacht is in 't gemein:
Die was heel ſchoolgeleerd, en in zijn oghen klein:
Ook Kebes, Epikteet: en nu by onzen tijden
Een Frans man van den bergh zet ſchools verſtand ter zij-(den,
En ziet door zellefs kund des menſchen yl vernuft;
Dat meeſt, door ſchoolgeleerdheid, min weet, en meer ſuſt.
De rijkdom, die den menſch met recht zou doen vernoe-(gen,
Is oorzaak by meeſt elk van onverzaadheids wroegen.
De wijn van aard tot lijf en ziel ghezondheid ſtrekt:
Maakt ſtarke menſchen krank, en wyze luy vergekt.
Zo ſchoolgeleerdheid me, die heil zou doen verwerven,
Doet meeſtentijd meeſt elk, door miſbruik, meer verder-(ven,
Betovert zonde ſmert (diet Afterdocht verwekt)
En weert dat u bezinning niet uyt doling trekt.
Dien wegh zal u Euterp aenwijzen en doen open.
Ik flaeuw, 't wort ſpa, ik gha, mijn uyrglas is verlopen.

HERT-SPIEGHELS

SEVENDE BOEK.

Euterp.

E vlakke Amſtel-ſtroom moet ons te dezer plekken
Een beek Kaſtalides, of Pegaſis, verſtrekken:
Diens ſlang-trek-hobbeldijk betreden wy met luſt,

Vaak

Vaak na de Diemermeers buur boomgaard groen ter ruſt:
't Zy als des vochten dagheraads ſafraande deken,
Komt voor d'uurwaghen blozigh uyter ze geſtreken:
't Zy als des hemels óógh ons vlak zijn ſtralen biedt,
Of datmen dat in 't zinken ſnel ten halven ziet.
Een uytgheſtrekte lind dekt ons vermoeyde leden:
Oft wijnrank-overwelfſel koel magh ons bekleden.
Ghy klare Spieghel-beek met olmen overdekt,
Ghy achtkant-heuvel-hut, vaak dichtens luſt verwekt.
Maar iſſer meerder luſt, als al des lands onluſten
Heel zyloos God bevelen, en dies vailigh ruſten
In u doorluchtigh tuynhuys overdekt prieel?
Dit ſchouwt den Emſtel bruyn, en boom-groent even veel;
Daar ziedy koopluy vrek, en nijver boeren vletten,
Den viſſcher 't net, de zwaan haar zilver-pluymen netten;
Hier brengt een labber wind verſcheiden roken uyt
Den bloemhof: daar óók bloeyt Apollos krenſel-ſpruyt.
Des ſteilen Ypemantels blader-rijke telghen,
Beletten Phebus glants hier d'uchtend' douw te ſwelghen.
Maar als hy hallef-hoogh het bevend lof doorſtraalt,
Van bloemen, kruid, en gras, zulk dwaal-licht voetſel
haalt.
Antrekkelijk ghezicht! O ſchouw-plaats der naturen,
Veel rijker als het park omringt met Pompees muren:
O dartel ſchemering des grove muurs, die tracht
Den morghen-ſtond te weerwil rekken d'achter nacht!
U vlechting is vergeefs: de helder fakkels ſchichten,
Door wilgh, que, doren, yp, den luſthof vro verlichten.
Dit ſchitter-rijke licht, brood-dronken ſpeelt en juight,
Als boom en lof, door wind of waghen, danſt en buyght.
Zegt? zouw een rijmer hier zijn zing-luſt konen dwingen?
Als die noch wert getergt, door 't quinkelerigh zingen
Van vrolik pluymgediert? dat zwevend' over 't hooft,
Van telgh op telgh, voor dagh voor douw, zijn ſchepper
looft.
Brengt zulk gevoel, ghezicht, gehoor, en ruek vermaaklik,
Den kunſtgerighen gheeſt gheen rijm-luſt lokbaar ſpraak-
lik?

Dit ſchepſel boexe les, leert meeſt beweeghlik dueghd.
En ſchaft het dankbaar hert ſtaegh dankzeggighe vruegd.
Maar op dat's hertſen luſt zou zijn geheel volkomen,
Iſt luſtplein noch verzien van vruchtbaar kruid en bomen.
d'Aerd' bezijs amper-zoete vrucht-teelt eerſt verblijt:
De dorſt-leſſchende kers, treft juyſt de hete tijd:
De tijdpeer enkel-zop, wijn-rijker keyzerinnen,
Boſpeer en kaniewiel, de peer-oegſt eerſt beginnen:
Voort lang-hals, barghemot, de ſmout en butter peer:
Maar 't baſterd zoete kermiſpeerken maakt den Heer.
Het winter-ooft dan volght, met miſpelen en queden:
De vijghboom en kaſteng, te vroegh van kinde ſcheden:
De zuyker-zoete pruym, gheſprenkelt, blauw en wit:
't Aalbezyken koraligh en zwert als een ghit,
Vergheet ik: doch iſt vreemd, dat in dit lieflik woelen,
Verhueght, door zulk gezicht, gehoor, ruek, ſmaak, gevoelen,
Een menſch hem zelf vergheet? en dit aardſparadijs,
Gheeft boven boſch, en beek, van Griekenland den prijs?
Maar maakt het ſtaegh ghenot min-luſtigh dees welluſte?
Oft luſt ons half vermoeyt, ter halver wegh te ruſten?
Daar biet ons 't Muze-toren-hof, op enen grond,
Drie ſchuyl-huts, boven een, vierkant, achthoekigh rond:
Diens tinnens ſingel-trans, vertoont ons in 't noordóóſten
d'Inlandze zuyder-ze, 't hoogh Ghoyer-boſch, in 't Ooſten.
Na 't Zuiden leit d'ondiepe ronde Diemer-meer.
Zaft ſtroomt den Amſtel, uyt de middagh hoek ter neer.
De zwarte Haarlem-meer blinkt glinſterigh na 't weſte:
De grazeloze Blenk, daar 't groot-vier ghaat te neſte.
En noordwerts ſtroomt het viſch-rijk omgedijkte Y,
Dat van ſcheeps-kielen krielt: hier valt ons nacht ruſt by.
Maar nu lokt wander-luſt om verr' (alzo verandring
In alles luſtigh is) dies keert de luſt ons wandring
Naat eenzaam Ruyſcheſtein: dat doch voor ons ontſluyt.
'k Ghenaakte 't loopvelds brug, daar my een zoet gheluyt
Lokt voort: de poort ghaat op, men liet de brug neerdalen,
Hoorgherigh en verwondert trad ik op de zale:

Daar hielt Apollo feeſt. Euterpes orghel ſchoon
Stont an de Ooſtermuer: daar voren in ten toon
Arion op den Dolfijn vrolik zat en ſpeelde:
Euterpe zach op my: het orghel zweegh, zy queelde.
In 't midden vande ze, en ſchrylinghs op een vis,
Daar 't naaſte ſchip te vyand, gheen lijf berghingh is,
Gheruſt en vrolik wel vernoeght te zinghen mueghen,
Die moet, vaſt van ghemoed, in God, in dueghd verhuegen.
Het bulderigh gheſchut, pijl, blixem, donder, zwaard,
Noch ghenerhande ſchrik dien maken magh vervaard,
Die 't al acht voor gheleent, en dankbaar ook zijn leven,
Lof hertelijk bezit, en willigh kan begheven.
De dingen quellen niet: het is u wederwil,
En ſchauw-liefds miſverſtand, dat God weerſtreven wil.
Ziet hier in Platoos hol, qua anwenſts ydel wenſchen,
En twiſt om 't ſchijnghoed valſch. eilaas hoe luttel menſchen
Zich en der dingen heil, door reen-lichts hulp, ſlaan gha!
Veel min, ghants beeld en willeloos, Chriſt volghen na.
Qua voorghangh, miſverſtands anwenſt, hout u gebonden
An ſchaduw heils onruſt. dies waarheids heil verkonden
U niet ter herten raakt: of looftment metter praat,
Men looft in 's hertſen grond, gheld, welluſt, eer, en ſtaat.
Mits ghingh de orghel op. an d'eene duer gheſchildert
Was Platoos hól: daar elk door ſchaduw liefd verwildert.
An d'ander duer, daar zach men Kebes tafereel,
't Een wees Melpomen u, Erato 't aar ten deel,
Zó ver de valſche ſchijn, en miſverſtand, doen dwalen:
Hoe ghy daar uyt tot heil mooght raken, hoort verhalen.
An 't miſverſtands bedrijf, heeft d'albeſtierder ghoed
Ghequel en ſtraf ghehecht, die heilzaam port tot boet.
Wie leeft luy, ghulzich, ghail, vrek, nijdigh, trots, hovaardigh,
Of hy ghevoelt haar ſmert? ten zy men heel veraardig,
In qua ghewoont verrokt, ſo ghantſelijk verwent,
Datmen noch zich, noch heil, noch God, noch waarheid kent.

Doch groote ziekt, of pijn, of herder avonture,
Versmaadheid, schrik, bedwang, of wederwils bezuren,
Last, onlust, onghevoegh, vaak gheven achterdocht
Dien, die doch tot bezinningh zelden wert gebrocht.
Meest al het leven langh ghaat elk onachtzaam duere:
Veraarde qua ghewoont, laat zich niet licht verstueren.
Elk is zo heel ghewent, te zijn der zonden knecht,
Dat hy 't vast meent te zijn an zijn natuur gehecht.
Zo dattet kettery, en dwaasheid schijnt, te horen
Datmen door waarheid vry wert, of door Christ herboren.
De dier-mensch (diens verstand 't valsch schijnheil waar-
dig acht)
Vint zich ghants onbequaam der godvolghighe kracht.
Dus ofschoon afterdocht zucht over 't zond-ghequelle,
Zo lang 't oud misverstand blijft, blijft ghy in haar helle.
Ja of schoon aar verstand by u verkreghen wert,
Ten heelt niet, blijft het oud meer grond vast in u hert.
Bezinningh, d'eerste trap die vrijt van sonde schennis,
Verdruktet misverstand, en grond-vest beter kennis:
Zy rokt u van de hotwegh, wijst een beter pat, (plat.
Dat eerst zwaar ganghbaar scheen, dit toont zy gangbaar
Door haar, zo kent en laakt ghy lust-ghezoex onlusten.
Door haar, in temlusts oefning vint ghy heil en ruste.
Zy toont hoe ghy de Mingod zelf hebt groot gemaakt:
Ook hoe ghy door haar licht licht uyt de strikken raakt.
Zy zeit u niet alleen, hovaardicheid is zonde:
Maar zy errinnert grondigh d'onbenoeghens wonden,
Als nimmermeer ghenoech u ellik heeft ghe-eert:
In 't jeghendeel, zy ook in 't ziel gronderen leert,
Hoe waar' ootmoedicheid baart staegh een ghoed ghenoe-
gen, (ghen:
Hoe die ook vrijt, voor gramschaps stuernis, en na-wroe-
Dat homoed al alleen daar grond-oorzaak toe gheeft.
Gheen toren tórnt den gheen die recht ootmoedigh leeft.
Zy zeit, dat staten-dienst voor niemand is te wenschen,
Dan die uyt broer-jonst pooght te dienen ander menschen.
Dat al des werreld eers heil, maar is dromery.
Dat nijd en wraaklust, zijn heilloze slaverny:

Dat

Dat ghiericheid, den vrak verarmt in't gheld-verrijken:
Dat mildheids dueghd, recht rijk maakt en doet God gelijken.
De ſchijn-geleerdheid, zeit zy, gheeft meer ſcha als baat:
Maakt trots, en maakt verwaant, beſtaat meeſt inde praat.
Dus ſtort bezinning, vorigh miſverſtands verkeertheid:
En baant den rechten wegh tot rechte God-gheleertheid.
Zy baant den wegh, zy wijſt die voorvoets klaarlik aan:
Zy helpt te recht, niet recht doch, of ghy moetſe ghaan,
En eerſt voor al haar leer gheloven en betrouwen.
Toeſtemmen gheeft alleen gheen kracht, om voet te houwen:
Daar doch meeſt ellik ruſt, die nimmer dies beklijft:
Want Chriſt vrijt niemand, dan die in zijn woorden blijft.
Ghy Naam-Chriſtens ghy zegt om ſtrijt al, Here, Here:
Maar Chriſt-navolgings errenſt zie ik nimmermere.
Ghy kent u ziekt, ghy kent het heel kruid, ghy hebt macht
Om zoeken, gheen geloof, zo ghy daar niet na tracht.
Bezinning wortelt door betrouwen en geloven:
Dat errenſt baart: zo niet? zo blijft u zonden 't ſloven.
Verſtands behertighing eerſt voor 't beleven leeft. (ſneeft.
Derft ghy 't? al waant ghy veel, weet, dat ghy weetloos
,, Want niemant waarlik meer weet als hy kan beleven.
Ghy kent, maar hebt 't verſtand niet, wordy niet gedreven.
Maar heeft bezinningh kracht, die laat den menſch niet
Hy treet den wegh na heil in, daar hy inde weegh (leegh.
Een ſteilte vint, een klip, een letzel van zijn reizen,
Hier hoeft hy grote vlijt: op dat te hemwerts deyzen
Twe hellep-dueghden jong: die dalen van den tóp,
En reiken elk de hand: den heil-gheer trekkenz' op.
De heil-wegh is tot hier wel eng, wel ſtreng, maar effen.
Hier werts' ongangbaar heel: 't begint hier recht te treffen.
Elk weet, en elk gelooft: maar hier blijft ellik ſtaan.
Ghy zijt, ghy, SPIEGEL, zijt, tot hier toe licht gegaan.
Nu komtet an de knoop. 't is wel, zich te bezinnen,
En 't alghemeen verſtands miſleiding t'overwinnen:
Maar overluſt en moedicheid te worden heer,
Zich zelven overwinnen, dat is waarlik meer.

Zulk

Zulk zeegh-heer is zo zeldzaam als een witte raven.
Weet, ſpreekt, preekt wat ghy wilt: ghy blijft doch ewigh
Zo ghy niet deze zeegh vroomdadelijk bevecht. (ſlave,
Dies noemt Diogenes recht zijner knechten knecht
Den grootſen vorſt, die kon noch luſt noch moet beheren.
Niet dat ghy die zult doden, of ghants uyt u weren:
Dit is onmoghelijk, en maar een ydel dróóm:
Ghebruyktſe tot u nut: dats, houtſe in den tóóm.
Daar toe zijn zy van God ghegheven u ten ghoede.
U ſchuld iſt louter, dienen zy u tot onſpoede.
Wat waar het leven doch, waart helijk zonder luſt?
En zonder moedicheid? een dood, een luye ruſt.
Wie zou, zegt, eten, drinken, trouwen, bouwen, ploeghen,
Waar daar niet angehecht een vrolik wel benoegen?
De luſt noch moed, en zijn dan in zich zelf niet quaad.
't Is maar 't miſbruik alleen, onachtzaamheid, onmaat,
Erfzondigh miſverſtand, veraarding, quade wennis,
Die hebben ſchuld. gheeft u bezinning beter kennis?
En wortelt? wortet errenſt? bid ghy? doedy vlijt?
Ghy wint, zo ghy al ſtaegh volherdeliken ſtrijt.
Het alghemeen miſbruyk, en qua gewoont, u ſchennen.
Door teghenwenſt moeſt ghy die quade wenſt ontwennen.
Dat volghen moet, zo u bezinning 't herte raakt.
't Is maar het mondghelóóf dat elk onheelbaar maakt.
Raakt u bezinning 't hert? dats, wert u hert gedreven
Door Naverſtand? het moet voort blijken an u leven,
Voor al ant ſnuevel vry beſtier van luſt en moed:
Luſt is een zoet gevoel, ghehecht an neighing boet.
Volghtmen de neighingtocht natuurlik? zy baart luſte.
Volghtmen de luſt? Natuurlik volght wanluſts onruſte.
Luſtvolghings qua gewoont heeft ellik zo verkeert,
Dat niemand heelbaar is, die niet luſt temmen leert.
Hebt dorſt, drinkt water, ghy ſult ſmaaklik luſt gevoelen:
Dit ghaat natuurlik wel: maar wildy 't keelghat ſpoelen
Met lekker drank om luſt? dats teghen de natuur,
En 't ſmert: door qua gewoont valt doch 't ontwennen
Doe d'ekel ſmakeloos de hongher kon verzaden, (zuur.
Verrokt u luſt te min. u weelde dijt tot ſchade.

De zond des dronkenſchaps, hadmen noch wijn noch bier,
Waar krachteloos: en ook toedrinkens erf-manier.
U kunſtrijk luſt ghezoek dient u maar ten bederve:
't Viel anderſſins zo zwaar niet volgh-luſt af te ſterven.
Natuur-geneighthe ids boet, die heeft haar maat en end:
Verbeelding-luſts bejach, maar gheen natuur, u ſchent.
Luſt is een zoet gevoel, een lijflik heil: niet tegen
Natuur. zegt, is mijn heilbegheert daar toe gheneghen?
Mijn endlik ghoed, iſt neighingh-boet? ik zoek dit heil
Des luſts natuurlik, dat my ghulzigh maakt en ghail.
Weetgherigh zijt ghy ook gheneight, dat u tot voordeel
Dient, bruikt ghy 't recht, of matig: 't ſchaat, miſt ghy in 't oordeel.
Het ſchepſel reenloos, volght, ſlechs ſnuevel-vry, zijn aard:
Maar wakker reenberaad, het relik dier bewaart.
Dat doolt licht in de kuer, ook in 't onmatigh woeden:
Voor al, daar 't luſt en moed treft moet ghy u meeſt hoeden.
Zo ghy voor meerder heil, of tot onheil, begheert
Het luſt ghenot? die kuer bruikt heilbejach verkeert.
Natuurtocht maakt u ghail noch ghulzich, maar onmate.
Dit heeft Erato breet gepreekt: daar wy 't by laten.
Ons ampt te wegen is des temluſts hulp en aard:
Hoe die dueghd-lievers eerſt noodwendigh wederbaart,
Eer zy ter zalicheid door waarheids kennis raken.
De temluſt, luſt betoomt, door bidden ſtaagh en waken,
Door vaſten, dorſten, lijden koud en onghevoegh:
Door anwenſt krijghtſe die de handt ſlaat an de ploegh.
Dit iſt optrekken, dit is 't heilzaam weder-baren,
Datmen zijn luſt betomen leert in 't wedervaren.
De volgh-luſt heeft meeſt elk door erfzond zo gheſchent:
Zy moet door onghemak, en tijd, zijn afgewent.
Het horezeggen, of het lezen uyt de boeken,
Gheeft gheen, of kleen behulp, ten zy door 't zelf bezoeken.
Al ſtond ghy leeghbaar voor de klip ook hondert jaar,
En klapt van dueghd en heil, ten vordert niet een haar.

In horezegghens school leeraartmen licht in 't leren:
Maar waarheid leertmen niet dan daadlik in 't beheren
Van lust verleidelijk, van trotse moedicheid.
Anlokkigh lust bekoort: maar moeds verwoedicheyd
Komt u so schielijk en gheweldelijk verstoren,
Dats onvermijdlik is, zo ghy niet van te voren
Door recht ootmoedicheid, alom, haar ghanghen stópt.
Zijn gramschap te vergheefs de trotse mensch verkrópt:
De brand quetst vaak te meer inwendigh, blijft die vierigh.
Maar toren-dwang die wast door ootmoet goedertierigh.
En zellefs-kennis, reikt ootmoedicheid de hand.
Zijt ghy meer heer, een ander min, in u verstand,
Zo derfdy zellefs kund: en zo ghy die vooghdije
Niet an en neemt, ghi zult wel ewigh gramschap mijen.
Want toren spruyt maar uyt verongelikings waan:
Dien trefts' alleen die zich dit rechterschap neemt aan.
Opvoedinghs errefzond, plant vroech in u het storen,
Te billen kat en hond, op steen te vesten toren.
Die laatdunx heerschappy groeyt by u lang zo meer,
Dat ghi in alle voorval plechtigh maakt den heer.
Den slaaf, den armen held, zal toren zo niet quellen,
Als zy de rijk en hoogghezeten zal ontstellen.
Dees hoeft, om teghenwensts behulp, dies meerder vlijt:
Het kost hem vleis en bloed, lang overleg, en strijt,
Te houden alle uur van al zijn wedervaren
Staegh rekening in zich, ook zelver zich beswaren
En straf opleggen alsmen schielijk is verrokt.
Die zo deed' en volherd', heeftet oit wel ghelokt.
De biecht, het harenkleed, verscheiden kerk gebruyken,
Die dienen so tot hulp, om u te leren duyken.
De zellefs kennis en ootmoedicheid voor al,
Oók andacht vrijen best staegh deze snuevel val.
Diogenes zo bruykt elx laster en versmaatheid:
En Sokrates met lust zijn korzel wijsse quaadheid,
Went zich in 't stuer-ghevoel te spreken langzaam zacht:
't Helpt al, zo ghi u zelf end' tijdlik eerst kleinacht.
Men dwingt ook zond door zond. het zal u bet gedenken,

Ver-

Verpeendy u, voor luſts of moeds uytbrek te ſchenken
Een aelmoes tot u ſtraf: u ghiericheid die zal
Om 't gheld verlies, u efter hoeden voor den val.
Die zo gheſtadelik, met God, haar kracht verwekken,
Dien zullen deze twe help-dueghden dan optrekken
Uyt d'aardſe drek, uyt tijdlike verkiezings laſt.
Maar zonder dit, ghi blijft van eighen wil vermaſt.
Temluſts en Torendwangs anwenſt en zeegh vermo-
gen,
Door ondervinding-kund, alleen u te verhoghen.
Dees optrek en gheſchiet niet in een oghenblik,
Of buyten u: zy komt, door tijd, door vlijt, door dik
Van 't vallen op te ſtaan: hy blijft hier al zijn leven,
Die niet door eighen-liefd godvruchtigh wert ghedreven:
Die zich beleeght, die ziet, die vreeſt, die bid, die waakt,
Al ſtaegh, door 's heilants hulp, ontwijflik hy geraakt
Tot temluſts zoete zeegh, en toren-dwang-rijk ruſten:
Die gheven u dan kracht, betrouwing, errenſt, luſte,
Te ghaan den effen wegh (als ghi dees optrek ſteil
Door-worſtelt zijt) na 't darde park, na 't hof van heil.
Voor 't park, zit op een vaſte ſteen de heilgheleerdheid:
Die ſtarkt, en doet uytbreken valſche-ſchijns verkeerd-
heid,
De dwaaling, 't miſverſtand, verkiezing, eighen zin,
De trotſheid, luſt-ghezoek, me 't ghierigh gheld-ghewin.
Zy gheeft u wetenſchap dat u hier niet mach hindren:
De onverſtuerlikheid die zy gheeft kan niet mindren
Door ghenerley gheval: zy doet u kennen God,
Zijn wijſheid, goedheid, macht, in daadlik heil-ghenot.
De waarheid, overtuyghingh, haar twee dochters, leden
(Door 't dueghde luſthof) voort ter warer zalichede.
Haar ondervindingh-kund u krachtelijk betuight,
Dat hier de wijs en dwaas, uyt alle voorval zuight
Vernoeghingh of verdriet (ghelijk de by en ſpinne
Uyt bloemzok heil of onheil) ellik na zijn zinne.
Merkt: zuyvert u haar kracht, maakt u eerſt rein en ſtark,
Dan zent zy u na heil, en in der dueghden park,
Eerſt tot de wetenſchap. tot hier toe was u kunde

Maar

Maar ghiſſingh, waan, gheloof, vermoeden, die tot zunde
Miſleiden vaak: maar ware wetenſchap beklijft.
Zy is bezinningh die door ondervinding blijft
Vaſtgrondigh: en was voor 't bezoeken onſtantachtigh.
Want ſchijnheils miſverſtand veelvoudigh bleef noch krachtig.
Wort dat in u vernielt door heilgheleerdheids ghaaf?
Dan wort in u de waarheid, Spiegel, eerſt ghebaart,
En overtuighingh: die alzulcke grond daar leggen,
Dat ghi niet meer ghelooft of waant uyt horezeggen,
(Zo ellik dier-menſch doet die zich al om verghiſt.)
In die graat Sokrates wiſt dat hy niet en wiſt:
In die graat Pyrrho recht de twijfelkund anrechte:
Maar recht-Chriſt-volgers (die zijn waarheids zeegh bevechten
Die 's werrelds luſten vlien) diens hert dat wort hier puur:
Zy zien God: ja zy zijn deelachtigh zijn natuur.
Doe Sokrates zijn wijfs quaad-hoofdicheid ten ghoede
Ghebruikte, torendwangs heil was doe gheen vermoeden
Meer by hem, maar een wetenſchap, die inder daad,
Ghans waal, ja twijfel-vry, in ewicheid beſtaat:
Want wetenſchap is kennis grond-vaſt in 't bezoeken,
't Is ondervinding-kund: men leertſe uyt geen boeken
Of hore-zeggens ſchool. dat honigh zoet, en 't zout
Is brak, 't gras groen, ſne wit, pik zwart, vier heet, ijs koud,
Dits wetenſchap by u: zo me der zonden zwaarheid,
En 't ondervonden heil des dueghs, is 's menſchen waarheid,
Een glants des wijſheids Goods. Maar wildy die fontein
Heel ſcheppen in u nap? u reen-begrip te klein
Bevonden wert: en mueght met Hermes zeggen, wanklik
Al 't onzelfſtandigh is gheen wezicheid ontfanklik.
Dees ſtuxe wetenſchap, d'ouſte dochter en dueghd
Des heils, ontmoet u eerſt, en doet u met genueght
Gebruycken alles wel. ſtarkmoedicheid haar zuſter,
Maakt dan dat ghi in ſpoed en in onſpoed geruſter
Ja onverſtuerlik leeft: want 't dient u al te ghoed:

Is 't middel van de moeloosheid en overmoed:
Een vast besloten wil (gegrond op waarheids kennis
Van God, van dueghdigheid, van zond, van ondueghd schennis)
Ist, die moeds yver-kracht zo tot haar hulpe trekt,
Dat zy een onverwinlik voornemen verstrekt,
Als zy door wenst begroeyt. Wenst maakt haar tot een duegde,
Die u houd wel ghemoed, in God gherust, in vruegde:
't Zy dat het ongeval u plaghen wil met druk,
Of, dat u weelde drieght te vellen door gheluk:
Verdriet, druk, hovaardy, spijt, dartelheid, en vreze;
Vermoort zy, of verhoedt. wat mach'er beters wezen?
Oft avontuur u vrund-verlies, ziekt, armoe, smaad
Toevoeght, of vrienschap, wijf, en kind, eer, rijkdom, staat:
U wisse wetenschap, dat al dees waalbaar dingen,
Na haren aard, noch heil noch onheil u anbringen,
Maakt, dat ghi ghelijkmoedigh 't een en 't ander draaght,
Dat ghy 't voor 't allerbest aenneemt wat God behaaght.
Een vliebaar onheil is ziekt, onghemak, en pijne,
En magh in veler óógh dies droefheids oorzaak schijnen,
Hoewelt het niet en is. hebt ghy een wond, of quaal
Door vier verdóóft, zo dat 't ghevoelen tenemaal
Is wegh? daar leit iet op, dat sal door smert verkoelen:
Zuldy niet wezen bly als ghi die pijn zult voelen?
Die insghelijx verstaat, dat alles God om best
Hem toeschikt, zal die niet tot heilgenot in 't lest
Al bruyken en ontfaan? Ja zal die niet met vruegde,
Als Sokrates, heil trekken uyt zijn wijfs onduegde?
Na dat het reen-beraad iet acht of Y of Fy,
Daar na onroertet u, en maakt u droef of bly.
Wildy op 't kiesbaar heil 't hert, als oft waar waar, stellen?
U moet de hoop, en vrees, en zorgh zwaarmoedigh quellen.
Achty ook pijn, gebrek, verongelijking, dwang,
Ondrachlik? 't maakt u droef, wemoedigh, schrikkig, bang;
Als ghy 't verwacht oft hebt: dieshalven na dit achten
Ghebruykt u reen-besluyt u hertsmoedighe krachten.

Voeldy pijn of gebrek? na dat dat in u zin
Is quaad of ghoed, zo zal (tot ſcha of tot gewin)
U vrueghd of droefheid, hulp des moedicheids genieten:
Iſt quaad geacht? 't moet nodigh drukken en verdrieten:
En met de langher hand maakt d'anwenſt u zo krank,
Dat wemoed dickwils overvalt u tegen dank:
Acht ghy zulk vliebaar onheil gheenſſins recht rampſpoe-
digh,
Door Goddelijk ghedult zo draagh dijt ſtarrikmoedigh.
Dit reenbeſluyt (dat zulx niet quaad en acht maar goed)
Krijght gheen ſcha (wortet wenſt) maar byſtand van de
moed, (vlieden
Maakt, dat ghy ſpoed te zeer niet wenſchen ſult, noch
De rampſpoed, maar al bidden ſtaegh, u wil gheſchiede.
Want dits Rechtvaardicheid, dat hy, die 't alles gheeft,
In als volkomen zeggen op zijn ſchepſels heeft:
Hy weet ook beter wat u beſt is, als ghy menſchen:
Hy jont u beter beſt, ook als ghy, die met wenſchen
Zeer vaak u zelven plaaght. ghy zijt rechtvaardelijk
En ghantſlijk tot u heil (als litmaat van zijn rijk)
In wil en wille kuer, gehoorzaamheid verduldigh,
Als me dank, lof, en liefd, ook broederliefd hem ſchuldigh.
Iſt niet recht dat ghy, dien u lucht en leven gheeft,
Dankt? al iſt ſchóón dat ghy in ziekt, in armoe ſneeft.
Al zent hy ook de dood, macht u met reen verdrieten?
Hem eighent dank, dat ghy 't hebt moghen oit ghenieten,
Oók lof end liefd. laat u een menſch bewijzen dueghd:
Iſt niet recht dat ghy 't dankbaar loont zo veel gy mueght?
Nu koondy God (die 't u al geeft, ja ook het leven)
Dewijl al 't uw is zijn, gheen wedergheldingh gheven,
Als dank, en lof, en liefd, en wat ghy niet vermooght
An hem, dat ghy 't hem an u even naaſten tooght.
God niet, de menſchen al, ghy me, al hulp behoeven:
Daar wil hy vaak an u, u dank en liefd beproeven.
Eyſcht ghy met recht dat u een ander hulpe biet,
Zó ghy door ziekt óf ramp gheraakt zijt in verdriet?
Onrechtlijk weighert ghy u broer dan hulp onaardigh.
Dóch allermeeſt meeſt-elk zich zelf is onrechtvaardigh,

Als hy de dank tót Gód, en broederliefd verzuymt:
Zijn dwaſe eighen liefd, uyt d'algemene ruymt
Hem ſtort in eighen-wils benaude veelbehoefheid.
't Verkeerde mijn en dijn grondóórzaak zijn van droef-
Omdat elk (teghen Gód) de botter op zijn koek (heid:
Alleen (vergeefs) begheert, gheeft hy zich in den vloek.
Al die na 't ſchijngoed (buyten reden) ghierich draven,
Zijn van die zelf ghemaakte Goden dienſtbaar ſlaven.
Maar die rechtvaardigh gheeft Gód dank, zijn naaſten jonſt,
Zich onverkieſlicheid, leeft wenſchlijk na de konſt,
Gheniet óók dubbel lóón: die Gód-dankbaarheids duech-de (vrueghde.
Verquikt al ſtaegh zijn hert met wel vernoechtheids
Zijn broerliefd, doet hem óók in 't jonſtbewijzen wel:
En onverkieſlikheid, breekt eighen willes hel,
En al d'afgoden die hem hielden in benouwen:
Dies hy Reinhertigh krijgt Goods aart, in 't God beſchou-
Wat is Reinhertigheid? verkiezinghloos verſtand: (wen.
Dat pijn, ziekt, armoe, dwang, ſmaat, vriend-verlies, of ſchand, (maartheid
Niet quaad en acht: noch luſt, geld, vriendſchap, ſtaat, ver-
Niet buyten God en lieft: ziet God (met welbedaartheid)
Al ſtaegh in alle ding, dat 's wijſheid, ghoedheid, macht:
Die hy lieft, die hy krijght, want hy daar ſtaegh na tracht.
Hy ziet dat alles ghaat in zulke ghoede ſchikking,
Dat zond den zondaar quelt, dat dueghd is dueghds ver-quikking.
De werreld, duyvel, dood hem krenken niet een haar.
Dueghd dwinght het Avontuur, is boven het ghevaar.
Hy bruiktet al te nut. Ja al wat bóze menſchen (ſchen,
Hem doen, ſtrekt hem tot heil: hy kan 't niet anders wen-
Voor zich: voor haar, wenſcht hy hen heilſamer beraad.
Hun dwaalbaar miſverſtand duit hy doch niet te quaad.
Hy rekent haar, geen zond, maar houts' ontfarmens waar-
Of anders word hy zelf me door haar doen onaardig. (dig.
Dit ſchuwt hy, ziet op God, en hout de middelſtraat.
Gheſchiktheid, maticheid, hem komen daar te baat.

Wat'ſ maticheid? 't is anwenſt (in den welbedochten)
Die bruikt, en ſtiert ghematicht al zijn neighing-tochten.
Eerſt zijn weetghericheid laat hy niet onvernoeght
In zielheil, als die niet gheheel om tijdlik zwoeght:
Hy laats' ook tot gheen weet-ziekt nódelóóſ opwaſſen,
Die tuſſchen lijf en zielheils ſtoelen raakt in d'aſche:
Maar bezicht die bedacht tot wetenſchap ghegrondt,
Om ſlechtlijk lijf en ziel te houden recht ghezond.
Zijn neighing-tocht om heil (des lijfs en ziels) verwerven,
En 't meeſte meeſt, laat hy na luſt niet beeſtlik zwerven.
Maar laat zijn wetenſchap en reen-beraad 't beſtier,
Welk heil, meeſt heilbaar zy, en welk men koopt te dier.
Dus ſtiert de maticheid door anwenſt by verzochtheid,
Datmen in onmaat ſtruykel niet door onbedochtheid.
Zó lieft zy óók het ſchóón ghematight onbezwaart:
Het tijdlik waalbaar, 't ewigh ſtaegh, elk na zijn aard.
Zy weert datmen de min niet tót een Gód en make,
En ſtrikken zellef brey, daarmen niet uyt kan raken:
Oók inde heilzaam dueghd van barremherticheid
Mijt zy 't medoghen week, en d'arremherticheid,
Die maar quelt en ontſtelt dat ghy te min koont helpen:
Men kan beſt naaſtens kommer onbekommert ſtelpen.
Zy oeffent kinderliefd, doch niet te breed of lang,
Maar ſchikt (met reenberaad) recht aller neighing-gang.
Gheſchiktheit vólght de maticheid dies op de hielen.
Dit is een welverzochte anwenſt uwer zielen,
Na zaak, perſoon, en tijdts gheleghentheid: en vóórt
In huyſ-houding, in ſtaat, ſchikts' alles zóót behoort:
Zal d'ouden eren, jongen leren, wijzen vraghen,
Der zotten doen in 't ghoed al duyden en verdraghen.
Haar zuſters, tórendwang en temluſt (die haar aard
Voor toonden) komen óók meer oud en meer bedaart:
En leiden al ghelijk dien tót (haar aller moeder)
De zalicheyd, die duer dees dueghden al te vroeder
En beter is ghemaakt: zy króónt hem met haar kracht:
Dies hy vóórt heiligh vailigh leeft in volle macht.

EYNDE.

UYTERSTE-WIL,

OFTE

Vaderlijke Vermaning.

Eert, kind, van kindſbeen af te vrezen God almachtich:
Dees leyt tot wijſheid, want ſy hout den menſch andachtigh,
Dat hy acht op ghedacht, op wil, op werk, op wóórd,
Als valſche ſchijn hem drieght of volghluſt hem bekoort.
Dit gha-ſlaan werkt in ons Goods vreze ſterk in krachten,
Dat wy niet gheven plaats afleybaar qua ghedachten:
En wie niet quaets en denkt al heen van quaad-doen ruſt,
Zijn ghoede wil verſterkt hy, doet dan 't ghoed met luſt.
Dus pijnt omzichtelik Goods vreeſe te bewaren,
Van 't zók der wieghen tót u grauwe after-jaren:
Waar door ghy by zijn hulp in ghoede wil beklijft:
Hy gheeft dien 't hemelrijk die ghoed van wille blijft.
't Volbrengen, óók wils macht, moet vanden ſchepper komen,
Opdat de kranke menſch niet ſneef in zót beromen.
Maar an zijn trouwe hulp vond niemant oit ghebrek.
Zijn wy van ghoede wil, God zal zonder vertrek
Doen worden zwak ghelóóf een zeker vaſt betrouwen:
Waar op hy zeghening belooft, en noch wil houwen,
In kinders, ghoed en haaf, in lijf in zielheyls wenſch:
Zo wie 't met dank en vrees bruikt, zaligh is die menſch.
(Den menſch ſchort anders niet als dankbaarheid hóóchwaardigh.
God is weldadigh ſtaegh, is ons hert maar wilvaardigh
Te zingen vrólik lof voor zijn ghenoten dueghd:
Zo leeft de menſch al heen in voller herten vrueghd:
En nademaal wy God gheen weldaad konen lonen,
Port ellix dankbaar hert zijn naaſten jonſt te tonen:

 Ghe-

Ghemerkt ook ons bezit, ja leven, is gheſchenk,
Vernoecht an 't aller kleinſt het dankbarig ghedenk)
Dus doet de dankbaarheid den dankhert zaligh leven,
En vreez's omzichtigh óógh den heilgheer hoedt voor ſneven,
Dat zeeghning niet onzeegh, noch rijkdom ſtrek een ſtrik:
Het welk men vreeſ-verzuimers ziet ghebueren dik.
Als u mijn kindren, of kintskindren en naneven,
Zulx overkomt, zo wenſch ik dat u God wil gheven
Of ramp, of wederwil, die u weer ſtuur te recht:
Want die gheen ſtraf is waard is Godes kind noch knecht.
Ik laat u tijdlik haafs nodruft: houd t'ſamen vrede,
Elk ander mint en helpt, zo ik heb voorghetreden.
U broer en zuſter als u zelven jonſtigh zijt,
Zo rijſter onder u gheſchil te ghener tijd.
Veel woorden zijn vergeefs, maar houd dit woord in waarden,
Alleen bezitten zullen vreedſaam menſchen d'aarde.
Zoekt voor al Godes rijk en zijn rechtvaardicheid:
Nodruft werpt hy u toe, doet ghi u naarſticheid
De milde God het klein zó wel als 't groot kan zegh'nen.
Als iemand onder u dan onſpoed zal bejegh'nen,
Miſionnet andren niet die 't heel voorſpoedigh ghaat:
De rijker zy ook hulprijk zó met raad als daad.
Ghelijk zó d'ene hand zweert d'ander die komt helpen,
Laat dijn behulpzaamheid dijn broeders kommer ſtelpen:
Lieft broer jonſt boven al, en vyantſchap uytſluyt:
Mijt eyghenzoeklikheid daar alle twiſt uyt ſpruyt.
Maar zo door onghelóóf zom eyghenbaat anhanghen,
En in 't uyt keren niet zó re zijn als t'ontfangen,
Zo buyght u, en gheſcheelt doch om een kleintjen niet.
Iſt veel, volght metter langher hand, kijf-óórzaak vlied.
Of iemand dit zó haaſt niet vatte of bevroede,
Die bidd' een dagh, een week, een maant, met lange moede,
Daar openbaart zich middel, d'een of d'ander ſtond',
Dat ghy luy weer vereenight in een vaſt verbond':
Ja ſterkker wert de band die broeder trouw herketent.
Weeſt ook in naaſtens nóód niet zuymeligh onwetend,
Maar

Maar tracht te zijn zo d'hemelſch' Heer barmhertigh is.
Wie dit waarachtelik behertight, krijght ghewis
Behulp om eighenliefd en baat-zoek te vernielen:
Dit zijn (ik hebt bezocht) ruſt-ſchakers onzer zielen:
Dóch wes by my verzuimt is wilt vervullen ghy:
'k Behoef hier toe veel ſchrift noch leer te brenghen by.
Ons Heilands hoofd ghebod wilt in u ziel bedelven,
Mint God uyt al u hert, u naaſten als u zelven:
Hier me valt alle Sekt ghekijfs eenrins beſtaan,
En letter-twiſt: die ſchuwt zo ik oyt heb ghedaan:
't Vervreemd (in ſchijn van godlikheid) van God de lieden:
Elk vint zelf in zijn eyghen tuyn ghenoegh te wieden.
Spieghelt u zelven ſtaegh hoe en waar toe ghy leeft,
Wat u maar kieſbaar heil, waar heil of onheil gheeft.
Daar, daar, zoekt wakker zielheil, wildy zeker bouwen.
De zielruſt is ghegrond op 't vaſt in God betrouwen:
Hier op als Abram krijght, zo wie ghelóóft, noch zeegh:
Ons ſchort niet dan dat onghelóóf is in de weegh:
Inwendigh zulk-een (óók in onſpoed) is te vreden:
Zóót God meent, kent hy 't goed, als Job lijdzamigh dede:
Zijn zeghening uytwendigh dankbaarheid vergróót,
Doch wakker: want in voorſpoed zielheils meeſte nóód.
Het gróót gheluk vergróót bekorings twijflik ſtrijden:
Hier ſnuevelt menigh die wel ſchootvry is in lijden
Als hy Goods vrees verlaat: die, die met errenſt mint
Mijn kinders, opdat ghy in waarheid vrede wint,
Die God door hoop en vaſt ghelóóf werkt in de menſchen.
Het hert-ghelóóf bluſcht vier en pijl van 't onleegh wenſchen,
Het welk meeſt óórzaak is dat elk hem zelven quelt:
Die zoekt meeſt eerſt gheleerdheid: daar na zorglik gheld:
Dan macht om heerſchen: alle drie zijn 't ghoede dinghen:
Maar om 't ghevaar miſprijs ik zich in ſtaat te mingen:
't Is wenſchelijkſt wel bruyken veyligh vryheyds ghaaf,
De ſtaatziek want verkóópt zich tot een anders ſlaaf.

ECCL. 11.
In filijs ſuis agnoſcitur vir.

A. B. C. Ketting-Lied op des Achsten Psalms stem.

Achteloosheid maakt verleibaar.

Chteloosheid in waarheids-kund bejaghen,
Of in 't verzuim van kennis raad te vraghen,
Eilaas, maakt dat wy licht-verleibaar zijn,
En onbedacht toestemmen valsche schijn.

Baat-schijn bekoort.

BAat-schijn van wellust, faam, gheld, hoghe staten,
Bekoort elk heil-lust onverzaad te laten
Inwendigh: om uytwendigh zoeken lust
In waanghoed, dat ons lijf en ziel ontrust.

Choor-zang zo Voor-zang.

CHoor-zang de jeucht zo d'oude zongen zingen:
Noch zuighling leertmen lieven ydel dingen:
Landswijze breit yl eers en gheld-zuchts fuik.
Eilaas natuur ontghelt ghewoonts misbruik.

Doling doet sneven.

DOling in kund der dingen rechte waarde,
Hier sneven doet, in al wat wy aanvaarden:
Des waanghoeds schijn-heil, eindt al in ghequel;
Zo wert de zond haar zellefs straf en hel.

Eertse lust teelt onlust.

EErdse lust moet lust-volghers al bedroeven,
In't overlasten van natuurs behoeven:
Des buik-slaafs, bierlaers, ghailer menschen loon,
Is armoe, krankheid, onbenoeghen, hoon.

Faam-jacht wind-vang.

FAamjacht, het ydelst aller valscher ghoeden,
Doet doch de meest gheachste meest verwoeden:
Die waaght en slijt, zijn tijd, zijn gheld, ja meer,
Ook lijf en ziel, om lof en ydel eer.

Ghiericheid armt.

GHiericheid waſt, zo 't gheld waſt, onverzadigh:
Zy is, als Nijd, haar dienaars onghenadigh:
Zijn ſchats ghenot, hy, met zijn naaſte, derft:
De Vrekke doet niet deeghs dan als hy ſterft.

Hoocheid verlaeght.

HOocheid verlaeght ook Koningen en Graven:
Ghelieft, maakt zy van vrye menſchen ſlaven:
Ghevaar en angſt want onafſcheidlik by
Den ſtaat-ziek ſtaegh zijn, 't zy hoe hoogh hy zy.

Jammer zoekt huel.

JAmmerlik quelt de ſtaert-ſleep aller zonden:
Maakt anwenſt eelt, zo blijftmer vaſt gebonden:
Wie zich bezint, ſpuert zond der zonden buel,
Bedaart, en zoekt an waarheids kennis huel.

Kennis baart liefd.

KEnniſſe, die in waarheid zonder ſije
Wikt ellik ding, lieft dat na diens waardije;
Het tijdlik ghoed, ter nood om diens gherief,
Maar goedheids heil, haar heilluſt, ſtadigh lieft.

Liefde teelt errenſt.

LIefde teelt errenſt tot gheliefde zaken,
Verzuimt geen middel om an heil te raken,
Beſtiert berading, toeleg, en gedacht,
Ghelooft en hoopt, heeft ghoede wil na macht.

Macht gheeft d' Almachtige.

MAcht gheeft d'almachtighe (dien dueghd beminnen)
Des zonds onheil in Chriſtus t'overwinnen:
God ſtarkt en ſtiert des zwakke ſchepſels kracht,
Wat waakt, zoekt, bid, dats ghoed te worden tracht.

Naerſticheid doodt achteloosheid.

NAerſticheid doodt by Goods hulp achteloosheid,
Of heerſcht na zeegh over dees ſlaaf der booſheid:
Pooght, yvert, bidt, ziet om, houwt ghoede wacht,
Beſtaat in 't wel beſteden zielponds kracht.

Opmerking ghevaar ſchuwt.

OPmerkings waak voor alle ſnuevel waarſchuwt:
Errenſt door dien vermetelheids ghevaarſchuwt:
Acht op 't ghedacht, woord, werk, berading, wenſch:
En vreze Gods teelt aandacht inden menſch.

Poghen vordert.

POghen helpt voort: beſtaen is half ghewonnen:
Oit kreegh hy niet, die niet en heeft beghonnen:
Maar d'eerſte tre op 's dueghds heerbaan ghezet
Zalight, en elke voort-tre zalight bet.

Quint zoet an.

QUint die zoet an: zoet is in allen, 't winnen: (nen:
't Zoetſt, door de dueghd ghoedheids ghenot van bin-
Ootmoed vind ruſt, ruſt reinheid, reinheid God,
Dit heil verzuimt die rokeloze zot.

Rechtvaerdicheid vernoeght.

REchtvaerdicheid vernoeght ant aller minſte,
Kent zich niets waard, acht al 't ghenieten winſte,
En dankens waard: dees loffelijke dueghd
Schept in 't niet hebben albezitting vrueghd.

Starkheid weert onmoed.

STarkmoedicheid houwt d'evenaar lijkwichtigh,
Weert ſnuevel-val in weerwil onvoorzichtigh,
Of ſnode luſt, door ramp door armoe zwaar,
En weelde: vint in voorſpoed meeſt ghevaar.

Tem-

Tem-luſt wint luſt.

TEm-luſt wint luſt: na volgh-luſt volght meeſt rouwe:
Ghoe welluſt meert door 't matigh luſt ophouwen:
Wat zeltzaam is, en gheen natuur belaſt,
Maakt weelde groot, ghoed, vailigh, durigh, vaſt.

Vytſtel afterſtal.

UYtſtel van uur tot uur, van dagh tot daghe,
In jammer hout den achtelozen traghe:
Wie leeghbaar wenſcht, erft wel verdiende ſpot:
Slaat hand an, helpt uw zelf zo helpt u God.

Verzoekzaemheid wijſt.

VErzoekzaamheids bevintlik wedervaren,
Meer in een uur leert, als in zeven jaren
Beeld-kennis weetzucht daar gheen proef an kleeft:
Niemand weet waarlik meer dan hy beleeft.

Wijsheid zalight.

WYſheid beſtaat, bey in kund, en 't beleven
Van d'heilzaam dueghd, die zalicheid moet gheven:
Zy matight luſt, myt ſtuernis, weert verdriet,
Lieft God, leeft dankbaar, van 't gheen zy gheniet.

Ydel weetzucht hindert.

YDele weetzucht hindert zellefs kennis:
Kennis-verzuim wert 's menſchen hooghſte ſchennis:
Men leert, leeraart, en ſchermt blind duer en duer:
Dit doet meeſt ellik leven in 't getruer.

Zalicheid heilight.

ZAlicheids volle leven-waters ſtralen,
Van menſchen Godlik op hen naaſten dalen:
Heil heelt haar hebber zelf eerſt na zijn wenſch,
Die deelt mild-heilzaem heil zijn even menſch.

KEBES TAFEREELS

Kort begrip.

DIt Kebes Leken-boek wijst aller menschen wandel„ an
Natuur-God in ghedaant staat als een oud verstandel„ man,
Die innigh wijst en leert (dien die 't wel ghade slaat)
Wat wegh men tijdlik hier na hel en hemel gaat.

Heil-errenstigh te zijn, ook d'avontuursche ghaven
Na waard voor lief t'ontfaan: maar dat men zich gheen slave
Der zelver dwaaslik maak, by dat men die betrouwt,
Of acht als eighen ghoed, en voor bestandigh houwt.

Leert dat men vrekheid my, sno onmaat,en wellustigheid,
Diens vruchten (schoon in schijn) zijn heil-loos, vol onrustigheid.
By schijn-gheleerdheid heet hy eenigh tijd vertoeven,
Haar reis-gheld nemend' aan zo veel wy dies behoeven:

Na Heil-geleerdheids gaaf doch naarstelik doordringhen,
Dat's ware wetenschap van rechte nutbaar dinghen:
Die krijght men wel in waan, niet daadlik, ten zy bey
Door lust-bedwinghlikheid, en lijdzaamheids gheley.

Gheleerdheid zuivert dan van dwaal-ziekts misverstand,
Brenght onverstuerlikheids starkmoedigheid ter hand,
Door ondervinding-kund, dat hier niet magh ghebueren,
T'gheen ons (ten zy men wil) mag anghsten of verstueren.

Wijsheid, Rechtvaardigheid, Reinheid, Starkheid, Oprechtigheid,
Matigheid, Zachtemoed, Miltheid, Temlust, Onknechtigheid,
Elk

Elk dan na aard en kracht dien deughd-beminner loont:
De Zaligheid in 't hooghſt den monſter-temmer kroont.

Zoo ſtiert Natuur-Gods leer dien die daar ghaw op acht.
Diez' achteloos verzuimt, of niet te kennen tracht,
Doolt, ſtruikelt, ſnuevelt ſtaagh, leeft heilloos en ellendigh:
Hy zoekt natuurlik heil, maar word bedroghen ſchendigh:

Want by des levens poort (dat 's reen-begrips beghin)
Zit valſche-ſchijns Bedrogh; die gheeft d'inghanghers in
Dwaalbaarheids miſverſtand: dees elkerlik ontruſten
Die achtloos volgen waan, verkieſlikheids zin-luſten.

Met hoop, vrees, blijdſchap, druk, quelt avontuur dan ſta-
digh:
Quiſtgoed, eerzucht, onmaat, en vrekheid onverzadigh,
Hier oorzaak alles quaads zijn; brenghen ook in 't end
Tot ſtraf, verdriet, gheklagh, vertwijffeltheid, ellend:

Ten zy Bezinningh komt, diens rechte waan hem redt,
Zoo Schijn-gheleerdheid niet de voortgang weer belet,
Door waan, dat kunſt-kun zy de ware Heil-gheleerdheid.
Dit baart goed-dunkenheid, onleerlikheid, verkeerdheid.

Doch zoze dit ghevaar ten twedemaal ontſlippen,
Z' is 't dard' an Lijdzaamheids en Temluſts ſteile klippen.
Zoo wie ſlaphertig daar beſwijkt, ſtoot hooft en ſchenen,
Dwaalt, wanhoopt, moedeloos in angſt, verdriet, en wenen.

Maar die van Zaligheid ghekroont komt, zaligh leeft,
Dees in niet tijdlix heil, maar in zich zelven heeft:
Alles dient hem te nut, derft angſt, en 't quellik wenſchen;
Heeft lief, en ſtrekt een zielarſt, al zijn even menſchen.

Dueghd verhueghd.

Aen C. A. Bogerd,

Die Plutarchus van de Gherustheyd des ghemoeds overgeset heeft.

DE ongheleerde eeuw des ouden werelds slecht
Was sonder boeken wijs, en sonder wet oprecht:
Maar dees gheleerde tijd doet slecht en recht verdwijnen,
Teelt wetten by de mijl, en boeken by dosijnen.
Elk leeraart eer hy leert. die leest weet 't altijd best.
Soo ootmoed wijsheyd teelt, baart weetzucht dese pest,
Die niet te heelen is door 't oud eenvoudigh wesen.
Gheleertheyds zucht moet door gheleertheyd sijn genesen.
Gheleertheyd recht gheleerd die brenght ons weer op 't oud,
Die maakt dat elk sijn kund en sijn verstand wantrouwt.
Sulk ware wijsheyds not wint men maar door besoeken:
Doch vind men ook behulp uit wel versochte boeken,
Ghewikt door langher hand, ghemunstert en ghe∫chuimt.
Der sulker is'er by Plutarchus groote ruimt.
Dien bogherd, Bogherd, neemt gy t'rechter tijd in handen,
Nu tot voor-oeffeningh der weet-zieke verstanden,
Om die tot sellef-kund te brengen, eer sy twist
In Goods woord vaten an, die elk te vroegh vertist.
De boek-oegst onser eeuw weeght by hem niet een sleter.
Daar werd niet nieuws ghedicht, of d'oude en wisten 't beter.

Dueghd verhueghd.

Ver-

Verderf-traps
BEELD-SCHRIFT
Ofte
Heilighe Letteren
Dat is
HIEROGLIFICA.

I.

I.

Eyghen wil barnt in d'hel.

Velle ſuum cuique infernus.

'S MEnſchen ghelaten wil gheeft ziel-heyl in 't God-
volghen:
Maer eyghen-zinnicheyd ſneeft in onheil verbolghen:
Door Mijn en Dijn miſleyt, by Reen-beraads verzuym,
Neemt zich s'werrelds beſtier an, draayt die op haar duym.
Puur eyghen Moedwil trots, licht terchelijk, hoochmoe-
digh,
Helpt elk haeſtigh te paerd, en doet twiſten verwoedigh:
Dies hout ons in onruſt haar fakkels ſtoke-brand.
T'ghenot van heyl en luſt verjaaghtſe vander handt.

II.

Verkiesen doet verliesen.

Miseri qui bona præsentia neque inspiciunt neque audiunt.

God schept den mensche slecht en recht, ook kleinbehoevigh:
Lichtlik verzorght zijn vlijt hem Nodruft overvloedigh.
Maar onnutt' overvloeds qua-voorghangs leer vergheckt,
Het lichtverkrijghbaer nodrufts heil voor ons bedekt.
Elk weet zo luttel 't zielheil als lijfheil, verborghen
In klein behoevicheid, bevrijt van angstigh zorghen.
Een zober man is rijk, ghezond, en onbezwaart:
En slecht en recht gheloof, meest goddelijk van aard.

II.

III.

III.

Schijn bedrieght.

Decipimur ſpecie recti.

DAat zulk heil wert verzuymt wert Schijnheil hoogh
verheven:
Daar waaght elk om al't zijn, ook Zielheil, lijf en leven.
Wat is al 's werrelds anzien, Hoocheid, pracht en Staat?
Een rook, een ſchim, een niet, een ydel quellik quaad.
Erfzondigh Miſverſtand, en ſlaloos reen-betrachten,
Doet ons het onſchoon ſchoon, en 't kieſbaar waar heil
achten.
Dies ellik onvernoeght zijn hert op ſchijn-ghoed veſt.
Gheneghentheid, die derft heils eyeren, broetet neſt.

IV.

Den menſch ſchort niet als dankbaarheid.

Nihil homini metuendum niſi ne fælicitatem excludat.

TE lieven 't ſchoon, en 't ſchoonſte meeſt, is al ons wenſchen.
God ende ghoedheid zijn het ſchoonſt voor alle menſchen.
Voor dees Liefds luſtghenot ſluytmen des hertſen duer,
Daar eyghen-wils en ſchijns hoochachtbaarheid ghaan vuer.
Voorwaar, ô menſch, de menſch leeft niet alleen van 't brode:
Zijn ziel-gheneghentheid heeft ghoedheids heil van node.
Maar als dit zielghenot verzuymt door moedwil wert,
Zo ſluytmen heil en vre en vrueghd' uyt onze hert.

IV.

V.

V.

Die waarheid zeyt magh niewers banken.

Veritas bajulatorem ſuum jugulat.

IS God waarheid, en Chriſt wech, waarheid, ende leven;
Haar volghers moeten zy ook heil en leven gheven.
Maar eighen-wils vooghdy, en ſchijnheilicheid ſnood,
Hebben des waarheids tuyghen hier altijd ghedoodt.
Vryheid, waarheids ghenot, is meer godlik als menſchlik;
En zulker vriendſchap is zo zeldzaam, als hooghwenſchlik.
Maar die by apen hier verkeert en dieren wreed,
Moet dood, of ſpelen, aap! ô levens ſnood beleed!

VI.

Ghiericheid bedrieght de wijsheid.

Avaritia mater omnis nequitiæ.

GHiericheids herts-tocht is een onmatigh begheren
Van gheld, kunſt, ſtaat of eer. komt duer 't te hoogh waarderen
Van zullik kiesbaar heil, daar elk zijn god af maakt,
En dies in ſlaverny van zulk afgoden raakt.
Acht ghi gheld, kunſt, of ſtaat, of eer u hooghſte ghoeden;
Ghi zult met vlijt, met liſt, al ſtaegh begherigh ſpoeden
Om t' hebben, 't koſt wat 't wil; ja ware ghoedheids heil,
d'Onnozele godvolghing zellef, draaght ghi veil.

VI.

VII.

Misdoen is angst.

Nemo malus fælix.

HY zoek voor al Goods rijk die wenschlik zoekt te leven.
Dits in u: 't is, rechtvaardelijk elk 't zijn te gheven,
God dank, u naasten jonst, u zelven 't hooghste goed:
Dats ware goedsheids winst: het dient dan al tot spoed.
Maar sterft rechtvaardicheid in u, zo dooldy schendich:
't Wert hier al ramp, verdriets-ghequel, en hel ellendigh.
Ghi krenkt u zelf, onthoudy God, of naasten, 't haar,
U ziel ghoedheid: ghi wert een duyvels martelaar.

VIII.

Kallen is mallen, doen is een ding.

Virtutem verba putant.

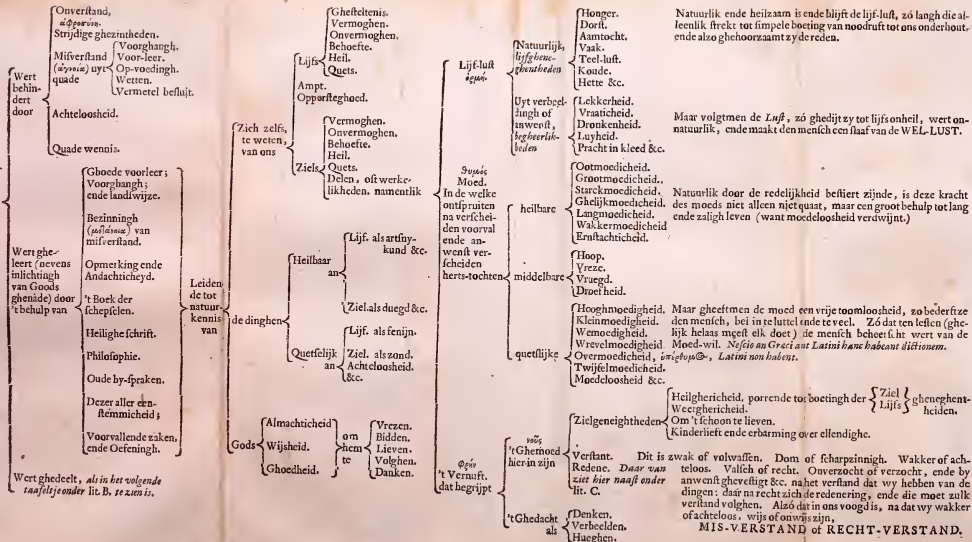
IKheid, verderftraps grond, doet ons moedwilligh ſneven:
Doet dat wy nodrufts luſt om weelden laſt begheven:
Een ſchijn, een ydel niet, aghten wy 't hooghſte ghoed:
De heilbarende liefd weighert ons hert onvroed:
En wie ons waarheid zeit willen wy 't vel afſtropen:
Om vrekheids ſlaaf te zijn wy 't waare ghoed verkopen:
Rechtvaardicheid die ſterft, men erft des onghenuecht.
Wy zotten praten doch prachtigh van God, van dueghd.

VIII.

Lit. C.

In de Redene behaat het BERAADS-BESLUYT, het welke baart de WIL; die heerscht in ons, tot dattet Beraads-besluit verandert. Derhalven niet als een Koningin, maar als een buedel die op des rechters believen past. In de redenering zijn de ghedachten, de duerwachters; die draghen voor of enige lijf-lust ofte zielgheneghenheid (want dit zijn de anporrende oorzaken om tot beraads-besluit ende des volghens tot Wil te komen. alzo dat rechtelik de Wil in 't onredelijke ende redelijke bey bestaat. De gheneghentheiden schijnen my vaders, ende beraads-besluit de moeder des wils) dan verschijnt het verstand datmen van zulke voorval heeft: Hier na recht zich het beraads-besluit om te willen, ofte óók van wil te veranderen. altoos *noodwendigh verkiezende* heil voor onheil: meerder voor minder: heel schoon voor 't lelike: ende zó voort, na dat elke voorval in ons verstand hoogh gheacht is. By ghelijkenisse; men brengt ons hongerigh in een kamer, daar een tafel met vleis bereid staat: 't ghezicht lókt de lijf-lust, die de heilghericheid; deze de redenering. Isser in 't verstand gheen behindering men treet tot tet eten voort. Komter een inval dattet visdagh is, ende is u verstand daar gebonden; 't zal de wil terstont door dit bedenken doen veranderen. Is u verstand des kerklijke gehoorzaamheids zwak, men eet lijkewel: maar komter iemant met een, tien, twintigh, of hondert kronen in de hand gereed om u vande gerede maaltijd hongerigh (ofte van 't bekoorlike meisken den geilen mensch) te doen onthouden: daar zal ongetwijfelt blijken moeten wat verstand dat voogd in dien mensch is; of de hoogachtbaarheid des lijf-lusts, ofte duegds, ofte des ghelds. *Het meest weegt altijt meest.* Zó heeftmen vaak ghezien, dat de alderhoogmoedigste menschen door haar ydel glory (die noch meer vermocht) haar zoudeniers te voet ghevallen zijn. Zó dat ik met Socrates, teghens Arist. *Ethic. lib. 7. cap.* 2. houde, datter niet in de mensch en heerscht, als het verstand datmen van de dingen heeft. Maar daar is groot onderscheit tusschen kennisse, ende verstands ghevoelen.

Hovaardigheid
Gramſchap.
Ghiericheid.
Ghailheid.
Ghulzicheid.
Luyheid.
Nijd.

osheid.
and.

ticheid.

Ongemak.
Vyantſchap.
Oorlogh.
ijf. Qua kinderen.

Lit. B.

Wel-le-vens-kunst wert ghedeelt in
Zellefs bestier, bestaande in't wel volgen der onbedorven Zielgene-genheiden als
Heilge-rigeid. die port om te
bejagen
Waar heil des
Ziels
Andachticheid op
Ghedachten.
Luft.
Berading.
Herts-tochten.
Wil.
Woorden.
Werken.
Verzocht verstand van
Zich zelfs.
Gode.
Elk dings waardye.
minder
meerder
hoogste
heil en quets
Ghoe.
Anwenst
Lustdwang.
Ootmoedicheid.
Starkmoedicheid.
Lijfs
Nodruft.
Gezondheit
Lang leven.
Kiesbaar heil. als
Vryheid.
Vrientschap.
Vroom wijf en kinderen
Rijkdom.
Landvrede.
Lieftallicheid &c.
ontvlieden ende te schuwen in't jegendele
Waar onheil van
Ziel
Qua wennis
Hovaardigheid
Gramschap.
Ghiericheid.
Ghailheid.
Ghulzicheid.
Luyheid.
Nijd.
Achteloosheid.
Misverstand.
Lijf
Behoeftieheid.
Smert.
Doot.
Vliebaar. onheil, van
Armoe. Ongemak.
Slaverny. Vyantschap.
Afgunst. Oorlogh.
Quaad wijf. Qua kinderen.
Weetgericheid. die port om te
bejagen wijsheid.
schuwen dwaasheid.
Gheneigt om te lieven het gene waarlik schoon is, als
God.
Rechtvaardicheid.
Mildheid.
Ghoetdadicheid.
Dankbaarheid.
Ware moghentheid
Wijsheid &c.
Erbarming: Kinderlieft &c.
Huisbezorghing, bestaande in
Nodrufts verwerving.
Huisgezinds zedestuur.
Landbestier.
gehoorzamende als
slaaf.
onderdaan.
heerschende als
Landsheer
op voorwaarde.
wettelóós ofte oppervoogdelik.
Amptman.

BRIEF van H. L. SPIEGEL Aan Dr. PETER PAAW.

1606. 10. 16. t'Amsterdam.

DAt U. E. my d'eerste maal afvorderde, deed my wel; maar dat ghy met ernst de twedemaal my androngt mijn bewoording, dat *Dueghd verhuecht* ende haar zelfs loon is, verhuechde my meer als ick schrijven kan: Ja hebbe om de wichticheyd des zaax te langer met schrijven gedriecht. 't Is zoo als ick u zeijde, dat de hele toeleg van mijn Hertspiegel zulx is te bewijsen. maar alzo ik in 't bewijs-zoekings jagt wijzer gheworden ben; dat ik ook vaak wat langer ben, ende een ding dikmaal verhaal, om den ongeoeffenden hoorder ende de zaak overal vol te doen: zo heeftet my oorbaar gedocht of u ernst enighzins mocht verslappen (als ik vast hoop ende begeerlik wensch neen) met dese brief mijn mening kort te bewoorden.

Al 't geschapen volgt zijn natuurlijke gheneichtheid. zo ook de mensch. alle wijsheid die hier teghenstrijt, inder daat, acht ick pure dwaasheid. (a) *Nunquam aliud natura aliud sapientia dicit.* Dat regte wijsheid den verrokten verwaanden menschen, onnatuurlick, verkeert ende dwaas schijnt, is gemeen. Zo heeftmen Democritus dol geacht, Socrates vergheven, ende Christus ghedoot. De onderscheyd tusschen schijn ende waarheyt, daar hangtet al an. Wie zal ons die toets geven? de natuur self, ende het eenstemmig gevoelen der natuurlijkste verstandighste menschen, in verscheyden landen ende verschelende ewen.

(a) Noit zeit de natuure iets anders als de wijsheidt.

Job, Trismegistus, Salomon, Technates, Solon, Myson, Democritus, Heraklitus, Pytagoras, Socrates, Cebes, Epicurus, Christus, Epictetus, Boëtius, Duytse Theologus, Taulerus, Origenes, Bernardus, Erasmus, Montaigne, der Gymnosophisten sprueken, onzer vooruders byspraken, ja aller volckeren, zijn eenstemmigh. Wat alle menschen zeggen is ghemene waarheyd. Wijkt niet van 't ghemene pat; te weten, wat alle menschen in haar onbedurven hertegrond ghevoelen. ghelijk Epicteet wel zeyt: Sterft u buurmans zoon, of breektmen zijn pot, elk zeyt, dat is 's wereldts beloop. Maar in allemans verdurven verstand, is 't regt anders. Hier op past; Ghemeen wech gheen wech; ende des Propheten roepen, (a) *Iniquitates vestræ diviserunt inter vos & Deum. Confidunt in nihili. Non est judicium in gressibus eorum. Semitæ eorum incurvatæ sunt. Impegimus in meridie quasi in tenebris* (wy letten niet op ons wedervaren wat ons daadlik elke oghenblik in ons heil of onheil anbrengt uyt recht of misverstand) *& aversi sumus ne iremus post tergum Dei, & conversum est retrorsum judicium, & facta est veritas in oblivionem, Esai:* 59. daar is des Erfzonds grond, (b) *imitatione.* zo Cicero *Tuscul.* 3. ook tuicht. Waarde en meer als hertlijk beminde Neef, zo ghy in u, heil of onheyls, rust of onrusts, grondoorzaken wel waarneemt, ghy zult bevinden, dat alleen misverstand ons ellendigh maakt, ende achteloosheid: dat is, begheving des eenvoudighen natuurpats, door schijn-heil. Daerom Christus wel zeyt. (c) *Ego in hoc natus sum, & ad hoc veni in mundum, ut testimonium perhibeam*

(a) Uwe ongerechtigheden hebben een scheidinge gemaakt tusschen u-lieden en Godt. Zy betrouwen op niet. Daar en is geen oordeel in hare wegen. Haar paden zijn krom. Wy hebben op den middag ons gestoten gelijk als in den donker, en wy zijn afgekeert, dat wy niet en gingen achter Godt, ende ons oordeel is verkeert, en de waarheit is ons tot vergetinge geworden.

(b) Door navolginge.

(c) Hier toe ben ik geboren, ende hier toe ben ik in de wereldt gekomen, opdat ik de waarheit getuygenisse geve.

beam veritati, Joan. 18. (a) *& omnis qui est ex veritate audit vocem meam.* ibid. *Veni ut vitam habeant & abundantius habeant.* Joan. 10. (b) *Faciens peccatum ex diabolo* (wederstreving Goods ende des onbedurven natuurs) *est; ab initio diabolus* (wederstreving) *peccat. in hoc apparuit filius Dei ut dissolvat opera diaboli*, 1 Joan. 3. (c) *Omnia nobis divinæ virtutis suæ, quæ ad vitam & pietatem donata sunt, per cognitionem ejus*, &c. *ut per hæc efficiamini divinæ consortes naturæ, fugientes, quæ in mundo est, concupiscentiæ corruptionem.* 2 Pet. 1. De bedurventheid onzer gheneichtheden verrokt ons alleen. niet dat de geneichtheden zijn bedurven, maar quaad verstand leitse qualik. (d) *Ex falsis opinionibus oriuntur omnia peccata vitæ.* Lustet u (ende het behoort u te lusten) in u zelf waar te nemen waar ghy u toegheneicht vind; Ghy zult vinden tot heyl, tot wetenschap, te lieven 't schoon: zonder dat die gheneichtheid in 't minst weet wat heil, weten of waan, en wat schoon is. Voort zydy gheneicht tot dankbaarheit: dat zal zich vertonen, laat een onbekende ofte u geachte vyand u onverwacht weldaad doen. Ghy zijt (met al 't ghediert) gheneicht tot kinderliefd, ende ook te erbarmen over ellendighe ofte veronghelijkte menschen. Zo dat dies volghens de Wet natuurlik is, om God als 't schoonste schoon, boven al lief te hebben: als de hoochste weldoender, hem dankbaar te zijn, ende over ons evennaasten ellendigh zijnde, te erbarmen. 't Is waar, de bewoording der voorsz. weynigh wijze menschen leert ons

(a) En al die uit de waarheit is hoort mijn stem. ibid. Ik ben gekomen opdat zy het leven hebben, ende overvloediger hebben.

(b) Die de zonde doet is uyt den duivel. Hier toe is de Zoone Godts geopenbaart, opdat hy de werken des duivels verbreken zoude.

(c) De goddelike kracht heeft ons alles wat tot het leven en de godtzaligheit van noden is geschoncken door de kennisse des genen, &c. opdat gy door dezelve zoud deelachtig werden der goddelijke natuure, ontvliedende de verderffenisse der begeerlijkheit die in de wereldt is.

(d) Uyt valsche meeningen hebben alle zonden onzes levens hare oorsprong.

zulx; maar de Natuur leertet noch krachtigher, voor dieze waarneemt, in haar zuyvere grond. Daerom zeyt Socrates wel *(in Phedone)* tot Cebes. 't Is u nut na mijn dood na een goed ziel-arſt te ſpueren, maar byzonder in u zelf, daar zuldijt villigt beter vinden als elders. (a) *Natura dux optima*: maar hier eyſcht, ziet, waakt en bidt. *Senec. benef.* 4. 25. (b) *Propoſitum eſt nobis ſecundum rerum naturam vivere & Deorum exemplum ſequi: Dii autem quodcunque faciunt, in eo nihil præter ipſam faciendi rationem ſequuntur,* &c. *hæc quoque noſtra ratio, ſi ab exemplari ſuo non aberrat, ſervet* &c. *Si Deos, inquit, imitaris, da & ingratis beneficia, nam & ſceleratis ſol oritur, & piratis patent maria.* Montaigne 3. 10. (c) *Qui faict bien principalement pour ſa propre ſatisfaction, ne s'altere guere pour voir les hommes juger de ſes actions contre ſon merite. Un quart d'once de patience pourvoit a tels inconveniens. J'accuſe mon impatience, & tien quelle eſt egalement vicieuſe en celuy qui a droit, comme en celuy qui a tort; car c'eſt tousjours un aigreur tyranique, de ne pouvoir ſouffir une forme diverſe a la ſiene: & puis qu'il n'eſt a la*

(a) De nature is de beſte leijdsman.

(b) Ons voornemen is te leven volgens de nature der zaken, en der Goden voorſchrift na te volgen. Nu al wat de Goden doen, daar in volgenze de reden van haar doen. &c. Laat die ook onze reden, indienze van haar voorſchrift niet en zal afwijken, onderhouden. &c. Indien gy, zeit hy, de Goden navolgt, geeft ook weldaden aen de ondankbaare: want de Zon gaat ook op voor den godloozen, en de zee ſtaat open voor de zeerovers.

(c) Die het goedt doet voornamentlijk tot zijn eigen voldoeninge, die ontſtelt zich niet zeer, al ziet hy dat de menſchen van zijne daaden oordeelen recht anders dan hy verdient. Een vierde gedeelte van een once van geduld kan alle zulke ongemakken wegnemen. Ik beſchuldige mijn ongeduldt, ende ik houde datze even quaadt is in hem die gelijk, als in hem die ongelijk heeft: want zy is altijt een tyrannige ongemakkelijkheit, dat hy niet en kan verdragen een gedaante die van de zijne verſcheiden is: En boven dat is'er in der waarheit geen grooter noch vaſter by-blijvende laſheit, als zich te ontſtellen en gemelijk te maken over de laſheden des wereldts: ende ook geene die meer tegen de reden ſtrijdt: want zy maakt ons op voornamentlijk tegen ons zelve. Dit ongemak ſchort meer aan den rechter, als aan de fout.

a la veritè point de plus grande fadesse & plus constante, que de s'émouir & picquer des fadesses du monde, & plus heteroclite; car elle nous formalise principalement contre nous: ceste aspretè tient plus au juge qu'a la faute. Deze redene is grond-vast uyt bevindlikheid in mijn ziel: maar het ghewortelde misverstand, dat my (tegen natuur) rechter maakt over mijn vrije evenmensch, opborrelende ontrustet my dagelijx; Sullen dan de gheen, die u veronghelijken, ongheſtraft zijn? (a) *Ingratus est: non mihi fecit injuriam, sed sibi: nec ideo pigrius dabo sed diligentius. Non est magni animi beneficium dare & perdere: hoc est magni animi, perdere & dare. Vincit malos pertinax bonitas.* Maar ik heb N. grote weldaad bewezen, ja ook na ontfangen smaat, ende noch gheneycht ben hertelijk te bewijzen, ende hy doet niet als zijn vernuft (dat hy groot heeft) al staagh te werk te stellen om my te quellen. Ben ik dies ontroert (als ik dikwils ben) dat is mijn schuld, niet de zijn. Het waar teghens de Natuurs, teghens Gods rechtvaardicheit, dat een boos mensch een vromen man quaad zou mogen doen. Dat my een vallende steen ende dolle hond, of een misverstandigh mensch hinderen, is geen quaad. an my statet zulx al (als Socrates sijn wijfs quaadhoofdicheit) te nut te bezigen. Hy die quaad doet vind in 't quaad-doen zijn eyghen straf. 't Zy hoet ook zy, konen wy 't niet bemerken, dats of onze achteloosheids schuld in 't wel naspueren der dingen; of onze verstands onvermoghen. Maer nopende de ondankbare, (b) *Quid ergo, impunitus erit ingratus? Satis hæc ipsa pœna magna est, quod rei jucundissimæ fructum non percepit.* Ghelijk wy gheneicht zijn tot dankbaarheid, zo zijn wy ook op 't hoogst verhueght dankbaar zijnde. dat weet die

 alleen

(a) Hy is ondankbaar. Hy heeft my niet verongelijkt, maar zich zelven: Ende daarom zal ik niet trager geven, maar vlytiger. 't En is niet het werk van een groot gemoedt, een weldaadt te geven en te verliezen. Dat is 't werk van een groot gemoedt, een weldaadt te verliezen en te geven. De stantvastige volharding in goed-doen overwint de booze.

(b) Wat dan? zal de ondankbaare ongestraft blijven? Dit is hem straf genoeg, dat hy de vrucht van de aldervermakelijkste zaak niet en heeft genoten.

alleen die 't waarneemt. Des u Grootvader wel zeyde, den mensch schort niet als dankbaarheid. (a) *Ex hoc ipso affectu gaudium grande percipiens. Sen. benef.* 3. 17. Zegt ghy, de onvrome schept ook vrueghd in zijn ghewaant wreken, quaad doen, &c. Voorwaar ja: een lekker mensch schept ook smaak in lekkere spijs en drank: maar niet te ghelijcken by natuurlijke hongers-boet: daar byneffens quetstet zijn lichaam, boven honger of dorst zulke smaak zoeken. Zo is ook des vrekken, hovaardighen, ghaylen, wraakgherighen menschs vernoeghing klein, ende de anklevende smert ende herteleet groot. Als honger is dankbaarheit natuurlik, ende diens misbruyk even quetselijk. *Lib.* 4. 16. (b) *Quid tam æqualiter in omnium animos receptum, quam referre bene meritis gratiam? Huic enim uni rei non posuimus legem, tanquam satis natura cavisset.* Seneca mach als een Stoicus gheacht zijn somwijl wat te ver te lopen in 's duegds lof; maar Montaigne (die alom natuurlik praat) niet. (c) *Il n'est vice veritablement vice qui n'offence, & qu'un jugement entier n'accuse: car il a de la laideur & incommoditè si apparente, qu'a l'adventure ceux la ont raison* (dat ben ik mede) *qui disent qu'il est principalement produit par bestisse & ignorance* (misverstand. ἄγνοια noemtet Socrates) *tant est il malaise d'imaginer qu'on le cognoisse sans le hair: il n'est pareillement bontè, qui ne rejouisse une nature bien*

(a) Uit deze hertstocht zelve een groote vreucht gevoelende.

(b) Wat is'er dat zoo algemeene toestemminge heeft in aller gemoederen, als den weldoenderen dankbaarheit te betoonen. Deze eene zaak hebben wy geen wet gegeven, als of de natuure daar voor genoeg gezorgt hadde.

(c) Een zonde die niet en quetst, en die het inwendig oordeel niet en beschuldigt, is waarlijk geen zonde: want hare leelijkheit en smerte is zo blijkelijk, dat misschien die gene gelijk hebben, welke zeggen, datze voornamentlijk is voortgebracht door beestelijkheit en misverstand: Zo beswaarlijk is 't zich te verbeelden, dat men ze zoude kennen zonder ze te haten. Van gelijken is 'er geen goetheit, die niet en verheugt een rechtschapene natuur. Eene ziele die met eene moedigheit zondig is kan misschien haar zelve gerustheit geven; maar zy kan haar zelve deze geneuchte ende voldoeninge niet verschaffen.

bien née. une ame couragieusement vicieuse (als N.) *se peut a l'adventure garnir de securité: mais de cette complaisance & satisfaction elle ne s'en peut fournir. Livr.* 3. *Chap.* 2. Ik spreek alleen met hunluy woorden, 't geen ik uyt ondervinding alzo ghevoele, ende weet dat zo ghy u bevlitticht u natuurlijke geneigentheden reinhertelijk te volghen, of ghy en zult dit altemaal ook zo ghevoelen; het welk my de hoochste wensch waar, dat ik u tot een hertvrund ende ghezel mocht hebben in 't waarheid naspeuren ende beleven. U angheboren weetghericheid zal u moeten tot zulke ware wijsheids heil brengen. U heilghericheid zal u moeten tot torendwang ende temlust leyden, neemdy u zelf vlijtigh waar, ende pooghdy het ghewortelde misverstand ende qua wennis te ontwennen. Wy konen God (dat is wijsheids ende goedheids heil, ook macht) wel lichtelijk lieven, ende boven al ook; maar uyt grond van onze hert, ende met al onze krachten, machmen hem niet lieven, zo lang noch inwendigh iet tijdelijx of schijnheil, hooch achtbaar is. Daar op zeyt de Propheet, *zaayt niet onder de doornen.* Daar op zeyt Christus van 't zaad dat onder doornen viel: ende daar op oghen, zo Cebes, als Christus, met μετανοῆτε. Gelijk de verzading des lijfs geneichtheden van honger, dorst, koude, hettens juekte ende smerts boet ons verlustigen: Zo verlustight ook der zielgheneichtheden boet, als de voorsz. weetghericheids ende heilgericheids boet. De vierde deughd, dat is rechtvaardicheid, daar toe dringt ons de geneichtheid om 't schoon te lieven; de kinder lieft, erbarming ende dankbaarheids tocht mede: ja ook de heilghericheid: alzo zonder rechtvaardicheit te oeffenen de snoodste rovers zelf onderling niet voechlijk konen leven. Hoe dat in 't jeghendeel alle zonden quellen, meen ik ghy my wel toestaat. Ghevenze enighe vruechde of vernoeghing, dat is als 't lekker eten quetslijk. daer op zeyt Cebes wel; zy menen te eten, ende worden ghegheten, vermeestert ende ghepijnicht, die d'onduechden lieven. Ziet op 't leven van de ghierigherts ende slempers, op de staatzuchtighe (ik meen ghy proeft an u ampt wel dat State-dienst

dienst is;) Nopende de eer. het is onghetwijfelt een sterke tocht de eerzucht, even als de wraak-lust, een vernoeghing in droom, niet wezentlik; ghemaakt, niet natuurlik: ende wat heeftmer moeyten om, eermen dat waanschoon gheniet? (a) *I demens, & sævas curre per Alpes, ut pueris placeas & declamatio fias.* Daar rechte Socratische ende Christlijke duecht, in 't beghin in 't midden in 't eind niet als vernoeghing is. Maar het is gheen wonder, angezien wy van jongs op (zo Cicero als boven wel zeyt) vol quaad verstand zijn, datter de menschen luttel toekomen: dattet hen ook een zotheid schijnt. Het scheen niet alleen Dionysius een zotheid, maar in Platoos hert was zelf een zotheid, dat hy van Socrates uyt horezeggen nakalde. dit bleek, doe hem Dionysius tot een slaaf deed' verkoopen. maar anders bleekt an Socrates in 't sterven, ende an Epikteet slaaf zijnde. Ik stem haar dueghd toe: maar beken ghaeren dat ik de kracht nog niet in my en voele om zulx daadlik te beleven. maer dat N. met zijn bedrijf my op die wech heeft doen vorderen dat weet ik. Montaigne 2. 6. 11. c. (b) *De la cruautè*, maekt een loflijk onderscheid, tusschen natuurlijke rekkelijke ghoedigheit ende manlijke deughd; hy is waardigh om lesen, aldaar byzonder. hoewel ik houde de welvernoeghende ghelijkmoedicheyd van Socrates voor een natuurlijke, ende Catoos manlikheyd voor een krijchsmans dueghd. 't Is alzo dat de ene mensch zachtzinniger is van naturen, d'ander haastiger (als ghy ende ik) die dan zich meer te hoeden heeft. daar tegen houde ik dat de haastighe meest weer groter vernoeghing ghenieten, als vernuftrijker zijnde. Doch hy meent dat onwetende zijn opvoeding hem ghoed mach gedaan hebben. Het is zo datmen ons van jongs de wreeklust op steen, kat, of hond, leert anwennen, ende zo voort.

(a) *Asperam*

(a) Gae dwaas, en reist over het ongemakkelijke Alpische gebergte, opdat gy de kinderen moogt behagen, en dat men veel van u weete te zeggen.

(b) Van de wreetheit.

(a) *Asperam & insuavem virtutum viam nobis nimia facit vitiorum consuetudo, quæ si in alteram partem transferretur, invenitur semita justitiæ lævis.* Zoet ende zacht moetse zijn isse natuurlijk: maer Platoos spelonk, verkeerd verstand ende wennis is alleen in de weegh. Ik gheloof dat het doenlik is qua wenst t'ontwennen: ik gheloof, dat veel Stoiciens ende Epicureens, ghelijk als veel Christenen, zulkx ontworstelt zijn. Nu is by my beter verstand, ende ook gheloof diesvolghens: ja gheloofs worteling: hier van tuych ik. maar de beleving schort my, ende de volghende waarheids kennis ende anklevende vrywording, daar Christus van tuygt. *Joan.* 8. ende Cebes, dat niemant tot waarheid ende wetenschap ende ware geleerdheid komt zonder eerst door torendwang ende temlust uyttet slijk opghetoghen te worden, ende dan uytghebraakt te hebben de valsche schijn ende misverstand. Waar die bedurventheid natuurlik, zoo moghtense niet uytbraken of ontworden. Het land-gebruyk hindert ook zeer. waar 't ghoed ghemeen, ende dat wy ekelen ghewent waeren te eten ende water te drinken, de maags overlading, ook twist ende zorgh zouden ons veel min drukken; ja dat wy noch na ons landswijze an simpele nodruft voor ons ende ons kindren vernoeghden, wy zouden gheruster leven. (b) *De supervacuo sudatur.* Zulks alles kanmen Godt, de natuur, nog de dueghd niet wyten. (c) *Est autem vitium contra naturam hominis, quatenus homo est. virtus vero licet non sit a natura, est tamen secundnm naturam hominis quatenus homo.* Dit, (d) *quatenus homo* van Thom. Aquin. trekt ons uyt alle land-ghebruyk ende qua-

 wenst.

(a) De al te groote gewoonte der zonden maakt ons den weg der deugden rouw en onzoet: welke indienze op de andere zijde wierde overgebragt, wy zouden het padt der gerechtigheit effen vinden.

(b) Men arbeydt om het overtollige.

(c) De zonde strijdt tegen de natuure des menschen, voor zoo veel hy een mensch is. Maar de deugt al is 't schoon datze niet en is van de natuur, is nochtans volgens de natuur van den mensch, voor zoo veel hy mensch is.

(d) Voor zoo veel hy mensch is.

wenſt. Waar in ik U E. wenſche meer te moghen vorderen, als ik noch ghevordert ben, ende daar duer zuldy my op 't hooghſt vernoeghen, ende mijn hert noch vaſter an 't uwe verknopen. U raad an Mr. Jan Pieterſz. wijf is over uyt anghenaam gheweeſt, hem hebdy zeer an u verbonden, ende my ook te meer. Nopende het ſchrift, dat had ik voor u ſchrijven weynigh luy laten zien, doch meer niet: nu laat ik zulx na, ende hout alleen, zo ik ook doen zal, zo ghy my iet wijders koond medelen van ſijn wederkoomſt, daar ik na verlang.

In Margine ſtond.

U hertelijke Oom H. L. Spiegel.

Het opſchrift was, E. Hoochgheleerden Dr. Peter Paaw Rector des Univerſiteits tot Leiden.

H. L.

H. L. SPIEGEL

Van natuurlicke Geneichtheid.

Op der Ghereformeerden ghevoelen,

Wy zijn van naturen gheneicht, Godt ende onſe even naaſten te haten.

Wy zijn van naturen gheneicht lief te hebben 't geen dat ſchoon is in onze oghen: alzo lieven de kinderen haar poppen, de mannen ſtaat ende eergherucht, ende zulx elk na zijn verſtand; ende dat in haar verſtand ſchoonſt is, dat hebbenze meeſt lief, ende achtenze 't alderſchoonſte boven al.

Daar en is niet ſchoonders als God.

Zoo is dan de menſch van naturen gheneight niet alleen God lief te hebben, maar boven al lief te hebben.

E Schoolgheleertheid deelt niet onvoechlik de ziel-krachten in dryen: Vernuft: Moed: ende Gheneichtheiden. D'eerſte noemtmen een redelijcke kracht, d'ander twee onredelicke, ende dienvolgens zeyt Theages in Stobæo recht, na d'overzetting, aldus: (a) *Voluntas* (προαίρεσις) *in utriſque exiſtit, rationali inquam & irrationali, conſtat enim ex meditationis* (διανοίας) *& appetitus* (ὀρέξιος) *conſenſu.* De gheneichtheiden zijn des lijfs ende des ziels. De zielgheneichtheden, zó veel als ickze nageſpuert hebbe, zoumen zes konnen onderſcheydelijk noemen; als heilghericheyd: weetghericheyd: liefd tot 't ſchoon: kinderliefd: erbarming over ellendige: ende dankzucht. Ende alhoewel dat ickze met de woorden van begheerlicheid ende lieft noeme na het gemeen ghebruyck; zo vind

(a) De wil is in beide, te weten in de redelijke ende in de onredelijke: want zy beſtaet uit overeenſtemminge van het vernuft en de geneichtheit.

vind ikker dogh ghroot onderſcheyd in: ende ik mene dat het niet wel onderſcheyden in dezen grote dolingh maakt. want gheneghentheyd is een natuurlicke kracht des ziels: ende begheerlikheid is iet dat door 't verſtand uyt die kragt is geteelt, ghelijck als ook is de wil. Daar van Bernardus *de interiore do:* natuurlik zeyt: (a) *Ex intellectu generatur voluntas.* ende ook: (b) *Voluntas hominis nihil eſt, quam quædam proles mentis.* Zo wie in zich zelfs waar neemt hoe uyt de gheneichtheid een begheerlickheyd groeyt, ende hoe die een wil wordt ende ontwort, zal onderſcheidelik van deſe ſpreken.

Niet alleen de menſch maer ook de dieren, ja 't gewas der aerden zijn gheneicht haer heyl te zoeken, ende quets te ontwijken. zo ſchiet de boöm zijn wortel na wasbare aard, ende waſt te ſteilder als 'er iet hem de zon belet. De lijflicke gheneichtheden porren alzo de menſch hongher hebbende na ſpijs, dorſt hebbende na drank te haken. Uyt die geneichtheid werd door 't verſtand, bemerkende enighe voedſame ſpijs of drank, een begheerlickheid geteelt. Maer zó daer niet als fenijnighe ſpijs of drank is, u geneichtheyd port lijkewel, maar daar komt gheen begheerlikheid. ende ghenomen datter grote, ja overgrote hongher is ende ghoe ſpijs en drank, daar over de alderſtarcſte begheerlicheid om te eten, ende datter iemand komt met duyzend ghulden an gheld, u beweghende die reys noch een wijl te vaſten; is de begheerlickheid des ghelds groter, ghy en zult lijkewel gheen wil krijgen om te eeten, hoe grote geneichtheid ende begheert datter is. Of al is ſchoon de ſpijs voedzaam, indien dat ghy een waan hebt datſe ghefenijnt is, of verbietet u uw Heer, ofte wet: die waan of overſte verhinderen begheerlikheid of wil, maar de gheneichtheid niet. gheneichtheid is blind, onveranderlik, is ende blijft in alle menſchen eenderley.

De menſch is gheneicht te lieven het ſchoon. die gheneigtheid

(a) Uit het verſtandt word de wil geteelt.

(b) De wille des menſchen is niet anders als eenig ſpruitſel des vernufts.

neigtheid is blind. Maar als 't verſtand iet bemerkt dat ſchoon is ofte ſchijnt; zo moet elk menſch dat lieven. verſtaat hy daar na dattet niet ſchoon is, hy en macht niet lieven. maar bevind hy dattet lelik is; hy moettet verfoeyen. de geneichtheyd die blijft hier nochtans onveranderlik. in 't verſtand is al dit werk. Wy leren van jongs veel ydele onſchone, ja leelijke dinghen hoogh achten, derhalven lieven wy die. dit komt niet uyt bedorven natuurlicke gheneichtheid, gheenſins: maar uyt bedorven verſtand: uyt een verkeert oordel dat wy hebben van der dinghen waardye. Daarom beghinnen de Heer Chriſtus, zijn voorloper, ende zendboden, alleghader haar eerſte prekinghen met het woort, *bezint U*: dat is, benaarſtight u beter verſtand van der dingen waardye te krijghen. In Italien zijn ook de frayſte mannen zô zeer gheneicht tot de wraak, datſer haar goed, haar bloed, ja ziel om waghen. Is dit een bedurven gheneichtheyd? 't is een bedurven verſtand datſe hebben van de waardye des wraaks. de wraak is in haar verſtand het ſchoonſte ſchoon, ende daar in werkt haer onbedurven gheneichtheid om 't ſchoon te lieven, die lieft ſimpelik het geoordeelde ſchoon. Daarom ſtelt Epictetus in zijn zedevorms handboexken, onder de dinghen die in onze gewout zijn, de dingwaarderingh (ὑπόληψις) voor an. want daar na werken ὁρμὴ ende ὄρεξις, de neighinghtocht ende begheerlikheid. anderſins zo en is de neighingh niet in ons gewout. Maer oök d'alderſnoodſte ſchelmen zouden God moeten lief hebben zo zy hem kenden, ſpijt haer: ende de voorſz. Italianen zouden, de wraak moeten haten, als zy diens lelikheid kenden.

De natuurlicke geneichtheid is niet alleen ghoed, maar aller natuurlicker geneichtheyds boet, is 's menſchen hoogſte goed, zoo zijn verſtand recht en ghoed is. Wy zijn weetgheerig: die gheneichtheids natuurlicke boet is wijsheid. Wy zijn heil-gherigh, ende 't hoochſte heil meeſt natragtende. nu is ghoedheid 's menſchen hooghſte heil. Wy zijn gheneicht het ſchoon te lieven, ende het ſchoonſte boven al. daer is niet ſchoonder als wijsheid ende ghoedheid: zo zijn wy dan van natuuren gheneight

dat

dat boven al te lieven. Bekomende dan alzoo weetgherichеyds ende schoonlievings boet, zo verwerven wy het hooghste goed, dat is God zelve, voor zoo veel wy hem kennen, ende ons natuur hem ontfanckelik is. In alle menschen, ja ook in de snóóste schelmen, blijft noch de natuurlicke geneichtheid tot dankbaarheyd laat haar iemand weldaad bewijzen. nu bewijst ons God elke oghenblik zo menichvuldighe weldaad, dat al de gheen die 't bemercken willen ghedwonghen moeten worden hem dankbaar te zijn. Zo dat, mijns achtings, hier ghenoegh bewezen is, dat wy van naturen niet gheneight zijn God te haten, maar lief te hebben.

De andere spruek: Wy zijn gheneight tot alle quaad, ende onbequaam tot alle ghoed, is eenichzins verschoonlik: want men mach die trecken op het verdurven verstands geneichtheid. Zo datmen wel ghewoon is te zegghen, die mensch is hier of daar toe gheneight: hoewel dat der woorden meningh te betrecken is op het qua verstand. Waarder dan ghezeid simpelik, wy zijn gheneight: 't waar verschoonlicker. Doch om God, dat is, wijsheid, goedheid ende macht te haten, meen ik dat geen verdurven verstand kan gheneight zijn: maar wel om hem min lief te hebben als hy waard is. zo een Predicant my verhaalt heeft, dat hy (met toestemmingh van zijn Kerkenraad) dese woorden heeft uytgheleyd; 't welk my enichsins voldeed.

De natuurlicke geneichtheid is zelf dan gheen oorzaak van enighe zond, maar de valsche waan, ofte het qua verstand. (a) *Ex falsis opinionibus oriuntur omnia peccata vitæ.* Erasmus. Een ander: (b) *Malum judicium omnis mali causa.*

Maar also an dit ghefchil de erfzond, vrye wil, ende Christelicke zaligheid vast is, zo wil ik daar iet van roeren, opdatmen merken magh, dat mijn bewoording niet zo Pelagiaans is, of strijdende met de oude Kerke, als wel ten eersten aanzien schijnt.

De

(a) Uit valsche meeningen ontstaan alle zonden onzes levens.
(b) Een quaadt oordeel is oorzaak van alle quaadt.

De redenen van Celeſtius in Auguſtijn ſchijnen my natuurlik geſproken; maar dat zy verſtaan, dat de menſch iet vermoghen zou bûyten Chriſtus ofte byzondere ghenade Godts, dat verſta ik niet alzo; maar dattet an God niet en ſchort alle menſchen zijn heil te laten ghenieten.

(a) *Deus nec peccantibus unquam defuit ut corrigeret, nec juſtis ut cuſtodiret.*

Deus miſericordiſſimus in eo redemtionem noſtram poſuit, in quo nullus niſi velit poteſt egere.

Sine bona voluntate nemo ſalvari, cum bona voluntate nemo perire poteſt.

Voluntas hominis eſt poteſtas Dei. Voluntas hominis nihil aliud eſt, quam quædam proles mentis.

Si igitur idem vis & ſapis quod Pater, tu eundem Filium habes. quando veritatem intelligis vel alium intelligere facis, Chriſtum gignis.

Qui creavit nos, creatur in nobis.

Noſti voluntatem Dei, & concepiſti.

Bernard. ut ſupra.

Zegdy, Bernardus ſpreekt hier van ghedoopte Chriſten menſchen: ik bekent: ik ken ook geener onghedoopten Chriſtenen hert: daar van kan ik alleen ghoet hopen. maar

(a) Godt en heeft zich noyt den zondaren onttrokken, opdat hy haar zoude verbeteren; nochte den rechtvaardigen, opdat hy haar zoude bewaren.

De alderbarmhertigſte Godt heeft daar in onze verloſſinge geſtelt, waar in niemandt, ten zy hy zelve wil, gebrek kan hebben.

Zonder goede wille kan niemandt behouden werden, met goede wille kan niemandt verloren gaan.

De wille des menſchen is de macht Godes. De wille des menſchen is niet anders dan eenig ſpruitſel van 't vernuft.

Indien gy dan het zelve wilt en goedt keurt, dat de Vader wil, zoo hebt gy de zelve Zoon. Als gy de waarheit verſtaat, ofte een ander doet verſtaan, zoo teelt gy Chriſtus.

Die ons geſchapen heeft werd in ons geſchapen.

Gy kent Godts wil, en hebt ontfangen.

Bernard. als boven.

maar van mijn eyghen hert tuygh ick alleen. Zegdy: de Kerck kent ook in den ghedoopten eenigh overblijfsel van erfzond: ik bekent ende staat toe. *(a) *Quamvis, ut ait Augustinus, omnia peccata baptismus abluat, & quidem prorsus omnia, dictorum, factorum, cogitatorum, sive originalia, sive addita*, &c. *non tamen aufert infirmitatem, cui regeneratus resistit, quamdin bonum certamen certat: consentit autem, quando sicut homo in aliquo delicto praeoccupatur. pone haec infirmitas est concupiscentia carnis* (merkt, begheerlikheid, die niet zonder verstands toedoen en komt) *quae dimittitur quidem in baptismo, verum non ita, ut non sit, sed ut in peccatum non imputetur*, &c: *Vocatur haec concupiscentia peccatum, non utique quia peccatum est, sed quia peccato primi hominus facta est.*

Hosius confess. cap. 34.

Ende alhoewel dese zwacheid in den mensch is; zo en is dies na zijn natuur niet tot zond gheneight: want na Thomas seggen *in d. q.* 71. *Art.* 2.

(b) *Est autem vitium contra naturam hominis, quatenus homo est: virtus vero licet non sit á natura, est tamen secundum naturam hominis, quatenus homo.*

Nopen-

(a) Alhoewel, gelijk Augustinus zeyt, de doop afwast alle zonden, ende wel t'eenemaal alle zonden van woorden, werken, gedachten, ofte oorspronkelijke, ofte opgevolgde, &c. Nochtans neemtze de swakheit niet weg, welken de herborene wederstaat, zoo lange als hy den goeden strijd strijdt; maar toestemt, wanneer hy gelijk een mensch in eenige misdaadt overvallen werdt. Neemt dat deze swakheit is de begeerlijkheit des vleeschs, dewelke wel vergeven werd in den doop, maar niet zoo, datz'er niet en zy, maar datze tot zonde niet en werde toegerekent, &c. Deze begeerlijkheit werd zonde genaamt, niet eigentlijk om datze zonde is, maer omdatze door de zonde van den eersten mensch is te wege gebracht.

(b) De zonde strijdt tegen de natuure des menschen, voor zoo veel hy een mensch is: Doch de deucht, schoon zy niet is van de natuur, is nochtans volgens de natuur des menschen, voor zoo veel hy een mensch is.

Nopende dat ik ghezeid heb, dat wy van naturen gheneight zijn, God, te weten zijn wijsheid, ghoedheid, ende macht, te lieven, waar uyt volghen zou, dat wy enichzins bequaam zijn van naturen, om zijn gheboden (dog niet zonder zijn handleningh) te onderhouden, zeyd eender;

(a) *Præceptum de diligendo Deo super alia omnia post peccatum Adæ non potest nisi in statu gratiæ adimpleri secundum aliquos. Contra quod tamen facit, quod homo solâ virtute naturali, etiam existens in peccato mortali, potest concipere, imo concipit, partim, Deum esse super omnia diligibilem, & finem omnium ultimum, & consequenter eum ut talem diligere potest.*

Deinde, quod datur dilectio Dei super omnia sine gratia; Cajectanus tertio & Thomas in 2. Sen. dist. 28. q. 1. art. 3. affirmat; posse quem sine gratia implere præceptum diligendi Deum quoad substantiam actus, licet non quoad meritum beatitudinis.

Doct. Navarra in Manual. c. 11. 6.

Schijnt dit niet ghelijckformigh mijn besluyt?
Godt gebied ons hem lief te hebben uyt al onze kracht; die kracht, die wy hebben, konen wy te werk stellen. Wat wy niet vermoghen eyscht hy niet.

K Ende

(a) 't Gebod van God lief te hebben boven al, kan, volgens 't gevoelen van zommige, na de zonde Adams niet vervult werden als in den stand der genade. Waar tegen nochtans dient, dat de mensch alleen door de natuurlijke deugt, ook noch zijnde in een doodelijke zonde, kan begrijpen, ja begrijpt, eensdeels; dat Godt boven alles moet gelieft werden, en het laatste einde is aller dingen, en by gevolg kan hy hem ook als zodanig lief hebben.

Ten anderen, dat'er is een liefde Godts boven alles zonder genade: Cajetanus en Thomas stellen, dat iemandt zonder de genade kan vervullen het gebodt van Godt lief te hebben, zoo veel belangt het wezen van de daadt, al is't niet wat belangt de verdienste van de zaligheit.

Doctor Navarra in zijn handt-boekje c. 11. 6.

Ende het vorige,

Alle menſchen zijn van naturen gheneicht het ſchoonſte boven al lief te hebben.

God is het ſchoonſte.

Dies ſchijnen my alle menſchen van naturen gheneight God boven al lief te hebben, (a) *quoad ſubſtantiam actus.* Zo veel zy hem kennen, ende de kennis ſtaat hy hier boven ook toe.

Voorwaar als ik bemerk hoe manlik Socrates, Cato, ende andere de dueght behertight hebben, zo ken ik Zwingel niet heel onghelijk geven; noch de Zurichſe Predikers, die hem tegen Luther verdadighen, omdat hy den Heydenen zalicheyd (dog niet buyten Chriſtus) toeſtaat.

Als ik mijn vraagh; Of Gods almachticheid niet en vermagh buyten hiſtoriale kennis van Chriſtus paſſy iemand zalicheid te verghunnen; eenen geleerden Theologant Catholijk voorhielt, antwoord hy my beſcheydelijk: God heeft ons een wet ghegheven, daar hebben wy ons na te rechten; maar hy is boven zijn wet, wy hebben hem gheen wet te ſtellen. Ende dit volk zoekt uytvlugt met teghenvraghen, daar zy doch haar kinderen zalicheid toeſchrijven, die immers hiſtoriale kennis derven.

Voorts dat ik 't geen wy in God kennen, dat is, zijn hoedanigheden, beſchrijve onder de woorden van wijsheid, ghoedheid ende macht, en zijn mijn woorden niet alleen. Magiſter Sententiarum beſchrijft de drievuldicheid alzo, den Vader de macht, den Zoon de wijsheid, den H. Geeſt de ghoetheid toeëyghenende. Voorwaar als ik der Ghereformeerden drift in de grote verdurventheid des Natuurs inzie, zo ghedenkt my vaak Senecás ſpruck:

(b) *Nolle in cauſa eſt, non poſſe prætenditur.*

Als zy 't volk de duegt zo zwaar voorſchrijven, zo doenze in mijn zin niet alleen onnatuurlik, maar overuyt ergherlik werk. Hiero-

(a) Zoo veel aangaat het wezen van de daadt

(b) Het niet willen is in de weg, en het niet kunnen werd voorgewend.

Hieronymus doet beter.

(a) *Asperam & insuavem virtutis viam nimia facit vitiorum consuetudo, quæ si in alteram partem transfertur, invenitur semita justitiæ lævis. ad Celan.*

Zy stellen de zwaricheid in de onontworstelijcke gheneichtheid. zo zy met my bevroeden konden, datze in 't verstand is, zo beweegdenze elk na beter verstand te trachten, ende dat bekomende, zo is de zwarigheid wegh, want elk leeft na zijn verstand; daar Socrates recht in heeft, hoe zeer dattet Aristotel verwerpt. Elk die in zich zelven ghaat moet Socrates ghelijk gheven. Het is waar, datmen wel ghoed verstand hebben magh, ende leven qualik; maar waar uyt komt dat? Datter noch een recht ander quaat verstand in 't binnenste van onze ziel heerscht. Men ken de ghoetheid Godts in 't deel, ook het heyl des duegds. Daarom ismen gheneight tot zulk bekent schoon ende heil. Maar daar by zitter in onze ziel zulken groten afgod des hoochachtbaarheids van 't gheld, van staat, van eer, van vermaartheid, van wellust, of van een van die, dat zulk verstand zo lang als 'et niet uytgheroeyt is, de bovenhand hout. Daar op roept Christus, μετανοεῖτε; ende de Propheet, *zaayt niet onder de doornen, maar ploegt op het nieuw.* Dit hebben de Poëten uyt natuurlicke kennis wel manlijk gheroert.

(b) *Pelliculam veterem retines, a fronte politus,*
Astutam vapido servas sub pectore vulpem.

Ende noch kraftigher het mond-gheloof bestraffende.

(c) *Aut quia non sentis quod clamas rectius esse,*
Aut quia non firmus rectum defendis: & hæres

(a) De al te groote gewoonte der zonden maakt de weg der deugt rouw ende onzoet; welke gewoonte indienze tot de andere zijde overgebracht werd, werd het padt der gerechtigheid glad en effen bevonden.

(b) Gy behoud uw oude vel, en zijt glad van voorhooft, onder uwe laffe herte verbergt gy een looze vos.

(c) Ofte omdat gy niet en gevoelt dat gene, dat gy roept best te zijn: ofte omdat gy 't gene recht is niet en beweert met een vast gemoedt; en blijft hangen in het slijk, schoon gy al eenigzins uw voet daar tracht uyt te trekken.

Nec quicquam cœno cupiens evellere plantam.
Hier op ſchikt de Schriftuurſpreuk niet qualik,
(a) *Vult & non vult piger.*

Het heil ende den hemel wilmen wel, maar het hooghachtbare gheld in onze oghen, ofte ſtaat, of eer, of welluſt, wilmen niet derven. Het ghaat in dezen ghelijk in meeſt al onze bedrijf, dat wy gheen vaſt beſluyt hebben. Wy wankelen ſtaagh, ende werden door 't wach van alderley ghevallicheid heen ende weder ghedreven. Wy komen nimmer tot bezinningh, daar de Heer Chriſtus eerſt van roert: dies niet tot temluſt, of toorn-dwangh, die Cebes zeyd, dat ons uyt het ſlik optrecken ende tot de ware geleertheid eerſt brenghen; die doet ons het miſverſtand uytbraken, volghens de heiltrap *Joan.* 8.

Ende Chriſtus ſprak tot die in hem gheloofden (dit is de eerſte trap na de bezinningh) *zoo ghy in mijn woorden blijft* (dat is, zo die in u hert wortelen) *zo zuldy mijn Jonghers worden* (dat is, ghy zult dat oude miſverſtand verwerpen, ende na het verſtand dat ik gheef leven) *ende ghy zult de waarheid kennen* (dat is, door bevindlikheid wijs worden wat heil mijn heil-lering gheeft) *ende de waarheid* (dat ik de kracht ende wijsheid Gods zelf ben) *zal u vry maken.*

Nu ſlaat men de rechte bezinningh over, het blijven in de woorden, het volgen van zijn voetſtappen, ende men leert uyt horenzeggens-ſchool van God en van duegd ſpreken, ja preken. Wat eynd iſſer anders af te verwachten als verwarringh?

Ik bid u ziet hoe een gheleerde onzes tijdts, die de kennis van zich zelf voornemelik behertight heeft, het onderſcheid van natuurlicke ende waan-begheerten naakt voor oghen ſtelt:

(b) *Les cupidités ſont ou naturelles & neceſſaires, comme le boire & le manger; ou naturelles & non neceſſaires, comme*

(a) De luyaart wil, ende hy wil niet.

(b) De begeerlikheden zijn ofte natuurlijk ende noodzakelijk, als eten en drinken: ofte natuurlijk en niet noodzakelijk, als het in

me l'acointance des femelles: ou elles ne sont ny naturelles, ny necessaires. De cette derniere sont quasi toutes celles des hommes. Les cupidités estrangers que l'ignorance du bien & une faulce opinion ont coulees en nous, sont en si grand nombre, qu'elles chassent presque les naturelles. Montaigne. 2. 12.

Maar om ter zaak te komen, dat van zommige voorgeslaghen werd de eyghen-liefd. Ik heb langh voorghehad in een spel van zinnen alle menschen voor te draghen, hoe datze haar zelfs niet ghenogh ende haar naasten te veel lief hebben, ende God niet en lieven, alleen om datze hem niet en kennen. Waarlijk zoo veel alsmen God kent, zoo veel moetmen hem lieven. Ons naasten willen wy al na ons pijp doen dansen, ende in den hemel helpen, daar wy zelf verzuymen na te trachten. Waart zaak dat elk hem zelf genogh lief had, hy zou vooral moeten trachten zelf zaligh te worden, zaligh te leven ende te sterven. Deze regte eyghen-liefde is gheen dingh min als zondigh: maar de eyghen liefd, die ick acht dat zommige menen, is een ghoetdunkende eyghenzinnicheid. Waar uyt een eyghen wil voortkomt, die hout ons in de hel, recht teghens d'angheboren eygen liefd, die voor al zoekt, dat hem wel zy; het hooghste wel is Godlikheid ende zaligheid. Eyghen zin was 't gheen dat Adam vervoerde, ende ons nog alle daagh doet. Dat is, dat wy van de dinghen oordelen, niet na datze van natuuren waard zijn, maar datze in onze zin zijn. zo is de wraak der Italianen hooghste ghoed. Dat is ook een onmatighe eyghenzinnighe lieft, dat wy ons zelfs hooghwaardigh achten (of zy die by avonturen mochten menen) ende verstaan, dat alle menschen ons dienst ende eere schuldigh zijn; daar zy doch van naturen vrye schepsels zijn,

in de kraam leggen der vrouwen: ofte zy zijn nochte natuurlijk, nochte noodzakelijk. Van deze laatste zijn alle die in de menschen zijn. De vreemde begeerlijkheden, die de onkunde van het goede, ende een valsche meeninge ofte misverstandt in ons hebben doen vloeyen, zijn zoo groot in getal, datze byna de natuurlijke verdrijven. Montaigne 2. 12.

niet meer onder ons ghewout ſtaande als andere ſchepſels. Queſt ons een vallende ſteen, of dollen hond, of quade lucht, wy zullen ons niet ſtoren, of verſtaan dat ons onghelijk gheſchiet: maar miszeyd of miſdoed ons een menſch, wy ſtueren ons; daar wy doch van naturen niet meer rechts op hebben, als op d'ander ſchepſels. Deze zond heeft haar oorſprongh uyt quaad verſtand, ende niet uyt natuurlicke gheneichtheid. Zo wy dat quaad verſtand volghende de moedighe kracht te hulpe trecken, zo word de belghingh een toornicheid, ja wraakluſt, als in den Italianen voornoemt. Die moed, of moedighe kraft, die alzo onze wil tot een moedwil maakt, en is niet ſchuldigh of zondigh; maar het miſverſtand alleen. Want gebruyktze recht, zo zalze grootmoedicheids ende ſterkmoedikheids ſteunzel zijn; geduldicheids ende gelijkmoedicheids óók.

Beſluytende dan, zo zegh ik: *dat noch de natuurlicke gheneightheid, noch de moed, die men alle beyde onredelicke delen onzes ziels noemt, in ghenen menſchen iets quaats ofte zondighs aan zich nemen: maar dattet altemaal op het miſverſtand ankomt.*

Dit heb ik in mijn Hert-ſpieghel tot ſtichtingh van my zelven wijd-luftich op de voorſchreven zin ghezonghen, ik mag wel velen datze een ider lees: Want ik wenſche wel teghenſpraak eer ikze drukken laat: ende wenſch niet hoghers, als uyt my zelf door ander meer waarheid delachtich te worden. Daarom belieft iemand met my van deze zaak breder te ſpreken, ik ben wel bereyd in alle ſtilheid ende alleen, ook by zo veel alsmen wil. Want ik zoek gheen eer, aanzien, anhangh, of iet zulx; maar alleen waarheyds-winſt in my, ook in andere, ken ik met luttel moeyten. Indien 't anders verſtaan werd, ik ſal wel ruſten ende zwijghen, ende laten de wereld lopen daarze wil. Caſtalio is in mijn zin een wijs man gheweeſt, maar ik wil hem in 't beſtraffen van 't gheen in mijn ogen onrecht is, niet volghen, noch Eraſmus, noch Coornhert. Luttel onderwinds maakt groote ruſt. Doch winnen is 't zoetſt, ende waarheids-winſt de grootſte.

VAN

VAN
SOCRATES ende ARISTOTELS VERSCHIL.

SOcrates inziende dat na aller levendigher schepselen ingheboren heylghericheyd ende quetsmijdingh, de mensch ook in allen geval kiest het meeste heil, ende het meeste quaat meest vliet: ja niet quetselijks verkiest, als om daar duer heil te bekomen, of meer quaat t'ontgaan, verstaat *in Xenoph. lib. 2.*

(a) *Sapientiam vero & moderationem non distinguebat: qui enim bona & honesta sciat, ut eis utatur, ac turpia cognoscat ut ab eis abstineat, sapientem ac moderatum esse judicabat. Interrogatus, si illos, qui sciant, quæ agere oportet, contra vero facientes, sapientes & abstinentes esse arbitraretur? Imo insipientes potius ac* Status, Staat des geschils. *ignaros, inquit; omnes enim ut opinor, eligendo quammaxume possunt quæcunque conducere eis videantur, illa agunt.*

Dit wederspreekt Aristotel in 't lest van zijn 6. ende in't beghin van sijn 7de Boek. In 't welk hy deze grond-waarheyd met veelwoordicheyd ende besluytvlechtingh poogt te wederspreken. Zo doet mede Plutarch. (b) *de virtute morali.*

Doch ik meen dattet maar woord-geschil is: dat zy wetenschap noemen 't geen Socrates waan of gevoelen acht.

 De

(a) Tusschen de wijsheit en gematicheit maakte hy geen onderscheidt: want die het gene goedt en eerlijk is weet, opdat hy 't gebruyke; ende kennisse heeft van 't gene oneerlijk is opdat hy zich daar van onthoude, dien oordeelde hy wijs ende gematicht te zijn. Gevraagt zijnde, of hy die gene, die weten wat men doen moet, en recht anders doen, oordeelde wijs ende gematicht te zijn? Antwoordde, ja veel eer onwijze en onwetende; want ik meene dat alle menschen verkiezen zoo veel als zy kunnen 't gene hun toeschijnt haar dienstig te zijn, ende dat dan doen.

(b) Van de zedelijke deucht.

De wetenschap, meent hy, komt door de bevindlikheid, ende daar magmen niet teghens doen met voordacht.

Het zwaarst moet by ons in allen geval meest weghen.

Christus spreeckt *Joan.* 8.

(a) 1. *Ad eos, qui crediderunt ei.* 2. *Si vos manseritis in sermone meo.* 3. *Vere discipuli mei eritis.* 4. *Et cognoscetis veritatem.* 5. *Et veritas liberabit vos.*

Men gelooft, vermoet, of waant eerst uyt hore zeggen, dat ootmoedicheyt rust baart: Blijftmen in dat verstand, te weten dat het in ons recht wortelt; volghtmen 't dan in 't bewerken, ende bevindende alzo ghevoelijcke zielrust, dan weetmen eerst dat die waarheid ons vrymaakt. Tot die tijd toe en achtet Christus noch Socrates gheen weten. Petrus 2. Brief voor an, stelt mede een alzulken schonen trap: eerst (b) *Cognitio*, dan (c) ***Fides***, dan (d) *Scientia*, ende lest (e) *Charitas*,

Cebes, dien ghy alom omzichtigh zult vinden, merkt wel dat ons bezinning (art. 83.) een waan ende begheerte bestelt, om tot ware gheleertheid te leyden. Wy komen ook wel by schijn gheleertheid; maar haar behulp 103. en lost ons van gheen onheil; ten zy dat ons de bedwingelicheid ende lijdzaamheid optrecken, ons kracht ende betrouwingh gevende (dat Christus noemt, *in zijn woorden blijven*, ende zijn Jonghers, *datze navolgers werden*.)

Ende die wijzen dan een effen wegh, (f) *expers omnis mali*, 123. Daar komtmen by de waare gheleertheid, die zuyvert, ende wijst ons by de wetenschap, de eerst ghenoemde der deugden, 143. De bestandighe ende veylighe gaaf des ware geleertheyds noemt hy, 225. ware wetenschap van recht nutbaar dinghen. Deze wetenschap meen ik dat Socrates meent, ende dat Christus waarheid noemt, die ons vrijt.

Maar

(a) 1. Tot die gene die in hem geloofden. 2. Indien gylieden zult blijven in mijne woorden. 3. Zoo zult gy waarlijk mijn discipelen zijn. 4. En gy zult de waarheit bekennen. 5. En de waarheit zal u vry maken.

(b) Kennisse. (c) Gelove. (d) Wetenschap. (e) Liefde.
(f) Vry van alle quaadt.

Maar zal Ariſtotel ende andere moghen met naakte reden ſtaande houwen, dat een heilgherigh menſch teghen zijn natuur onheil, of 't minſte heil magh verkiezen; dat ken ik niet vatten.

Vind ghy iet, dat ſtelt hier by, of over.

Ik meen, of Ariſtotel, ende zijn volghers noyt rechte wetenſchap van der deugden heil ghehad hebben, maar alleen gevoelen (a) *par ouy dire.*

Ik weet al veel beter wat heil dattet in den menſch werkt Chriſtus leer van de vyand te lieven, als ik het over een jaar wiſt. Ende ben te min een ſlaaf van die zonde, ende beter door die waarheid ghevrijt.

(b) *Qui facit peccatum ſervus eſt peccati. Ibid, Joan.* 8.

Dit moogdy zien in 't byghevoegde ontwerp, hoe ik te moe was, doe ik eens met u na Amſterdam zou reyzen: dat zend met dit wederom, ende ſtelt u bedenking of de tegenreden tegen over.

Zegdy dat weynigh menſchen tot Socrates, Cebes ende Chriſtus wetenſchap of waarheids bevrijdingh komen: dat hebben zy ook wel gheweten, ende daarom zeggenze haar weg onbewandelt te zijn.

Ik ſta noch voor den heuvel des optrecken, maar ben niet zonder voorſmaak van haar beloofde heil. Maar zal elk den ghevryden Arſt lieflijk ontfangen. 181. verſta ik noch niet wel. 't Schijnt tegens Chriſtus ende Socrates vermoordingh.

(a) Door horen zeggen.
(b) Die de zonde doet is een ſlave der zonde. Joan. 8.

EPIGRAMMA

In antrum Platonis,

Editum ab H. L. Spiegelio.

MAxima pars hominum, cæcis immerſa tenebris,
Volvitur aſſidue & ſtudio lætatur inani.
Adſpice ut objectis obtutus inhæreat umbris,
Ut VERI ſimulacra omnes mirentur amentque,
Et ſtolidi vanâ ludantur imagine rerum.
Quam pauci meliore luto, qui in lumine puro,
Secreti à ſtolidâ turbâ, ludibria cernunt,
Rerum umbras, rectâque expendunt omnia lance:
Hi, poſitâ erroris nebulâ, dignoſcere poſſunt
Vera bona; atque alios, cæcâ ſub nocte latentes,
Extrahere in claram lucem conantur; at illis
Nullus amor lucis; tanta eſt rationis egeſtas.

H. L. Spiegel figurari & ſculpi curavit.
1604.

H. L. SPIEGHELS BYSPRAAX ALMANACK.

Jonſtighe Lezer.

DE wijsheyd des ouden tijdts, zeyt Seneca, leerde alleen watmen behoorde te doen en te laten. Ende doen warender verre veel beter menſchen. Nae dat de geleerde voortghekomen zijn, derftmen de vrome. Want die eenvoudighe ende elk-kenbare deughd, is in een duyſtere ende ſcherpzinnighe wetenſchap verandert, men leert ons vernuftelijk woord twiſten, niet welleven. Epiſt. 96. *Die eenvoudighe elkkenbare deughds ende zedevormings bewoording, uyt ondervinding onzer Vorouders, hebben wy ghepoocht te verdeelen op de dagen des jaars. Opdat die 't luſt alle daaghs iet waerdighs hebben mach, zijn leer-ghericheid heilzamelijk te oeffenen. Zoo hadmen in de Kerk des ouden Teſtaments de gheboden Goodts, ende zo heeftmen in de Chriſtelijke Kerk het leven der heyligen, verdeelt. De Zondaaghs letter, elke jaar wetende, zo verſtrekket u, wildy, een*

EWIGHE ZEDEVORMS ALMANACK.

Dueghd verhueghd.

1. Loumaant *Januarius.*

A. 1. KEnt u ſelven. Elk ſpiegele hem.
B. 2. Waar verſtand is, dat breekt uyt.
C. 3. Acht alle ding ſo alſt is.
D. 4. Eerſt wikt dan waaght.
Elck eet eer hy uyt gha. Sich voor dich.
Beter weten als wanen.
E. 5. 't Zwaarſt moet meeſt wegen.
Van twe quaden zalmen 't beſt kieſen.
Die kuer heeft, heeft anghſt.
F. 6. Al doende leertmen.
G. 7. Anwenſt wert een twede natuur.
Ghewoonte maakt eelt. Qua wennis ſchennis.
Men mach zijn ouwe ſchoen verwerpen, maar zijn oude zeden nemmermeer.
't Is lichter ouwe ſchoen verwerpen, als ouwe zeden.
Neemt ghewoonte d'overhant, ſo gaatſe door al 't land.
Onghewoonte breekt leen.
't Is quaad ouwe honden an band leggen.
Een ouwe wolf is wel gherucht gewoon.
Smits kinderen zijn wel voncken ghewoon.
A. 8. Dueghd verhuecht.
B. 9. 't Schoon is aanlokkende. Godt lokt tot heil.
C. 10. Meer liefs dan ſchoons. Schijn bedriecht.
't Is niet al ghoud datter blinckt.
Schuym en is gheen bier.
D. 11. Achteloosheyd teelt boosheyd.
De menſch is niet wijzer als 't oud yzer.
Men derf geen luys in de pels ſetten.
Onkruyd groeyt van zelf.
't Quaad leert hem zelf wel.
E. 12. Zo voor zo na.
Zo d'oude zongen, pepen de jongen.
De hen is als haar ven is. Zo de zucht zo de vrucht.

Quaad

Quaad voetzel quaad broetzel.
Quaad ey quaad kuycken.
Qua voorgang erft zond.
Zo voor ghepepen zo nae gedanst.
Als een koe bizzet, zo bizzenze al.
Als een schaap over de post is zo volghenze al.
F. 13. Misdoen is anghst.
Wie misdoet die boet.
Zelf doet zellef boet.
Zonde smert.
G. 14. Nood soeckt brood.
Onheil soeckt huel.
Daart een mensche we doet daar heeft hy de hand.
Schurft leert wel klouwen.
Een hongherighe luis byt scharp.
Noot breekt wet.
Noot is bitter kruyd.
Nood is stercker als de dood.
A. 15. Verkiezen doet verliezen.
Wenschen plaaght.
Mijn en dijn brenghen 't fenijn.
B. 16. Waarheyd maakt vry.
Eenvuldich onschuldigh.
C. 17. Onverstand doet doolen.
Ghissen is missen.
Droom is droch.
Heynde by kost niet.
Ghemaalde bloemen ruyken niet.
D. 18. Die geen eyeren heeft broetet nest.
's Menschen zinlikheyt is zijn hemelrijk.
E. 19. Eighen wil barnt in d'hel.
F. 20. Ziet wat ghy doet.
Weet of rust.
G. 21. Die hem zellef zeer doet, wien zal hy 't wijten.
A. 22. Die hem zelf kittelt lacht als hy wil.
B. 23. Ghoe jaghers sporen nau.
Die maar een oogh heeft bewaartet wel.
Een boeler weet wel wat de klock heeft.

Liefde teelt ernſt.
Muyſken wacht u ſtaartken.
C. 24. Een goed ſchutter ſchiet wel mis.
Niemant zo wijs of 't kan hem falen.
Een viervoetich paard ſnuevelt wel.
Een wijs hoen leyt wel een ey in de netelen.
De exter wort ook wel een ey genomen.
De wolf eet wel getelde ſchapen.
D. 25. Bezoeken iſt nauwſt.
Taſt en voelt.
't Zien ghaat voort zegghen.
E. 26. Die niet en wil die niet en zal.
Die 't zijn verpruylt die heefter niet af.
F. 27. Wie zoekt die vint.
G. 28. Die 't vier van doen heeft, moetet in d'aſch zoeken.
Elk moet roeyen met de riemen die hy heeft.
Niemand ſpringht verder als ſijn pols vermach.
Daar vloog noyt vogel zo hooch, of hy moſt ſijn koſt op de aard zoeken.
A. 29. Men treet aerzelingh om een goe ſprong te doen.
Men zalt ſoeken daarment verloren heeft.
Een ghoe wegh om, en is geen krom.
B. 30. Natuur is ons naaſte ghebuer.
Natuur trekt meer dan zeven paarden.
Aarde wil van aarde niet, de kat wil uyt de ghaarde niet: of, en laat haar muyzen niet.
't Wil al muyzen wat van katten komt.
Katte kindren muyzen wel.
't Kind heeft een aartjen van ſijn vaartjen.
't Appelken ſmaakt ghemeenlik bomich.
D'exter kan haar hiplen niet laten.
Zent een kat in Engeland die zeit paeuw alsze weer komt.
Lam lam is des wolfs veſper klok.
C. 31. Natuur ghaat voor de leer.

D. 1. De

2. Sprokkelmaant *Februarius*.

D. 1. DE gheleerde de verkeerde.
Hoe gheleerder hoe verkeerder.
De gheleerdſte en zijn de wijſte niet.
E. 2. Hy is wijs en wel gheleert die alle ding ten beſten
'tHangt al aan een goed beduyen. (keert.
F. 3. In de boeken, maghment zoeken: maar inder minnen zalment vinnen.
G. 4. Ootmoedicheid gaat voor de wijsheid.
Hoe hoger bergh hoe dieper dal.
A. 5. Vroegh wijs, oud zot.
Vroegh meeſter, laat knecht.
Vroegh hengſt, vroegh ghuil.
B. 6. Die niet en weet, en twijfelt niet.
Als een ghoed man twijfelt, zo heeft hy 't zijn niet.
Die noyt en at, en hongherde niet.
C. 7. Die veel vraaght, doolt veel.
Die ſijn nues ſteekt in alle ghaten, die haaltzer dik beſcheten uyt.
D. 8. Die haaſt gelooft, is haaſt bedrogen.
E. 9. Ziet wie ghy by de hand neemt.
Ziet voor u, 't is zoo licht oft dagh waar.
Zich voor dich trou is weinich.
Koopt gheen kat in een zak.
Alle kopers en zijn geen kenners.
F. 10. Zellef is ghoed kruid. Zellef is de man.
Zellef doen, zellef hebben.
Gheen bo zo ghoed als een man ſelf.
Maakt u bed zo ghy ſlapen wilt.
Daar elk hem ſelleſ ſoekt, gaat niemand verloren.
G. 11. Niet zo quaad als qua toeverlaat.
Wat ghy alleen doen kont daar roept geen ander toe.
A. 12. Kruepel danſt altijt voor. 't Ey wil 't hoen leren.
De wijsheid werd altoos van haar kindren ghetucht.
B. 13. De kaars die voor ghaat, die licht beſt.
'tWerk prijſt zijn meeſter.

Ande

Ande werken machmen 't merken.

C. 14. D'eene dach leert den ander.
Ondervinding leert beſt.
An enckel lapkens leert de hond leer eten.
Zo langh men leeft, zo leertmen.
Hoemen ouwer wert, hoemen meer leert.
Alle dingh leert hem ſellef.

D. 15. Herde ſmakken leeren wel.
Wat verzeert dat leert.
Niemand leert, dan met ſcha of met ſchand.
Watmen niet bezuurt dat bezoetmen niet.
Wat niet en koſt, dat en deugh niet.
Buylen en blawe maal, hoeden dik voor ongheval.
Slagen maken wijs.
't Verbrande kind vreeſtet vier.

E. 16. Leert wat, zo kendi wat.
Steelt wat zoo hebdy wat, maar laat elk het zijn: of, ſteelt wat, zoo hebdy wat.

F. 17. Niemand is met kunſt gheboren.
Niet te konen is gheen ſchand, maar niet te willen leeren.

G. 18. Die wat kan, is alleſins welkoom.
't Is een fraey man, die wat kan.
Geleerde luy, raken over al uyt.

A. 19. Die weinich kan, iſſer beſt an.
Eenvuldich, onſchuldich.
Wat een niet en weet, dat ſchaat hem niet.

B. 20. D'onbezochte, d'onbedochte.
Kindren ghaan kindren gangh.
't Jong is vrolijk.
Een zot rechter kort vonnis.
Kalf vleis, half vleys. Jonghe luy, domme luy.

C. 21. Die hem an een ander ſpiegelt, ſpiegelt hem zacht.

D. 22. Die niet te raden is, is niet te helpen.

E. 23. Niemand is wijs in ſijn eigen zaak.

F. 24. Der ouden raad, der joughen daad, der mannen moed, is al te ghoed.
Men mach d'oude ontlopen, maar niet ontraden.

Als een ouwe hond blaft, zo ziet uyt.
De oude zalmen eeren, de jonghe ſalmen leeren, de wijze zalmen vragen, de zotten zalmen verdraghen.
De oude rot wil niet in de val.
De jonge dwazen, menen dat d'oude razen, maar d'oude hebben meer vergeten, als de jonge dwazen weten.
Den ſlach der grijzen, machmen voor yzen.
Een ouwe wolf is wel gerucht ghewoon.
G. 25. Oud mal, heeft gheen ſtal.
A. 26. De uyl is niet wijs ghenoech, een hond zijn biecht te horen.
B. 27. Arme luy wijsheid, gaat meeſt verloren.
Onder een grawe rok, ſchuilt dik grote wijsheid.
C. 28. Die niet en kan, en ſpeles niet.
Die van 't dack niet kaetſen kan, blijf uyt de baan.
Weet of ruſt.

3. Dorremaant *Martius*.

D. 1. VErzint eer ghi beghint.
Zich voor dich.
Eerſt wikt, dan waaght.
Raad, voor de daad.
E. 2. Na-raad, ghebrak noit man.
Alſt kalf verdroncken is, zoo demptmen de put.
Als iet is gheſchiet, zo helpt na klaghen niet.
De na-rouw, is der wijven rouw.
Eerſt ghedaan en na bedacht, heeft meenich in 't verdriet ghebracht.
F. 3. Verſien, is 't beſt op 't ſpel.
Voorzichticheid, is de moer van alle wijsheid.
Voorzichticheid in al, keert menigen val.
De vroede, is altijd op zijn hoede.
G. 4. Zacht ghaan, en verre zien.
't Zijn ghoe ſpillekens, die zacht drayen en lang lopen.

A. 5. Wat

A. 5. Wat haaſt wort, haaſt ontwort.
Die lichlijk lachen, ſchreyen lichlijk.
B. 6. Die veel beghinnen, einden weinich.
Die veel omvaamt, luttel verſaamt.
Die veel ambachten leert, leerter zelden een wel.
Twalef ambachten, dartien onghelukken.
C. 7. Wel beghonnen, half ghewonnen.
D. 8. Toereden, is 't halve werk.
Beſtaan is half ghedaan.
Men zal geen ouwe ſchoen verwerpen voor datmen de nieuwe heeft.
E. 9. Alle beghonnen werk neemt een eind.
F. 10. Smetet yzer, terwijl het heet is.
Ghaapt, terwijl men u pap biet.
Neemt waar den tijd.
Die tijd heeft, en tijd laat glyen, en vint gheen tijd tot allen tyen.
Die altijd vroech genoech komt, komt dick te laat.
Die zijn oeghſt laat verby gaan, betruert zijn dwaasheyt.
Die verſlaapt zijn uchtendwerk, beſcheten is zijn daghwerk.
G. 11. De tijd brengt rozen.
Metter tijdt rijpt het koren.
Alle ding heeft zijn tijd.
Een jaar is an geen ſtaak gebonden.
De tijd, is God en ons.
Die de tijd verbeyen kan, van een kind komt een man.
Tijd ende ſtede, maken dieven.
Alſt appelken rijp is, zoo valtet van zelf.
't Komt al datten leſten komt.
Kuelen en Aken zijn op gheen een dagh ghebout.
A. 12. Die eerſt komt, eerſt maalt.
De voorbaat, is den armen goed.
B. 13. Beter t'ontijd, als nimmermeer.
C. 14. Beter ten halven ghekeert als heel onteert.
Hy doolt niet al, die ten halven keert.

Als 't ſpel op 't beſt is, zalment ſtaken.
Met ghewonnen ſpel, zalmer uytſcheyen.
D. 15. De ſtaeghe jagher, vangtet wilt.
Anſtaan, doet verkrijghen.
De boom en valt ten eerſten ſlage niet.
Als ghy op 't end zijt, zoo kruypt niet aarzelings.
E. 16. Niet lang op een, zo wordy niet dol.
F. 17. Op ghedaan werk is ghoed ruſten.
G. 18. Luttel onderwints, maakt groote ruſt.
Wat u niet en brant dat en koelt niet.
Wilt niet zorgen, wie de leſte man te kerk zal dragen.
't Is quaad alle kromhouten rechten.
Men kan 't qualik al bezorghen.
Laats' ook zorghen die na komen.
A. 19. De boogh magh niet altijd geſpannen zijn.
Ondieft, en ſtont niet lang.
't Is altoos geen zwoel tijd, al ſchijnt de zon.
't Is alle daagh geen vaſtelavond.
B. 20. Vliecht niet eer ghi vlogelen hebt.
Wilt dat ghy moocht.
By ſtoelen en banken, tot datmen zelf ghaan kan.
Al is de kerk groot, de paap zingt niet meer als hy magh.
C. 21. Haaſt en is gheen ſpoed.
Men doet haaſt dat lange rout.
Snelle raad zelden baat.
Snelle raad deet noyt ghoe daad.
Beter een ghoe verbeid, als qua haeſticheid.
Ylen maakt uylen.
D. 22. 't Zijn qua kanſſen, die lang marren.
E. 23. Yl met wijl.
Met ghoed ghemak raaktmen ook voort.
Men zalt zoo haaſt gaan, als lopen.
F. 24. De zinnen moeten werk hebben.
Een leegh mens is een duyvels oorkuſſen.
G. 25. Leghe handen, leghe tanden.
Leggen u handen, zo leggen u tanden.
Den ſlapende wolf loopt geen ſchaap in de mond.

A. 26. Loon verzoet den arbeid.
Luſt maakt arbeid licht.
B. 27. Die 't vier wil hebben moet de rook lijden.
Die de kern wil hebben moet de dop kraken.
Die 't varken killen wil, moet hem 't gieren trooſten.
Die d'eyeren hebben wil moet het kakelen der hennen lyen.
Na bruyne kerſſen, klimtmen hoogh.
C. 28. Arbeid is quaad arbeids loon.
Een paard, is zijn voeder waart.
D. 29. 't Schikken iſt al.
E. 30. In alle ding aanziet het end.
F. 31. Iſt end ghoed, zo iſt al ghoed.
't End moet de laſt dragen.

4. Graſmaant *Aprilis*.

G. 1. DOet wel, ziet niet el.
Daad zonder roemen.
A. 2. Wel ghedaan, is veel ghedaan.
Niet voor wel doen.
Daar ghaat geen dingh voor weldoen.
B. 3. 't Is tottet doen toe ghekomen.
C. 4. Simpelijck gelooven, ende wel doen.
Slecht en recht.
Heus en trou.
De beſte menſchen diemen vijnt, zijnze die de zon op 't veldt beſchijnt.
Laat de werld razen, doet ghy alle menſchen recht, want die meeſt krijten zijn de grootſte dwazen, leeft na Goods woord ſimpel en ſlecht.
D. 5. In de daad, dueghd beſtaat.
An de wercken maghmen 't merken.
Rijck werden is gheen kunſt, maar vroom werden.
Niemand edel zonder dueghd.
Hy is trouw, die trouw doet.
E. 6. Die weldoet, wel vint.

Zoo een man doet, zo ghatet hem.
De kreupel sprak tot den blinden, die wel doet, die zal wel vinden.
Bidermans erf, leyt in alle landen.
Recht vint zich.
't Schalcxken loont zijn meester.
Ontrou slaat haar eyghen heer.
De heiligen komen om haar was.
Trouw heeft brood, als ontrou leyt in nood.
F. 7. Hi is best, die best doet.
Hi is trou, die trou doet.
Een vroom man, helpt waar hi kan.
G. 8. Trouw moet blijken.
A. 9. Die trouw vint, die trouwze.
B. 10. Weest trouw, betrout niemand.
Zich voor dich, trou is weinich.
Trouw-wel, reet mettet paard wech.
C. 11. Deughd wert niet ghekroont, voor datze met ondeught wert geloont.
D. 12. Ondanckbaarheit stinkt.
Een ondanckbaar mensch is niet waart, dat hem draagh de aard.
E. 13. Den mensch schort niet als danckbaarheyt.
F. 14. Weldaad wert haest vergheten.
Evel daad ghedencktmen langh.
G. 15. Nijd bijt.
Wie leefter onbenijt.
Dient welghaat die wert benijt.
Als 't God behaaght, beter benijt dan beklaaght.
De nijdige quelt hem selven meest.
't Is den eenen beedler leet, dat d'ander voor der deure staat.
A. 16. Loftenis maakt schult.
Die de koevel looft, is de timp al quijt.
Een man is niet beter als zijn woord.
Die zeit die moet doen.
Vryheid blyheid.
Onghebonden best.

Loven

Loven en holden is twee.

B. 17. Daar was noyt vryheid zoo dier verkocht, ofze en was meer waard.

C. 18. Klein en rein.

D. 19. Maat staat, onmaat verghaat.
Niet alte. Hout maat.
't Is een wijs man die maat ramen kan.
Al te scherp maakt schaardich.
Die al te zeer snuyt, dien bloedt de neus.
Al te veel, daar werd de buyk seer af.

E. 20. In weelde ziet toe.
Weelde wekt, armoede dekt.
't Zijn starke benen, die weelighe daghen draghen.

F. 21. Volgh-lust baart onlust.
Wanlust volght wellust.
Die mint zonder lust, drinkt zonder durst, eet zonder hongher, sterft te jongher.
't Is by wijl beter een appel gegeven als ghegheten.
't Is een harde brok daarmen aan wurght.

G. 22. Hazen en hoeren zijn quaad te temmen,
Hoeren vervoeren.
Hoeren aas, loer en dwaas.
Wat Venus bint dat scheit de kneppel.
Heeren en hoeren, zijn van eender voeren.
Hoeren en Heeren, zijn van eender veren.
Die van eender hoeren scheid, doet een goe dagh reis.

A. 23. De mont is een schalk.
De oogen zien verder als de buyk.
Ghestolen brocxkens smaken wel.

B. 24. Anzien doet ghedencken.
Wat de oogen niet en zien, bekoortet hert niet.
Die uyt den ooghen is, is uyter herten.

C. 25. Zuypen en vreten, doet luttel weten,
Vol maakt dol.
Als de zak vol is, zo recht hy zijn ooren.
Als de wijn inghaat, zoo ghaat de wijsheid uyt.
Een vette buik maakt geen scherpe zin.

D. 26. Kranck vleesch krancke gheest.
Zo 't weer is, zo ist volck.
E. 27. Soberheid is een grote deughd.
Het is ter werelt de grootste man, die moed en lust bedwinghen kan.
Drie dinghen zijn ghezond, oeffent u t'aller stond, weynich ete de mont, loopt niet als een hond.
Men bint menige zak toe eerse vol is.
F. 28. Gezondheid is een onbekende rijkdom.
Daar betert niemand van ziekt of bevert gangh.
Warm man stark man.
Rocxken uyt rocxken an, maakt een stark man.
G. 29. 't Lijf heet valk.
A. 30. Eet wat ghy vint, denkt wat ghy wilt.
Ghek inde mouw.
Gedachten zijn tolle vry, hoet u voort klappen.

5. Bloeymaant *Maius*.

B. 1. MUist ende maewt niet.
Lacht in u vuyst.
Mont toe, buyl toe.
Alst schaapken blaat zo verliestet een beet.
Een volle ton en bomt niet.
C. 2. Kallen is mallen, doen is een ding.
D. 3. Woorden zijn goed, maar d'enden legghen d'eyeren.
E. 4. Watmen vast maakt met zeggen, dat kanmen met woorden wederleggen.
Woorden en veeren, vlieghen daar henen.
Woorden zijn wind.
Veel woorden vollen gheen zack.
Alle ding laat hem zeggen.
F. 5. Weynich woorden en die vast.
Kort en ghoet.
Kort en scherp.
Een kort liedeken, is haast gesongen.

Den

Den verstandighen is haast genoegh gezeit.

G. 6. Die veel kalt, veel ontvalt.

Men zeit veel, daar de Heer gheen tiend af heeft.

Daar gaan veel woorden in een zak.

A. 7. Een onghewosschen mond heeft ongheval tot een doel ring.

Onreyne voghelen kraejen zelden schoon weer.

B. 8. Elck vogelken zingt zoo 't gebekt is.

't Vat geeft uyt dattet in heeft.

Den ezel kentmen an zijn ooren, de dwaas laat hem an zijn spreken horen.

De koekoek roept zijn eigen naam uyt.

Wie kan den hondt blaffen verbieden.

C. 9. Stroyt geen rozen voor varkens.

Vogelen zingen niet al datse weten.

D. 10. Lege vaten geven 't meeste geluid.

E. 11. Stille wateren hebben diepe gronden.

F. 12. Van horen zeggen liechtmen veel.

G. 13. Al is de logen snel de waarheid die belooptze wel.

Een loghen brengt er tien me.

Een loghen sonder nood, brengt de ziel ter dood.

De waarheid heeft een schoon gheluit.

A. 14. Die veel in draaght draagt veel uyt.

Wacht u voor de luister-vincken.

Slanghen tonghen is quaat fenijn, noch vintmen tongen die erger zijn.

Distelen en doornen steken seer, quade tongen noch (veel meer.

't Is qualik gedaan datmen de derde draaght, hy kan alleen wel gaan.

B. 15. Een ghoet woort vint een goe ste.

Zachte antwoord, stilt toren.

Ten roude noyt man dat hy wel sprack.

Ghoe groet, maakt ghoe antwoord.

Beter hard gheblasen als de mond verbrant.

Zulken groet, zulken antwoord.

't Eene woord loktet ander uyt.

C. 16. Men kan wel een wijs hooft uyt een narrenkap steken.

Een gek ſpreekt wel een wijs woort.
Men mach wel lachende waarſeggen.
D. 17. Een woord en is gheen pijl.
Woorden ghaan in 't lijf niet.
E. 18. Schurft is haaſt gheraakt.
Het rijpt haaſt op een out ys.
F. 19. Luyt roepen en is gheen eer.
Die gheraakt zijn de luit ſlaat, melt ſich ſelf.
G. 20. De vloek blijft in ſijn eygen hoek.
Spotters huys brand ook wel.
A. 21. Wacht u voor 't eerſte kijven.
Van een kleyn vonxken onſteekt een heel huis.
B. 22. Daar twe kijven hebbenze beyde ſchuld.
C. 23. Ja en neen is een langhe ſtrijd.
D. 24. Een ding is eer beriſpt als gebetert.
Daar 't begrijp groot is, is de lieft kleyn.
Die aan de wegh timmert heeft veel beriſpens.
Die my zeit dat my misſteyt, dats mijn vriend, al iſt my leit.
E. 25. 't Is ghoed jokken daar ghoed grond is.
Jokken ſonder ſeer doen.
Met zotten is quaad boerten.
F. 26. Die zeit dat hy wil, moet horen het wederſpil.
Zulke groet zulk antwoord.
G. 27. Hoemen een ſtrond meer roert, hoeze meer ſtinkt.
Men kan alle ding dood zwijgen, niet dood kijven.
Hy moet wijt ghapen, die tegens een oven ghapen ſal.
Hy behoeft pap met volle potten, die alle man den mont zal ſtoppen.
A. 28. Vecht koel en een half uur te langer.
B. 29. Met zwijgen verantwoortmen veel.
Op alle reen eighent geen antwoord.
't Is een ghoed ſpreken dat een ghoed zwijghen verbetert.
C. 30. Zwijgen en dencken, mach niemand krencken.
Zwijght, of ſiet om.
Zwijgen is kunſt, klappen maakt ongunſt.

Beter

Beter ghezweghen, als van ſpreken hinder ghekreghen.
Men vat een peert by 't toom, een man by zijn woord.
Men heeft ſich zo haaſt verwoort, als vermoort.
Spreecken onbedacht, heeft menigh in 't verdriet ghebracht.
't Is een ghoed woord dat een ghoed zwijghen verbetert.
't Veld heeft oren.
D. 31. Zwijghen en duyken, doet vre ghebruiken.
Die kan zien zwijgen en horen, groten ruſt is hem gheboren.
Hoort, ziet, zwijght, verdraaght, zoo weet niemand wat ghy jaaght.
Duyk laat over ghaan.

6. Wedemaant. *Junius*.

E. 1. LYt en mijt.
Het is ter wereld die grootſte man, die moed en luſt bedwinghen kan.
F. 2. Hoe edelder hert hoe boochſamer hals.
Grote luy verachten kleine ſmaad.
G. 3. Die hem ſtoot an een ſtro, is zelden vro.
Die zijn leet met leet wil wreken, Samſons kracht ſal hem ghebreken.
A. 4. Die lijt, die wint de ſtrijt.
Die verwinnen wil, die lere lijden.
Men moet veel lijden, of vro ſterven.
Wie zijn vyant wil verwinnen, die moet wezen koel van zinnen, die moet met verlies beghinnen.
Zoo wie kan lyen en verdragen, vint zijn vyanden voor zijn voeten verſlaghen.
B. 5. Hoghe moed, deet niemant goed.
Homoed ghaat voor den val.
Hovaard, mach in hemel noch in aard.

Hy

Hy moet hoogh klimmen, die laegh vallen zal.
Die hooger klimt dan hem betaamt, ſtort ter neder eer hy 't waant.
Hoghe bomen vanghen veel wint.
Hoe hoger bergh, hoe dieper dal.

C. 6. Die een ander overmach biet hem zelden goeden dagh.
't Vet wil altijd boven.
Dient miſgaat, men miſdeelt hem.
Daar de dijk laegſt is, looptet water eerſt over.
Daar de tuyn laeghſt is treetmen eerſt over.
Daar een op hikt, hikkenſe al op.
Die de ſcha heeft, durf voor de ſpot niet zorghen.

D. 7. Mijn en dijn, brenghen 't fenijn.
't Meeſte gheſcheel ofte krackeel, is om te luttel, of om te veel.

E. 8. Die onruſt zaayt moeyten maayt.
Die een ander jaaght, zit zelfs niet ſtil.
Die de duyvel op zijn hals haalt moet hem werck (gheven.
Zelf doet, zellef boet.

F. 9. Twiſt, verquiſt.

G. 10. Ghedeelt vier, brand qualijk.
Eendracht heeft macht.
Enich vermagh veel.

A. 11. Vre, is God me,
Buur hout, God hout.

B. 12. Daar is ghoe vre, daar ghoe hoede is.
Daar geen dwangh is, daar is geen eer.
De heer uyt, de eer uyt.

C. 13. Niemand is zo ghoet, hy heeft wel tweerley moed.
Men magh de goede wel te veel verghen.
Men treed een pad ſoo langh, datſe berſt.
Als goe luy quaad werden, zo iſſer geen houwen an.

D. 14. Niemant mach langer vre hebben, als ſijn buurman wil.

E. 15. 't Eene mes, houwt 't ander in ſche.
Die hem zelf een ſchaap maakt, de honden bijten hem.

Twe qua honden byten elk ander niet.
D'een kray pikt d'ander gheen ogen uyt.
D'ene wolf bijt d'ander niet.
't Ene quaad verdrijft het ander.
Tot een qua quast, een qua bijl.
F. 16. Alle drieghers vechten niet.
Lelijk zien, en bijt niet.
Het drieghen, is der gedrieghden geweer.
Blo honden, bassen veel.
Een gedriegt man leeft wel zeven jaar.
Die van driegen sterft, zal men met veesten beluyen.
G. 17. Beter blood Jan, als dood Jan.
't Is goed met heel vel slapen ghaan.
Bloot hert, minde noit schone vrou.
Een hond is stout op zijn eygen dam.
Stoute luy hebben 't darde deel vande wereld.
A. 18. Beter een hont te vrient, als te vyant.
B. 19. Die een vyand op de wereld heeft, heeft niet een vrient by Godt.
C. 20. Men zal een God hebben, en veel vrienden.
Oude vrienden, oude wijn, en oud gheld.
In noot kent men de vrienden.
Een vriend in de nood, een vriend in de dood.
Een vriend after rug, is een vaste brugh.
Men sluit geen brood voor vrienden.
Vrienden kost, is haast ghekookt.
Korte rekening, langhe vrientschap.
Beter een goed nabuur, als een verre vriend.
Men leent zijn vriend, men maant zijn vyand.
Met vrienden zal men goed cier maken, met vreemden koopmanschap doen.
D. 21. Alle mans vriend, menich mans gek.
E. 22. Buight de boom, daar u ghoed af schien kan.
Men moet zomwijl de duyvel een kaars ontsteken.
F. 23. An een krank touw, zal men zachkens trekken.
G. 24. Gheboden dienst, is dik onwaart.
Men magh iemand iet benemen teghen zijn danck, maar niet geven.

Alſmen de bruid bid, zo pieraarſtſe.

A. 25. 't Is al goed wat hy doet, diemen bemint, 't is al quaad diemen haat, wat hy begint.

B. 26. Daar ghoe min plagh te zijn, daar blijft wel een vonkelkijn.

Hete min magh wel verkouwen,

Maar reine lieft mach niet vergaan.

C. 27. D'ene min, brenght d'ander in.

Liefd teelt weerlieft.

Die enen vriendſchap doet, bereyt den ander een zorgh.

D. 28. Daar ghaat veel gerijfs in een zak.

Ghalijk, met ſchalijk.

Men ſal een ſteen uyt de wech leggen datter niemant over valt.

Men zal niet al doen datmen magh.

E. 29. Als d'ene hand d'ander waſcht, ſoo werdenſe bey ſchoon.

F. 30. Ongelijke paarden trekken qualijk.

7. Hoymaant *Julius.*

G. 1. GHelijk mint ghelijk.

Ten vlieghen geen uylen by valken.

A. 2. Ghelijk vint zich.

Zo de waard is, bereit hem God gaſten.

Gheen zo ſlimmen pot, men vinter een ſcheel toe

B. 3. Ghelijke Moniken, ghelijke kappen.

Onghelijke ſchotelen, maken ſlinxe oghen.

Ghelijkheyd bevredight.

Ghemene plaagh ruſt wel.

C. 4. Ghezelſchap doet doolen.

Een ſchurft ſchaap (of een gek) maakter veel.

Daar men by zit, wertmen me beſmit.

Die met kruepels omgaat leert wel hinken.

Met de verkeerde, wertmen verkeert.

Die met pek omgaat, werter me beklad.

D. 5. Daar-

D. 5. Daarmen by zit, wertmen me gerekent.
Men acht een man nae zijn gezellen.
E. 6. Die by de wolven is, die moeter me huilen.
Steekt u vinger in d'aard, ſiet in wat land dat gy zijt.
Die metten duyvel gheſcheept is, moeter me over.
F. 7. D'ene boef weet hoe d'ander om 't hert is.
G. 8. Niemand weet waar een ander de ſchoe wringht.
A. 9. Al zietmen de luy men kentſe niet.
Voor alle mans huys ſtaat gheen beduyt.
De kap maakt de Monik niet.
't Zijn al gheen kox, die lange meſſen draghen.
Niemant kent de waard, hy en gater me over den haart.
Peper kap en kalk, dekken menich ſchalck.
't Beſte brood leitmen op venſter.
Zy ſlapen niet al, die daar ſnuyven.
B. 10. Men ziet aan de veren wel, wat voor een voghel hy is.
Goe wijn behoeft gheen krans.
Goe waar prijſt haar ſelven.
An de wercken, machment merken.
Men ziet an 't been wel, waar de hoos gheſchuert is.
Men ziet an 't ſchrijven wel wat klerken dattet zijn.
Ghekruyft haar, gekruyfde zinnen.
Men heet gheen koe blaar, zy en hebbe plek of haar.
C. 11. Elk heeft een lak. Elk heeft een zotken.
Niemand zonder dat.
't Is niewers volmaakt.
d'Engelen wonen in den hemel, hier heeftmen met menſchen te doen.
Elck huiſken heeft zijn kruiſken.
D. 12. Elck ziet uyt, niemant in.
Elck ziet een ſplinter in ander mans oogh.
E. 13. Elck zoekt hem ſelven.
F. 14. Elk land, heeft zijn ſant.
Lands wijze, lands eer.
G. 15. Elk dunkt zijn pop ſchoonſt, of zijn uyl een valck, of zijn duyvel, een Enghel.

Men vant noyt lelijck lief:
A. 16. Elk wat wils, dat deelt schoonst.
B. 17. 't Is ghoed bree riemen uyt anders leer snijen.
Een ghehuurt paard, eighen sporen, spoet wel wegh.
Ghehuurde paarden, maken korte mijlen.
C. 18. Niemand hinkt van een ander mans zeer.
De vreemde koe likt het vreemde kalf qualijk.
D. 19. Zo menighen mensch, zo menighen zin.
Veel hoofden veel zinnen.
De koekoek en de sijs, zinghen gheen een wijs.
Hadden wy al een zin, wy liepen een wegh.
Elk heeft een hooft, daar hy an ghelooft.
E. 20. Veel kox versouten de bry.
Met weinighe te raad, met velen te strijt.
F. 21. Een man, gheen man.
Een man, ghaat een mans ghangh.
Een maaght maakt gheen dans.
Een bonte kray, maakt geen kouwe winter.
G. 22. Veel handen maken licht werck, maar leghe schotels.
Met velen te strijt, met weinighe te raad.
A. 23. Veel varkens maken dunne spoelingh.
B. 24. Veel honden, is der hazen dood.
C. 25. Met onwillighe honden, is quaad hazen vanghen.
Een onwillighe bo, is een half propheet.
Een anghel treckt wel onwillighe visschen uyt de grond.
Daar gheen dwangh en is, daar en is gheen eer.
Beter een bedwongen aars als geen.
D. 26. Die willigh is, is goed te trekken.
Willighe paarden salmen niet te veel verghen.
Hem is haast ghenoegh gepepen, die lust tot danssen heeft.
E. 27. 't Is quaad vossen, met vossen vanghen.
F. 28. Die een schalk wil vaan, daar moeter een achter de duere staan.
Die een boer plaghen wil, die nemer een boer toe.
G. 29. Die een hond smijten wil, vint haast een stok.

Alsmen

Alſmen een hond wil ſlaan zo tijtmen hem 't ver-
woede aan.

A. 30. D'ene menſch is des anderen duyvel.

B. 31. Waarder gheen recht, wy aten elkander de oren van 't hooft.

8. Oogſtmaant *Auguſtus*.

C. 1. BEter verheert als verboeft.

Als de kat ſlaapt, zoo ſpelen de muyſen.

D. 2. Wat heeren wijzen, zalmen prijzen.

E. 3. Met groote heren kleine kennis.

Grote heren zalmen groeten, zelden moeten.

Met grote heren, zalmen geen langh morghe ſpraak houden.

Wijt beheert, en na bevrient.

F. 4. Jong hoveling, oud ſchoveling.

Die heren dient, krijght heren loon.

Heren huld, en is gheen erf.

Korte reyen hoven wel.

Winterſe nachten, vrouwe ghedachten, en huld van heren, zijn drie dinghen die haaſt verkeren.

G. 5. Men roept geen ezel ten hoof, als om zakke dragen.

De ezel ende drijver, dencken niet alleens.

A. 6. Een vergheten man, iſſer beſt an.

Vryheid blyheid.

Onghebonden beſt.

Luttel onderwins, maakt grote ruſt.

Beter by een uil ghezeten, als by een valck gevlogen.

B. 7. Eer koop, rouw koop.

Ghemak voor eer.

Eer boven goed.

Eer koſt veel te houwen.

Men heeftet goed om der eeren wil.

Eer gheloof en oogh, lyden gheen ſchars.

Niemand heeft d'eer als dieſe doet.

Die niet en zorcht, en heeft gheen eer.

C. 8. Staat belaat. Wird burd.
Zorghen en waken zijn heren zaken.
Gheen kroon of krans heelt hooft zweer.
D. 9. Tampt toont den man.
Wat de man kan, wijst het ampt an.
Die over 't ghemolken gaat, moet weten wat de klock slaat.
E. 10. Heerschen vriendelik, en met willen, doet veel twist en hader stillen.
Die met zijn hooft wil boven uyt, die doet veel scha en recht niet uyt.
F. 11. Wie vainst dats een loer, oogh luicken is heren voer.
Een aap is een aap, al droeghze een goude huif.
Men bintet doecxken wel, daar 't zeer niet is.
Ten hoof geeftmen veel handen, weinich herten.
Die niet ooghluiken kan, en zien door de vingeren, dient niet te heerschen over stad of kinderen.
G. 12. Gheen dwang, duurt langh.
Strenghe heren rechten niet langh.
Ten liep noit dolle hond zeven jaar.
Daar gheen dwangh en is, daar is gheen eer.
Beter een bedwongen aers als geen.
Een gedwonghen eed, is Godt leed.
A. 13. Goed recht, behoeft goe hulp.
Geld gewelt en gunst, breekt recht zegel en kunst.
Ghiften, vergiften.
Giften en gaven, maken nichten en maghen.
Wijst my de man, ik wijs u 't recht.
Alst gewelt komt, zoo is 't recht uyt.
B. 14. 't Is quaad met heren kerssen eten.
Heeren en hoeren schelen maar een letter.
De grote visschen, eten de kleene.
Schouten en Bailluwen, grijpen als wuwen.
C. 15. Heeren boeken zijn duister om lezen.
D. 16. Niewe heeren, niewe wetten.
E. 17. 't Is zoo 't was. Alle tijd, een tijd.
't Is altoos de zelfde mensch.
Wis wis, en 't blijft zoo 't is.

Men

Men verandert hem wel, men verbetert hem zelden.
Daar komen gheen jonghen, die d'oude verbeteren.
F. 18. Die zijn duim in zijn aars wil breken, quetſt hem zelven.
G. 19. Alſt lijden mach, zoo zalmen 't loven.
Laat Goods water over Goods akker gaan.
Wat u niet en brand, dat en koelt niet.
A. 20. Zo de heer is, zo is 't volck.
B. 21. Der heeren zonde, der boeren boet.
Wat de zoch doet, moeten de biggen ontghelden.
C. 22. Die de ghemeent dient, dient eenen krancken heer.
D. 23. 's Heeren hand, rekt zoo veer alſt land.
De Landsheer, ziet en reikt veer.
Niemand is 't recht ontwaſſen.
Heeren peren rotten niet.
Langh borghen, is gheen quijt ſchelden.
't Is een arme Schout, die zijn boete niet wachten kan.
E. 24. Heeren bidden, is ghebieden.
F. 25. Kleine heyligen hebben oock macht.
G. 26. 't Is quaat twee heeren te pas dienen.
Twee kaſſen in een kerck, paſt niet.
A. 27. Alle dienſten zijn ſmerigh.
't Ampt gheeft kappen.
Om 't ſmeer likt de kat de kandelaar.
Een paard, is zijn voeder waard.
B. 28. Alle loop, heeft een wederloop.
Huid maat uyt, hoet u voor de weerſtuit.
Alſt ſpel op ſtellen is, maaktmen wel een koningh van een ſtro wis.
Heeren en peren rotten.
Een ſchout ende een naarſwis, zijn even dra ghemaakt.
C. 29. 't Is een arme ſchout, die zijn boeten niet wachten kan.
D. 30. Heren trant, valt de mient te lang.
E. 31. Die den heer wil hoonen, geeft hem 't zijn.

9. Garſtmaant *September.*

F. 1. HOut dat ghi hebt, het krighen is miſlijk.
'tIs gheen kunſt geld winnen, maar bewaren.
Een dwaas en zijn gheld, zijn haaſt gheſcheyen.
Als de zotten ter markt komen, ſoo krighen de kraemers gheld.
G. 2. Met yle handen, is quaad havikken lokken.
'tIs quaad kemmen, daar geen haar is.
A. 3. Onder een ſtaande zeil, is goed roeyen.
By ſtoelen en banken tot datmen zelfs gaan kan.
Die voorwerts wil, dien ſalmen de hant lenen.
B. 4. Alle baat helpt. Veel kleine maken een groot.
Die 'tkleyn verſmaat, is 't groot niet waart.
Die een penning niet en acht, wert gheen ſtuyver heer.
C. 5. De naarſtige hand, en ſparende tand, koopt ander luy land.
Als de man wel wint, de vrou wel ſpint.
D. 6. Met de minſte koſt, maghmen langſt huys houden.
Koken koſt.
Vette koken magher erf.
Luttel behoeven is haaſt rijk.
Men ſal gheen zakken met zijd naayen.
E. 7. Die huyden wat ſpaart, morgen wat heeft.
'tIs een ghoe ghulden, die'r tien verſpaart.
Spaarzaamheid, is een grote rente.
Niet te hebben, doet wel ſparen.
Lang vaſten en is geen brood ſparen.
F. 8. 'tSchrapen en weet niet, als de pot leegh is.
Men ſal gheen ſtruif om een ey bederven.
G. 9. Zonder zorgh, voer niemant wel.
Die niet en zorght, heeft gheen eer.
Denkt op den ouden man.
A. 10. Zorghen breekt gheen ſtro.
Te veel zorgh breekt het ys.

'tIs

'tIs quaad al te bezorghen.
Laatſe ook zorghen die na komen.
Men zorght voor een brood, ende heeft ghenoegh an een ſtuk.
Gy ſult langh zorghen, eer ghy een ſtro om ſtukken zorght.

B. 11. Zet u teer, na u neer. Tering, na nering.
Kleyne voghelkens, kleine neſtkens.
Steekt u voet niet verder, als u bed reikt.
Strek na de dek.
Drie dingen moetmen doen, of zy doen haar zelven: ſtaat maken, dochter uythuwen, en aars wiſſen.

C. 12. Een zwaan behoeft zijn pluymen zo wel, als een moſch zijn veren.
Groot is 't hof, veel ghater of.
Een koe ſchijt zo veel in den may, als een lewerk in 't hele jaar.
Ik had mijn zeil te hoogh geſtelt, een kleine wind heeft my neder gevelt.
Ik zeil met een lopende ſpriet, een kleine wind kan my deren niet.

D. 13. Nering is alleman even na, niet even nut.
Nering en is geen erf. Elk is een dief in zijn nering.
By de luiden is de nering.

E. 14. Het is geen koopman die altijd wint.
Een beghanghen koopman doet zelden ghoe merkt.
'tIs een ghoed koopman, die of en an kan.
Beter verkocht en berouwen, als gehouwen en berouwen. 'tIs kunſt te konnen verliezen.

F. 15. Inde vertiering is de baat.
Veel kleinen maken een groot.
Kleen viſchjen, ghoed viſchjen.
Dure ſchepen blijven an land.

G. 16. Een ambacht, heeft een gulden boom.
Wis, voor onwis. 'tIs veel dat al den dagh is.
Die veel ambachten leert, leerter zelden een wel.
Twalef ambachten, dartien onghelukken.

A. 17. Een rentier, is een arm dier.
B. 18. Die wil bederven, haal gheld op renten en koop erven.
De renten lopen al ſlapende om.
C. 19. Die veel uytghaſt, moet veel inghaſten.
Een driedaaghſe ghaſt, is een laſt.
Vrienden koſt is haaſt ghekookt.
D. 20. Zo ghewonnen, zo verteert.
Zo 't quam, zoo 't voer.
De ſparer wil een terer hebben.
Watmen ſpaart voor de mond, krijgt de kat of de hond.
De ſpaarpot hoort de ghilden toe.
Spaar ſpaar, voor u ſwager of voor u ſnaar.
E. 21. Wie blijft, die beklijft.
Vaartmen over een ſloot, men later een brood, vaartmen om veer, men later noch meer.
Bomen diemen veel verplant, dyen zelden wel.
Een wentelende ſteen werdt niet moſchachtich.
Die hem zijn huyshuur ontziet, ontziet hem zijn welvaren.
F. 22. Eighen haart, is ghout waart.
Ooſt weſt, thuys beſt. Da heim iſts gheheim.
Die ghemak wil hebben, blijf thuis.
Die wil hebben ghemak, blijf onder zijn dak.
G. 23. Die ghoe daghen moe is, die neem een wijf.
Onghebonden beſt. Vryheid, blijheid.
Daar was noyt vryheid zo duur verkocht, of zy en was meer waart.
Betyen, doet vryen.
't Is haaſt getrout, dat lange rouwt.
A. 24. Een quaad wijf, is een quaad kleinood.
Daar had noyt ghoed man, quaad wijf.
Een vrouw mint of zy haat, zelden houtſe maat.
Een mans loghen, is een vrouwen trooſt.
Man en wijf, twe zielen in een lijf.
Als de man wel wint, het wijf wel ſpint.
B. 25. De roed, maaktet kind vroed.

Die

Die de roede ſpaart, haat zijn kind.
Buight het rijsken, terwijl het klein is.
Beter dattet kind ween, dan de vader.
Kinderen die minnen, hebben gheen zinnen.
Een kinds hand is haaſt ghevult.
Kleine potkens hebben oren.
C. 26. Men kan kinderen winnen, maar niet zinnen,
D. 27. De ouwen, moetent met de tranen houwen.
Alſmen ouwe bomen verplant, gaanſe veel uyt.
E. 28. Een naakte bruid, werd zelden wel ghekleet.
F. 29. Een haalde kruik, is haaſt uyt.
G. 30. 't Is duur ghekocht, dat met bede verkreghen is.
Deerlik zien, is half ghedaan.

10. Wijnmaant *October.*

A. 1. BEhoefheid, maakt droefheid.
Als de buik zat is, zo is 't herte vro.
Die het dat hi et, al zijn leet dat hi verget.
Daar ghaat gheen rey voor eten.
Men moet eten, al waren alle bomen ghalghen.
B. 2. Luttel behoeven is haaſt rijk.
't Is de rijkſte die'er leeft, die genoegt met dat hi heeft.
Een ghoed ghenoeghen, gaat boven al.
Rijk werden is geen kunſt, maar vroom werden.
Alle vryers rijk, alle ghevanghens arm.
C. 3. Arme lui, arm kruis. Klein ſchip, klein zeil.
Klein huis, kleine zorgh.
D. 4. Veel koeyen, veel moeyen.
Groot huis, groot kruis.
Groot ghoed, grote zorgh.
Groot gheſind, groot bewind.
Het tijdlik ghoed, dat dikmaal doet de menſch bekoren,
Wert met moeyt vergaart, met zorg bewaart, met rouw verloren.

Hoe meerder vis, hoe droever water.

E. 5. Grote ſpoed zelden ghoed.
Grote viſſchen ſcheuren 't net.
Grote viſſchen ſpringhen uyt de ketel.
Al te veel is ongezond, ſmaakt qualik, ſchuert de zak.
't Is niet al voordeel, datmen voordeel rekent.
Die 't altoos na wenſche gaat, wert ter werelt ghoed noch quaad.

F. 6. Die 't al wil hebben, krijcht gemeenlik niet.
Die veel omvaamt, luttel verzaamt.

G. 7. 't Ghoed, is eb en vloet.

A. 8. Tuſſchen mal en vroed, wintmen 't ghoed.

B. 9. Ghoed maakt moedt.
Ghoed verloren, moed verloren, eer verloren, meer verloren, ziel verloren, heel verloren.

C. 10. Gheld en ſtopt gheen ghiericheid.
's Menſchen hert is onverzadigh.
De ooghen zien verder als de buik.
Een beedlers tas is nimmermeer vol.

D. 11. Ghiericheid, bedrieght de wijsheid.
Zo lang de ghierige leeft, zo en heeft de loze gheen ghebrek.

E. 12. Gheld heeft gheweld, of beheert de wereld.
Alſt gheld ſpreekt, zo zwijght elk.
Ten helpt geen ſpreken, daar 't ghoud ſpreekt.
Schimligh gheld, maakt eel.
Geld, geweld, en ghunſt, breekt recht zegel en kunſt.
Geld dat ſtom is, maakt recht dat krom is.
't Geld is de bruid, daarmen om danſt.
Die heeft datter klinkt, krijght datter ſpringht.
Iſt hoer iſt dief, heeft hy gheld men heeft hem lief.
't Geld brengt de menſch in d'hel en blijfter zelf bui- (ten.

F. 13. Daar is gheen zond, als arm zijn.

G. 14. Die gheldeloos is, zijn vrienden zijn dun.
't Einde gheld, 't einde gheloof.
Niet meer gheld, niet meer ghezelle.

A. 15. Ghehad hebben is een arm man.
Als had komt, zo is hebben te laat.

B. 16. Armoe zoeckt list, daar de rijke niet op en ghist.
Armoe dwingt, weelde springt.
C. 17. 't Zijn sterke benen, die welighe daghen draghen.
Als d'ezel te wel is, zo ghaat hy op 't ys dansen, en breekt een been.
In weelde ziet toe.
D. 18. Walght niet van 't hemels brood.
Als de muis zat is, zo wertet meel bitter.
Zo wel klaaght hy die wel als die we is.
E. 19. Als niet komt tot iet, zo kentet zich zelf niet, of, zo ist allemans verdriet.
F. 20. Beter iet als niet. Beter een half ey, als een leghe dop.
Die niet en heeft, die niet en gheeft.
Die niet en heeft, dien ontvalt niet.
Men kan de luis niet meer benemen als 't leven.
De naakte is quaad te beroven.
G. 21. 't Is altoos vet in andermans schotel.
A. 22. 't Is een vette voghel, die hem zelfs bedroopt.
B. 23. Die 't lang heeft, latet lang hanghen.
Liefde hoest rook en gheld, men houtze niet onder met gheweld.
C. 24. Grote pracht, kleine macht.
Tot boghers huis, leit niemand t'huis.
Veel stro, weynigh koren. Eigen lof stinkt.
De kleren maken de man, dieze heeft trekze an.
Alle moye dingen staan moy.
D. 25. Den behoeftighen, is de schaamt onnut.
Onschamel luy, hebben 't derde deel van de werelt.
E. 26. Die zijn rijker gheeft, en zijn wijzer leert, is ver vande wijsheid ghekeert.
Men zal gheen water in ze draghen.
F. 27. De scha, gaat voor de baat.
De kost moet voor de baat uyt.
Die winnen wil, moet by zetten.
Men werpt een spiering uyt, om een kabeliau me te vanghen.
Die niet en avontuurt, die niet en heeft.
G. 28. De baat wakkert de man.
De voorbaat is den armen goed.

Om 't ghenot van 't ſmeer, likt de kat de kandelaar.
A. 29. Winnen is 't zoetſt.
B. 30. De winnende hand is mild.
C. 31. Die niet en avontuurt, die niet en heeft.

11. Slachmaant *November*.

D. 1. 't AVontuur is ront. Lok raak.
Miſſelik, is wonderlik.
't Avontuur komt niet by vroegh opſtaan.
Een lokkighe dwaas behoeft gheen wijsheid.
't Is haaſt gekomen, alſt wezen wil.
't Is al verloren, alſt niet wezen wil.
Alſt wel wil, zoo kalft den os.
Alſt gheluk wil met de man, 't is alleens wat dat hy kan.
Iſt gheluk iſt ongheval, die 't hebben zal die krijghtet al.
Een blindman ſchiet wel een kray.
Men derf gheen ongheval bo zenden.
E. 2. In allen wanch.
Na reghen komt zonneſchijn.
Na hoghe vloeden, diepe ebben.
Huid maat uyt, hoet u voor de weerſtuit.
Alle dingh is ongheſtadigh.
Na lyen, komt verblyen.
Daar blydſchap binnen is, ſtaat droefheyd voor de duer.
Alle loop, heeft een weerloop.
Allemans droefheyd en blijſchap, komt op gheen eenen dach.
Huyden mijn, morghen dijn.
F. 3. Daar ſchiet veel ramp, maar malle luy krijghen 't meeſt.
De dwaas, die heeft veel ongevals.
G. 4. By de wal langhs, vaartmen zekerſt.
Bonen by de kant. Houtet ſchip midde waters.

A. 5. Hy moet hoogh klimmen, die laegh vallen zal.
B. 6. Ontgaat u de wal, hout u aen 't vlotgras.
C. 7. Die uyt de zueny gestooten is, waar der gaarn weer (by.
D. 8. Die onderleit, mach boven komen.
Daar komt wel water, daar water gheweest is.
Onghezien, mach schien.
E. 9. Hoe ergher slok, hoe beter lok.
De gheel ende scheel, krijghen 't beste deel.
Hoe vuylder zoch, hoe groter drek.
Hoe ergher boef, hoe beter avontuur.
F. 10. Zo gheluk, zo recht.
G. 11. Des eenen gheluk, is des anders ongheluk.
A. 12. Daar is gheen scha, of daar is een baat teghen.
B. 13. Zoo de mensch hem zet, waytet in zijn net.
C. 14. Wie weet of 't gheluk voor of after is.
D. 15. Die 't hooft te buert valt, die scheer de baart.
E. 16. Wy konen niet al Paus van Romen zijn.
F. 17. Somtijts sop, somtijts drop.
G. 18. Een verdroncken kalf, is goet te waghen.
A. 19. Alle anslagen lokken niet evenwel.
B. 20. Alle wolken reghenen niet.
Heinde by, kost niet.
C. 21. In zullich water, zullighe visschen.
Die hem stelens troost, trooste hem der galghen.
D. 22. Na de bladers, vallen de bomen.
De kruik ghaat zoo langh te water, datse breekt.
E. 23. Hy zit lang, die een ander vande stoel zit.
De lye boom staat allerlanghst.
God wil gheen ghegheven goed.
F. 24. Die 't zijn stort, raaptet niet al.
G. 25. Men zal de kolf niet nae de bal werpen.
Men zal 't kind niet mettet bed uytschudden.
A. 26. Alst wel gaat, zo ist goed raden.
Voor wint is goed zeilen.
Tegens stroom, is quaat zwemmen.
B. 27. Denk om 't afterste, of, om de dood.
Leert sterven eer ghy sterft, zo kondy sterven als ghy sterft.

Leeft

Leeft zoo ghy ſterven wilt.
Vermaan van ſterven, doet zonde derven.
De tijd is kort, de dood is ſnel, wacht u van zonden, zo doe dy wel.

C. 28. Hoe naarder den avond, hoe verder van huis.
Als ghy op 't end zijt, zoo kruipt niet aarzelinghs.

D. 29. Sterven, is ons ouders erve.
De dood, ſpaart klein noch groot.
Elke tre is een naarder ande dood.
Krakende wagens gaan alderlangſt voort.
Daar komen zoo veel kalver huiden, als oſſen huiden ter merkt.

E. 30. Hoe wankeler wind, hoe vaſter weer.

12. Wintermaant *December.*

F. 1. ALle dingh, heeft een waarom.
Niet zonder oorzaak.

G. 2. In God iſt al. Niet zonder God.
God heeft veel meer, als hi re begaf.
Alle dingh heeft een eind, behalven God.

A. 3. 't Is al niet, wat God niet en is.
Die de werelt wel beziet, men zagh noyt ſchoonder niet.
Niemand volmaakt, dan God alleen.

B. 4. 't Ghaat zo God wil.
God gaf, God nam.
God beſcheert over nacht.
Als God een land plaghen wil, zoo beneempt hy de heren haar wijsheid.

C. 5. 't Is al goet wat God doet.
Wat van den Hemel valt, dat ſchaat niet.

D. 6. Die God te vriend heeft, hem ſchaat geen ſchepſel.
Die God behoet, is wel behoet.
Dien God helpt, hem magh niemand krenken.
Die God mint boven al, hem treft gheen ongheval.

E. 7. God bejegende menigh, die hem groeten konde.

Waren

Waren wy zo wy zouden, wy hadden dat wy wouden.
Zaligh is hy, die God alle daagh ziet, en zijn erfheer een maal 's jaars.
F. 8. Tot Goods hulp, behoeft arbeid.
Helpt u zelf, zoo helpt u God.
Rept handen en voeten, God zalt verzoeten.
God helpt de ſtarkſte.
God gheeft koeyen, maar niet by d'hoornen.
Godt gheeft de vogelen de koſt, maar zy moetender om vlieghen.
Elk voor zich, God voor ons allen.
G. 9. Wie zoekt, die vint.
Met arbeid krijgtmen 't vier uyt een ſteen.
A. 10. Godwouts, is aller bede moeder.
Godwouts, is een goed woord van ouds.
Stroopt u armen, ende zeght God wouts.
Ziet, waakt en bid.
B. 11. Laat gheen duyvel in u buik waſſen.
Eet gheen herte vlees.
C. 12. Daar God een kerk timmert, daar timmert de duyvel een kapel by.
Daar was noyt kap zo heyligh, of de duyvel krijchter zijn hooft wel in.
D. 13. Laat God raden.
Laat Goods water over Goods akker gaan.
Beſcheert voor bedacht.
Zoo 't God voeght, my ghenoeght.
E. 14. De ghenoeght iſt al.
Die niet verkiezen, moghen niet verliezen.
Maakt vande noot een dueght.
Als de lammerkens zat zijn, zo ſlapen of ſpelen zy.
Als iet is geſchiet, zoo zalment inde beſte vou ſlaan.
F. 15. Alſmen 't God opgeeft, zo iſt wel half verlooren.
G. 16. Als 't God verdriet, zoo verdrietet al de werelt.
A. 17. God en de reen, komen over een.
Wat alleman zeit, is ghemeenlik waar.
Vraaght u zellef, 't hert en liecht niet.

De

De confcienty, is duyzent getuygen.
God en d'eer, waren noyt verfcheiden.
Wat gheen zond en is, dat is gheen fchand.
De rechten zijn uyt de reen gemaakt.
De reen ift eelft in den menfch.
B. 18. Wijkt niet van 't ghemeen pat.
C. 19. Ghemeen wegh, gheen wegh.
Op alle mans wegh, en waft gheen gras.
D. 20. Die de waarheid zeit, magh niewers banken.
Gods vriend, aller werelt vyand.
E. 21. Waarheid, is een zeldzaam gaft.
F. 22. Ouwe deuntjens zijn de befte.
G. 23. Gheen dingh betert op d'older.
Ouwe vaten leken gaeren.
Ouwe kerken, hebben donkere glazen.
Ten zongh noyt Paap wel zijn anderde mis.
A. 24. Alle daagh wat nieuws, zelden wat goets.
Men verandert hem wel, men verbetert hem zelden.
Nieuwe bezemen veghen fchoon.
B. 25. Zeldzaam, is aanghenaam.
Veranderingh van fpijs, doet wel eten.
Wat ener niet en kan ghewerden, dat is hem 't liefft op aarden.
C. 26. Gheen lief, zonder leet.
D. 27. Alle dingh is, zo men 't acht.
E. 28. De wijn volght den tap.
F. 29. Zijn, boven fchijn.
G. 30. De wereld wil bedroghen zijn.
A. 31. Laat de doden haar doden begraven.

Jon-

Jonſtighe Lezer,

Op dat dees u een eewighe Almanak verſtrekke, zo iſt noodigh te weten, alle Jaar de zondaghs letter.

Dit is 't jaar

1606. A.	1613. F.	1620. ED.	1627. C.
1607. G.	1614. E.	1621. C.	1628. B. A.
1608. FE.	1615. D.	1622. B.	1629. G.
1609. D.	1616. CB.	1623. A.	1630. F.
1610. C.	1617. A.	1624. GF.	1631. E.
1611. B.	1618. G.	1625. E.	1632. D. C.
1612. AG.	1619. F.	1626. D.	1633. B.
			1634. A.

Ende zo voort. 35. G. 36. F. E. ghelijk als boven. Elke 28. jaar al buertſwijs, de zelfde letteren weeran.

De *ſtof-verdeelingh van deſe Almanak*, heb ick eerſt ten ruyghſten in twaelf deelen, ende die te zamen in drie hondert vijf-en-tſeſtigh hooftſtucken bevat. De eerſte maant bevanght de zellefs kennis en diens aanhangh. De tweede gheleerdheid. De derde beradingh ende opmerkingh. De vierde het weldoen. De vijfde ſpreken en zwijghen. De zeſde ghedult ende ghevoeghzaamheyt. De zevende ghelijckheid ende gezellicheyt. De achſte Landzorgh. De negende Huyſzorgh. De thiende rijkdom ende armoe. De elfde Avontuur ende ghevallicheid. De twaelfde God ende natuur.

Zelfs kenniſſe. Gheleerdheid. Beradingh. Weldoen. Spraakbeſtuur. Gheduld. Ghelijkheid. Landzorgh. Huiſzorgh. Rijkdom, Armoe. Avontuur. God en natuur.

Deſe twaelf Hoofd-woorden bevangen wel enighſins de ſtoffe in 't gros, maar elke dagh heeft ghenoechſaam zijn eyghen byzondere ſtof.

Welcke

Welcke ſtof der hoofd by-ſpraecken (te weten de eerſte van elke dagh) ik ghepoocht hebbe an elkander te knopen. Zulx dat de zin van voren tot afteren kettings wijs an een hanght, zoo veel my doenlik is gheweeſt, niet zonder grote moeyte. Hoe dat te werck ghegaan is, wil ick hier met de eerſte thien of twaalf daghen op 't korſt an roeren. De eerſte byſpraak zet ik tot een grond van 't hele werk. Want wie hem zelfs grondich leert kennen, die bemerkt licht, dat hem an 't lijf elk ſchepſel, maar dat hem an de ziel niemand als hy zelfs leet doen magh: Hy merkt dat zijn ziels werkelijke grond-krachten, deze drie zijn: Geneichtheid, moed, ende vernuft. De gheneichtheid onveranderlik, altijd alleens, natuurlik goed blijvende, doch blind: De moed, is ook een zulkdanige yverige, hevighe, bewegende, beweechlijcke, woelende kracht, maar ook blind. Het vernuft is de verſtandelijke, redelijke kracht, ende het oogh des ziels. Na dat dit wel of qualijk begrijpt, oordeelt ende beſluyt: daar na werken de twee andere goed of quaad. *Ex falſis opinionibus oriuntur omnia peccata vitæ. Eras:* De ziel is geneicht het ſchoon te lieven. De gheneichtheit kent gheen ſchoon. Als nu 't vernuft begrijpt, oordeelt ende beſluyt, dat een pop, een hoorenken, of koſtel ſteenken, een menſch of eenigh dingh, als rijkdom eer of ſtaat, ſchoon is: Zoo wort die gheneichtheid tot een wil. Welke wil blijft oft verandert, nae dattet verſtand verandert. Zoo dat de moghelijkheid om willen, maar gheen wil den menſch an gheboren is. *Voluntas eſt quædam proles mentis. Bernard.* De moed is oock een yverighe bezighe kracht in de ziel, om iet quaats te weren, ofte iet goeds te bejaghen. Maar werkt geenſins, ten zy 't vernuft eerſt ſluyt, wat verkieſlijk of vliedelijk, wat goed of quaad is. Zo dat an 't vernufts begrip, oordeel ende beſluyt, alles hanght. Welx werkelijkheid ik in de zeven volghende daghen bevangh: Na 't voorbeeld des ſcheppingh werx: Op de voet van S. Auguſtijn, Philo ende andere. Te weten de tweeden dagh dezes Almanax, is de eerſte dagh des ſchepping werx: Bevangende het reenbegrip. De tweede onderſcheid. De derde reen-

reenberaad. De vierde beraadbesluyt. De vijfde oeffening. De zesde daadvaardicheyt. De zevende de rustdagh in des dueghds, of ondueghds, volmaaktheid. De drie eerste, begrip, onderscheid, ende reenberaad, hebben haar werk in de bezinningh: Die de Heer Christus ons voor al leert. Het beraads besluyt heeft mettet gheloof ghemeenschap. Dat hy ons dan voordraaght. Maar *Joan.* 8. zeyt hy tot de gheen die in hem gheloofden, *zoo ghy in mijn woorden blijft*, *zoo zuldy mijn Jongheren*, ofte navolghers, *worden*, *ende zoo doende zuldy de waarheid kennen*, *ende de waarheid sal u vry maken.* Die deze heil-trap wel nadenkt ende beleeft, die weet alleen wattet is, tot des Heren rust of lust dagh te komen. Zoo leert ons ook Adams history, de verderf trap op de volghende acht daghen dezes maants, beghinnende den neghende, *'t Schoon is anlokkende.* God de Heer wees Adam beyde de boom des levens, ende des wetenschaps. Noch vertellen ons de hemelen de goedheid Gods: D'ene dach leertet den ander: De ankleven de smert des zonds ende het heil des dueghds schrikken af, ende lokken, tot zond ende deughd: Maar *schijn bedriecht* Adam ende ons. Welke spruek op de scheppingh weeck behoort. Doch *Achteloosheid teelt boosheid.* Namen wy ons zelven waar, staegh wakende ende biddende, gheen schijn noch qua voorgang, zou hem of ons vervoeren. Dan *is misdoen anghst.* Zoo haast de zond bestaan is, zo smertze: Des smerts *Onheil zoekt huel.* Zo zocht hy hem met vyghebladeren te dekken. Ende hoewel God de Heer staech door afterdocht tot bezinnen lokt, nochtans zietmen dat by elk het eyghenzinnich *Verkiezen doet verliezen.* Adam verberchde zich: Zoo berghen wy ons ook in de eyghenzinnicheyt: Maar zoo iemand de bezinningh mettet gheloof, ende gheloofs belevingh, zoo ghezeit is, ter hand neemt, die proeft, dat *Waarheid maakt vry.* Gelijk de Heer Christus uytdrukkelijk leert. Vrijt u de kennis niet? Zoo en ist gheen waarheids kennis. Weet dat die in niemand komt, als door de voorschreven heiltrap. *Joan.* 8. Het is anderzins kennis uyt hooren zegghen, of waan, of ghevoelen, of onvolmaakt gheloof. Want na

S. Franciſcus zegghen, *Niemand gelooft meer als hy en beleeft.* Deze Chriſtelijke natuurlijke waarheids bevryingh heeft ghemeenſchap met de leer des *Zedevorms van Socrates, Democritus, Cebes ende Epiktetus:* Daar *Ariſtoteles* heel teghen loopt: Verdadighende dat de menſch waarheid wetende, door die niet vry wort: Dat is, dat hy beter wetende qualijk leeft. Beriſpende in zijn zevende Boek vande *Zedevorm Socrates* voorſchreven ghevoelen. Ghelijk men ziet daghelijx, dat meeſt elk meent dat hy ghelooft ende de dueghd lief heeft: Ende zal daarom noch pracht, noch dronke drinken, noch vrouweren, noch wraak, of iet dierghelijx laten: Maer biet hem een of tien duyzent kronen, hy zal 't wel konen laten. Daar blijkt, wat waarheids kennis hy van des dueghds ende des ghelds waardy heeft. Dit is onſe voorouders *Zedevorms* grond, dat *die gheen eyeren heeft, broetet neſt.*

Die gheen waarheid heeft, die volght onverſtand, waan, ghiſſen, ende ſchijn. Want even ghelijk een broetze hen gheneicht is te broeden, zo zijn wy oock gheneicht onze natuurlijke aanghebooren gheneighentheden te volghen. Die zijn, weetghericheid, heilghericheyt, lieft tottet ſchoon, kinderlieft, erbarmingh, ende dankbaarheid. Stellen wy dees natuurlik te werk, zo brengt ons de weetghericheyt tot wijsheid, de heylghericheyt tot zalicheyt, ende de liefd tottet ſchoon, ende het meeſte ſchoon meeſt te lieven, brenght ons om God alſt ſchoonſte ſchoon boven al te lieven, ende de dueghd als een middel. Maar wroet ons weetghericheyt in ydel dinghen; achten wy het ſchijn-heil, waar-heil te wezen, ende nietighe of ydele ende brooſſche dinghen, als gheld, faam, pracht ende wraak, voor ſchoon: Zoo broeden wy 't neſt, ende leven dies in ghequel. Want *eyghen wil, barnd in d'hel.* Eyghen wil is een wil die ghegrond is op eyghen verſtand, dat de dinghen een ander waarde gheeft, alſſe hebben van natueren. Derhalven Epikteet zijn Zedevorm wel begint, dat de dingh waarderingh *(Upolepſis)* heel in ons ghewoud is: Waar an de begheerlickheyd ende ofkeerlikheid hangen. Hier in is ghehelijck heil ende onheils grond gheleghen.

Daar-

Daarom volchter wel,

Ziet wat ghy doet.

Die hem zelf zeer doet, wien zal hy't wijten.

Maar men maakt malkander nu diets datmen niet en vermagh de dueghd te beleven. *Seneca* heeft daar me al tijng van ghehadt, *Epist*. 117. Weet ghy waarom dat wy 't niet vermoghen? Omdat wy niet ghelooven dat wy 't vermoghen. Voorwaar de natuur heeft den mensch kracht ghenoegh ghegheven, zo wy die ghebruyken, zo wy onze krachten te hoop trekken, zo wy die gheheelijk tot onze voordeel, ende niet tot ons nadeel opwecken. Het niet willen is inde weech, het niet vermoghen zijn ons vyghebladeren.

GEDICHTEN

VAN

VERSCHEYDE STOFFE.

Lieden op 't Vader ons.

Onze Vader inden hemel,
V naam gheheylicht zy;
V rijk ons toekome;
V wille die ghefchie;
Ons wilt daghelijx broot gheven;
Vergheeft ons ons mifdaat,
Als wy and'ren vergheven;
Bekoort niet boven fchreven,
Maar loft ons, Heer, van't quaad.

Eerfte Lied.

I.

Orzaak aller dinghen,
Veroorzaakt in mijn hert
Een licht, om uyt te zinghen
Hoe 't al gefchapen werdt.
Heeftet hier al waaromme,
Wat onder ons ghefchiet;
Hoe magh dan yemand dromen,
Dat de wereld zy voortghekomen
Uyt blind ghevallligh niet?

Warer

2.

Warer gheen ziel, elck diere,
Hoe kleyn het zy, 't verviel:
Hoe kanmen dan verzieren
Dees werelt zonder ziel?
Of waar heen komen fweven
Der dieren zielen al
Zonder oorzakigh leven?
d'Onwijze, die 't weerftreven,
Die fpelen hier van 't mal.

3.

O aller zielen Ziele,
Zelfftandigh ewigh iet,
Voor u ick billick kniele,
Al en begrijp ick niet
U wezen. Hoe ick flijpe
't Vernuft dat ghy my gheeft;
Ick kan doch niet begrijpen
Mijn ziel, die door veel pijpen
Zelf in mijn leden leeft.

4.

Wat ick zie, wat ick voele,
Of ruyk, of hoor, of fmaak,
Hoe mijn ghedachten woelen
In duyfterleye zaak;
't Is al mijn ziels bewerken
Die my blijft onbekent:
Hoe zouden wy domme klercken
U wezen dan bemercken,
Daar 't heeft beghin noch end?

5.

Ghy hebt gheftelt een mate
In ons vernufts begrijp:
Ghelijck de kinderen praten
Na haar verftand onrijp;
Zo is ook ons reen plegen,

Teghens u wijsheyd wis,
Onvaſt, zich zelf vaak teghen:
Alleen weet ghy te deghen;
Wy weten by de gis.

6.

Al kan ick dan niet vaten
U zonder form of tijdt;
Zo blijkt uyt al 't gheſchapen
Noch lijkwel, dat ghy zijt
Een oorzaak van 't ghebouwe,
Dat wy zien of verſtaan;
Daar ghy ons gheeft t'aanſchouwen,
Hoe wijs en hoe ghetrouwe
Ghy dit al hebt ghedaan.

7.

Wy bezien dus u werken
In al dit Schepzel boek,
Daar an wy u bemerken
Almachtig, goedigh, kloek.
De macht die noemt men Vader,
En Zoon u wijsheid vroed,
Den Gheeſt, u ghoedheids ader.
En zo kent men u nader,
Dan men u wezen doet.

8.

U macht, ewighe zoedheid!
Die en was noyt alleen
Zonder wijsheid of ghoedheid;
Dees drie en zijn maar een.
U macht, die moſt zich reppen,
Door wijsheyd ghoedertier,
Dees werelds kloot te ſcheppen,
En die vaſt te bekeppen
Door u Godlijk beſtier.

9.

Ja duyzent zulke klooten

Schept

Schept ghy licht op de ry:
U macht, niet om vergroten,
Die was en blijft u vry.
Wat ghy schept stierdy leechlijk:
Maar 't schepsel leeft en sterft,
Te ontworden gheneechlijck:
Maar ghy blijft onbeweechlijk:
Tijdt, form en plaats ghy derft.

10.

Van plaats ghy niet verandert,
O alle dinghs bevangh!
Die 't nochtans al bewandert:
Oneyndlijk strekt u ghangh,
En ewigh; als u wezen
Dat onbegrijplijk is,
Zo zydy al uytghelezen,
Onnoemlijk, onvolprezen,
Gheen grootheid: maar een Is.

Tweede Lied, op *Ons*.

11.

Dus wil ick u niet zoeken
In form, of plaats of tijdt,
In woorden, noch in boeken,
Ghy die in d'heemlen zijt;
Dat 's ind' hemelsche zinnen,
Die machtig, wijs en vroed
In 't deel zijn, dat 's in 't minnen
Van u dueghd, die zy winnen,
Verand'ren zy door boet.

12.

Vader ons die ind' heemel
Zijt, zeit zulck een te recht:
Maar hoogh-gerugde kemel,
Ghy aards ghezinde knecht,

Die woorden wilt nalaten;
Oft wordt een vloek te met:
Want luſt, ghelt, eer, of ſtaten,
U goden, moet ghy haten,
Zal dit zijn u ghebet.

13.

Men mach hier gheen twée heeren
Bey dienen te ghelijck:
Al die yet tijdlijks eeren
Nemen van God de wijk,
Van heil, van vrueghd, van vrede,
't Zy in 't klein of in 't groot:
Dus wildy God anbeeden,
Begheeft de tijdlickheden;
Die houwen u inde doot.

14.

Gods goedheids ſtralen ſchieten
Staagh als een zonne kloot:
Maar wil ick die ghenieten,
Mijn ziel die moet zijn bloot,
En an niet tijdlijks kleven:
Immers terwijl ick bid,
Mijn hert moet zijn verheven,
Gheheelijk in God leven,
Niet zien op dat of dit.

15.

Indien aardſche ghezintheyd
Bezwalkt noch heeft mijn hert;
Van God-volghzame kindheid,
Van heil zo blijf ick verd.
Hy moet zijn rein van gronde,
Die heilzaam God zal zien:
Niet die daar met den monde
Het Vader ons verkonden,
Maar die met God zijn ien.

16.

Men vindt wel heele landen

Vol Christens met de naam;
Maar recht Christen verstanden
Die zijn doch zeer zeldzaam:
Te meer hoef ick te sporen,
Ootmoedig als een kindt
Te werden nieuws herboren;
Of ick blijf mee verloren,
Blijf ick mee aards-ghezint.

17.

Vind ick mijn onvermoghen
Ook om te worden vroom;
Zo hoef ick dan te poghen
Na u hulp: door u Zoon,
Door u wijsheid, u krachten,
Redt ghy ons uyt de hel.
Zo wie met al haar machten,
ô Heer! hier staagh na trachten,
Ghewis ghy helptze wel.

18.

Wie magh God vader heeten,
Dan die zo is zijn kind?
Die door bevindlijk weten
Ziet, dat hem God meer mint,
En beter 't best magh gheven,
Als hy hem zelven doet;
Die zal, in al zijn leven,
Reinhertig God ankleven,
En bidden met ootmoet.

19.

Het bidden, dat is pooghen
Godvruchtigh en bedacht,
Om God beter te moghen
Ghenieten, dat's zijn macht
Verwerven, om te werden
Meer wijs en goedertier:
En dies niet te ververden

Van God: maar te volherden
In zijn Godlijk beſtier.

20.

Maar laas! ick domme menſche
Vind my broos van natuur:
Of ick ſchoon yvrigh wenſche
Dit ghoed, 't heeft gheen gheduur.
Achtloosheid doet my raken
In zelfheid even zeer:
Dies hoef ik meer te haken,
Te bidden en te waken
Staagh om u hulp, ô Heer.

Derde Lied. *Ghy die zijt.*

21.

Ghy zijt des heils fonteyne,
En helpt zonder verwijt:
Ghy zijt, ghy zijt alleine
Die blijft 't gheen dat ghy zijt.
Eer dat yet was in 't worden,
Waart ghy zelf u bezit,
Eer 't vier de lucht omghorde,
Of lucht het water porde,
Eer d'aard was 's werelds pit.

22.

Ghy zijt voor alle dingen
Gheweeſt u zellefs hof:
Gheen zeven hemels ringhen
Beſloten u, gheen ſtof,
Noch yet daar wy na delven:
Ghy zijt zelf u bevangh:
Ghy woont heel in u zelven:
Gheen form, of plaats, omwelven
Hier eenigzins u ghangh.

23.

Voor tijdt of voor beghinne

Zo zijt ghy die ghy waart:
Tijd, werk, beweghingh, vinnen
Haar oorzaak metter vaart,
Na u woord na u wenken,
Of hoe noem ick u kracht,
Die kan alleen met denken
Een werld haar wezen ſchenken
Zo ſnel als een ghedacht.

24.

Zoo zijt ghy inde heemlen,
Dat's in onendlikheid.
Hoe dat wy menſchen weemlen,
De ondervindlikheid
Leert, dat wy u ghenaken
Alleenlijk door u werck,
Daar wy u zien en raken,
U horen, ruyken, ſmaken,
Zo wy des nemen merk.

25.

Ghy zijt door al u werken,
En alles is in uw,
Zoo 't gheen dat wy bemerken,
Als dat voor ons is ſchuw.
't Zy of Zon, Sterren, Mane,
Elk zelf een werreld is;
Of dat wy wereld wanen
In d'onghemeten banen
Veel buyten onze ghis.

26.

Die, en al wat magh leven,
Het leeft alleen in uw:
Ghy koont een wezen gheven,
En nemen in een huw:
't Zy zullix, als in deze
Wereld ons is bewiſt,
Of ghantſch een ander wezen,

Als

Als yet daar van wy lezen,
Of yemant van ons ghist.

27.

Ghy zijt in werk en machten
Dies boven ons verstandt:
Wil ick in mijn ghedachten
U grijpen metter handt;
Ick doe, ghelijk de geene
Neuswijzigh als een uyl,
Die d'heele zee ghemeene
Met zijn lepel alleene
Wouw scheppen in een kuyl.

28.

Als ick met hert en zinnen
Een uyrewerk zie an,
Ick zal daar wel in vinnen
De kunst, maar niet de man:
'k Neem, of ick zelf een tande
Daar in waar an een radt,
Verstaalt ter rechter hande,
Quetsbaar an ander randen
Als ick daar werd ghevat.

29.

Zoo ick na eyghen wille
My averechts dan keer;
Het quetst: houw ick my stille,
Zoo doetet my gheen zeer.
Zulcx heeft de Heer ghaan stellen
Den mensch hier meer noch min,
Datz' al haar zelven quellen
In eygen willes helle,
Die volghen haeren zin.

30.

Maar God is vreed en vruegde,
En zulx is al zijn rijk:
Ick bent me, volgh ick dueghde:

Niet

Niet zo ick daar van wijk.
Ik moetet my beklaghen
Ben ick niet dat ghy zijt:
Niet zijn magh niet behaghen:
Zond moet den zondaar plaghen:
Die meeſt wijkt die meeſt lijt.

Vierde Lied. *In de Heemelen.*

31.

In d'Hemelen zulcker zielen
Zijt ghy dies aldermeeſt,
Die 't ikkerſchap vernielen,
Klein en rein zijn van gheeſt,
Zien op ſtraf noch beloningh:
Daar wordt u rijk bereydt,
Om heerſchen als een Koningh:
't Bereydzel van die woningh
Dat is gherechtigheid.

32.

Gherechtigheid om gheven
Ellick het zijn op 't rondſt,
God dank en liefd: ons even-
Naaſten ook hulpe, jonſt:
Zich zelf dogh 't aldermeeſte
Gherechtigheids genot.
Dat is een blijde feeſte,
Dankbaar te zijn van gheeſte:
Die 's ſtaagh verhueght in God.

33.

Want weldaad te ghenieten
Dat is een vrolijkheyd;
En daar moet dank uyt vlieten,
Die ook tot vruegde leyt.
Nu is God ſtaagh weldadigh;
Daar meed hy oorzaak gheeft,

Door

Door zijn ſchikkingh ghenadigh,
Dat elck in vreughd gheſtadigh
Leeft, die natuurlijk leeft.

34.

Gherechtigheyd ook vrede
Baart, daar zy werdt ghepleeght:
Zy ſluyt in 's menſchen reden,
Als hy 't al overweeght,
Dat niets niet hem yet ſchuldigh
Of onderworpen is.
Dit maakt den menſch gheduldigh,
Dat hy niet menighvuldigh
In 't heerſchen ſich verghis.

35.

Quetſt ons een beeſt of ſteene,
Wy ſtueren ons des niet:
Doetet een menſch, wy meenen
Dat ons onrecht gheſchiet.
Wie heeft ons recht ghegheven
Meer over menſch als dier?
Alleen 't burgherlijk leven
Dat doet ons t'zamen kleven
Door hand-reykinghs beſtier.

36.

Kan ick mijn even menſche
Ghebruyken dan te nut,
Zoo leef ick recht na wenſche:
Maar anderzins ik dut.
Wil ik de meeſter maken,
Die heersheid dat is zond;
Terſtont quelt my de wrake;
Die my gheenzins zal raken,
Blijf ik al laagh van grond.

37.

Onmenſchlijk is het wreken:
Maar dat paſt Gode wel.

Is

Is den menſch in ghebreeken,
Die miſdaad is zijn hel.
Dus hebdy te beklaghen
Den gheen die qualijk doet:
De zond is zelf zijn plaghen:
Maar konnen wy 't verdraghen,
Het dient ons al te ghoed.

38.

Dus loont het God rechtvaardigh
Al wat de menſch bedrijft:
De wijze, die dit aardigh
Anmerkt, rechtvaardigh blijft:
Gheniet alzo inwendigh
Den Hemel in zijn hert:
Maar 't jammert hem ellendigh,
Miſdoet zijn naaſte ſchendigh;
Omdat die leeft in ſmert.

39.

Zulck jammer dat ontſtelt hem
Yet door barmhertigheid:
Die duegt dogh die en quelt hem
Niet door armhertigheid:
Dat waar teghens 't behoren,
Teghens recht, teghens reen:
Onruſt magh niet verſtooren,
Verdriet, droefheid, noch toren,
Die die met God is een.

40.

Dit zijn dan heemlen gheeſtlijk,
Daar Godt zijn woningh hout;
Daarmen zijn Sabbath feeſtlijk
Viert, daarmen outers bout,
Om God volghen, en loven
En lieven even ſtaagh.
Dus zoeckt hem niet hier boven:
God zal wel t'uwaarts komen,
Houdt ghy u trouw en laagh.

Vijfde Lied. *Heemlen* uyterlijk.

41.

De heemlen hoogh vertellen
Ook, dat ghy, Heer, daar zijt:
Zon, Maan, en Sterren mellen,
Dat ghy haar loop en tijdt
Beſtiert; dat ghy doet langhen
En korten dagh of nacht;
Dat ghy na zeker ghanghen
De maan doet licht ontfanghen,
Dan breekt ghy weer haar kracht.

42.

Ghy ſtiert door zulk beſtieren
De vloet, Heer, van de zée,
En ſtromen, ook der dieren
En ons zuchtmengingh mee:
Ja zelfs het zap der boomen
Dat neemt af of neemt aan,
Recht zo de loop der ſtromen
Zal raſſchen of verlomen,
Even ghelijk de maan.

43.

Ook na het ſter verſchillen
Hier menigh dingh gheſchiet:
Zal yemandt hier uyt willen,
't Gheſternte heeft ghebiedt
Over ons? dat zy verre:
Zo ſpreekt een boek-ſcholier,
Door ſluytingh kunſts verwerren.
'k Zie over maan en ſterren
Op 't alghemeen beſtier.

44.

Mijn handt ſpeelt op een luyte,
Ick hoor, ick dans, ick ſpringh,
Mijn hert juycht: zal ick ſluyten,

Dat

Dat eenigh ander dingh,
Als mijn ziel, van die alle
In my heerſcht; 't is mijn ſchout.
Zo ſpeelt hy ook van 't malle,
Die ſchepzel of gevalle
Toeſchrijft eenich ghewout.

45.

Na 't hooghen of verlaghen
Des Zons, zo doet de lucht
Verand'ren tijd en daghen;
Zo waſt en rijpt de vrught.
Of nu de Zon een ſchelpe,
Of kloot is, of een gat
Daar (om het oogh te helpen
En koudheids noot te ſtelpen)
Het eewigh licht door ſpat:

46.

En of ook van de Zonne
Ons licht en warmte ſtraalt;
Of dat zy de waaromme
En kracht is, dat zulcx daalt
Uyt den trans van den viere;
Dat weet niemand die leeft:
Maar 't blijkt, dat dit vertieren,
Den oorſpronk en 't beſtieren,
Een eerſte oorzaak heeft.

47.

Het blijkt dan dat God maker
Is, en ind' heemelen zweeft;
Gelijk mijn ziel oorzaaker
Is dat mijn lichaam leeft.
Zoo doet ghy ook beweghen
Het hemelſche cieraat:
Ghy zent ons douw en reghen,
Haghel en ſneeuw daar teghen,
Elck na den tijdt tot baat:

48.

Ook blixem ende donder,
Kallemt en buyen zwaar.
Ben ick een gaauw doorgronder;
Zo word ik licht gewaar,
Dat dit werk al by drachten
En wijſlijk werdt beleyt;
Dat, die 't beſtiert en wrachte,
Oneyndlijk is van krachte
En wijze ghoedigheid.

49.

50.

O Hemelen bewoner,
Almachtigh, ghoed, en wijs,
Ghy zijt grooter en ſchoner
Als alle lof en prijs.
Ghelijk u niet magh krenken;
Zo iſſer niet bequaam
Dat yemand u magh ſchenken,
Als eewigh te ghedenken
Gheheylicht zy u naam.

Zeſde Lied, *Gheheylight.*

51.

Maar hoe zal ick u noemen,
O aller dinghen dingh?
Waarom aller waarommen,

Mijn

Mijn kracht is te geringh.
Is, is, wil ik u heeten,
Weezigh zelfmachtigh iet:
't Is 't naaste dat wy weten
U wezen af te meten,
Het tegendeel van iet.

52.

Ghy hebt alleen een wezen:
't Is niet wat ghy niet zijt:
Uyt niet is 't quaat gherezen;
Van yet is onmacht wijt:
Zo is de dwaasheid mede.
Ghy zijt in teghendeel
Macht, wijsheid, en ghoedhede!
Met dees hoedanigheden
Beschrijft u mijn pinceel.

53.

Mijn heil is, dat ick heylich
Dan u hoedanicheid;
Dat ik in macht zy veilich
Door wijze ghoedicheid.
Ons heiland dats u Zoone,
U wijsheyd en u kracht:
Die moet eerst in my woonen,
Zal ik eenichzins konen
Deelachtigh zijn u macht.

54.

Men komt niet tot den Vader,
Dan alleen door den Zoon.
Maar hoe kom ick hem nader,
Of hy by my ter woon?
d'Eerste trée is bezinningh;
Die moet eerst zijn bestaan,
Dats misverstandts verwinningh,
Zullen wy tot hem gaan.

55.

Zo langh wy noch in 't ſnode
Miſverſtand zijn vermuft,
Zo langh raken wy Gode
Geenzins; Of ons vernuft
Van wijsheid weet te ſpreeken
Scherpzinnich en gheleerd,
Blijven noch in ons ſteeken
Wortels van qua ghebreeken,
Wy blijven noch verkeert.

56.

Hebt ghy des weerelds eere,
Rijkdom, en hogen ſtaat,
Van jongs hooch achten leeren;
Of ghy u daar na laat
Met reden overtuyghen,
De deugd zy 't hoochſte ghoet;
De kennis uyt den ruyghen
Van die leer, zal wel buyghen
Enighzins u ghemoet:

57.

Doch koſtet ſtaat, of rijckheid,
Of eer, die ghy meer acht;
Flux zal die onghelijkheid
Verandren u ghedacht:
Het ſwaarſte moet meeſt weghen
In yeders reen-beraad:
Die niet heel uyt ghaat veghen
Des miſverſtands onweghen,
Leeft meeſt aars als hy praat.

58.

Maar komt bezinningh roeren
Inwendigh uwen grond;
Toont zy ſchijnghoeds vervoeren
Zo leelijk, dat terſtondt
Ghy zulck waanghoed moet haten,

En

En beter ghoet verkieſt:
Die kennis zal u baten,
Om 't onheil te verlaten,
Daar door ghy niet verlieſt.

59.

Wie zo der zonden ſchennis
Ziet, dats hem heil berooft;
Die krijgt licht zo veel kennis,
Dat hy waarheid ghelooft.
Wortelt in hem 't gheloove,
Zo dat hy dat beleeft;
Die en blijft niet verſchoven
By God, die hem van boven
Des waarheids kennis gheeft.

60.

Zulck ondervonden waarheid
Vrijt ons als middelaar,
Dat wy der zonden zwaarheid
Ontworſtelen daar naar,
En daatlijk in ons proeven
De vruchten van Gods gheeſt.
Niet tijdlix, gheen behoeven,
Noch waan, mach hem bedroeven,
Dien God alzo gheneeſt.

Zevende Lied. *Gheheylight* uyterlik.

61.

Om tot zulck heil te komen
Dat ons met u verzelt,
Hebt ghy tot onzer vromen
Kerk-oeffeningh gheſtelt,
Die al ghelijk een bake
Wijzen tot heilicheyd:
Die hier vlijtigh na haken
Met vaſten, bidden, waken,
Die gheeftet veilicheyd.

62.

Want ſnode aghteloosheid
Is ons meeſt inde weegh;
Die teelt en voeſtert boosheid.
Slaapt ghy; ziet met een veegh
Zo zaayt Gods wederſtrever
Zijn zaat, en zet zijn fuyk.
Tot weerſtand van diens zever
Zo ſtelt 's menſchen heil-ghever
't Behulpzaam kerk-ghebruyk.

63.

De beeker moet inwendigh
Doch eerſt zijn rein en ſchoon;
Bezinningh moet behendigh
Vernielen qua ghewoont.
En hier toe moet u dienen
Al 't Kerk ghebruyk voorwaar:
God zal gheen heil verlienen
Dien, die 't niet anders mienen
Als 't uyterlijk ghebaar.

64.

Maar ben ik recht boetvaardigh,
En voel noch zwakheid groot;
Het Kerkghebruyk hooghwaardigh
Dat is my zeer van noodt:
Want ick noch altijdt ſchuldigh
Word door onachtzaamheid;
Ootmoedigh en gheduldigh
Zoek ik dies recht eenvuldigh
Des regels hulpzaamheid.

65.

Van dat ik vroegh op rijze,
Tot dat ik gha te ruſt,
Wil ik God eer bewijzen,
En zoeken met Goods vrucht,
Verzuimen gheen bedieningh,

Die

Die d'oude Chriſten-kerk
Bericht als een hand-lieningh;
Met een recht uyte mieningh
Omhels ik dan dit werk.

66.

Wie zoekt die komt al nader;
Want God reykt hem de hand.
De Kerke-dienſt verſmader
Die zal 't eyghe verſtand
Licht op den holwegh leyen,
Ja ook in kettery.
't Zy verr' van my verſcheyen:
In Goods kerk wil ik weyen,
Maar al zonder party.

67.

Het twiſten en partyen
Dat werkt des ikkers gheeſt:
De vroome zal dit myen,
Klein en rein zijn van gheeſt,
En achten ander luyden
In alles boven hem,
Haar doen ten beſte duyden,
En zien zelf dat hy huyden
Staagh hoor en volgh Goods ſtem.

68.

De eeuw, die wy beleven,
Die is gheheel vertiſt
Door miſverſtand ghedreven,
In woord en kerke twiſt.
Ghelieft het God te henghen,
Vergheefs ik my dus quel:
Die wil die trek zijn ſtrenghe:
Beſt dat ick my niet menghe,
En blijve uyt die hel.

69.

d'Onnozel Chriſten-ſchapen
Volghen in veilicheid

Des herders ſtem, zy rapen
Ziel-ſpijs in heiligheid,
In 't heil'gen van Gods name
Inwendigh in haar grond.
Elck hoort zigh twiſt te ſchamen.
Gheen eyghenzinnigh blamen
Komt uyt een Chriſten mondt

70.

Al d'uyterlijke handel
Des kerks, hoort my ten ghoed
Te dienen, dat ik wandel,
En God dien in ootmoed;
Zijn macht, wijsheid en ghoedheid,
Dats zijn naam, heilghe ſtaagh.
Dit gheeft de ziel een zoetheid.
De kerktwiſt baart verwoetheid.
Elck houw hem trouw en laagh.

Achtſte Lied. Heylghings oorzaken.

71.

Al wat wy met de zinnen
Begrijpen, is bequaam,
't Beweeght ons al van binnen
Te heilighen Goods naam.
Ziè ik of Zon, of Maane,
Of Sterr', of Element,
Het doet my al vermanen
Te denken, en te wanen,
't Preekt al Goods lof in 't end.

72.

De voghelkens inde velde
Zy zinghen even vroo:
't Is Goods lof dat zy melden.
O menſch doet ook alzoo,
In waarheyd, niet in meenen.
Die veel-verwighe ſpin,

't Flu-

't Fluweel-mos groen der ſteenen,
't Vernuft der mierkens kleene,
Printen u Goods lof in.

73.

Ziet an, met welke treken
De haaſt veroude mugh
Haar eerſte huyt laat ſteken,
En wordt op nieuws weer vlugh:
Ook hoe een zomer-reghen
Veel groene vlieghjens broedt:
Dit wonders overweghen
Moet tot Gods lof beweghen,
O menſch, u eel ghemoet.

74.

Der byen honigh halen,
Het cieraat vande rijp,
Het ſpreekt te maal een tale
In u vernufts begrijp.
De bloempjens die daar ſpruyten
Zoo veel, zoo ſchoon, zoo bondt,
Zy oop'nen, of zy ſluyten,
't Is Goods lof dat zy uyten,
En doen u, menſch, dat kondt.

75.

Dus ſpreekt de matelieve;
Hier ſta ik op het veld;
Eet my tot zijn gherieve
De koe, terſtont ik ſmelt
Tot mis; en valt die neder
Hier by in't groene gras,
Daar na word ik licht weder
Een mateliefken teder,
Zo ik te voren was.

76.

De lucht, daar wy by leven,
Spreekt elke aaſzem-haal,

Wilt God lof en dank gheven:
Ik niet, hy is 't, te maal.
Het koren op den akker
Zeyt ook, zo door 't ghezicht,
In 't ſmaken even wakker,
In 't voeden noch veel ſtrakker,
Ick heil gheef en ick ſticht.

77.

De menſchelijke werken
Zelf wijzen ons te recht:
Als ick op 't ſchild'ren merke,
Het tavereel is ſlecht,
En doet my wonder ſchouwen,
Bergh, en boſch, en fonteyn,
Veel ſchepen met haar touwen,
Veel mannen, en veel vrouwen,
Beeſten en kind'ren klein.

78.

Het voor-werk, en 't ververren,
Het inzicht wonder diep,
Schijnt mijn zin te verwerren.
Dees lacht, 't ſchijnt of die riep,
En d'ander die wil ſpringhen.
Dit luſtigh kunſt vermaak
Lokt, port, ja 't moet my dringhen,
Om Godes lof te zinghen,
Alle vernufts oorzaak.

1 5 8 1.

Op 't Nieuwe Jaar.

HEel vol onruſt zijn all' ons nabuur landen,
Men hoort niet dan van moorden, roven, branden:
Dies moeten wy tijdlike ruſt ontberen.
Dit zoud ons doen veel naarſtelijker begheren
Der zielen ruſt, daar ons niemand magh dwinghen.
Hier van zo wil ik nu met luſten zinghen.

Onzienlijk is des menſchen ziel gheſchapen;
Diez mach zy gheen luſt in yet zichtbaars rapen:
Alleen in God is haare ruſt gheleghen:
Ghelijk des ſteens natuure is gheneghen
Ter aarden, al waart datmen die bewaarde
Langh inde lucht, noch neycht zy totter aarde.

Zoo wort tot God des menſchen ziel ghetoghen,
Al is hy ſchoon verleyt ende bedroghen
Van valſchen ſchijn, tot luſt der creatueren,
En dat hy faalt door zwackheyt der natueren;
Zoo blijft nochtans altijd by hem gheſtadigh
Gheneghentheid tot zijn oorſpronk ghoet-dadich.

Zoo u ghedachten inden hemel ſtijghen,
Zoo zult ghy die tot erfdeel haaſt verkrijghen:
Want totter waarheyt hem ghants te bekeren
Is anders niet, als niets-niet te begheren
Dat zichbaar zy, of zinlijk, of verghanklik;
Maar wel te klijven an 't gunt is zelf-ſtandlik.

Want hem alleen tot God te voeghen inlijk,
Die onghesſchapen is, heel ghoet en minlijk,
In zulck menſch is volkomen vruecht en vrede;
Niet tijdlijcs baart hem onvreed of droefhede:
Maar zijn ghemoet is vry van zond en zotheyt:
Hy ſpiegelt hem inden ſpiegel der Godtheyt.

Aldan

Alſdan woont God ghehelijck in die menſchen,
Als zy niet teghen Godes wil en wenſchen;
Als 's menſchen hart niet buyten God mach ruſten,
Alſdan bewoont God eerſt zijn ziel met luſten.
O zoete luſt! ô ruſt! ô licht! ô leven!
Zalich zijn die, die u met luſt aankleven.

Liefde tot ſchoonheid is ons angheboren.

1 6 0 0.

Jubel - Jaar - Liedt.

Op

Simpelijk gheloven en weldoen.

Stem: Zoo 't beghint.

'T IS huyden een dach van vrolikheid,
Zoo wy dit Jubel-jaare
Verlaten alle partydigheid,
En Chriſtus vrêe bewaaren.
Wat is dat ons dogh twiſten doet
In krijgh en moordt aldus verwoedt?
De liefd die maakt een Chriſten:
De haat teeldt antichriſts ghebroedt,
Zy komt al uytter hellen gloed:
't Is duyvels werk te twiſten.

Die Ikker heeft langh zijn Jubel-jaar
Met haat en nijdt ghebrouwen:
Dies hy ons Chriſtenen meeſt te ghaar
Door twiſt brenght in benouwen.
Dees heeft hy op de baan ghebracht,
Hy ſtooktze noch met alder kracht,

Zoo

Zoo dat wy al verflouwen,
En ſtorten in verdervens gracht
Met lijf en ziel, daar hy om lacht.
Is 't niet tijdt op te houwen?

Ons ouders waaren ſlecht en recht:
Zoo was ook haar ghelöve.
Weetzuchtigheid broedt dit ghevecht,
Hout ſlecht en recht verſchoven.
Zy bruykten Gods woort, tot Gods min;
Dat duid nu elck een na zijn zin;
Dit doet ons dus partyen.
Begheeft alzulcke twiſt beghin,
Haalt ſlecht en recht gheloof weer in,
Zoo moghen wy verblijen.

Ons kindsheids kerke-kinder-leer
Die hield alleen van node
Het Vader ons, 't Gheloof, niet meer,
Beendijſt, en Tien gheboden.
Och laat ons noch hier blijven by,
Dees woord-twiſt ſtellen aan d'een zy,
En 's duyvels liſt verfoeyen!
God is de liefd. Dit is het ſlot.
Wie in de liefd blijft blijft in God:
Laat ons in liefde bloeyen.

d'Hooftman en Kananeeſche vrouw
Hadden maar ſlecht gheloove,
Een hert ootmoedigh en ghetrouw,
Vreemdt van woord-twiſts-haar-kloven,
Ook vreemdt, en buyten Godes kerck;
En krijghen (dits een wonder werck)
Huel by ons Heiland ghoedigh,
Voor haar dochter, en voor zijn knecht,
Door haar gheloof onwetel-ſlecht,
Maar hertigh en ootmoedigh.

Prince.

Ghy Chriſten prinſſen wijs en vroed,
Wilt ghy dees twiſt beſlechten;

Eyſcht

Eyſcht ſlecht gheloof, als Chriſtus doet,
Verbiedt daarom te vechten.
Slecht gheloven, wel te doen,
Is deze kerk-twiſts rechte zoen.
O God wilt ons dat gheven!
Zoo moghen wy dit Jubel-jaar
U vree ghenieten alleghaar,
En Chriſtelijk wel leven.

1. 6 0 1.

KERK-TWISTS JAAR-LIED.

Stem: *Ik heb den tijd ghezien.*

DIt ghulden Jaar is duer, de ghulden werreld mede,
Dees yzer weereld blijft door kerk-twiſt in onvrede:
Ten zy eens 't nieuwe Jaar een ghulden jaar verſtrekt,
Des ikkers oude haat ons in 't verderven trekt.

Ach daar God bout zijn kerk, bout ikker een kapelle:
Ghoods liefd na d'Hemel ſtiert, die ikker-liefd, ter hellen:
In Adam boude God zijn Kerk ootmoedigh ſlecht,
Door Evas weet-ziekt bout de ikker kerk-ghevecht.

Abel is klein en rein, dient God met hert en woorden.
Kaim weder ſtreefde God, rechtvaardight zich, wil moorden.
Door Moiſes, wet en kerk gheſticht is, vanden Heer:
Jannes en Mambres kerk ſchuert flux en ſtort ter neer.

Chriſtus ootmoed en liefd zijn kerk bout in den zynen:
Simons eerzuchticheyd ſtuert die, wil heyligh ſchijnen:
Die eyghenzinnicheyd, vermetel, eerziek, ſtout,
Schijn-vroom, ſchijn-wijs, als noch op zand ſchuer-kerken bout.

Meent

Meent ghy, die kerken ſticht, dat d'oude niet en weten?
Haar is door lang verzoek u kindſverſtand vergheten.
Ghy Jan, ghy Monſter-prins, wat maakt u heerſch en ſtout,
Dat ghy na u verſtand, fiux doopt en kerken bout.

Men bout geen kerk door twiſt; maar tweedracht moetze ſtueren. (ſchueren.
D'een ban broet d'ander ban: men heelt geen wond met
Eraſmus eyſcht beſchruemt kerkzuyvering die ſticht:
Jannen en Melchers ſtout verbyſtren 't nieuwe licht.

Veel mannen Goods wel eer beſtraften leer en leven,
Maar noyt en hebben zy haar uyt de kerk begheven:
Men eerde ſlang en kalf, men deet Afgodery:
Maar noyt en maakt Propheet een kerk zelf an d'een zy.

De Jueden yvrigh-trots hielden doch kerke vrede:
De Phariſe die heeft den Saduſe gheleden,
Ja waren bey ghelijk ook opper-prieſters me.
Wat ikker drijft ons doch dus wrevligh in onvre?

De Turrixe Tyran laat Chriſtens by hem wonen:
En willen wy elk aar in 't minſte niet verſchonen?
Zien die 't betaamt niet om, ik ducht, en ik gheloof,
In 't eynd wort hem de muys en vorſch bey tot een roof.

Gheen lichaam zonder hoofd en magh langh ſtaande blijven:
De Chriſten rijken al zijn leden van een lijve:
Voort ſchueren was de ſtoel der Chriſten Prinſſen band:
Dit lijf ſterft, ſlaatmen 't helen helijk vander hand.

't Schijnt nutter (waart te doen) datmen dien band verknochte
Op beter voet, eer twiſt dit lichaam t'onder brochte.
't Vervormen van de kerk ſchijnt dies een ghoede zaak:
Maar ik vervorm gheen ding, als ik het ding ontmaak.

Van ouds al waſſer ſchort: 't bleef een ghemeene kerke:
D'een ſchuer-kerk broet nu d'aar: en wie kan 't eynd bemerken?
Gheen ander eynd verwacht, als ſtortingh van 't gheheel,
Brengt Vorſten-wijsheyt niet dit ſchueren weer tot heel.

Daar

Daart elk gheoorloft acht een kerk zelf an te rechten,
Daar hout niet op het vinnigh twiften, fchueren, vechten.
Statet u Melcher, Jan, te maken vry een kerk,
Stort ghy met zulk beghin niet zelf u eyghen werk?

Heeft niet het zelfde recht elk, die na u zal komen,
U kerk te fchueren, zo ghy 't eerft hebt voorghenomen?
Dit blijkt hier inder daad, door ikkers fnode lift.
Eendracht heeft macht: bezint u, eer ons twift verquift.

Ik zorght, ik ziet, ik taftet (God gheef dat ik dole)
Het ey dat wort ghebroet door Ebion in Polen,
Dat d'hele Chriftenheyd in twift zal doen verghaan:
't Welk nog verhoet kan zijn, neemtmen 't hervormen aan.

Prince.

Ghy Prinffen, ftaten, hoofden van heel Chriftenhede,
Weeft wijzer als dit volck, dees balfturighe leden:
De twift noch, die'er is, is heelbaar, wordy vroed:
Zo niet: verwacht niet aars als Grieken is ontmoet.

Erafmus

Nemo pius non optat Ecclefiæ mores emendatos; at nemo prudens exiftimat recipiendam rerum omnium confufionem.

EEN LIEDEKEN.

EEn burgherlijcke ftrijdt,
Woeker, zorgh en nijdt,
Drukt deerlijk onze fchouders.
Ha wenfchelijke ruft!
O klein ghenoeghens luft
Van onz' vreedzame ouders!

Doemen grof watmer droegh,
De melck-koe ende ploegh
Hieltmen alleen in waarden:
Doe lagh het zorghlijk goudt,
Daarmen nu veel af houdt,
Vergheten inder aarden.

Hier

Hier was gheen peper vayl,
Enghelſche oeſters ghayl,
Nogh baſtard zek uyt Spangien,
Gheen Rhijns of Franſe moſt:
Een hoenke was goe koſt
Zonder olijf of orangie.

In Kaalkoet voer gheen ſchip.
Men liet de Noordtſe klip
Sijn wild-braad luſtigh wayen.
Zy derfden vleys van qué,
Ryſch ende buynſche me,
Zuycker en malvezeyen.

Nu woeltmen om den ſchijn:
Een bonſingh of een knijn
Dat zijn verachte voeren:
Maar Ruſſe zabels eel,
Turx grofgrain, of fluweel,
Draaghen burghers en boeren.

Helaas dit maakt de twiſt!
Noch waant hem elck een Chriſt,
En oeffent wet noch reden.
Ons ouders waaren vry
Van wet, en zonder zy
Hieldenze ghoede zeden.

Ellik nu ander leerdt,
Die zelfs van 't quaadt niet keert;
Dies leven wy in rouwen.
Dit maakt eenſdeels 't gheſcheel:
Doch is het meeſtendeel
Om 't hebben en om 't houwen.

Prince.

Goods ghoeden zijn ghemeen:
Ghenoeghdy, Prins, aan 't kleen,
Zoo quelt u ghenen morghen:
Onnutte overvloedt
Maakt meeſt het volck verwoed,
En doet hen angſtigh zorghen.

P WENSCH-

WENSCH-LIED.

Stem: *Het was een klerxken.*

'k EN wenſch noch gheld, noch ſtaat, noch eere,
Noch ſchijn-gheleerdheyds, onghevoegh:
Ik tracht alleen in God den Heere,
Te leven vrolijck en vernoeght.

Ik wenſch alleen (maar 't blijft een wenſche)
Een openhertich ander-ik:
Een eens-ghezint, ontworſtelt menſche
Van gheld-liefds, eerzuchts, ſtaatziekts ſtrik:

'k Veracht noch gheld, noch faam noch ſtaten:
Ghoed zijnze dieze wel ghebruykt,
Wijs, ghoed, ghoed-dadigh, en ghelaten:
Zy zijn alleen der dwazen fuyk.

Solon

Nil ergo optabunt homines? ſi conſilium vis,
Permittes ipſis expendere numinibus, quid
Conveniat nobis, rebuſque ſit utile noſtris.
Nam pro jucundis aptiſſima quæque dabunt Dij.
Charior eſt illis homo, quam ſibi. Juvenal.

S'il advient que mes humeurs playſent & accordent a quelque honeſte homme, avant que je meure, il recerchera de nous joyndre. Si a ſi bonnes enſeignes, je ſcavoy quelqun, qui me fut propre, certes je l'iroy trouver bien loing. O un amy: combien eſt vraye cette anciene ſentence, que l'uſage en eſt plus neceſſaire & plus doux que des elemens de leau & du feu.

M. de Montaig:

Iſta quæ ſic petis, tanquam datura lætitiam, ac voluptatem, cauſæ dolorum ſunt: omnes inquam illi tendunt ad gaudium, ſed unde ſtabile magnumque conſequantur ignorant. Ille ex conviviis, & luxuria, ille ex ambitione, & circumfuſa clientum turba, ille ex amica, alius ex ſtudiorum liberalium vana oſtentatione, & nihil ſanantibus literis.

Petrarch.

Solon naghebootst.

'tIs waar, ik wil wel rijkdom winnen,
Die God en billikheid my ghaf:
Want die met onrecht 't gheld beminnen,
Bevinnen 't uyt-eind schuld en straf.

Veel boeven worden veeltijds rijke,
Veel vrome blijven ghoedeloos:
Wy wissen doch, noch wy ghelijken,
Ons dueghd niet met haar zeden boos.

Want dueghd is heilzaam en bestendigh;
't Gheld, waalbaar en ontrouw van aard.
Niet rijker is hy, die behendigh
Veel gheld en ghoed by een verghaart,

Veel land, en zand, ja Konings kronen,
En alle weeldes overvloed:
Als, die een hut heeft in te wonen,
En 't lijf ghenoeghzaam kleedt en voedt.

Solon en Plutarche.

Vray est qu'avoir je desire des biens,
Mais non qui soyent sinon a bon droyt miens:
Car a la fin qui en a autrement,
Justice en fait vengeance seurement.
Plusieurs mechans deviennent riches gens,
Et plusieurs bons demeurent indigens:
Mais toutefois changer nostre bonté
Nous ne voulons a leur mechanceté:
Car la vertu est ferme & perdurable,
Et la richesse incertaine & mutable.
Plus riche n'est, celuy qui a cheuance
D'or & d'argent en extreme abondance,
Nombre infiny de trouppeaux assemblés,
Cheuaux, mulets, force terres a bleds,
Que c'il qui a de quoy tant seulement
Vestir son corps, & nourir mollement:

Maar krijght de zelfde daar en boven,
Een huyſvrouw ghoedigh, jongh, en ſchoon,
Z'iſt al na wenſch: die mach God loven.
In ghelukkigh heil ſpant hy de kroon.

Mais ſi de plus la jouiſſance il a,
De quelque fille ou femme outre cela,
Dont la jeuneſſe a beauté ſoyt unie,
A doncques eſt parfayte l'harmonie.

Solon.

De menſch heeft maar toe te zien dat hy de ghelukzalicheyt niet uyt en ſluyte.

L.P. SP.

Den menſch ſchort niet als dankbaarheyd.

Seneca.

Wat heeft de menſch anders te doen als daghelix zich zelf beter maken: iet van zijn miſverſtand af te ſtaan, te bevroeden dattet an hem zelven ſchort, niet an de dinghen.

Tauleer.

Zaligh is de menſch die alles wat hem overkomt als van God hem ten alderbeſten toegheſchikt anneemt.

Hy is wijs en wel gheleert
Die alle dinck ten beſten keert.

1 5 8 8.

M A Y - L I E D.

Op de wijze van de 24. *Psalm.*

WAt dolheyd ist die u bekoort,
Dat elck om strijd elck ander moort,
En zoeckt na maght door boze weghen?
Ghy die op burgh en sloten bout,
En weet niet als ghy 't wel beschout,
Een waar rijck waart in is gheleghen:
Van als te hebben overvloed,
Kisten ghevult met gheld en ghoed,
Noch oock gheen starcke hoghe woning,
Een purper of een ghulden rock,
Veel dieners met een scepter stock,
Of ghoude kroon, en maackt gheen Koning.
Een Koning ist die vreze derft,
En die zijn boze lusten sterft,
Die in zijn doen hier is ghoeddadigh,
Die op gheen valsche eerzucht stuent,
An 's vollix ghunst zich niet en kruent,
Die doch altijd is ongheestadigh:

QUis vos exagitat furor,
Alternis dare sanguinem,
Et sceptrum scelere aggredi?
Nescitis cupidi arcium,
Regnum quo iaceat loco.
Regem non faciunt opes,
Non vestis Tyriæ color,
Non frontis nota regiæ,
Non auro nitidæ trabes.
Rex est, qui posuit metus,
Et diri mala pectoris:
Quem non ambitio impotens,
Et nunquam stabilis favor,
Vulgi præcipitis movet.

Die al 't ghegraaf van Westerland,
Klein acht: en Tagus ghulden zand,
Met 't ongheachte ghoud der Moren:
Die storm en vloed lyt onbedeest,
Gheen scheve donder slaghen vreest,
Noch krijghers ysselijcke toren:
Die vayligh en hem neder hout,
Die 't al beneden zich anschout,
En gheen bezwaar en heeft van sterven.
Men roep de Koningen by een,
Die 't rood koraal en kostel steen
Hoogh achten, dat hy licht kan derven:
Die met een uyt ghetoghen zwaard,
Zo onbedocht als onvervaart,

Haar

Non quidquid fodit Occidens,
Aut unda Tagus aurea
Claro devehit alveo:
Non quidquid Libycis terit
Fervens area messibus:
Quem non concutiet cadens
Obliqui via fulminis:
Non Eurus rapiens mare,
Aut sævo rapidus freto
Ventosi tumor Adriæ:
Quem non lancea militis,
Non strictus domuit chalybs:
Qui tuto positus loco,
Infra se videt omnia,
Occurritque suo libens
Fato, nec queritur mori.
Reges conueniant licet,
Qui sparsos agitant Dacas,
Qui rubri vada littoris,
Aut gemmis mare lucidum
Late sanguineum tenent:
Aut qui Caspia fortibus
Recludunt juga Sarmatis.

Certet

Haar rijck, ja ruſt en leven waghen:
Om Turkſe zijd' en perlen rond,
Der Rus en Taters koſtel bont,
Te nut niet, maar tot pronk te draghen.
 't Ghemoed heeft in zich Konings ſchat:
't Behoeft gheen ſpiets of paarden rad,
Gheen harnas, boogh, pijl, roer of kloten:
't Behelſt in zich zijn eyghen nut:
Ten hoeft gheen dondrigh grof gheſchut,
Om burgh of ſchanſſen neer te ſtoten.
 Een Vorſt iſt dien gheen vrees ankleeft.
Dit rijck ellick zich zelven gheeft.
Hy klim door 't avontuur verheven
In wankel hoghe ſtaat, die 't luſt:
Ick kies in onbekentheyd ruſt,
Een onbekommert zoet zacht leven.
 Dat my noch Boer noch Eelman ken,

Wenſch

Certet Danubium licet
Audet qui pedes ingredi,
Et quocunque loco jacent,
Seres vellere nobiles.
Mens regnum bona poſſidet:
Nil ullis opus eſt equis,
Nil armis, & inertibus
Telis, quæ procul ingerit
Parthus, cùm ſimulat fugas:
Admotis nihil eſt opus
Urbes ſternere machinis
Longe ſaxa rotantibus.
Rex eſt, qui metuit nihil.
Hoc regnum ſibi quiſque dat.
Stet, quicunque volet potens
Aulæ culmine lubrico:
Me dulcis ſaturet quies,
Obſcuro poſitus loco
Leni perfruar otio.
Nullis nota Quiritibus

Aetas

Wenſch ick in ſtilt te varen hen,
En een vergheten burgher ſterven.
Het valt voorwaar een laſtigh end,
By elck te zijn heel wel bekent,
En zelf zijn zellefs kennis derven.

Dueghd verhueght.

Aetas per tacitum fluat.
Sic cùm tranſierint mei
Nullo cum ſtrepitu dies,
Plebeius moriar ſenex.
Illi mors gravis incubat,
Qui notus nimis omnibus,
Ignotus moritur ſibi.

Senec: in Thyeſt:

GRAF-SCHRIFT
Op
Dirk Volkertſz. Coornhert.

Nu ruſt,
Diens luſt
En vrueght
Was dueght;

En 't waar,
Hoe ſwaar
't Ook viel.

Noch ſticht
Zijn dicht-
Geſchrijf:
Maar 't lijf

Hier bleef:
Godt heef
De ziel.

Op Coornherts Ghebruyk en Misbruyk van tijdlijke have.

Die rijk en milt is, laat zich hier merken
Vol kaarſen der kennis, die opentlick lichten,
Koorn, wijn, en voetzel, tot 's gheeſts verſterken
*Hert*elijk uytdeelende, om elk een te ſtichten.

E Y N D E.

1/69

SN

cpl

corr